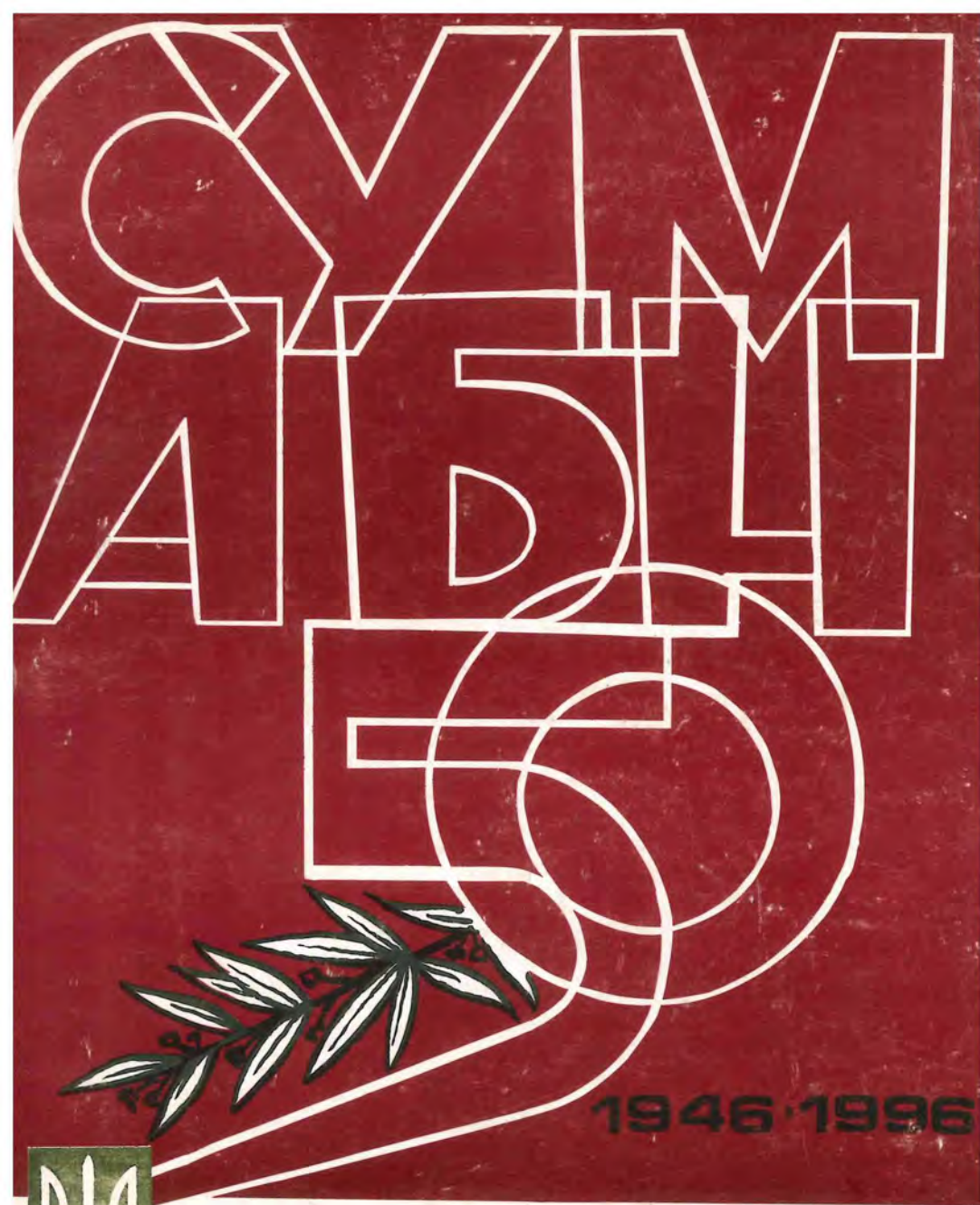

ГОМІЦЬ УКРАЇНИ '96

ДІМАНАХ

АЛЬМАНАХ
ВИДАВНИЦТВА
„ГОМІН УКРАЇНИ“
1 9 9 6

UKRAINIAN INFORMATION SERVICE

Молодіжний
Націоналістичний
Конгрес

01034, м. Київ, вул. Ярославів Вал, 9, пом. 4

т. (044) 224-70-20, ф. (044) 246-47-83

e-mail: mkun@ukr.net <http://www.UkrNationalism.org>

БІБЛІОТЕКА ВИДАВНИЦТВА „ГОМІН УКРАЇНИ“

ч.79

LIBRARY OF "HOMIN UKRAINY" PUBLISHING CO. LTD.

№79

**Зредагувала колегія
Edited by Editorial Board**

**Обкладинка мистця
Володимира Беднарського**

**Cover by
Wolodymyr Bednarskyj**

*** * ***

ПОДЯКА

**Альманах „Гомону України“ на 1996 рік появився
за фінансовою підтримкою Фондації „ДЕСНА“
і Дослідного Інституту „Україніка“ в Торонті**

ACKNOWLEDGMENT

**This edition of the "Ukrainian Echo" Almanac 1995
has been made possible through the financial assistance
of "DESNA" Foundation and Ucrainica Research Institute**

АЛЬМАНАХ

„ГОМОНУ УКРАЇНИ“

на рік

1996

Накладом Видавничої Спілки „Гомін України“
140 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada M5V 2R3
Друком Української Друкарні „Тризуб“
1-800-821-6034 Toronto — St. Catharines — Buffalo

ALMANAC

of

"HOMIN UKRAINY"

1996

Published by "Homin Ukrainy" Publishing Co. Ltd.
140 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada M5V 2R3
Printed by „Trident“ Associates Printing
1-800-821-6034 Toronto — St. Catharines — Buffalo

У 5-ту річницю незалежності України

АКТ

Проголошення Незалежності України

- Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла над Україною у зв'язку із державним переворотом в СССР 19 серпня 1991 року
- Продовжуючи 1000-літню традицію державотворення в Україні
- Виходячи з права нації на самовизначення, передбаченого статутами Об'єднаних Націй та іншими міжнародно-правовими документами
- Здійснюючи декларацію про державний суверенітет України

Верховна Рада УССР урочисто проголошує незалежність України та створення Самостійної Української Держави — України.

Територія України є неподільною і недоторканою.

Віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України.

Цей акт набирає чинності з моментом його схвалення:

Постановою Верховної Ради УССР проголосити 24 серпня 1991 року Україну демократичною державою.

З моменту проголошення чинними в Україні є тільки Конституція України і її закони, урядові постанови та інші законодавчі акти Республіки.

Дня 1 грудня 1991 року провести республіканський референдум на підтвердження Акту Незалежності.

24 серпня 1991 року

Голова Верховної Ради УССР

Леонід Кравчук

Січень - January

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 19 П Боніфатія мч.	Н. Рік. Обріз. ГНІХ. Вас.Вел.
2 20 В Ігнатія Богонос. сщмч.	Сильвестра папи
3 21 С Юліани мч.	Малахії прор.
4 22 Ч Анастасії вмч.	Собор 70 Апостолів
5 23 П 10 мч. Критських	Теопемпта мч.
6 24 С Євгенії препмч.	Богоявлення Господне
7 25 Н Різдво Христове	Про Просв. Соб. Ів. Хрест.
8 26 П Собор Пресв. Богородиці	Юрія Хозевита преп.
9 27 В Стефана первмч.	Полієвкта мч.
10 28 С Мч. Никоимідійських	Григорія Нис. св.
11 29 Ч Дітей, убитих у Вифлеємі	† Теодосія преп.
12 30 П Анисії мч.	Татіяни мч.
13 31 С Меланії Рим. преп.	Єрмила і Стратоніка мч.
14 1 Н Пер. Про. Обр. ГНІХ.Вас.В.	31 по Сош. Отців у Син.
15 2 П Сильвестра папи	Павла і Івана преп.
16 3 В Малахії прор.	Поклін оковам Ап. Петра
17 4 С Собор 70 Апостолів	Антонія Великого преп.
18 5 Ч Теопемпта мч.	Атанасія і Кирила св.
19 6 П Богоявлення Господне	Макарія преп.
20 7 С Собор Івана Хрестителя	Євтимія Великого преп.
21 8 Н По Про. 31 по Сош. Юрія Х.	32 по Сош. Максима
22 9 П Полієвкта мч.	Тимотея ап.
23 10 В Григорія Нис. св.	Климентя сщмч.
24 11 С † Теодосія преп.	Ксені Рим. преп.
25 12 Ч Татіяни мч.	† Григорія Богослова св.
26 13 П Єрмила і Стратоніка мч.	Ксенофонта преп.
27 14 С Отців у Синаї преп.	† Перен. м. Івана Золот.
28 15 Н 32 по Сош. Павла і Івана	Мит. і Фар. Єфрема
29 16 П Поклін оковам Ап. Петра	Перен. м. Ігнатія Богон.
30 17 В Антонія Великого преп.	Трьох Святителів
31 18 С Атанасія і Кирила св.	Кира і Івана безс.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1909 * Степан Бандера, голова Проводу ОУН 1940-1959
1. 1919 Закон УНР про Автокефалію УПЦеркви
1. 1938 * поет Василь Стус
3. 1918 Договір про з'єднання ЗУНР із УНРреспублікою у Києві
5. 1585 У Львові закладено Старопігійське Братство
6. 1846 У Києві засновано Кирило-Методіївське Братство
6. 1918 Засновано Держ. Банк УНР, перші укр. гроші (гривні)
7. 1864 * поет Степан Руданський
7. 1918 У Києві почався Всеукр. Правосл. Церковний Собор
8. 1953 † актор і режисер Володимир Блавацький
10. 1946 Російська армія розпочала "Велику бльокаду УПА"
11. 1647 † митр. Петро Могила, ректор Київської Академії
13. 1906 Перший укр. щоденник у Києві "Громадська Думка"
14. 1649 Тріумфальний в'їзд гетьм. Б. Хмельницького до Києва
15. 1941 Большевицький суд на 59 членами ОУН у Львові
17. 1869 * маляр Іван Труш
17. 1921 відкриття Українського Вільного Університету у Відні
18. 1957 † археолог, антрополог, етнолог Вадим Щербаківський
19. 1912 * Ярослав Стецько, голова УДП у 1941 р. і голова Проводу ОУН
20. 1897 * поет і есеїст Євген Маланюк
21. 1803 † останній гетьман України Кирило Розумовський
21. 1919 Закарпатські українці рішили приєднатися до УНР
22. 1918 Прогол. самостійности України IV-им Універсалом
22. 1919 Проголошення соборности України і початок Конгресу Трудового Народу України
23. 1921 Большевики вбили композитора М. Леонтовича
23. 1667 Андрусівським договором Польща і Москва поділили між собою Україну (Правобережжя і Лівобережжя)
25. 1942 † мово-і сходовознавець Агатангел Кримський
27. 1860 вийшов перший повний "Кобзар" Тараса Шевченка
28. 1919 Труд. Конгрес прийняв Тимчасову конституцію УНР
- 28-3. 2. 1929 1 Конгрес Українських Націоналістів у Відні, на якому створено ОУН під пров. полк. Є. Коновальця
29. 1633 † архієп., вчений, публіцист Мелетій Смотрицький
29. 1918 бій під Крутами
31. 1918 † світової слави рентгенолог проф. І. Пулюй
- 1949 загинув полк. О. Гасин-"Лицар", шеф Гол. Штабу УПА

Лютий - Февраль

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліянський Календар	Григоріянський Календар
1 19 Ч Макарія преп.	Трофима мч.
2 20 П Євтимія Великого преп.	Стрітєння Господнє
3 21 С Максима ісп.	Симеона і Анни прор.
4 22 Н Мит. і Фар. Тимотея	Блуд. Сина. Ісидора
5 23 П Климента сщмч.	Агафії мч.
6 24 В Ксені Рим. преп.	Вукола преп.
7 25 С † Григорія Богослова св.	Партенія преп.
8 26 Ч Ксенофонта преп.	Теодора Тирона вмч.
9 27 П † Перен. м. Івана Золот.	Никифора мч.
10 28 С Єфрема преп.	Харалампія мч.
11 29 Н Блуд. Сина. Ігнатія Бог.	М'ясопусна. Власія
12 30 П Трьох Святителів.	Мелетія св.
13 31 В Кира і Івана безс.	Мартиніяна преп.
14 1 С Лютий. Трифона мч.	† Перес. Кирила преп.
15 2 Ч Стрітєння Господнє	Онисима ап.
16 3 П Симеона і Анни прор.	Памфила мч.
17 4 С Ісидора преп.	Теодора Тирона вмч.
18 5 Н М'ясопусна. Агафії	Сиропусна. Лева
19 6 П Вукола преп.	Архипа ап.
20 7 В Партенія преп.	Лева Катен. преп.
21 8 С Теодора Тирона вмч.	Тимотея преп.
22 9 Ч Никифора мч.	Найд. м. мч. в Євгенії
23 10 П Харалампія мч.	Полікарпа сщмч.
24 11 С Власія сщмч.	† 1 і 2 найд. г. Івана Хрест.
25 12 Н Сиропусна. Мелетія	1 Посту. Тарасія
26 13 П Мартиніяна преп.	Порфірія св.
27 14 В † Перес. Кирила преп.	Прокопія преп.
28 15 С Онисима ап.	Василія преп.
29 16 Ч Памфила мч.	Касіяна преп.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

2. 1919 Симон Петлюра став головою Директорії УНР
2. 1936 на Соловках загинув поет Євген Плужник
3. 1067 † кн. Ростислав (внук Яр. Мудрого),
основник галицької династії Ростиславичів
3. 1864 * письменник Володимир Самійленко
7. 1933 † актор і режисер Микола Садовський (Тобілевич)
7. 1942 Собор єпископів УАПЦ у Пинську
9. 1918 у Бересті Центральні держави визнали укр. державу
9. 1918 большевики вимордували в Києві 5000 осіб
9. 1963 Прибув до Риму із заслання патріарх Йосиф Сліпий
10. 1900 в Харкові засновано Революційну Українську Партію
10. 1940 покликано Революц. Провід ОУН під пров. С. Бандери
10. 1946 бойкот виборів до Верх. ради СРСР на заклик УГВР
11. 1908 † письм., диригент і композитор Анатоль Вахнянин
12. 1924 поляки замучили Ольгу Басараб, члена УВО
12. 1939 вибори до першого Сейму Карпатської України
12. 1945 в бою з большевиками згинув полк. Дм. Клячківський
(Клим Савур), Командир УПА-Північ
12. 1871 * письменник Лесь Мартович
13. 1795 † письменник Григорій Кониський
15. 1968 † поет і есеїст Євген Маланюк
16. 1918 проголошення самостійности Кубані
17. 1892 * патріарх і кардинал Йосиф Сліпий
19. 1900 М. Міхновський промовляв н. т. "Самостійна Україна"
20. 1054 † вел. кн. Ярослав Мудрий
21. 1942 німці розстріляли в Києві поетесу Олену Телігу
23. 1921 Ліга Націй визнала, що Польща окупувала ЗУНР
24. 1865 * письменник Іван Липа
24. 1574 перша видрукувана у Львові книжка "Апостол"
25. 1738 загинув у бою з татарами літописець Гр. Граб'янка
25. 1764 Катерина II зліквідувала українські монастирі
25. 1871 * поетеса Леся Українка
25. 1946 загинув у бою полк. Грегит-Різун (Василь Андрусак)
25. 1964 † скульптор світової слави Олександр Архипенко
26. 1886 * графік Юрій Нарбут, *23. 5. 1920
26. 1942 † письменник Микола Чирський
27. 1664 поляки розстріляли п. Новгородом-Сів. полк. І. Богуна
28. 1772 москалі замучили митр. Арсенія Мацієвича

Березень — March

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар	Григоріянський Календар
1 17 П Теодора Тирона вмч.	Євдокії препмч.
2 18 С Лева папи	Теодота сщмч.
3 19 Н 1 Посту. Архипа	2 Посту. Євтропія
4 20 П Лева Катан. преп.	Герасима преп.
5 21 В Тимотея преп.	Конона мч.
6 22 С Найд. м. мч. в Євгенії	42 мч. в Аморії
7 23 Ч Полікарпа сщмч.	Василія сщмч.
8 24 П + 1 і 2 н. г. Івана Хрест.	Теофілакта преп.
9 25 С Тарасія св.	+ 40 мч. Севастійських
10 26 Н 2 Посту. Порфірія	3 Посту Хрест. Кондрата
11 27 П Прокопія преп.	Софронія св.
12 28 В Василія преп.	Теофана преп.
13 29 С Касіяна преп.	Перен. м. Никифора
14 1 Ч Березень. Євдокії препмч.	Венедикта преп.
15 2 П Теодота сщмч.	Агапія мч.
16 3 С Євтропія мч.	Савина мч.
17 4 Н 3 Посту Хрест. Герасима	4 Посту. Олексія
18 5 П Конона мч.	Кирила Єрусал. св.
19 6 В 42 мч. в Аморії	Хризанта мч.
20 7 С Василія сщмч.	Отців, уб. в об. Сави
21 8 Ч Теофілакта преп.	Якова преп.
22 9 П + 40 мч. Севастійських	Василія сщмч.
23 10 С Кондрата мч.	Никона препмч.
24 11 Н 4 Посту. Софронія	5 Посту. Захарії
25 12 П Теофана преп.	Благовіщення Пр. Богор.
26 13 В Перен. м. Никифора	Собор Арх. Гавриїла
27 14 С Венедикта преп.	Матрони мч.
28 15 Ч Агапія мч.	Іларіона преп.
29 16 П Савина мч.	Марка преп.
30 17 С Олексія преп.	Івана Ліств. преп.
31 18 Н 5 Посту. Кирила Єрусал.	Квітна. Іпатія

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1922 СРСР визнав: в Україні 38% нас. голодує, пом. 1/2 млн.
2. 1861 скасовано кріпацтво в Україні (під царською Росією)
3. 1947 † композитор і музикознавець Філарет Колесса
5. 1827 * видатний байкар Леонід Глібов
5. 1950 загинув у бою ген. Роман Шухевич — Чупринка, голова Проводу ОУН в Україні, Головний Командир УПА, голова Генерального Секретаріату УГВР
6. 1939 Відкрито в Києві пам'ятник Т. Шевченкові
6. 1967 † Маляр Борис Крюків
8. 1169 Суздальський кн. Андрій здобув і зруйнував Київ
- 8-10. 1946 росіяни формально зліквідували УКЦ у Львові
- 9.3.-19.4. 1930 судилище над 45 членами СВУ і СУМ у Харкові
10. 1861 †Тарас Шевченко
14. 1923 Рада амбасадорів визнала окупацію Зах. України Польщею
15. 1672 Іван Самойлович обраний гетьманом Лівобережжя
15. 1939 проголошення самостійності Карпатської України
16. 1664 поляки розстріляли гетьм. Івана Виговського
17. 1874 * Августин Волошин, президент Карпатської України
17. 1917 утворено в Києві Українську Центральну Раду
19. 1864 * Василь Липківський, митрополит УАПЦ
19. 1930 *поетеса Ліна Костенко
19. 1939 в бою з мадярами загинули полк. Михайло Колодзінський-Гузар, Шеф Штабу Карп. України, і його заст. пор. Зенон Тарнавський — З. Коссак, член КП ОУН
20. 1632 * Іван Мазепа, гетьман України
20. 1921 † Адріян Кащенко, автор історичних повістей
20. 1944 УПА зліквідувала нім. генерала "СА" Віктора Люце
20. 1945 розпочала друга російська офензива проти УПА
21. 1888 * Василь Іванис, голова уряду Кубанського Краю
21. 1908 † історик, археолог і етнограф Володимира Антонович
21. 1942 † Письменниця Ольга Кобилянська
23. 1842 * композитор Микола Лисенко
25. 1651 полк. І. Богун переміг поляків під Вінницею
26. 1909 † історик, автор опери "Катерина" М. Аркас
28. 1947 УПА зліквідувала ген. "Вальтера"-Сверчевського
29. 1972 † митр. УГПЦ в Канаді Іларіон (Іван Огієнко)
30. 1973 † Дмитро Донцов, ідеолог і публіцист

Квічень - Април

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 19 П Хризанта і Дарії мч.	Марії Єгипетської преп.
2 20 В Отців, уб. в об. Сави	Тита преп.
3 21 С Якова преп.	Никити преп.
4 22 Ч Василя сщмч.	Йосифа преп.
5 23 П Никона препмч.	Велика П'ятниця
6 24 С Захарії преп.	† Перес. Методія, уч. сл.
7 25 Н Квітна. Благов. ПДМ.	Воскресення ГНІХ.
8 26 П Собор. Арх. Гавриїла	Світлий Понеділок
9 27 В Матрони мч.	Світлий Вівторок
10 28 С Іларіона преп.	Терентія мч.
11 29 Ч Марка преп.	Антипи сщмч.
12 30 П Велика П'ятниця.	Василя преп.
13 31 С Іпатія преп.	Артемона сщмч.
14 1 Н Воскресення ГНІХ.	Томина. Мартина
15 2 П Світлий Понеділок	Аристарха ап.
16 3 В Світлий Вівторок	Агапії мч.
17 4 С Йосифа преп.	Симеона преп.
18 5 Ч Теодула мч.	Івана преп.
19 6 П † Перес. Методія, уч. сл.	Івана печерника преп.
20 7 С Юрія Мит. преп.	Теодора Тріхини преп.
21 8 Н Томина. Іродіона	Мироносиць. Януарія
22 9 П Євсихія мч.	Теодора Сикеота преп.
23 10 В Терентія мч.	Юрія вмч.
24 11 С Антипи сщмч.	Сави Стратилата мч.
25 12 Ч Василя преп.	† Марка ап. і єв.
26 13 П Артемона сщмч.	Василя сщмч.
27 14 С Мартина папи	Стефана преп.
28 15 Н Мироносиць. Аристарха	Розслаб. Ясона
29 16 П Агапії мч.	9 мч. у Кизиці
30 17 В Симеона преп.	† Якова ап.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 1-3. 1941 ІІ Великий Збір ОУН
2. 1944 Москва кинула проти УПА 10 дивізій ЧА і НКВД
5. 1710 в Бендерах обрано гетьманом Пилипа Орлика
5. 1882 * історик Вячеслав Липинський, ідеолог гетьманців
7. 1340 † останній галицький князь Болеслав-Юрій ІІ
7. 1918 у Владивостоці ств. Далеко-Сх. Укр. Крайову Раду
8. 1929 Москва проголосила заборону УАПЦ і її ліквідацію
10. 1931 поляки замучили Ст. Охримовича, голову КЕ ОУН
11. 1945 росіяни вивезли на Сибір 7 єпископів УКЦ
12. 1596 перемога Наливайка і Лободи над поляками
12. 1653 союз гетьм. Б. Хмельницького з султ. Магометом IV
12. 1908 М. Січинський убив ціс. намісника Потоцького
15. 1918 † письменник і публіцист Іван Нечуй-Левицький
15. 1944 † генерал Ватутін, поран. упівцями командира Енея
16. 1946 І Конгрес АБН
17. 1873 † композитор С. Гулак-Артемівський
- 17-21 1917 Всеукраїнський національний конгрес у Києві
17. 1949 загинув полк. Василь Шелест-Сидор, команд. УПА-Захід
19. 1885 † історик, письм. і етнограф Микола Костомаров
20. 1622 † гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний
20. 1891 * ген. Юрко Тютюнник, командир ІІ. Зимового походу
20. 1918 полк. П. Болбочан розпочав визволення Криму
20. 1922 † композитор Кирило Стеценко
22. 1910 † Марко Кропивницький, батько модерного укр. театру
- 22-25 1944 5000 воїнів УПА звели битву з 30,000 військ НКВД
23. 1185 похід проти половців кн. Ігоря Святославича
25. 971 битва вел. кн. Святослава проти Візантії за Доростол
25. 1913 † письменник Михайло Коцюбинський
26. 1890 * Микола Зеров, неокласик-поет і літературознавець
26. 1945 † гетьман Павло Скоропадський
27. 1972 † КГБ вбив композитора Володимира Івасюка
28. 1132 † тмутороканський кн. Мстислав, брат Яр. Мудрого
28. 1915 бої УСС на Маківці проти москалів
28. 1922 В Подєбрадах на Чехії засн. Укр. Госп. Академію
28. 1932 Поляки повісили членів ОУН — Голояда і Пришляка
28. 1938 † на засланні митрополит Василь Липківський
29. 1648 Богдана Хмельницького обрано гетьманом України
29. 1928 Українізація чорномосрької фльоти. Свято моря
30. 1918 Павла Скоропадського проголошено геть. України

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліянський Календар	Григоріянський Календар
1 18 С Івана преп.	Єремії прор.
2 19 Ч Івана печерника преп.	Атанасія Великого св.
3 20 П Теодора Тріхини преп.	† Теодосія Печерського преп.
4 21 С Януарія сщмч.	Пелагії мч.
5 22 Н Розслаб. Теодора Сик.	Самарянки. Ірини
6 23 П Юрія вмч.	Йова многострадального
7 24 В Сави Стратилата мч.	Акакія мч.
8 25 С † Марка ап. і єв.	Івана Богослова
9 26 Ч Василя сщмч.	† Перен. м. Миколая
10 27 П Стефана преп.	† Симона Зилота ап.
11 28 С Ясона ап.	Кирила і Методія, уч. сл.
12 29 Н Самарянки. 9 мч. у Киз.	Сліпородж. Єпіфанія
13 30 П † Якова ап.	Глиkerії мч.
14 1 В Травень. Єремії прор.	Ісидора мч.
15 2 С Атанасія Великого св.	Пахомія Великого преп.
16 3 Ч † Теодосія Печер. преп.	Вознесення ГНІХ.
17 4 П Пелагії мч.	Андроніка ап.
18 5 С Ірини мч.	Теодота мч.
19 6 Н Сліпородж. Йова	Св. Отців. Патрикія
20 7 П Акакія мч.	Талелея мч.
21 8 В Івана Богослова	† Константина і Олени
22 9 С † Перен. м. Миколая	Василіска мч.
23 10 Ч Вознесення ГНІХ.	Євфросинії Полоц. преп.
24 11 П Кирила і Методія, уч. сл.	Никити Переяс. преп.
25 12 С Єпіфанія св.	† 3 найд. г. Івана Хрест.
26 13 Н Св. Отців. Глиkerії	Сш. Святого Духа
27 14 П Ісидора мч.	Понеділок Святого Духа
28 15 В Пахомія Великого преп.	Никити преп.
29 16 С Теодора Осв. преп.	Теодосії препмч.
30 17 Ч Андроніка ап.	Ісаакія преп.
31 18 П Теодота мч.	Єрмія ап.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1922 відновлено Літ. Наук. Вістник за ред. Д. Донцова
1. 1949 Створено Лігу Визволення України в Торонті
2. 1848 у Львові створено Головну Руську Раду
3. 1074 † Преподобний Теодосій Печерський
3. 1924 москалі замордували Миколу Міхновського
3. 1946 відділ УПА зліквідував ген.-полк. НКВД Москаленка
4. 1733 † запорозький кошовий от. Кость Гордієнко
6. 1910 † письменник і громадський діяч Борис Грінченко
6. 1947 ССРСР, Польща і ЧССР підписали договір проти УПА
7. 1840 * драматург Марко Кропивницький
10. 1879 * Гол. От. Симон Петлюра, голова Директорії УНР
12. 1943 Битва УПА з нім. військ. з'єднаннями в м. Колки
13. 1894 * письменник Панас Мирний
14. 1871 * Василь Стефаник
16. 1648 Перемога Хмельницького н. поляками п. Жовт. Водами
16. 1954 вибухло повстання політв'язнів у Кінгрі
- 18-25. 1917 І Український Військовий З'їзд у Києві
20. 1949 відділ УПА зліквідував полк. НКВД Колодяжного
- 20-26 1961 суд над членами Укр. Робітничої Селянської Спілки
22. 1861 з Росії перевезено тіло Т. Шевченка до Канева
22. 1920 поляки замучили композитора Остапа Нижанківського
23. 1938 загинув полк. Є. Коновалець, засновник УВО і ОУН
24. 1125 † вел. кн. Володимир Мономах
24. 1742 † гетьман Пилип Орлик в Яссах під Туреччиною
24. 1964 росіяни спалили бібліотеку Української Акад. Наук
25. 1926 у Парижі загинув Гол. От. Симон Петлюра
25. 1936 розпочався львівський "процес Бандери"
26. 1909 † композитор Денис Січинський
26. 1944 загинув М. Палідович-Карпатський, ред. "Ідеї і Чину"
27. 1946 відділи УПА атакували з польською ВіН м. Грубешів
28. 1634 † гравер, поет і друкар Степан Беринда
28. 1916 † великий письменник Іван Франко
28. 1918 переговори в Києві з Кубанню про об'єднання
29. 1952 † ген.-полк. М. Омелянович-Павленко, нач. вождь УГА
30. 1887 * скульптор Олександр Архипенко
30. 1876 цар видав Емський указ про заборону укр. мови
31. 1223 битва княжих військ з татарами над Калкою
31. 1922 на Кубані розстріляно десятки тисяч українців

Червень - June

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліянський Календар	Григоріянський Календар
1 19 С Патрікія сщмч.	Юстина мч.
2 20 Н Сош. Святого Духа	Всіх Святих. Никифора
3 21 П Понеділок Святого Духа	Лукиліяна мч.
4 22 В Василіска мч.	Митрофана св.
5 23 С Євфросинії Полоц. преп.	Доротія сщмч.
6 24 Ч Никити Переяс. преп.	Покл. Пр. Т.Т. і Крови Хр.
7 25 П + 3 найд. гол. Івана Хрест.	Теодота сщмч.
8 26 С Карпа ап.	Теодора Тирона вмч.
9 27 Н Всіх Святих. Терапонта	2 по Сош. Кирила Олек.
10 28 П Никити преп.	Тимотея сщмч.
11 29 В Теодосії препмч.	† Вартоломея і Варнави ап.
12 30 С Ісаакія преп.	Онуфрія Великого преп.
13 31 Ч Поклін Пр. Т.Т. і Крови Хр.	Акилини мч.
14 1 П Червень. Юстина мч.	Праз. Хр. Чоловіколюбця
15 2 С Никифора св.	Співстр. Пресв. Богородиці
16 3 Н 2 по Сош. Лукиліяна	3 по Сош. Тихона
17 4 П Митрофана св.	Мануїла мч.
18 5 В Доротія сщмч.	Леонтія мч.
19 6 С Висаріона преп.	† Юди Тадея ап.
20 7 Ч Теодота сщмч.	Методія сщмч.
21 8 П Праз. Христа Чоловікол.	Юліяна мч.
22 9 С Співстр. Пресв. Богородиці	Євсевія сщмч.
23 10 Н 3 по Сош. Тимотея сщмч.	4 по Сош. Агрипини
24 11 П + Вартоломея і Варнави ап.	Різдво Івана Хрестителя
25 12 В Онуфрія Великого преп.	Февронії препмч.
26 13 С Акилини мч.	Давида преп.
27 14 Ч Єлисея прор.	Сампсона преп.
28 15 П Амоса прор.	Перен. м. Кира і Івана
29 16 С Тихона преп.	Петра і Павла ап.
30 17 Н 4 по Сош. Мануїла	5 по Сош. 12 Апостолів

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1630 Тарас Трясило розгромив поляків біля Переяслава
1. 1891 † Василь Мова (Лиманський), укр. поет. і письм. Кубан
- 1-15 1944 УПА знищила рос. партизанів Кулагіна-Артаманова
1. 1933 День пам'яті замучених голодом 7 млн. укр. в УССР
2. 1935 † автор історичних повістей Андрій Чайковський
5. 1708 союз І. Мазепи з шведським королем Карлом XII
5. 1775 рос. цариця Катерина II знищила Запорозьку Січ
6. 1937 † поет Богдан Ігор Антонич
7. 1843 † письменник і педагог Маркіян Шашкевич
7. 1930 † маляр Петро Холодний
7. 1942 † Вячеслав Прокопович, голова Ради міністрів УНР
8. 1668 Петра Дорошенка обрано гетьманом України
8. 1855 * письменниця Наталя Кобринська
8. 1919 початок офензиви УГА проти поляків під Чортковом
9. 1919 Євген Петрушевич став диктатором ЗУНР
9. 1944 німці закатували поета Олега Ольжича-Кандибу
- 10-16. 1917 І Всеукраїнський селянський з'їзд у Києві
10. 1944 загинув полк. Грабець-"Батько", команд. УПА-Південь
11. 1931 † історик Вячеслав Липинський, теоретик гетьманату
13. 1918 росіяни замордували в Ростові М. Рябовола, голову Законодавчої Крайової Ради Кубані
14. 1569 Люблинська унія
14. 1891 * полк. Євген Коновалець
15. 1934 Г. Мацейко, чл. ОУН, убив польськ. мін. Б. Перацького
- 17-23. 1917 ІІ Всеукраїнський військовий з'їзд у Києві
- 18-22. 1919 битва УГА з поляками під Бережанами
19. 1205 в бою з поляками під Завихостом загинув кн. Роман
20. 1929 † Євген Чикаленко, письменник, мецента, гром. діяч
23. 1917 І-м універсалом проголошено автономію України
- 23-27. 1934 Світ. конгрес українського жіноцтва в Станіславові
26. 1954 500 українських жінок загинуло в Кінгрі
27. 1709 битва під Полтавою
27. 1964 Відкриття пам'ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні
29. 1918 † Федір Вовк, археолог, антрополог і етнограф
29. 1938 † ген. Мирон Тарнавський, нач. вождь УГА
30. 1704 гетьм. І Мазепа об'єднав Право- і Лівобережну Україну
30. 1941 Акт відновлення укр. держави; прем'єр — Я. Стецько
- 1955 Націоналісти поч. визв. повст. на Воркуті, табір ч. 3

Липень - July

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 18 П Леонтія мч.	Косми і Дам'яна безс.
2 19 В † Юди Тадея ап.	† Полож. ризи Пр. Богор.
3 20 С Методія сщмч.	Якinta мч.
4 21 Ч Юліана мч.	Андрія Критського св.
5 22 П Євсевія сщмч.	† Атанасія Атонського преп.
6 23 С Агрипини мч.	Сісоє Великого преп.
7 24 Н 5 по Сош. Різд. Ів. Хрест.	6 по Сош. Томи
8 25 П Февронії препмч.	Прокопія вмч.
9 26 В Давида преп.	Панкратія сщмч.
10 27 С Сампсона преп.	† Антонія Печерського преп.
11 28 Ч Перен. м. Кира і Івана	Євфимії і Ольги
12 29 П Петра і Павла ап.	Прокла мч.
13 30 С † Собор 12 Апостолів	Собор Арх. Гавриїла
14 1 Н 6 по Сош. Косми і Дам'яна	7 по Сош. Акили
15 2 П † Полож. ризи Пр. Богор.	Володимира Великого
16 3 В Якinta мч.	Антиногена сщмч.
17 4 С Андрія Критського св.	Марини вмч.
18 5 Ч † Атанасія Атонського преп.	Якinta мч.
19 6 П Сісоє Великого преп.	Макрини преп.
20 7 С Томи преп.	Іллі прор.
21 8 Н 7 по Сош. Прокопія	8 по Сош. Симеона
22 9 П Панкратія сщмч.	Марії Магдалини
23 10 В † Антонія Печерського преп.	Трофима мч.
24 11 С Євфимії і Ольги	† Бориса і Гліба
25 12 Ч Прокла мч.	† Успення Анни
26 13 П Собор Арх. Гавриїла	Єрмолая сщмч.
27 14 С Акили ап.	† Пантелеймона вмч.
28 15 Н 8 по Сош. Володимира В.	9 по Сош. Прохора
29 16 П Антиногена сщмч.	Калиніка мч.
30 17 В Марини вмч.	Сили ап.
31 18 С Якinta мч.	Євдокима преп.

1. 1910 поляки вбили студента Адама Коцка у Львові
1. 1918 засновано Український Унів. у Кам'янці Подільському
1. 1966 † письменниця Наталена Королева
2. 1943 німці спалили кількасот людей в с. Губків (Рівенщина)
5. 1986 † Голова УДП і голова Проводу ОУН, Я. Стецько
6. 1961 Відкриття пам'ятника Т. Шевченкові у Вінніпеґу
8. 1659 гетьм. І. Виговський розгромив москалів п. Конотопом
8. 1919 у літунській катастрофі загинув полк. Д. Вітовський
8. 1919 большевики розстріляли літературозн. Вол. Науменка
9. 1920 † ген.-хор. Євген Мешковський, нач. штабу Армії УНР
- 9-14. 1943 перемога УПА над нім. військ. з'єднаннями
10. 1866 † останній кошовий от. Задунайської Січі О. Гладкий
11. 969 † вел. кн. св. Ольга
11. 1944 створення Української Головної Визвольної Ради
- 13-14. 1943 Міжнародня комісія розкрила Вінницький злочин: НКВД вимордувало в 1973-41 рр. 9500 українців
15. 1944 І Вел. Збір УГВР обрав гол. ген. секр. Р. Шухевича
17. 1849 * письменниця Олена Пчілка
17. 1907 * Роман Шухевич (ген. Тарас Чупринка)
- 17-22. 1944 битва І УД УНА з москалями під Бродами
17. 1959 закон Конгр. ЗСА про "Тиждень Поневолених Націй"
18. 1863 "Валуєвський указ" про заборону української мови
18. 1871 † Анатоль Свидницький
18. 1917 у Києві повстання проти російської окупації
21. 1941 † письменник Богдан Лепкий
22. 1944 † поет Олександр Олесь у Празі
25. 1687 Івана Мазепу обрано гетьманом України
25. 1942 у Києві німці розстріляли Дмитра-Мирона-Орлика, Кр. пров. ОУН на СУЗ, 2-го пров. Пох. Групи "Північ"
27. 1147 Кліма Смолятича обрано митрополитом Русі-України
27. 1657 † гетьман Богдан Хмельницький
27. 1672 гетьм. П. Дорошенко розбив поляків б. Четвертинівки
27. 1834 відкриття у Києві університету ім. св. Володимира
29. 1015 † вел. кн. св. Володимир Великий
30. 1947 † маляр Федір Кричевський
30. 1899 * адвокат Володимир Горбовий
30. 1944 загинув у бою з москалями ген. Гончаренко (Л. Ступницький), полк, УНР, шеф штабу УПА-Північ
- 1920 засновано УВО під проводом Є. Коновальця
- 1967 судилище у Львові над 9 членами Укр. Нац. Фронту

Серпень - August

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 19 Ч Макрини преп.	Перен. Чес. Хреста
2 20 П Іллі прор.	Перен. м. Стефана
3 21 С Симеона преп.	Ісаака преп.
4 22 Н 9 по Сош. Марії Магдалини	10 по Сош. 7 мч. Єфеських
5 23 П Трофима мч.	Євсигнія мч.
6 24 В † Бориса і Гліба	Переображення Господне
7 25 С † Успення Анни	Дометія препмч.
8 26 Ч Єрмолая сщмч.	Єміліяна ісп.
9 27 П Пантелеймона вмч.	† Матія ап.
10 28 С Прохора ап.	Лаврентія мч.
11 29 Н 10 по Сош. Калиніка	11 по Сош. Євпла
12 30 П Сили ап.	Фотія мч.
13 31 В Євдокима преп.	Максима ісп.
14 1 С Серпень. Перен. Чес. Хр.	† Перен. м. Теодосія Печ.
15 2 Ч Перен. м. Стефана	Успення Пресв. Богородиці
16 3 П Ісаака преп.	Діомида мч.
17 4 С 7 мч. Єфеських	Мирона мч.
18 5 Н 11 по Сош. Євсигнія	12 по Сош. Флора
19 6 П Переображення Господне	Андрія Страт. мч.
20 7 В Дометія препмч.	Самуїла прор.
21 8 С Єміліяна ісп.	Тадея ап.
22 9 Ч † Матія ап.	Агатоніка мч.
23 10 П Лаврентія мч.	Лупа мч.
24 11 С Євпла мч.	Євтиха сщмч.
25 12 Н 12 по Сош. Фотія	13 по Сош. Вартоломея
26 13 П Максима ісп.	Адріяна мч.
27 14 В † Перен. м. Теодосія Печ.	Пімена преп.
28 15 С Успення Пр. Богородиці	Августина св.
29 16 Ч Діомида мч.	Усікновення г. Івана Хрест.
30 17 П Мирона мч.	Олександра св.
31 18 С Флора мч.	† Пол. пояса Пр. Богор.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1876 * Володимир Чехівський, голова Ради міністрів УНР
1. 1913 † Леся Українка
1. 1914 у Львові утворено Головну Українську Раду
1. 1931 † ген.-полк. Микола Юнаків, Нач. Штабу Укр. Армій
1. 1953 Масафра укр. політв'язнів у Воркуті, табір ч. 29
4. 1899 * письменник Борис Антоненко-Давидович
4. 1914 у Львові засн. Союз Визволення України
5. 1940 † археолог, етнограф, історик Дмитро Яворницький
8. 1919 * Пантелеймон Куліш, письменник, чл. Кир. Мет. Бр.
10. 1907 † письменниця Марко Вовчок
13. 1953 москалі змасакували укр. політв'язнів Норильська
14. 988 Вел. кн. Володимир встановив християнство в Україні
15. 1965 † світової слави економіст Володимир Тимошенко
16. 1945 СССР приділив Лемківщину Польщі
17. 1245 перемога короля Данила над мадярами
17. 1833 * Дмитро Донцов, ідеолог українського націоналізму
18. 1836 * Олександр Кониський
20. 1649 договір Хмельницького з польськ. королем у Зборові
20. 1843 † письменник Григорій Квітка-Основ'яненко
20. 1891 * поет-неокласик Павло Филипович
- 21-25. 1943 III Надзвичайний Великий Збір ОУН
22. 1932 Москва розпочала народобивчий голод в Україні
22. 1944 загинув Рост. Волошин-Павленко, голова Збору УГВР
22. 1944 загинув Клепуш-Лопата, Провідн. ОУН на Закарпатті
24. 1991 Верховна Рада України проголосила Акт незалежності
25. 1698 в московській неволі загинув гетьм. Петро Дорошенко
25. 1792 на Тамань прибула фльота козаків полк. Сави Білого, що дала початок українського заселення Кубані
26. 1657 в Чигирині обрано гетьманом Івана Виговського
27. 1856 * Іван Франко, учений, письменник, поет
28. 1921 большевики розстріляли повстанського провідника і поета Гр. Чупринку, сотн. Андруха, ком. УВО, сотн. Опоку і 36 членів Центр. Повстанського Комітету
29. 1868 * письменниця Л. Старицька-Черняхівська, ілен СБУ
29. 1940 † у Берліні Євген Петрушевич, президент ЗУНР
31. 1919 Армії УНР і УГА визволили Київ від москалів
31. 1944 загинув Юрій Липа, лікар УПА, публіцист, поет
- 1919 у Москві розстріляли ген.-чет. Осипа Микитку

Вересень — September

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліянський Календар	Григоріянський Календар
1 19 Н 13 по Сош. Андрія Страт.	14 по Сош. Поч.ц.р.Симеона
2 20 П Самуїла прор.	Маманта мч.
3 21 В Тадея ап.	Антима сщмч.
4 22 С Агатоніка мч.	Вавили сщмч.
5 23 Ч Лупа мч.	Захарії прор.
6 24 П Євтихія сщмч.	Євдоксія мч.
7 25 С Повер. м. Вартоломея ап.	Созонта мч.
8 26 Н 14 по Сош. Адріяна	15 по Сош. Різд. Пр. Богор.
9 27 П Пімена преп.	Йоакима і Анни
10 28 В Августина св.	Минодори мч.
11 29 С Усікновення г. Івана Хр.	Теодори преп.
12 30 Ч Олександра св.	Автонома сщмч.
13 31 П † Полож. п. Пр. Богор.	Корнилія сщмч.
14 1 С Вересень. † Поч.ц.Симеона	Воздвиження Чес. Хреста
15 2 Н 15 по Сош. Маманта	16 по Сош. Никити
16 3 П Антима сщмч.	Євфимії вмч.
17 4 В Вавили сщмч.	Софії мч.
18 5 С Захарії прор.	Євменія преп.
19 6 Ч Євдоксія мч.	Трофима мч.
20 7 П Созонта мч.	Михайла Черн. мч.
21 8 С Різдво Пресв. Богородиці	Кондрата ап.
22 9 Н 16 по Сош. Иоакма і Анни	17 по Сош. Фоки сщмч.
23 10 П Минодори мч.	Зачаття Івана Хрестителя
24 11 В Теодори преп.	Теклі первмч.
25 12 С Автонома сщмч.	Євфросинії преп.
26 13 Ч Корнилія сщмч.	Перес. Івана Богослова
27 14 П Воздвиження Чес. Хреста	Калістрата мч.
28 15 С Никити вмч.	† Харитона преп.
29 16 Н 17 по Сош. Євфимії	18 по Сош. Киріяка
30 17 П Софії мч.	Григорія В. сщмч.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1722 * філософ Григорій Сковорода
1. 1939 Початок Другої світової війни
1. 1947 загинув владика Теодор Ромжа, єпископ закарпатців
2. 1938 в Ужгороді засновано Українську Націон. Оборону
3. 1941 в Дніпропетровську закінчився марш Похідної Групи "Південь" під пров. З. Матли; розпочав діяти Провід ОУН Південного Краю під пров. Святослава Вовка
4. 1985 Загинув у радянському концтаборі Василь Стус
5. 911 договір кн. Олега Віщого з греками у Царгороді
6. 1672 гетьм. Петро Дорошенко здобув Кам'янець-Подільський
7. 1984 † патріарх УКЦ Йосиф Сліпий
7. 1656 "Трактат вічної приязні" Хмельницьк. з Ю. II Ракочі
7. 1921 загинули Віра Бабенко і 62 повстанці
7. 1962 † письменник і поет Тодось Осьмачка
9. 957 відвідини вел. кн. Ольги в Царгороді
9. 1769 * Іван Котляревський, письменник і поет
9. 1944 польсько-радянський договір про виселення лемків
12. 1903 Відкриття в Полтаві пам'ятника І. Котляревському
12. 1947 прихід першого відділу УПА в Зах. Німеччину
12. 1887 * Лесь Курбас, творець модерного театру
15. 1907 † драматург Карпенко-Карий (Іван Тобілевич)
15. 1941 Гестапо виарештувало тисячі націоналістів
16. 1658 договір з Польщею у Гадячі
17. 1864 * видатний письменник Михайло Коцюбинський
17. 1945 загинув Олександр Бусел, член Проводу ОУН
19. 1676 Москва заслала гетьм. П. Дорошенка на Сибір
19. 1929 * літ. критик і поет Іван Світличний
20. 1655 гетьм. Б. Хмельницький розбив поляків під Городком
20. 1947 загинув у бою з поляками Ярослав Старух. чл. Пр. ОУН
21. 1944 † диригент і композитор Олександр Кошиць
22. 1709 у Бендерах помер гетьман Іван Мазепа
22. 1918 у Києві відкрито український університет
23. 1648 Б. Хмельницький розгромив поляків під Пилявцями
23. 1872 * Соломія Крушельницька
25. 1921 Невдалий атентат С. Федака на Підсудського у Львові
29. 1866 * історик Мих. Грушевський, голова Укр. Центр. Ради
30. 1930 поляки замордували сотн. Ю. Головінського, КК УВО
30. 1930. польська "пацифікація", багато забитих і ранених
30. 1945 перемога УПА ком. Яструба над больш. під Угневом

Жовтень ~ October

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

<u>Г. Ю. Дні Юліанський Календар</u>	<u>Григоріанський Календар</u>
1 18 В Євменія преп.	Покрова Пресв. Богор.
2 19 С Трофима мч.	Кипріяна сщмч.
3 20 Ч Михаїла Черн. мч.	Діонісія А. сщмч.
4 21 П Кондрата ап.	Єротея сщмч.
5 22 С Фоки сщмч.	Харитини мч.
6 23 Н 18 по Сош. Зачат. Ів. Хр.	19 по Сош. Томи
7 24 П Теклі первмч.	Сергія і Вакха мч.
8 25 В Євфросинії преп.	Пелагії преп.
9 26 С Перес. Івана Богослова	+ Якова А. ап.
10 27 Ч Калістрата мч.	Євлампія мч.
11 28 П + Харитона преп.	Филипа ап.
12 29 С Киріяка преп.	Прова мч.
13 30 Н 19 по Сош. Григорія В.	20 по Сош. Карпа
14 1 П Жовтень. Покр. Пр. Богор.	Параскеви Терн. преп.
15 2 В Кипріяна сщмч.	Євтимія преп.
16 3 С Діонісія А. сщмч.	Лонгина мч.
17 4 Ч Єротея сщмч.	Осії прор.
18 5 П Харитини мч.	+ Луки ап. і єв.
19 6 С + Томи ап.	Йоїла прор.
20 7 Н 20 по Сош. Сергія і Вакха	21 по Сош. Артемія
21 8 П Пелагії преп.	Іларіона Великого преп.
22 9 В + Якова А. ап.	Аверкія св.
23 10 С Євлампія мч.	Якова ап.
24 11 Ч Филипа ап.	Арети мч.
25 12 П Прова мч.	Маркіяна і Мартирія мч.
26 13 С Карпа мч.	Димитрія вмч.
27 14 Н 21 по Сош. Параскеви Т.	22 по Сош. Нестора
28 15 П Євтимія преп.	Параскеви Ікон. мч.
29 16 В Лонгина мч.	Анастасії препмч.
30 17 С Осії прор.	Зиновія і Зиновії мч.
31 18 Ч + Луки ап. і єв.	Стахія ап.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1187 † кн. Ярослав Осмомисл, поширив державу по Дунай
1. 1665 Петра Дорошенка обрано гетьманом Правоб. України
1. 1727 Данила Апостола обрано на гетьм. Лівобер. України
1. 1929 масові арешти членів і симпатиків СВУ
3. 1078 на Нежатій Ниві б. Чернігова загинув вел. кн. Ізяслав
3. 1953 † публіцист Юліян Вассиян
4. 1891 * поет Юрій Клен
5. 1909 * поет Богдан Ігор Антонич
7. 1253 коронація кн. Данила в Дорогичині
8. 1862 † кубанський письменник і отаман Яків Кухаренко
8. 1938 загинув в ґулаґу Гнат Хоткевич
10. 1621 перемога П. Сагайдачного над турками під Хотиним
10. 1893 † видатний байкар Леонід Глібів
11. 1968 † маляр Никифор із Криниці
13. 1948 † поет, письменник і публіцист Леонід Мосендзц
14. 1942 за наказом ОУН оформлено 1-ий відділ УПА під ком. Сергія Качинського-"Осипа"; Свято УПА
- 14-22. 1921 в Києві відбувся Всеукраїнський Собор УАПЦ
15. 1959 больш. агент Б. Сташинський вбив голову Пров. ОУН Степана Бандеру, а 12. 10. 1957, він вбив д-ра Л. Ребет
15. 1942 Лесь Курбас убитий в концт. таборі
- 16-20. 1596 на Соборі у Бересті проголошено церковну унію
16. 1876 * Сергій Єфремов, голова СВУ, загинув 1937 р.
- 16-20. 1917 Всеукр. з'їзд Вільного Козацтва в Чигирині
19. 1918 Створено Українську Нац. Раду у Львові
- 19-21. 1947 москалі вивезли 150,000 українців на Сибір
19. 1962 суд у Карльсруе засудив Б. Сташинського за вбивство С. Бандери і Л. Ребета з наказу Москви
21. 1921 В. Липківський висвячений на митрополита УАПЦ
21. 1933 М. Лемик вик. атентат у російськ. консуляті у Львові
22. 1953 † митрополит УАПЦ Полікарп
24. 1955 договір АБН (Я. Стецько) з Китаєм (Ку Ченґ канґ)
29. 1794 † філософ Григорій Сковорода
30. 1947 † поет і літературозн. Юрій Клен (Освальд Бургґардт)
- 1949 Звернення Воюючої України до української еміґрації

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 19 П Йоїла прор.	Косми і Дам'яна безс.
2 20 С Артемія вмч.	Акендіна мч.
3 21 Н 22 по Сош. Іларіона В.	23 по Сош. Акепсими
4 22 П Аверкія св.	Іоаникія Великого преп.
5 23 В Якова ап.	Галактіона мч.
6 24 С Арети мч.	Павла св.
7 25 Ч Маркіяна мч.	33 мч. Мелетинських
8 26 П Дмитрія вмч.	Собор Архист. Михаїла
9 27 С Нестора мч.	Матрони преп.
10 28 Н 23 по Сош. Параскеви Ікон.	24 по Сош. Єраста
11 29 П Анастасії препмч.	Мини мч.
12 30 В Зиновія і Зиновії мч.	Йосафата сщмч.
13 31 С Стахія ап.	Івана Золотоустого св.
14 1 Ч Листопад. Косми і Дам'яна	† Филипа ап.
15 2 П Акиндіна мч.	Гурія мч.
16 3 С Акепсими мч.	† Матея ап. і єв.
17 4 Н 24 по Сош. Іоаникія В.	25 по Сош. Григорія Н.
18 5 П Галактіона мч.	Платона і Романа мч.
19 6 В Павла св.	Авдія прор.
20 7 С 33 мч. Мелетинських	Григорія Декаполіта преп.
21 8 Ч Собор Архистр. Михаїла	Вхід у храм Пресв. Богор.
22 9 П Матрони преп.	Филимона ап.
23 10 С Єраста ап.	Амфілохія св.
24 11 Н 25 по Сош. Мини	26 по Сош. Катерини
25 12 П Йосафата сщмч.	Климент папи
26 13 В Івана Золотоустого св.	Алипія преп.
27 14 С † Филипа ап.	Якова Перс. мч.
28 15 Ч Гурія мч.	Стефана препмч.
29 16 П † Матея ап. і єв.	Парамона мч.
30 17 С Григорія Н. св.	† Андрія ап.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1918 Листопадовий чин. Українські війська зайняли Львів
1. 1889 * письменник гуморист Остап Вишня
1. 1944 Хрущовська офенз. пр. УПА, згинув ген. ЧА Федор
1. 1944 † у Львові митрополит Андрій Шептицький
1. 1964 † полк. Андрій Мельник
2. 1917 розпочався в Києві Всеукраїнський Військовий З'їзд
- 3-7. 1927 Конференція Українських Націоналістів покликала Провід Укр. Націоналістів очолений Є. Коновальцем
3. 1941 москалі зруйнув. Успенську церкву Печерської Лаври
4. 1921 розпочався II Зимовий похід під ком. Ю. Тютюнника
5. 1968 в Києві самоспалився Василь Макух
6. 1912 † композитор Микола Лисенко
6. 1918 Кр. Ком. ЗУНР на Буковину перебр. владу в Чернівцях
9. 1918 встановлено Державний Секретаріат ЗУНР
9. 1949 загинув Степан Хрін, команд. відтинку УПА "Маківка"
10. 1709 москалі зруйнували гетьманську столицю Батурин
13. 1923 † одеський діяч Іван Липа
14. 1918 створено Директорію УНР
14. 1918 у Києві засновано Українську Академію Наук
15. 1879 * поет Григорій Чупринка
16. 1917 договір України з Кубанню (торг., консул., морськ.)
- 16-19. 1967 I Світовий Конгрес Вільних Українців у Нью-Йорку
18. 1918 бій під Мотовилівкою
19. 1698 † гетьман Петро Дорошенко
20. 1917 III Універсал УЦРади; створення УНРеспубліки
20. 1918 розпочалася друга большевицька інвазія України
20. 1919 денік. повіс. кубанського політ. о. Олексу Кулабухова
- 21-23. 1943 I Конференція поневол. Росією народів дала початок Антибольшевицькому Бльоку Народів (АБН)
23. 1873 † історик Мих. Максимович, ректор Київськ. унів.
23. 1921 большев. розстріляли 359 укр. полон. вояків п. Базаром
24. 1934 † на засланні історик Михайло Грушевський
25. 1838 * Іван Нечуй-Левицький
27. 1943 вел. битва УПА з 2 нім. дивізіями в Чорному лісі
28. 1950 загинув О. Дяків-Горновий, пров. ОУН на Львівщині
28. 1970 у Києві москалі замордували Аллу Горську
- 1932 росіяни вивезли на Сибір 30,000 українців із Полтавської Станиці на Кубані
30. 1932 загинули бойовики ОУН Старик і Березинський

Грудень - December

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліянський Календар	Григоріянський Календар
1 18 Н 26 по Сош. Платона і Романа	27 по Сош. Наума
2 19 П Авдія прор.	Авакума прор.
3 20 В Григорія Декаполіта преп.	Софонії прор.
4 21 С Вхід у храм Пресв. Богор.	Варвари вч.
5 22 Ч Филимона ап.	Сави Осв. преп.
6 23 П Амфілохія св.	Миколая чудотвор. св.
7 24 С Катерини вч.	Амвросія св.
8 25 Н 27 по Сош. Климента	29 по Сош. Патапія
9 26 П Алипія преп.	Непорочне Зач. Пр. Богор.
10 27 В Якова Перс. мч.	Мини мч.
11 28 С Стефана препмч.	Даніїла преп.
12 29 Ч Парамона мч.	Спиридона преп.
13 30 П + Андрія ап.	+ Євстратія мч.
14 1 С Грудень. Наума прор.	Тирса мч.
15 2 Н 30 по Сош. Авакума	Праотців. Єлевтерія
16 3 П Софонії прор.	Аггея прор.
17 4 В Варвари вч.	Даніїла прор.
18 5 С Сави Осв. преп.	Севастиана мч.
19 6 Ч Миколая чудотворця св.	Боніфатія мч.
20 7 П Амвросія св.	Ігнатія Богонос. сщмч.
21 8 С Патапія преп.	Юліяни мч.
22 9 Н 29 п. Сош. Непр. Зач. ПДМ	Пер. Різд. 30 по Сош. Анас.
23 10 П Мини мч.	10 мч. Критських
24 11 В Даніїла преп.	Євгенії препмч.
25 12 С Спиридона преп.	Різдво Христове
26 13 Ч + Євстратія мч.	Собор Пресв. Богор.
27 14 П Тирса мч.	Стефана первмч.
28 15 С Єлевтерія сщмч.	Мч. Никомидійських
29 16 Н Праотців. Аггея	По Різд. 31 п. Сош. Діт. уб. В.
30 17 П Даніїла прор.	Анісії мч.
31 18 В Севастиана мч.	Меланії преп.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1991 В Україні відбувся референдум, на якому 92% населення висловилося за незалежність України
2. 1919 Поч. І Зим. походу ген.-полк М. Омеляновича-Павленка
4. 1803 † на Соловках ост. кош. Зап. Січі — П. Кальнишевський
7. 1936 † письменник Василь Стефаник
8. 1868 у Львові засновано товариство "Просвіта"
9. 1963 * Борис Грінченко
11. 1891 † учений-лінгвіст Олександр Потебня
13. 1963 † поет Василь Симоненко
- 14-16. 1917 І Всеукраїнський робітничий з'їзд у Києві
14. 1840 * Михайло Старицький
14. 1942 Гестапо замордувало у Львові Івана Климова-Легенду, Крайового провідника ОУН (1939-41)
15. 1934 Большевики розстріляли у Києві 28 українців (О. Влизько, Д. Фальківський, Гр. Косинка і ін.)
15. 1948 Почав виходити "Гомін України" в Торонті
16. 1673 битва козаків Павлюка і Гуні з поляк. під Кумейками
- 16-23. 1961 судилище над 20 членами Укр. Нац. Комітету
17. 1917 Ультим. Леніна УЦРаді; поч. больш. інвазії України
17. 1939 Розстріляли КГБ-істи поета М. Драй-Хмару
17. 1944 б. Стріліськ Нових загинув майор Дм. Карпенко-Яструб, командир чужонаціональних частин в УПА
19. 1240 Батий зруйнував Київ
19. 1870 † композитор Михайло Вербицький
19. 1918 Директорія УНР перебр. владу від П. Скоропадського
19. 1945 загинули в ЧССР Дм. Маївський, чл. Проводу ОУН, і ген. Дм. Грицай-Перебийніс, шеф штабу УПА
20. 1616 в Києві видруковано першу книжку "Часослов"
21. 1930 † історик і публіцист Степан Томашівський
21. 1764 Катерина II ліквідувала гетьманську державу
21. 1944 загинув ген. секр. інформ. УГВР Й. Позичанюк-Шугай
23. 1873 у Львові засновано Наукове Тов. ім. Шевченка
23. 1932 героїчна смерть членів УВО-ОУН Біласа і Данилишина
26. 1918 постала Рада Нар. Мін. УНР, очолена Вол. Чехівським
29. 1723 † в тюрмі в Петербурзі наказн. гет. Павло Полуботок
31. 1637 у Варшаві закатовано провідника козацького повстання Павлюка (Павла Бута)
- 1924 засн. Спілку Визвол. України, очолену С. Єфремовим

10-та річниця Чорнобильської трагедії

Найбільша техногенна трагедія в історії людства

1986 1996

ЧОРН БИЛЬ

СПІЛКА УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ (СУМ) У ДІЯСПОРІ 50 РОКІВ ТОМУ

ВСТУП

1945-тий рік — це рік закінчення війни.

В Німеччині та Австрії, Франції та Італії багато тисяч українців, колишніх робітників, вояків — молодь і старші, мимо найкращих намагань Москви, а навіть до певної міри і Західного Світу, рішили залишитись на чужині, не знаючи завтрішнього дня — не маючи навіть даху над головою, маєток його — це все, що на ньому, і продовжувати життя, маючи на увазі, що його основне завдання — це працювати, вчитися і змагати, щоб його Батьківщина стала вільною.

Згідно із статистичними даними на день 1.1.1946 (попередньо не було змоги зробити статистики) разом українців було 102,000 в англійській, американській і французькій окупаційних зонах Німеччини та Австрії. Між ними було від 10-29 років життя 44, 1% молоді. В Італії живе понад 10,000 бувших вояків українців І-ої Дивізії УНА мала горстка українців у Франції та інших європейських країнах.

В Краю Українська Повстанська Армія веде затяжну боротьбу. Очі української молоді є звернені на цей Край і вона кожної хвилини готова на Його поклик. Захід готується пирувати довготривалий мир. Українська молодь пересякнена любов'ю до своєї Батьківщини вибирає тяжчу дорогу — дорогу праці для добра свого народу. В таборах, в яких жила молодь, відбуваються різні курси, на яких вони вивчають головню українознавство та привчають себе до фаху. Форми та ініціатива були в руках поодиноких людей, які діяли неорганізовано, а кермувались тільки досвідом і власною ініціативою.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ШЛЯХ

Німеччина: За ініціативою старших громадян, головно із Східніх Земель України, 6-го липня 1946 р., в Мюнхені відбулося засідання групи організаторів СУМ з представниками існуючих тоді осередків СУМ в американській зоні Німеччини під керуванням Ярослава Рака, при участі: М. Сердюка, О. Калинника, К. Кохно, Євтушенка, Е. Стахова, Шанди, І. Фізера, І. Марченка, І. Вовчука та В. Маркуся. **Перший осередок був заснований дня 10. 6. 1946 р. в Sommer-Казерне в Авгзбурзі, якого ініціаторами були: О. Калинник, Д. Штогрин, М. Юзенів, В. Сушко, Я. Генсіцький та П. Шпирка.**

Гасло СУМ молоді "Бог і Батьківщина" вистарчав щоб вона організувалась і вступала до згаданої організації і вже в місяці липні 1946 р. нараховувалося сім осередків СУМ, які начислювали біля 200 членів.

Виринала потреба творення центрального органу, вироблення статуту і надання організації напрямних. Організаційне засідання 6 липня в Мюнхені здало собі справу із своїх завдань і тому вже в перших днях, з думкою розповсюдити діяльність організації на всю українську еміграцію, творить **Центральне Організаційне Бюро (ЦОБ) СУМ.** 8 липня розподілено обов'язки за таким порядком:

М. Сердюк — голова, К. Кохно — секретар, Е. Стахів — орг. референт, О. Калинник — керівник Відділу Преси, Євтушенко — член.

Розподіливши між собою обов'язки, члени ЦОБ СУМ, без жодних засобів і допомоги від існуючих центральних громадських товариств чи установ, розпочали активну діяльність в розбудові СУМ в Німеччині. Вже під кінець серпня 1946 р. зорганізовано 24 Ініціативних Комітетів та осередків СУМ. Перші осередки СУМ (поза осередком в Sommer-Казерне, Авгзбург) та Ініціативні Комітети створені в таких таборах: Ля Гарде-Казерне, Піонір-Казерне, Артелері-Казерне, Боа-Брілее в Ашафенбурзі, а також у Вайсенбурзі, Дінкельсбілі, Байроті, Герсфельд-Крігсшуле, в Мюнхені, Шляйсгайм, Ляйм, Фрайман-Бамберзі, Новому Ульмі, Регерзбурзі, Обернцені, Корнберзі, Гребенштайні, Ціренберзі і інших. Членів СУМ по довгому часу організаційної роботи, нараховувалося вже тоді 1829 осіб.

4 вересня 1946 р. Центральне Організаційне Бюро СУМ скликало **першу конференцію СУМ**, яка відбулася в Sommer-Казерне (Авгзбург). На конференцію прибули делегати від 24 осередків. Ця перша конференція СУМ була важливою подією на шляху розбудови СУМ. Конференція схвалила проект статуту СУМ, еляборат якого виготовила ще перша ініціативна група для відновлення СУМ на чужині, і вирішила запропонувати його на затвердження загальному Конгресові СУМ, до скликання якого велася підготовка. Крім того, Конфе-

ренція вибрала тимчасовий Центральний Комітет СУМ, якому доручено довершити підготовку скликання першого Конгресу СУМ та нав'язати діловий контакт з молоддю англійської та французької зони Німеччини. До **тимчасового Центрального Комітету СУМ були обрані: М. Сердюк, О. Калинник, К. Кохно, З. Шупер, В. Петренко, В. Маркус, М. Копинець, І. Фесенко.**

Слідом за американською зоною приступлено до творення осередків в англійській зоні Німеччини. До організування СУМ на цьому терені був уповноважений ЦОБ СУМ С. Вожаківський. Перше конституюче засідання Організаційного Бюро СУМ, в англійській зоні відбулося 7 серпня 1946 р., в якому взяли участь С. Вожаківський — голова, М. Тарнавецький — культ. освітній референт, С. Мокрий — референт спорту, В. Комаринський — фінансовий референт, М. Твардовський — секретар. Терен англійської зони був розподілений на області, в якій кожний член Організаційного Бюро мав за завдання організувати осередки. Перший осередок СУМ в англійській зоні був організований в таборі Гайденав 31 серпня 1946 р. На день 30 жовтня 1946 р. було створено 16 великих осередків СУМ: Гайденав, Годенав, Геттінген, Галендорф, Госляр, Брауншвайг, Мюнстер, Оккер, Нортгайм, Бартгорн, Краєнзен, Бургдорф, Роденгавз, Ліндорф, Дорстен, Фельдберг. Орг. Бюро СУМ на англ. зону вже 30 вересня 1946 р. піднесло клопотання перед центральною громадською організацією, ще тоді офіційно не визнаваною окупаційною владою, про визнання Орг. Бюро СУМ та про співпрацю таборових комітетів з осередками СУМ. Міжтаборовий громадський комітет дав свою згоду на підтримку організації СУМ. Спілка, спираючись на актив досвідчених і поважних старших громадян, розгорталася і набирала широкого розмаху у виховній праці серед української молоді в англійській зоні Німеччини.

Центральний Комітет СУМ в Мюнхені, на своєму засіданні 12 листопада 1946 р., кооптував до складу ЦК СУМ С. Вожаківського та затвердив його заступником голови ЦК СУМ.

Виконуючи постанову першої конференції СУМ в Авгзбурзі на 20-24 березня 1947 р. тимчасовий Центральний Комітет скликав **перший Конгрес СУМ. На Конгресі делегати репрезентували 46 осередків від 3700 членів. Перший Конгрес затвердив статут та програму СУМ, а також сумівський прапор та емблему, ухвалив напрямні для дальшої розбудови СУМ та обрав Центральний Комітет СУМ в такому складі: М. Сердюк — голова, С. Вожаківський, О. Калинник, заступники, Г. Турчик — секретар, М. Кравчук — керівник орг. Відділу. В. Петренко — скарбник, К. Кохно — керівник жіноцтва, Тарнавський — керівник Відділу культури і освіти, П. Карпенко-Криниця — керівник Відділу пре-**

си, В. Омельченко – керівник Відділу спорту, В. Дратвінська – керівник доросту, М. Щербак, Косанівський, В. Ващинський – члени. Контрольна Комісія: І. Микита, В. Гришко, Михальцевич, Рогатинський. Товариський Суд: д-р Воляник, В. Вовчук, В. Маркусь, Михайлюкова.

Після першого Конгресу СУМ ще більше поживало діяльність СУМ. По осередках організовано різні самодіяльні гуртки, виховно-освітню роботу ведено більш систематично і планоно. Впливи СУМ помітно поширювалися на позаспількову молодь, СУМ здобував все більше значіння у громадському житті.

СУМІВСЬКІ ЗДВИГИ

В серпні 1947 р. в Авгзбурзі відбулося масове свято сумівської молоді американської зони Німеччини, а в Гайденау — англійської зони. На цих святах сумівська молодь продемонструвала свої уміння й досягнення з ділянки самодіяльності, показала свою організованість та дисциплінованість.

Старше громадянство пережило радісні хвилини, коли бачило струнку колону сумівців, їхні вправи, вистави драматичних гуртків, концерти, виставки з малярських, вишивкарських, видавничих та другий праць. Подібно до цього свята молоді, але в ширшому засягу, відбувся у вересні 1947 р. в Мюнхені, на Фраймані

перший загальний ЗДВИГ СУМ, в якому взяло участь понад 2000 сумівців та багато гостей з позаспількової молоді і старшого громадянства. Обидва свята молоді були показом досягнень на відтинку діяльності СУМ протягом одного року.

СУМ В АВСТРІЇ

Ідеї СУМ все більше поширювалися і захоплювали нові круги молоді. Так в таборі Зальцбург, з ініціативи уповноваженого ЦК СУМ І. Головінського, було створено ініціативний комітет СУМ на Австрію, якого завданням було розбудувати клітини на цьому терені. У склад цього Комітету ввійшли: О. Гошовський – голова, В. Палієнко – орг. референт, С. Пасіка – секретар, І. Головінський – культ.-освітний керівник.

Мала кількість українців на цьому терені, непригожі обставини, а опісля еміграція до інших країн не дали змоги розвинутих СУМ вповні на цьому терені. В Австрії існувало три осередки в Зальцбурзі, Ляндек та Астен, які начислювали у найкращий час розвитку СУМ біля 200 членів. Однак їх праця мала за собою осяги.

СУМ В БЕЛЬГІЇ

2 червня 1947 р. створився перший осередок СУМ в Шарле-Руа. 21 грудня 1947 р. ЦК СУМ призначив уповноваженого на Бельгію Кирила Митровича, заходом якого 28 березня 1948 р. був скликаний перший збиг СУМ, що відбувся в Льеж. В розбудові СУМ в Бельгії,

Сумівці осередку Шерот під час Крайового свята в 1949 р.

крім К. К. Митровича, вже від самого початку брали активну участь О. Коваль, Г. Цимбала, О. Лубська, В. Попович, О. Марченко, Г. Опципко та інші.

ДРУГИЙ КОНГРЕС СУМ

24-25 квітня 1948 р., після розбудови СУМ в Австрії і Бельгії скликано другий Конгрес СУМ на якому було вже 89 делегатів. **На той час у зоні Німеччини було 40 осередків, в англійській 19, у французькій 3, в Австрії 4, в Бельгії 2; разом 68 осередків, які начислювали 6268 членів.** Вже тоді СУМ організовував 313 різних курсів та гуртків, у тому числі гуртків: спортивних — 52, хорових — 30, драматичних — 36, літературних — 2, теренознавства — 3, курсів машинопису — 3, радіотехнічних — 5, слюсарських — 15, шоферських 14, медсестер — 3, ліквідації неписьменности, — 15, загально-осв. — 10, технічних — 3, чужих мов — 24. Крім сумівських курсів та гуртків, поза СУМ, на різних курсах та школах навчалось понад 2946 сумівців. СУМ мав 60 власних бібліотек з загальною кількістю 12, 102 книжок.

Учасники 2-го Конгресу СУМ в Авсбурзі під час перерви

Другий Конгрес СУМ обрав новий ЦК СУМ у такому складі: М. Сердюк — голова, С. Вожаківський і В. Коваль — заступники, Д. Багрій — секретар, І. Микита — орг. керівник, П. Кізко — кер. в-лу преси, І. Микуляк — кер. в-лу фінансів, В. Козак — кер. спорту, В. Омельченко — кер. в-лу інформації і зв'язків, О. Потапенко — керівник жіноцтва, В. Маркусь — кер. в-лу юнацтва СУМ; проф. Чуйко — голова педагогічної Ради СУМ, заступники членів ЦК СУМ Ю. Василів, Я. Росова, М. Почтар. Контрольна Комісія: О. Калинник, А. Черняк, В. Ліщинецький, І. Чорній. Товариський Суд: С. Волиняк, Л. Рихтицький, В. Гришко, Б. Шевченко. Під час Конгресу в Зоммер-Казерне, Автзбург, була зорганізована показна виставка з життя і діяльності СУМ. На виставці були сумівські фотоальбоми, мистецькі малюнки, стінні газети, емблеми, журнали, з яких особливо привертав увагу ілюстрований журнал ЦК СУМ "АВАНГАРД".

СУМ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

На початку 1948 р. сумівці, які прибули до Англії, а також колишні вояки І Української Дивізії УНА розпочали творити осередки СУМ в Англії. Перші осередки СУМ на цьому терені постали з ініціативи друзів і подруг: Анни Калинник — Болтон, А. Мартощука — Сліфорд, М. Р. Шкавритка та І. Боднарівського (колишнього члена СУМ в Україні) — Сібсон, Я. Скурського — Ілі, І. Крушельницького та Я. Деремєнди — Морбі, Г. Лецишина — Гольбек та інші. Першим уповноваженим ЦК СУМ на Англію був призначений М. Р. Шкавритко. 1.7. 1948 р. скликано за ініціативою М. Р. Шкавритка, І. Федчиняка, та М. Гринюка перше організаційне засідання Організаційного Бюра СУМ в Татершалі (Лінкольншир) в таборі полонених. До Орг. Бюра СУМ на цьому терені входили: М. Р. Шкавритко — голова, Анна Калинник — заступник гол., М. Гринюк — секретар, І. Федчиняк — фінансовий керівник, члени Орг. Бюра: В. Олеськів І. Скурський, М. Деба, Г. Цебрій, М. Яворський, Галина Микушівна, А. Тисячний. Заходом праці Орг. Бюра СУМ розбудовано клітини СУМ в Англії, так що СУМ став на цьому терені одною з найпотужніших організацій.

За окремими характеристичними ознаками, діяльність СУМ розділяється на три періоди.

В першому періоді відбувається масове організування сумівських низових клітин та масовий зріст членства. На цей період припадає також створення **Крайового Комітету (КК)**. Час його тривання — 1948-1950 роки.

Кристалізація сумівців і духовне оформлення, як також поглиблення праці на всіх відтинках сумівського життя розвивається і завершується в роках 1950-1952, себто у другому періоді праці.

З початку 1952 р. починається третій період в діяльності СУМ, що характерний інтенсивною працею в напрямку підвищення загального знання сумівців.

Стан членів:

<i>в роках</i>	1948	1949	1950	1951	1952
<i>членів</i>	1249	1753	2331	2057	2072

Стан сумівських клітин:

42	51	72	58	64
----	----	----	----	----

За час існування СУМ у Великій Британії зареєстровано всіх 2826 членів. **Першим зареєстрованим членом СУМ у В. Британії є Іван Фір з Найтгорп Гостелю.**

В тому ж часі зареєстровано 120 сумівських клітин. Першим зареєстрованим осередком СУМ був осередок в Сібсон Гостель, біля Петерборо.

Видано нових або відновлено 3662 членських квитків.

Здвиги Української Молоді

Визначне місце в праці і досягненнях СУМ у В. Британії займають Здвиги Молоді. Їх значіння подвійне: фізичне зображення сили сумівського руху, вияв динаміки СУМ, морально-духової вартості, взаємопізнання та дружби для скріплення внутрішньої єдності членства; мініфестація прагнень українського народу та вияв примірної зорганізованості на зовні, перед чужинцями. Приписані значіння Здвигам принесли бажані наслідки.

Перший Крайовий Здвиг відбувся в жовтні 1949 р. в Манчестері з нагоди свята УПА під кличем "Обличчям до Воюючої Батьківщини".

Під кличем "Українська Молодь Батьківщини" відбувся в Манчестері другий Крайовий Здвиг в днях 7 і 8 жовтня, 1950 р.

Третій Крайовий Здвиг, що носив характер політичної маніфестації відбувся 30 червня 1951 р. в Лондоні під кличами: "Українська Молодь за Суверенну Україну", "За волю поневоленням Москвою народам".

Четвертий Крайовий Здвиг відбувся в Гудерсфілді під кличем

VI Крайовий Здвиг СУМ у Гудерсфілді (1952)

"Честь України — Готов Боронити!".

За прикладом Крайового Комітету відбувались кожного року осередкові й окружні Здвиги:

1949 р. — Осередкові Здвиги в Мортімер, Болтон, Ілі.

1950 р. — окружні Здвиги в Морбі і Гудерсфілді, осередковий в Каннок.

1951 р. — окружний Здви́г у Брадфорді.

1952 р. — осередкові Здви́ги в Ньюейт Стріт, Сток он Трент, Дерби.

Спортивні гуртки:

Копаного м'яча 12, відбиванки 14, столового тенісу 13, боксерських 1, легкоатлетики 2, шахових 9.

Дружини копаного м'яча осередків Олдгаму і Бері під час Здви́гу СУМ у Гудерсфілді (1952)

Мистецькі гуртки:

Хорові 2, драматичні 15, танцювальні 15, оркестр 5, різьбарські 3.

Навчання і самоосвіта:

Лекцій українознавства 198, самоосвітніх гуртків 9, навчалось на вищих англійських школах 18, на вечірніх курсах 54, на вищих курсах ІЗН 18, на популярних курсах ІЗН 420, в осередках УНУ навчалось 189, в самоосвітніх гуртках 132.

Зовнішня діяльність КК:

Зустрічей з чужинцями 12, імпрез для чужинців 24, доповідей для чужинців 17.

Зв'язки і контакти КК:

"Янг Крістіян Воркерс" — організація молоді, "Ню Крусейд", "Іст Юроп — редакція, "СЕФИМ" — інтернаціональна організація молоді, "Янг Консерватіс", "Ческо-словенський Орел" — організація католиків чехо-словаків. "Антибольшевицький Блок Народів"

Під час Крайового Здвигу СУМ у серпні 1953 року

— через Делегатуру у Великій Британії, "Коммон коуз", "Молодь АБН" та з представниками поневолених народів: білорусів, лотишів, мадярів, поляків, румунів, литовців, чехів, словаків, болгарів, хорватів, сербів, словінців, козаків.

Книжки і Брошури:

"Заповіт Шевченка" — Д. Донцова, "Положення України і Завдання Молоді" — М. М., "Виховання волі і характеру" — проф. Г. Ващенко, "Національна свідомість" — М. Ломацького.

Преса:

"Голос Молоді" — випусків 16, "Авангард" — випусків 3.

ТРЕТІЙ КОНГРЕС СУМ

1 травня 1949 р. в Тюртені II (Західня Німеччина) відбувся третій Конгрес СУМ, де були вже репрезентовані делегати СУМ Австрії, Бельгії, Англії, (з Англії були надіслані мандати). Третій Конгрес СУМ мав у історії СУМ особливе значення, поскільки почався був масовий виїзд українців, а в тому молоді, з Німеччини в далекі країни і треба було відповідно достосувати працю до нових умов. Саме у зв'язку з масовим переселенням нашої молоді з Німеччини СУМ на цьому терені звужував свою організаційну мережу, як також праця не була такою інтензивною. Тому третій Конгрес СУМ, враховуючи створену ситуацію, схвалив ряд рішень до поліпшення стану та нових потреб, і обрав новий Центральний Комітет СУМ в такому складі: С. Вожаківський — голова, О. Калинник і М. Шкавритко — заступники голови, І. Заяць — секретар, мгр. М. Кушнір — керівник виховно-освіт. відділу, В. Маркус — керівник відділу юнацтва, Анна Калинник — керівник жіноцтва, В. Гергель — керівник фінансів; члени Пленуму ЦК СУМ: В. Коваль, Г. Музика, В. Козак, М. Кравчук, Я. Ємець, М. Тютюник, І. Головінський, В. Цимбала, І. Федчиняк, В. Омельченко, Р. Малащук, Б. Стельмах. Контрольна Комісія: М. Сердюк, Р. Борковський, К. Кохно, Р. Почтар, А. Горак; заступники: М. Деба, Д. Штогрин. Товариський Суд: Д. Притуляк, Г. Голомбіовський, Г. Турчик, Г. Цебрій. У зв'язку з тим, що голова ЦК СУМ С. Вожаківський, силою територіальних обставин не міг безпосередньо кермувати працею ЦК СУМ, уповноважує першого заступника голови ЦК СУМ О. Калинника до ведення праці в Центральному Комітеті. В цьому часі заходить велика потреба сумівської літератури і цій ділянці присвячує Центральний Комітет окрему увагу. Центральний Комітет видає вишкільні матеріали, наукові праці, щоб ними забезпечити потреби СУМ по країнах нового поселення, головню в заоканських краях, де СУМ розпочав розбудовувати свої клітини.

З кінцем 1950 р., після виїзду трьох членів ЦК СУМ з Німеччини до ЗСА, до складу ЦК СУМ кооптовано М. Кравчука на кер. відділу внутрішньої діяльності, Г. Наняка — на секретаря і керівника фін. відділу, а в жовтні 1951 р. кооптовано Я. Пеленського на керівника відділу міжнародних зв'язків. Канцелярську працю вів сот. І. Галушка, якому з вдячності на четвертому Конгресі СУМ надано почесне членство ЦК СУМ.

СУМ В КАНАДІ

В заокеанських країнах вперше організовано СУМ в Канаді. Вже до кінця 1948 р. існувало два осередки СУМ. До Орг. Бюро СУМ входили: П. Івахів, В. Стельмах, В. Кушмелин, Л. Гусин, І. Бонк, П. Харитчак, І. Шах, Р. Малащук, В. Крисяк, Я. Вовк. Орг. Бюро разом з розбудовою клітин СУМ вело підготовку до скликання першого Крайового З'їзду СУМ, який відбувся 1948 р.

На крайовому з'їзді обрано **Крайовий Комітет СУМ** в такому складі: **В. Кушмелин** — голова, **В. Безхлібник**, **Б. Гірник** — заступники голови, **С. Горлач** — секретар, **Л. Гусин** — орг. керівник, **Я. Вільк** — керівник культ.-освіт. відділу, **П. Харитчак** — керівник в-лу фінансів, **О. Шмігельський** — міжнародні зв'язки, **Р. Копач** — керівник відділу юнацтва, **П. Шкурат** — голова виховної ради. З цього часу СУМ на цьому терені поживавив ще більше свою діяльність над вихованням молоді і зайняв визначне місце серед головних громадських організацій.

В загальному, працю Крайового Комітет СУМ в Канаді, який начислює около 3 тисячі членів, можна поділити на три ділянки: організаційно-адміністративна, внутрішньої роботи — виховання та зовнішніх зв'язків. Організаційний відділ, секретаріат, відділ суспільної опіки та фінансово-господарський відділ входять в засяг діяння організаційно-адміністративної ділянки. Відділ внутрішньої роботи — виховання, видавничий відділ, відділ ЮСУМ, відділ преси та відділ тіловиховання входять в засяг діяння Виховної Ради —, виховання і відділ зовнішніх зв'язків становить свою окрему ділянку роботи СУМ.

Через представників СУМ в ЗСА взято участь в конференції організації молоді ЗСА та Канади. Дано гутірки про СУМ через радіо в Торонто (ред. Сенишин). Висилано своїх представників до ФДФ та до Делегації АБН. Відвідано членами КК СУМ низові клітини.

Організаційно-адміністративна ділянка

Упорядкування справ організаційно-адміністративних має своє значіння не тільки по відношенні побудови організації, але і по відношенні до змісту її роботи взагалі.

Осередки поділено на самодіяльні гуртки, активні гуртки за всіма ділянками діяння та запотребування. Крім дотогочасних мистецьких куртків, впроваджено ще гуртки виховно-вишкільні та технічного порядку, яких творення вимагали місцеві потреби даного осередку.

Президія Крайового Здвигу СУМ в Канаді. Зліва: Я. Стецько — голова ЦКАБН, О. Калинник — голова ЦК СУМ, о. Бенеш — капелян СУМ в Канаді, А. Муха — член ЦК Фронту Молоді АБН, Л. Гусин — голова КК СУМ

Балетний гурток Осередку СУМ ім. Т.Чупринки в Торонті

Члени Комітету Осередку СУМ в Торонті

Крайовий Комітет і представники осередків СУМ—учасники конференції в Торонті

Головне завдання творення гуртків — це активізація всього членства, це виконання наших обов'язків та завдань всіми членами, а не одиницями. Це економіка часу. Це і можливість праці для СУМ і над собою по індивідуальних заінтересуваннях та спроможностях.

У ділянці суспільної опіки постановлено попровадити певну акцію за забезпеченням членства на життя, що у місцевих життєвих обставинах є конечністю, а головне членів з родиною.

Для успішности переведення тих справ в рамці Виховної Ради включено відділи: внутрішньої роботи, юнацтва, видавничих справ, преси, тіловиховання та жіноцтва.

Відділ внутрішньої роботи, на спілку з організаційним відділом, виготовив проєкт поділу осередків та внутрішньої роботи за системою самодіяльних гуртків. Крім того виготовив проєкт другого сумівського іспиту, ціллю якого є дати кадри, які провадили б виховну роботу серед нашого членства, а в першу чергу серед юнацтва.

Ділянка зовнішніх зв'язків

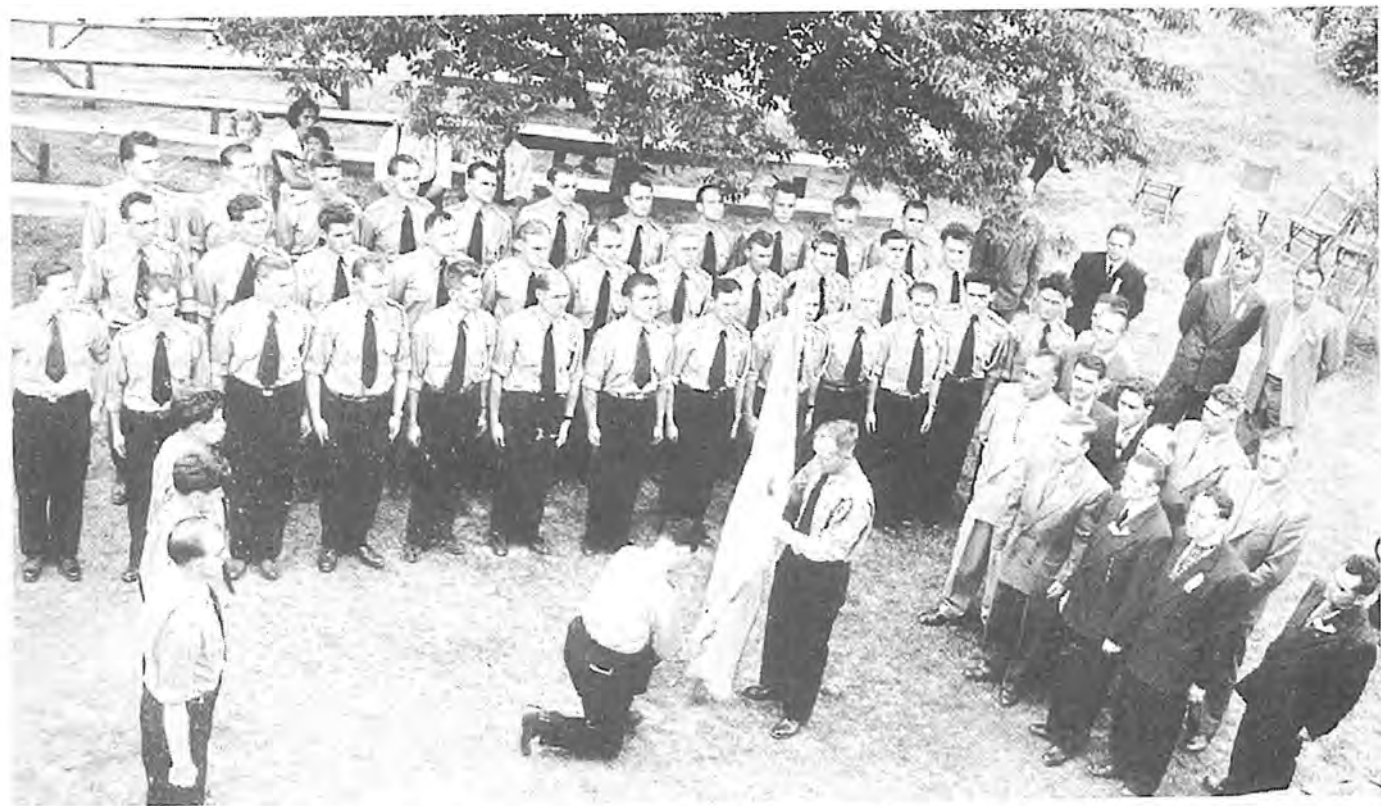
Коли іде мова про наші зв'язки з українськими молодіжними організаціями, то відносини тут дуже несприятливі з уваги на панування в громадському житті системи відокремлених "гетт". За виїмком Пласту, а ще може і МУН, до якої належить і новоприбула молодь, то зв'язок з ними мав би хіба тільки зовнішній ефект.

По відношенні до всіх інших місцевих організацій молоді, то сподіємося, що ті справи виясняться на конференції організацій молоді ЗСА Канади.

З чужими організаціями молоді є зв'язок через відділ канадійського САМ, в ексекутиві якого є один наш представник.

Власні домівки

Успішність всієї нашої роботи на місцях, а зокрема праця над юнацтвом та доростом, залежна в першу чергу від посідання власних приміщень, де таку роботу можна б без жодних перешкод планово та систематично провадити.

"Свято Молоді" осередку СУМ в Судбурах. Фрагмент передання посвяченого прапора членом КК другом Колісником голові осередку М. Скрипникові.

СУМ В АМЕРИЦІ

Другим головним тереном поселення української еміграції, де масово виїжджала наша молодь, були З'єднані Стейти Америки. **Перший осередок СУМ організовано у Філядельфії, з ініціативи М. Бочари, 4 травня 1949 р.** Крім осередку у Філядельфії, незабаром зорганізовано також осередки в Сиракузах, (ініціатори: О. Брінкера та І. Гвозда), в Ньюарку (ініціатор: П. Гой). **В серпні 1949 р. створено Орг. Бюро СУМ в ЗСА,** до складу якого ввійшли: В. Омельченко — голова, М. Бочара — заступник голови, Т. Бурий — секретар, П. Гой — орг. керівник, В. Децик — культ-освіт. керівник, А. Бедрій — керівник відділу преси, В. Стойко — керівник відділу зв'язку й інформації, О. Петрович — керівник спорту, П. Яцишин — керівник фінанс. відділу, І. Кобаса — керівник юнацтва.

6-7 травня 1950 р. в Ньюарку відбувся перший Крайовий З'їзд СУМ-у в ЗСА, у якому брало участь 40 делегатів від 10-ох осередків СУМ. Згідно з правовими умовами і тодішніми обставинами згаданої країни, назву надано "Спілка Української Молоді Америки" (СУМА) і децю змінено програму пристосовуючи її до даного терену, затверджено новий статут, та обрано Головну Управу СУМ в ЗСА в такому складі: В. Омельченко — голова, Марія Клячко, І. Головінський — заступники голови, І. Візер — секретар. В. Коваль, Стефанія Галичин, Л. Боднар, — члени. Станько А. Бедрій, М. Юзенів — заступники членів. Контрольна Комісія: С. Рицар, др. Смук, В. Стойко, І. Кобаса, та заступники: М. Солтис, Р. Поштар. Товариський Суд: Р. Борковський, В. Кульчицький, О. Мороз, Л. Владчук.

Діяльність Спілки проходить трьома напрямками: внутрішньо-організаційному, загально-українському і зовнішньому.

Внутрішньо-організаційний відтинок

Цей відтинок охоплює весь комплекс внутрішньої діяльності СУМ в ЗСА. Організування нових Осередків та приєднування нових членів, плекання художньої самодіяльності та спорту і виховання молоді. На день 1.5.1953 по Осередках діяло 18 драматичних гуртків, 13 танцювальних груп, 17 спортивних гуртків, 6 мішаних хорів, 6 музичних гуртків (в тому числі духові оркестри), 3 декляматорські, 2 вокальні квартети. Шість Осередків користають з періодичних радіопересилань через місцеві радіовисильні. Осередок у Гартфордї має власну кооперативу та майстерню дерев'яних виробів (прикрас). У дев'яти Осередках створено власні бібліотеки. Крім цього, кілька Осередків при місцевих американських бібліотеках створило україн-

власништво в днюх 6 і 7 вересня ц. р. поблизу Філадельфії, в лісній мальовничій місцевості
посіпостей СС. Васи́ліїон St. Basil Academy Fox Chase 11, Pa.

ПЕРШИЙ

ВСЕАМЕРИКАНСЬКИЙ МАНІФЕСТАЦІЙНИЙ ЗДВИГ

вд галом

ЧЕСТЬ УКРАЇНИ - ГОТОВ БОРОНИТИ!

[illegible]

15. В соответствии с указом о предоставлении льгот, содержащим в УМН, в соответствии с утвержденным порядком у
гого (примечание: в соответствии с Указом Президента Российской Федерации).

13. 13.12.1971 - second preliminary (first) try, preparation of the 2nd preliminary - program preparation

[illegible]

ХАКЪИНИ не е единственото решение за въвеждане на мерки, нито за решаване на проблемите, свързани с въвеждането на новите технологии.

DOI: 10.1002/chem

© 2000 Blackwell Science Ltd
Journal of Internal Medicine 247: 355–362

1. *Chlorophyll a* (mg/g dry weight) = $\frac{12.7}{2300} \times \text{Absorbance at } 663 \text{ nm}$

[illegible]

© 2004 Blackwell Publishing Ltd *Journal of Internal Medicine* 255: 105–112

Головна Утрата СУМА

Реклама Першого Всеамериканського Маніфестаційного Здвигу СУМА

ські відділи і систематично поповнюють їх літературою. Понад 150 сумівців і сумівок учаться у високих школах ЗСА.

Своєю діяльністю, зокрема на ниві народнього мистецтва, СУМ спричинився не тільки до пожвавлення національного життя серед американських українців, але також часто влаштовує мистецькі виступи в середовищі американців та іншонаціональних груп.

Головна Управа СУМ в ЗСА видає для молоді ілюстрований журнал "Крила" тиражем понад 3000 примірників. Осередок ім. Павлушкова в Чикаго періодично видає циклостилем журнал "Сумівський Інформатор Чикаго".

Фінанси Спілки Укр. Молоді в ЗСА побудовані виключно на членських внесках сумівської молоді та добровільних пожертвах українського громадянства.

Загально-український відтинок

В 1953 році Головна Управа звернула особливу увагу на організацію Юнацтва і у висліді зорганізовано 17 юнацьких відділів.

СУМ в ЗСА співпрацює з різними українськими організаціями як в Америці, так і поза її межами та бере участь через свої Осередки в житті українсько-американських громад. Два представники СУМ приймають участь у роботі Українського Конгресового Комітету Америки — цього найвищого політичного репрезентанта американських українців. Спільно з іншими українськими організаціями Осередки СУМ ЗСА відзначають національні свята та беруть участь у політичних акціях, скерованих проти червоного та білого російського імперіялізму.

СУМ в ЗСА видав документальні матеріали про злочин Москви у Вінниці, чим спричинився до розгорнення загально-української акції, що має привернути увагу демократичного світу до російського народобивства. СУМ в ЗСА провадить також допомогову акцію для українців, що залишилися в Європі.

Зовнішньо-український відтинок

Це є один з найважливіших відтинків у роботі СУМ в ЗСА. Живемо в країні, яка стоїть сьогодні у проводі вільного світу проти російсько-комуністичного імперіялізму, а між тим визвольна боротьба українського народу проти Москви не знаходить ще в Америці належного зрозуміння. Винною у цьому "єдинонеділимська пропаганда" американських москвофілів, російських білих імперіялістів, комуністів та різних "знавців Росії". Всім тим силам в міру своїх спроможностей протистоїть СУМ в ЗСА.

Президія Здвигу СУМА. Представник Українського Конгресового Комітету Америки мгр. М.Пізняк передає привіт Здвигові.

Найбільших досягнень у користь визволення України Спілка Укр. Молоді здобула своєю антикомуністичною Маніфестацією, яка відбулася 30 вересня 1951 р. в Нью Йорку і Першим Всеамериканським Маніфестаційним Здвигом, що відбувся 6-7 вересня 1952 р. поблизу Філадельфії. Президент Айзенгавер особисто привітав Здвиг телеграмою. Найбільший щоденник в ЗСА "Нью Йорк Таймс" ці обидва виступи СУМА схарактеризував, як акцію української молоді проти російського імперіялізму. Схвалені на Маніфестації протимосковські резолюції Головна Управа переслала до Об'єднаних Націй. Прийняті на Здвизі відозви до української молоді в УССР та звернення до

Фрагмент зі Здвигу СУМА в Чикаго (1 і 2 вересня 1951 р.)

американської молоді Головна Управа вислала до більше як 500 різних американських установ, шкіл, університетів, бібліотек, щоденників, радіовислень та визначних політиків. Спілка Української Молоді Америки також вислала урядовим колам ЗСА своє негативне становище до промосковського напрямку в українських радіопередачах "Голосу Америки".

8 листопада 1952 р., з нагоди відзначення Москвою 35 річниці "Жовтневої революції" СУМА успішно перевела протестаційну акцію в залі нарад Об'єднаних Націй.

Будова вежі під час Здвигу СУМА

СУМ В АВСТРАЛІЇ

В своїй роботі Центральний Комітет приділив також багато уваги в розбудові СУМ на терені Австралії. В 1949 р. нав'язав контакт з більшим числом сумівців, що виїміграували з Німеччини, вдержував з ними тісний зв'язок та допомагав їм вказівками, надсилав їм реферати, журнали й інші матеріяли. **Перші осередки СУМ організовано в Грета, Перті, Аделайде, Мелборні й інших містах**, де була скупчена українська молодь, хоч і малочисельними групами. З уваги на велику простірність та розпорошеність нашої молоді, що прибула до Австралії, — О. Тарнавський, О. Янківський, В. Янківський, М. Врецько, Ч. Міщук, В. Бен, Л. Склепкович, В. Полішко, В. Шумський, Я. Кусий, О. Нагірний, О. Кавуненко й інші діяли майже відірвано від себе і нескоординовано. **2 травня 1950 р. ЦК СУМ**

Маніфестація у Мельборні в "20-річчя Голоду в Україні" (28.6.1953 р.)

уповноважив З. Грабика до створення центру СУМ на Австралію. Такий же центр СУМ в Австралії був незабаром створений і зразу приступлено до підготовки крайового з'їзду СУМ. Крім З. Грабика у склад згаданого центру входили: П. Атаманюк — секретар, В. Буряк — орг. керівник. **Перший крайовий з'їзд СУМ в Австралії відбувся в травні 1951 р.,** на чолі з головою В. Василько, від якого опісля керівництво перебрав М. Сорока та разом з іншими членами Крайового Комітету скликав другий крайовий з'їзд СУМ. На другому крайовому з'їзді СУМ в Австралії репрезентували 6 осередків.

СУМ В ПАРАГВАЮ

Центральний Комітет, з уваги на організаційні здібности та його відданість у праці над молоддю, назначає інженера А. Кущинського уповноваженим ЦК СУМ, який хоч у несприятливих обставинах, зумів зорганізувати і поставити СУМ на відповідному рівні. Організаторами СУМ в Парагваю були: О. Долотович, М. Чернецький, А. Созоник, В. Шумило, А. Вечорко, Р. Лилик, П. Андрусак (голова першої Управи Орг. Бюра СУМ) Д. Бобрик. **Перший крайовий з'їзд СУМ відбувся у Кармен дель Парана в 1950 р.**, на якому обрано Крайовий Комітет, прийнято статут СУМ з уваги на труднощі реєстрації перед властями, СУМ назовні був репрезентований Товариством "Просвіта".

СУМ В АРГЕНТИНІ

Щоб організувати СУМ в Аргентині, ЦК СУМ нав'язав в 1949 р. контакт з О. Голинським та інж. Микулиним. В Аргентині вже від

Крайовий З'їзд СУМ в Буенос-Айрес (1953 р.)

давна існує Секція Молоді при "Просвіті", яка на пропозицію уповноважених ЦК СУМ увійшла в склад Спілки Української Молоді, як її інтегральна частина, зберігаючи попередні формально-правні ознаки Секції Молоді при Т-ві "Просвіта". Вже в **грудні 1950 р. в Буенос-Айрес відбувся перший Здви́г СУМ** під спільним кличем "Честь України — Готов Боронити".

СУМ У БРАЗІЛІЇ

СУМ в Бразилії розпочав свою діяльність у лютому 1950 р. з хвилиною оснування осередку СУМ в Куритибі Володимиром Галатом — уповноваженим ЦК СУМ. Ще перед заснуванням КО вирінула проблема легалізації СУМ. Згідно з одобренням ЦК СУМ рішено, що КО СУМ буде вести працю при Товаристві Прихильників Української Культури (ТПУК).

В квітні 1950 р. засновано осередок в Гояз при ТПУК, а в серпні 1952 р. в Сан Павльо при українському товаристві "Соборність".

За три роки існування СУМ в Бразилії, охоплюючи понад 80 членів, зорганізував 2 драм. гуртки, 1 футбольну дружину та дві відбиванкові. В кожному осередку відсвятковувано всі національні свята та переведено культ.-освітні курси в 2 осередках СУМ. В осередку Сан Пабльо видано маленьку брошуру з нагоди 10-ої річниці УПА "За волю і незалежність" та реферат португальською мовою. Для вшанування пам'яті Біласа та Данилишина видано поштові картки.

На першій Конференції СУМ в Куритибі (19.1.1953) обрано Крайовий Комітет, в склад якого увійшли: В. Галат — голова, Е. Корольок — заст. голови, Р. Федечко — секретар, К. Кушнірчук — фін.-госп. референт та О. Шиманський — культ.-осв. реф. Крім організаційних та культ.-освітніх плянів заплановано, за ініціативою Комітету для влаштування свята 100-річчя Парани, відчинити український відділ при бібліотеці в Сан Пабльо.

СУМ У ВЕНЕЗУЕЛІ

В 1949 р. ЦК СУМ призначив свого уповноваженого на Венезуелю, Ю. Приймака-Ващенко, який організував осередок СУМ в Каракасі — головою осередку обрано Л. Литвина.

СУМ В ЕСПАНІЇ

Дня 26. 6 1951 р. основано осередок СУМ в Мадриді (Еспанія) під головуванням М. Гички. Членами СУМ в Еспанії є студенти. Завдяки ініціативності та активності голови СУМ М. Гички та його друзів-членів осередку в Мадриді організовано радіопередачі для молоді українською та еспанською мовами. Центральний Комітет підпомагав фінансово для покриття витрат у зв'язку з радіо-передачами. Осередок СУМ співпрацює тут з еспанською молоддю та утримує з ними дружні взаємини.

СУМ У ФРАНЦІЇ

По довгих заходах О. Калинника, В. Косика і П. Ванаша щойно у вересні 1950 р. створено Орг. Бюро СУМ у Франції, а день після цього засновано перший осередок СУМ в Мец. З цьо-

Вшанування пам'яті ген. Т. Чупринки в осередку Мец. (П. 03. 1951)

го часу СУМ у Франції охоплював у свої ряди неорганізовану ще молодь та розбудовував свої осередки. На день **першого крайового з'їзду, що відбувся на початку 1951 р.** у Франції було вже 130 членів зорганізованих у п'ятьох осередках. З'їзд обрав Крайовий Комітет СУМ під головуванням В. Косика. Під сучасну пору СУМ у Франції нараховує понад 200 сумівців, організованих у 9-ти осередках.

СУМ У ТУНІСІ

Весною 1950 р. організовано осередок СУМ в Тунісі. Першим головою був у Бен-Матірі Р. Касприк. З виїздом усієї молоді з Тунісу в 1952 р. осередок перестав існувати.

СУМ У ШВЕЦІЇ

Заходами І. Бутка, уповноваженого ЦК СУМ на Швецію, організовано **в листопаді 1950 р. в Стокгольмі осередок СУМ,** який постійно нараховує біля 20 членів.

СТАТИСТИЧНІ ДАНІ НА ДЕНЬ IV КОНГРЕСУ СУМ

На кінець 1951 р. СУМ розбудовував свої клітини і діяв у 14 країнах в Європі і за океаном. На день IV Конгресу СУМ що відбувся 28-29 січня 1952 р. в Брюсселі (Бельгія) нараховувалося 178 осередків та 3066 членів СУМ. Організаційний стан СУМ по окремих краях на той час був слідуючи:

Британія	65	Осередків	i	2472	членів
ЗСА	28	"		2450	"
Бельгія	21	"		640	"
Канада	20	"		1140	"
Німеччина	14	"		290	"
Австралія	6	"		240	"
Парагвай	6	"		142	"
Франція	5	"		130	"
Аргентина	4	"		120	"
Австрія	2	"		32	"
Бразилія	2	"		46	"
Туніс	1	"		6	"
Венесуеля	1	"		20	"
Еспанія	1	"		20	"
Швеція	1	"		18	"

IV Конгрес СУМ

IV Конгрес СУМ виніс ряд постанов і напрямних щодо дальшої діяльності СУМ, звертаючи особливу увагу на поглиблення змісту виховно-освітньої роботи, вихованню, підготові кадрів майбутніх провідників суспільно-громадського і політичного життя, організаторів і керівників громадської та державної адміністрації, та загалом — кадрів керівників усіх тих ділянок державного і культурно-національного життя. Конгрес присвятив багато уваги справі боротьби з денаціоналізацією нашої молоді, як також іншим питанням виховання української молоді на чужині. В склад новообраного IV Конгресом ЦК СУМ увійшли: О. Калинник — голова, О. Коваль і Г. Наняк — заступники голови, Я. Деремenda — ген. секретар. Члени: І. Крушельницький, В. Козак, О. Лубська, В. Микула, В. Леник, Я. Пеленський, та І. Федчиняк. Контрольна Комісія: В. Олесків — голова, члени: М. Гичка та Б. Кульчицький. Товариський Головний Суд СУМ: С. Вожаківський — голова, члени: І. Витязь, д-р Р. Борковський. Головою Центральної Виховної Ради СУМ обрано mgr М. Куш-

ніра. Разом з тим вирішено, що діючі голови Крайових Комітетів СУМ входять автоматично в склад Пленуму ЦК СУМ.

Безпосередньо після IV Конгресу СУМ відбулося в Брюсселі **перше Пленарне Засідання ЦК СУМ**, де розподілено функції поміж членів ЦК за таким порядком: О. Калинник — голова, О. Коваль — заст. голови, Я. Деремєнда — генеральний секретар, та організаційний керівник, Г. Наняк — керівник відділу внутрішньої діяльності, В. Леник — керівник відділу інформації, І. Федчиняк — керівник відділу фінансів, Я. З. Пеленський — керівник відділу міжнародних зв'язків, В. Козак — керівник відділу фізкультури і спорту, В. Микула — керівник відділу Юнацтва СУМ, О. Лубська керівник жіноцтва, І. Крушельницький — член ЦК СУМ.

Згідно з рішенням IV Конгресу осідок ЦК СУМ перенесено до Лондону. Центральний Комітет СУМ, крім поперед наведених постанов і напрямних, схвалених IV Конгресом СУМ, звернув увагу на виготовлення детальної програми і цілої системи виховно-освітньої роботи в СУМ, вишколу керівників виховно-освітньої роботи та справі Юнацтва СУМ.

ЗОВНІШНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ СУМ

Зміцнивши себе внутрішньо, СУМ вийшов на арену зовнішньої діяльності, провів ряд успішних міжнародних акцій в розкритті злочинів московсько-большевицького імперіалізму та присвятив увагу популяризації української визвольно-революційної національної боротьби за самостійність та суверенність України. До цього головно прислужився СУМ влаштуючи величаві масові сумівські здвиги, демонстративні походи і віча, поширюючи чужомовні видання, листівки, відозви до молоді Західного Світу і т. п. З ініціативи СУМ в 1948 р. широко відзначено п'ятнадцятиріччя голоду в Україні і з цього приводу видано англійською і іншими мовами десятки тисяч листівок про московсько-большевицьке народовбивство. СУМ в Канаді успішно влаштував в 1950 р. масові маніфестації з приводу 20-річчя відомого процесу СВУ-СУМ. Маніфестації відбулися в Торонто (12,000 учасників), в Монтреалі (7,000 учасників) та в інших містах, де більшою кількістю живуть українці. Про ці маніфестації було поміщено в канадській англійській і французькій пресі з позитивним відгуком. У серпні 1950 р. така ж маніфестація відбулася в Англії у Манчестері і про неї широко інформувала англійська преса, при чому були подані широкі інформації про СВУ і СУМ в Україні. Такого ж характеру маніфестації відбулися літом у Бельгії — Брюсселі, про що широко писала бельгійська преса.

В 1951 р. проведено такі акції: в Канаді, ЗСА, Великій Британії і Бельгії відбулися здвиги (свята) молоді під кличем: "В захист української молоді, переслідуваної під советами". Про влаштоване в ЗСА велике віче з цього приводу писав "Нью-Йорк Таймс". Літом в Ітака, ЗСА, відбувся З'їзд Світової Асамблеї Молоді (САМ), в якому офіційну участь взяв представник СУМ з Канади Шмігельський, який формально виступав як делегат від канадської молоді, а крім того в характері гостей брали участь у З'їзді САМ три представники СУМ з ЗСА. Делегатам і гостям САМ роздано відозви англійською мовою в яких поінформовано про стан молоді під советами та про цілі СУМ. Ці ж відозви розіслано також до всієї американської преси та членів американського уряду. Крім відозв роздано чужомовні видання про Україну.

В серпні 1951 р. член ЦК СУМ Г. Наняк і член КК СУМ в Німеччині М. Галів взяли участь в конференції молоді з-поза залізної зашлони, організованої у відповідь на світове збіговище комуністичної молоді, що відбулося в днях 5-19 серпня 1951 р. в Берліні, і мали тут ряд зустрічей та розмов з представниками молоді інших народів, а також із молоддю, що перебігла із східного сектору Берліна, та підсоветських теренів. Пересилано при допомозі повітряних бальонів антимосковські й антикомуністичні листівки та звернення до української молоді під советами. На збірному пункті, куди приходила молодь різних національностей, а також молодь — учасники комуністичного збіговища, було утворено відділ українських (в тому числі і чужомовних) видань та поширено їх серед чужинців.

В З'їзді європейської молоді, що відбувся в Льорелай (Німеччина) в липні 1951 р., брало участь чотирьох делегатів СУМ на чолі з В. Леником, які зустрілися тут із сильними прокомуністичними тенденціями, що особливо проявлялися з боку французів. З цими тенденціями прийшлося боротися делегатам публічними виступами, в дискусіях, ширших розмовах з чужинецькою молоддю та при цьому з'єднувано симпатії та їх розуміння української проблеми. На цьому ж З'їзді таборова ексекутива не дозволила нашій групі (разом з представниками СУМ було ще 6 представників від українських студентів) вивісити наш національний прапор "аргументуючи", що український нарід недержавний. Супроти такої постави таборової ексекутиви українська група вислала таборовій команді письмовий протест і вимагала надрукувати його в таборовій газеті, чого, однак, не узгоджено.

Представник СУМ О. Коваль з Бельгії брав участь у конференції Федерації Європейської Молоді, що відбулася весною 1951 р. в Штрасбурзі, а в листопаді керівник відділу міжнародних зв'язків ЦК СУМ Я. Пеленський брав участь у східньо-європейській конференції Спілки Європейської Молоді, що відбулася в Марієнбурзі (Німеч-

Богослуження в парку Александра в Торонті під час протибольшевицької демонстрації (Червень, 1950 р.)

чина). На обох конференціях наші представники порушили питання співпраці з українською молоддю та звернули увагу на потребу включення організацій молоді народів з-поза залізної заслони до Федерації Європейської Молоді.

В 1952 р. делегат СУМ в Канаді Б. Гаврилишин, разом член Всеканадського Відділу Світової Асамблеї Молоді (САМ), взяв офіційну участь в IV Конференції Світової Асамблеї Молоді, що відбулася в серпні того ж року в Дакар, Африка. На цій конференції були прийняті пропозиції Б. Гаврилишина, єдиного делегата від молоді з-за залізної заслони, відносно опіки над депортованими та втікачами з підсоветських теренів.

Великого успіху досягнув СУМ в ЗСА у пропагандивно-політичній акції в ООН. Тут сумівці непомітно дісталися до залі ООН, роздали представникам різних держав відозви про московсько-більшевицьке народовбивство та про боротьбу українського народу за своє визволення і цим добились того, що справа України була порушена на нарадах ООН і її передано окремій комісії. Про цю акцію сумівців передавано англійською та іншими мовами в американському радіо.

СУМ в Парагваю вислав меморандум до міністра закордонних справ ЗСА Ечісона, в якому з'ясовано злочини Москви над українським народом та нашу боротьбу за власну державність. Текст цього меморандуму проголошено біля 20-ти радіовисильнями.

В Бразилії влаштовано величаве свято УПА, в якому взяли участь представники бразилійських урядових кіл. Про це свято широко писала столична бразилійська преса згадуючи при тому визвольну боротьбу українського народу.

В Австралії, в Аделайді, 1952 р. влаштовано сумівським балетом виступ перед австралійцями, про що також широко писала преса.

28 січня 1953 р. СУМ в Австралії, Аделайде, провів успішно протіакцію на комуністичних зборах і цим перешкодив влаштуванню зборів та плянам комуністів.

СУМ в Англії влаштував велику протіакцію конференції "миру", яку влаштувала комуністична молодь в Шеффільді. СУМ надрукував 10,000 летючок англійською мовою, розповсюдивши їх серед англійського громадянства. Представники СУМ в Англії, друзі: І. Федчиняк, В. Микула, Я. Деремента і В. Василенко брали участь у нарадах представників антикомуністичного руху.

Сумівськими силами були виголошені доповіді про Україну перед зборами англійських консерватистів у їхніх кліюбах. З ініціативи СУМ в Англії засновано Фронт Молоді АБН. В травні 1953 р. в Манчестері під час комуністичного конгресу "миру" сумівці ввійшли до залі комуністичного збіговища і порозкидали там протикомуністичні та протиросійські летючки. СУМ в Англії протягом 5 років протидівав у днях конференцій "миру" організованих комуністами.

В 1953 р. СУМ провів масові здвиги молоді під кличем: "Воля України — наша мета". В Англії в здвигі взяло участь понад 2,500 осіб, в Торонті (Канада) понад 3,000)

СУМ належить дуже цінна ініціатива — відзначення 1953 р. в усіх скупченнях українських поселенців 20-річчя голоду в Україні. В усіх випадках масових маніфестацій та мітингів сумівці по всіх країнах брали найактивнішу участь.

ЮНАЦТВО СУМ

Щоб забезпечити дальший ріст СУМ та зберегти українських дітей на чужині від денаціоналізації, ЦК СУМ дав розпорядження усім низовим клітинам Співки розбудувати Юнацтво СУМ (ЮСУМ). Ще в 1949 р. при ЦК СУМ був створений провід Юнацтва в складі: В. Маркусь, І. Заяць, М. Кравчук, В. Ліщинецький і інші. На чолі проводу стояв В. Маркусь, який виготовив правильник ЮСУМ та розробив напрямні праці з Юнацтвом, що послужило для дальшого поширення мережі клітин Юного СУМ.

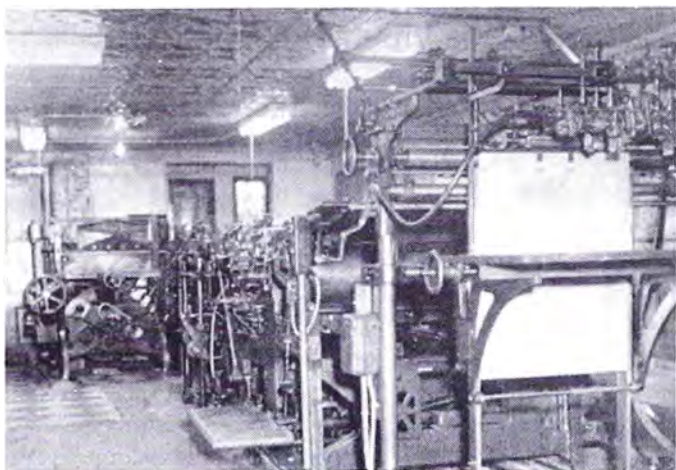
ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ СУМ

Однією з найвідповідальніших галузей сумівської праці є видавнича діяльність. Ця галузь поєднана з матеріальною базою СУМ. СУМ має свої видання: "Авангард" — орган ЦК СУМ, сьомий рік видання. "Голос Молоді" — орган КК СУМ в Англії (рішенням ЦК СУМ з'єднаний з "Авангардом"), "На Варті" — орган КК СУМ Канади (рішенням ЦК СУМ з'єднаний з журналом "Крила" в Америці), "Крила" — Місячник, орган СУМ на американському континенті.

Таким чином усталізовані видання сумівських журналів і тепер видається лише два — "Авангард" та "Крила". Крім того, в Бельгії КК СУМ видає сторінку СУМ "В поході" при газеті "Вісті". В Австралії КК СУМ видає сумівську сторінку при газеті "Вільна Думка". Від 1949 р. ЦК разом із КК СУМ друком та циклостилом видали брошури, реферати та наукові праці. Для характеристики тематики видань подамо перелік назв: "Визвольна боротьба українського народу", "Україна і Московщина", "Історичні традиції української національної державности", "Перше Листопада 1918 року", "Як був проголошений IV Універсал", "Базар" (повстансько-партизанський рейд у 1921 р.), "30 червня 1941 року", "Боронім наші культурні здобутки", "Пам'яті великих героїв", "Московський імперіалізм і релігія", "Призначення жінки в творчості Шевченка", "Український Лі-

топис княжих часів", "Українська мова в літературній оправі", "Українська усна словесність", "Хвильовий і хвильовости", "Тарас Шевченко", "22 січня 1918 року" і багато інших. Крім цих видань ЦК СУМ, окремо багато рефератів видано Крайовими Комітетами СУМ.

ЦК СУМ в 1949 р. оголосив конкурс на кращі п'єси для сумівського театру, в наслідок чого видано такі п'єси: "Шлях до свого дому", "Третя сила", "Великий злам" та інші. Одноразово видано маршові пісні. Видано книжку проф. Г. Ващенка "Виховний ідеал" (1950 р.), першу і другу частини. Крім того видано інсценізацію творів І. Франка, книжку "Поклін сумівців Т. Г. Шевченкові", "Вишкільні матеріали для керівників СУМ" в двох частинах, під редакцією мгр М. Кушніра, інсценізацію "Русалка Дністровая", "Спортовий впоряд" (військовий). Всі ці видання були друковані циклостилевим способом. Друком видано: Д. Донцов — "Заповіт Т. Шевченка", М. М. — "Положення України та завдання молоді", М. М. — "Українська національна революція", В. Коваль — "Не дискутувати, а викривати", "УПА в Карпатах" (п'єса), М. Гальчук — "Літературне життя у підсоветській Україні", проф. Г. Ващенко — "Виховання волі і характеру" (частина перша), М. Ломацький — "Національна свідомість". В друку: проф. Г. Ващенко — "Український ренесанс 20-го сторіччя", Д. Донцов — "Христоматія української літератури", проф. Г. Ващенко — "Виховання волі і характеру" (друга частина); за зібрані кошти у фонд 20-річчя голоду в Україні видано в Англії документальні праці О. Калинника і О. Воропая "В дев'ятих крузі", Ф. Пігідо — "Голод ім. Сталіна", "Звернення Воюючої України" в ілюстраціях.

Друкарська машина в друкарні СУМА в Нью-Йорку (1953 р.)

ПІДСУМКИ

Спілка Української Молоді на чужині, можна без жодних вагань ствердити, у всьому організованому житті української спільноти займає одне з передових місць у виконанні обов'язків перед поневоленою Україною, в службі інтересам та ідеалам свого народу. Успіх виконання цих обов'язків можна звести до таких головних пунктів:

1. СУМ на еміграції тримає тисячі української молоді на здоровому морально-ідейному, національно-патріотичному рівні, що дає можливість кожночасної хвилини поставити сумівців до диспозиції Краю в його революційно-збройному масовому повстанні проти окупанта;

2. В СУМ плекаються високі чесноти ідеалізму, християнства, людської моралі та етики, віру в Бога та в людську і національну правду, в перемогу справедливості над злом, що дає запоруку непохитності в боротьбі за волю України;

3. Молодь в СУМ здобуває знання, освіту, різного роду фахи (через організування курсів), тим самим готує з себе відповідні кадри для майбутньої вільної української самостійної держави;

4. СУМ на еміграції веде активну зовнішню пропаганду ідеї Воюючої України, ідею УПА, УГВР, як новітніх чинників великого героїчного змагу за здобуття держави, носіїв ідей Великих Революційно-Визвольних Змагань українського народу з давніх часів, ідей СБУ-СУМ.

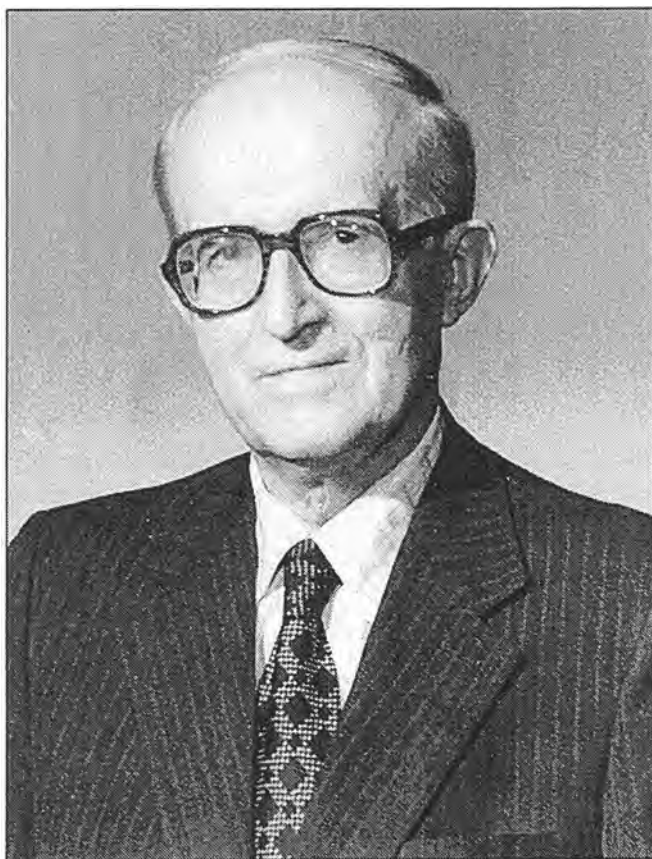
Якщо позабольшевицький демократичний світ проблему українського визволення ставить тепер далеко позитивніше, ніж будь-коли досі, то в цьому величезна заслуга Спілки Української Молоді на чужині, яка спричинилася до цього неодноразовими зовнішніми протибольшевицькими і протимосковськими акціями на зовнішньому форумі.

***("Спілка Української Молоді на чужині".
Фотоальбом. Лондон: ЦК СУМ, 1954)***

Анатоль Бедрій

**АБН — МІЖНАРОДНА КОНЦЕПЦІЯ
І ФОРМАЦІЯ ОУН
(У 50-річчя заснування)**

Присвячую Ярославові Стецькові

Ярослав Стецько

(*19 січня 1912 — †5 липня 1986)

1. ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ОУН, 1929-1945 рр.

У 1929 році постала Організація Українських Націоналістів. Уже на основуючому конгресі чітко стояло питання необхідності сформування визвольної міжнародньої політики, як важливого складника у боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу. На опрацювання цієї політики мали вплив ідеї Тараса Шевченка, Миколи Міхновського, Дмитра Донцова та критика політики українських урядів 1917-1920 рр. У Постановах Конгресу Українських Націоналістів читаємо: "ОУН відкидає орієнтації на історичних ворогів української нації, але буде в союзі з народами, які вороже відносяться до окупантів України... Повне усунення всіх займанців з українських земель, що наступить у бігу національної революції та відкриває можливості розвитку української нації, забезпечить тільки система власних мілітарних озброєнь та доцільна союзницька політика". В той час Україна була розділена між чотирма окупантами. Тому ця постанова наголошує принцип соборності як передумову спілкування ОУН із чужинецькими силами.

До повищої постанови вкоротці додано другу мотивацію української міжнародньої концепції ОУН, висловлену в мотто до "Десяти заповідей українського націоналіста": "Я — Дух одвічної стихії, що поставив Тебе на грані двох світів творити нове життя". Це — місія України стати осередком нового міжнароднього ладу на межі Європи і Азії, побудованого на національних державах і без імперій. Це мотто до Декалогу було розпрацьоване рядом творів, зокрема Юрієм Липою у його "Призначенні України", у творі "Міт України" Івана Габрусевича та у різних працях Дмитра Донцова, в яких він звеличає історичну місію "Золотоверхого Києва".

У 1930-их роках формування й вирішування міжнародньої політики ОУН належало майже виключно до полк. Євгена Коновальця. Ще в 1930 р. він зауважив: "Світ ще настільки нестабілізований, що ми не можемо себе в'язати з тією чи іншою державою." (лист до Є. Онацького, 29 лютого 1932) У 1935 р., Коновалець писав, що ідею УССД і розвалу російської імперії треба пропонувати і німецько-японському блоку й англо-французькому.

По загибелі полк. Євгена Коновальця в травні 1938 р., скоро прийшла нагода творити державу на Закарпатській Україні. Але показалося, що обезголовлений Провід ОУН не реалізував визначеної Конгресом ОУН і здійснюваної Коновальцем міжнародньої

політики, а опреділився недвозначно по боці гітлерівської Німеччини. Ця настанова загострила в колах провідного активу обговорення дальшої міжнародної політики ОУН.

У місяці лютому 1940 р. був сформований Революційний Провід ОУН, очолений Степаном Бандерою. Цей РП видав у грудні 1940 р. "Маніфест ОУН", в якому виложена міжнародня концепція і політика ОУН, висловлена кличем: Воля народам — воля людині! ОУН боротиметься не лише за визволення України, але й всіх поневолених Росією народів незалежно від того, який панує чи буде панувати в Росії режим. ОУН закликає всі визвольні національні рухи в СРСР створити спільний фронт. Маніфест уточнює мотто Декалогу ОУН: "Несемо новий лад Східній Європі й підмосковській Азії... Тільки Україна є правдивим союзником усіх поневолених і загрожених Москвою народів... Українці силою об'єктивних умовин є авангардом усіх поневолених Москвою народів..."

Зразу скликано конференцію представників різних поневолених народів, які перебували на терені окупованої німцями Польщі. Рішено видавати журнал "Наш фронт" (редактор Іван Мітринґа) та зорганізувати комітет для координації дій різнонаціональних рухів. Зокрема діяльними в цьому комітеті були білоруси, представники народів Кавказу й Уралу.

У квітні 1941 р. відбувся Другий Великий Збір ОУН, що схвалив концепцію, виложену в грудневому маніфесті, і прийняв Постанову: "Шляхом до досягнення нашої цілі є українська революція в московській імперії СРСР в парі з визвольною боротьбою поневолених Москвою народів під гаслом: Свобода народам і людині!" Зазначається, що СРСР — це новітня форма московського імперіялізму. Також зазначено, що ОУН поборює всі ті сили, які змагають зберегти московську імперію під будь-яким режимом.

На передодні вибуху німецько-російської війни Провід ОУН вислав до німецького уряду меморіал, в якому ОУН закликає німців проголосити необхідність ліквідації російської імперії та проголосити ідею відновлення національних держав поневолених народів. У противному випадку, поневолені народи виступлять проти німців і Німеччина програє війну.

30 червня 1941 р. з волі українського народу ОУН заініціювала Національні Збори, на яких проголошено відновлення української держави. Німці поставилися до української держави скрайньо вороже. Тоді, на Другій Конференції ОУН (квітень 1942) проголошено: "Свою політику ми будемо на створенні широкого фронту боротьби поневолених народів Сходу й Заходу Європи проти

обидвох імперій — російської і німецької Імперським концепціям нацистської "Нової Європи", а також білогвардійщини, керенщини, большевизму, слов'янофільства тощо — "протиставляємо міжнародню концепцію справедливої національної політично-господарської перебудови Європи на засаді вільних національних держав". До цієї концепції достостовано стратегію двофронтової війни — рівночасного поборювання обидвох імперій.

Ще чіткіше й гостріше визначена концепція і стратегія міжнародньої політики ОУН в рішеннях Третьої Конференції (лютий 1943): "Україна в боротьбі проти обох імперіялізмів — німецького й московсько-большевицького — займає ключеву позицію... Без зломання тих імперіялізмів на Україні, отже, без існування УССД неможливе тривале існування суверенних національних держав європейських народів".

Розбудовуючи зв'язки, започатковані в 1930-их і 1940-41 рр., провідник ОУН на УЗ, Роман Шухевич-Тарас Чупринка доручив формувати спільний антибольшевицький і антинацистський фронт. 25 червня 1943 р. відбулася нарада представників різних народів, на якій схвалено створити постійний політичний координативний осередок і організувати спільні збройні сили. Продовж кількох місяців були зорганізовані цілі батальйони й сотні різних національностей. До кінця року сила чужинецьких відділів при УПА досягала 10.000 людей. При штабі УПА керівником і координатором цих відділів був майор Дмитро Карпенко-Яструб.

Третій Надзвичайний ВЗ ОУН (серпень 1943) наголосив важливість спільного фронту визвольних рухів, що це "один із найважливіших елементів у розвою політичної ситуації... зближається момент національних і соціальних революцій, а поневолені народи стають новим вирішальними політичними чинниками... Україна, як носій передових ідей серед усіх поневолених народів, стає вирішальним чинником у підготовці революції на Сході. Україна — перша, що піднесла прапор рішучої боротьби поневолених народів проти імперіялізмів, і вона почне період національних і соціальних революцій... Відбудова УССД забезпечить відбудову й тривале існування інших народів Східної, Південно-східної та Північної Європи й поневолених народів Азії".

У листопаді 1943 р. відбулася зорганізована координаційним комітетом перша Конференція поневолених московським большевизмом народів Східної Європи й Азії, в якій взяли участь представники 12 національностей, а головну доповідь виголосив підполк. Тарас Чупринка. Конференція схвалила Маніфест поневолених народів. Невідомий автор опрацював "Гімн поневолених

народів московської імперії". Після кожної стрічки є рефрен: "Годі коритися катові спільному, Годі терпіти московське ярмо, Спільними силами станемо вільними, Свободу народам й людині дамо".

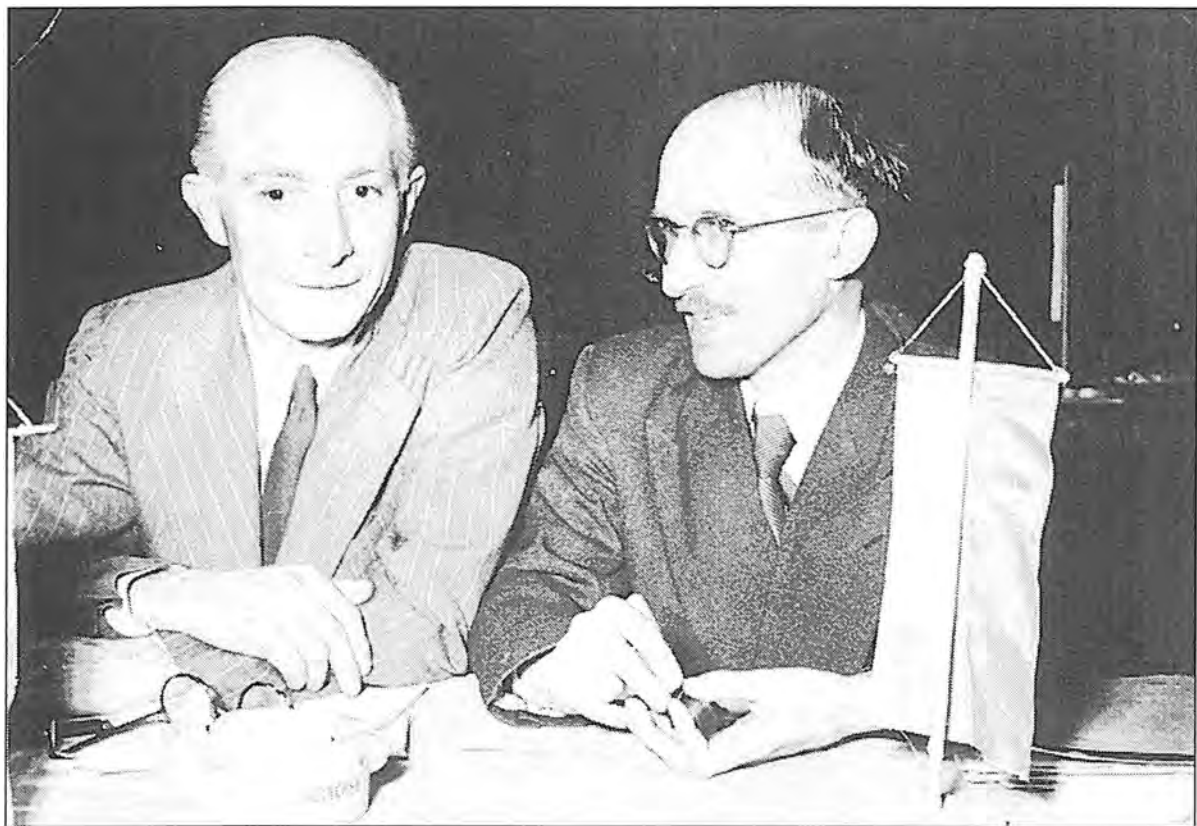
У травні 1945 р., Провід ОУН проголосив "Деклярацію після закінчення Другої світової війни в Європі". Там визначена дальша міжнародня політика ОУН: "Спільний фронт поневолених народів проти російсько-большевицького імперіялізму як єдино реальний міжнародній чинник і союзник у визвольній боротьбі українського народу". Зазначається, що національні держави мають будуватися на основі етнографічного принципу.

2. ОСНУВАННЯ АБН НА СИЛІ ОУН-УПА В УКРАЇНІ

Провід ОУН у травні 1945 р. був розділений воєнними подіями на дві групи: одна була в Україні, друга опинилася в центральній Європі, головню в Німеччині. Ця друга група негайно розпочала зовнішньо-політичні заходи для приєднання приятелів і допомоги воюючій Україні. Спочатку акцію ведено через Закордонне Представництво Української Головної Визвольної Ради (ЗП УГВР). Але всю увагу сконцентровано на зв'язках із Західними Аліантами, які, однак, в той час трактували СРСР за свого союзника. Тоді визріла думка звернути більшу увагу на речників визвольних рухів уярмлених Росією націй. Головними рушіями створення такого міжнароднього об'єднання поза межами України стали члени Бюра Проводу Степан Бандера й Ярослав Стецько, голова Українського Державного Правління з 1941 р.

Степан Бандера видав зразу в 1945 р. інструкцію для провідних членів ОУН в Західній Європі, визначаючи, що між найважливішими завданнями є "акція за одноцілим фронтом антибольшевицького блоку на родів... на першому пляні стоїть наша робота серед представників та еміграції тих народів, яких уважаємо за своїх природних союзників, тобто тих, які борються проти большевицького імперіялізму". Бандера опрацював окремий розділ "Акція за Антибольшевицький блок народів".

У січні 1946 р. Провід Закордонних Частин ОУН (ЗЧОУН) видав перше число офіціозу "Визвольна політика" (подане місце видання: Прага). Там концепція АБН розроблена в статтях З. К. (Я. Стецько) "Україна в авангарді революції народів", Софрона Лу-

Ярослав Стецько на Конгресі АБН у Мюнхені 3 червня 1951 року.

кича (С. Бандера) "Антибольшевицький Блок Народів і З. К. "Дві концепції — АБН і 'Межиморя'". У наступному числі "ВП" є статті Г. Богданич "Україна як чинник політичної рівноваги Європи" і З. К. "За розподіл ССРСР об'єднаними силами поневолених народів".

Після ґрунтовної теоретичної й організаційної підготовки, 16 квітня 1946 року, відбувся в Мюнхені (Німеччина) основуючий Конгрес антибольшевицького блоку народів. Схвалено могутній клич: "Волелюбні народи і люди всього світу об'єднуйтеся в боротьбі з большевизмом за волю народів і людини!" Вибрано керівний комітет. Щодо Росії прийнято такий клич: "АБН закликає також російський народ, що його для своїх цілей використовує большевизм, центром якого є Росія, приєднатися до спільного протиімперського фронту".

Після конгресу появилася чергова стаття Степана Бандери "До засад нашої визвольної політики", в якій читаємо: "Спільний антибольшевицький фронт полягає в тому, що революційні змагання усіх народів творять одну скоординовану цілість, мають один спільний, загальний плян і стратегію, кожний революційний рух є спрямований теж на посилення боротьби інших народів... При такому спільному фронті всіх поневолених народів, большевики не зможуть більш локалізувати і розпорошувати сили революційної боротьби. Не буде більше місця для їхньої тактики перемагати за чергою окремі народи, для тактики поборювання одного народу з допомогою байдужих до його справ синів другого народу... Наша визвольна концепція — це спільна революційна визвольна боротьба всіх поневолених большевизмом народів..." Степан Бандера піднімає нове поняття, що визвольні рухи поневолених Росією націй це наші "природні союзники". Український націоналізм має завдання бути "авангардом революції — революційно мобілізувати й активізувати маси народів антибольшевицького фронту... Посередньою силою у визвольній революції народів є Україна".

Це цього ж 1946 р., українське представництво в АБН видало масивний 94-сторінковий збірник "За свободу народів" з підзаголовком: "Із документів краєвої боротьби" (місце видання: Прага-Відень). У збірнику є біля 40 матеріалів на кількох мовах. Зазначається, що збірник опрацьований в Україні. УГВРада повідомила з України в листопаді 1946 р. у комунікаті "До українського народу під московсько-большевицькою окупацією", що УГВР "увійшла у порозуміння із представниками інших поневолених і загрожених большевиками народів і об'єдналася з ними для спільної боротьби проти московсько-большевицьких імперіялістів у Анти-

большевицький Блок Народів (АБН)."

Також Ярослав Стецько інтенсивно працював над концепцією і стратегією міжнародної політики ОУН. У статті "Визвольна революція народів АБН" (1947) він пише: "АБН, як нова міжнародна формація, висуває таку міжнародню конструкцію майбутнього, яка гарантує забезпечення національних інтересів кожного народу, визнаючи, що нашою ціллю для кожного з народів АБН є його національна свобода і національний добробут". Якщо за словом "АБН" стоїть слово "Україна", як творець концепції і форми АБН, то це місія України, яку реалізує ОУН. Стецько зазначає, що етнографічний принцип буде реалізувати після ліквідації російської імперії, коли суверенні уряди окремих народів будуть у мирних взаєминах узгоджувати між собою державні кордони.

Треба зазначити, що АБН формувався на рідних землях у боротьбі з ворогами. Була нав'язана співпраця, хоч не на довго, з польськими організаціями Народні Сили Збройні (НСЗ) і Вольносьці і Неподлеглосці (ВіН), зі словацькими Білими Партизанами, з мадярським військовим командуванням ген.-полк. Фаркаша де Кісбарнака, з Литовською Визвольною Організацією "За волю Литви" і ін. У Зверненні Комітету АБН з 1947 р., є твердження: "Об'єднаний наступ сил червоної реакції на УПА — це наступ на об'єднані сили революції і прогресу. Тому всі народи АБН не можуть бути байдужі до того, що відбувається тепер на українських землях советсько-польсько-чехо-словацького прикордоння. Там **УПА тримає фронт АБН!**" Дії АБН у Західному світі були синхронізовані з діями ОУН-УПА-УГВР в Україні. Це помітне у висловах майора Степана Стебельського-Хріна, к-ра Тактичного Відтинка УПА "Маківка": "Вояки УПА і революціонери ОУН створили міт героїзму, безмежної посвяти та любови до своєї батьківщини". Боротьба ведеться на основі концепції АБН, "за права народів і людини... в якому ми ведемо перед між поневоленими народами ССРСР". (**Зимою в бункрі**, Мюнхен, 1950, с. 9) А близький помічник к-ра Хріна занотував: "Не раз казав (Хрін — А. Б.), що нам не дадуть самі бої того, чого вимагає Провід. Нам треба ще вести політично-пропагандивну роботу. Ми стоїмо на рубежах України, на грані трьох держав. Весь світ знає про нашу боротьбу, тому мусимо репрезентувати її гідно". (**Спогади чотого Островерха**, Мюнхен, 1953, ст. 61-62).

У вересні 1947 р. відбулася Перша Конференція ЗЧ ОУН, на якій вповні схвалено концепцію АБН, як головний засіб міжнародної політики ОУН: "Суттєвий елемент нашої визвольної концепції — це спільна визвольна революція народів, спільна протиболь-

шевицька боротьба усіх поневолених большевизмом народів... Україна має відіграти головну роль у спільній протибольшевицькій революції, як найбільша і найактивніша революційна сила, що не тільки бореться сама у своєму засягу, але теж організує спільний фронт, посиляє боротьбу інших народів".

У 1948 р. відбувся Другий Конгрес АБН. Головою Центрального Комітету обрано Ярослава Стецька, голову УДП. В АБН щораз більше активізувалися визвольні рухи центральної Європи — румуни, мадяри, словаки, хорвати й серби та визвольні рухи прибалтійських народів — литовців, латвійців і естонців. У маніфесті II. Конгресу АБН висувається нова концепція, що народи АБН творять третю силу між Західним і комуно-російським світами. Від Конгресу вислано листа до Прем'єр-міністра Великої Британії Вінстона Черчіля, в якому зазначено: "АБН бореться не лише проти большевицької, але проти всякої російської імперії, незалежно від її демократичного або тоталітарного устрою". В той час АБН зріс до об'єднання визвольних рухів 23 народів. ЦК АБН вислав до папи Пія XII листа в обороні кардинала Міндсенті, що його підписали: греко-католик українець, римо-католик словак, римо-католик мадяр, євангелик лотиш, мохаммеданин-туркестанець, православний серб і православний грузин.

Почерез АБН, ОУН розгорнула інтенсивну інформаційно-пропагандивну працю у цілому вільному світі. Видавалися різні памфлети, брошури, а зокрема пресовий органі "АБН кореспонденцію" (ред. Слава Стецько) видавано кількома мовами. Організовано великі протестно-пропагандивні демонстрації, зокрема голосною й ефективною була демонстрація у Мюнхені в квітні 1949 р., в якій взяли участь понад 10.000 людей — українців, білорусів, грузинів, естонців, північних кавказців, козаків, латишів, мадярів, словаків, сербів, ідель-уральців, туркестанців і сибіряків. Зорганізовано Фронт Молоді АБН.

3. ІДЕЇ ОУН-АБН ПРИЙМАЮТЬ ПОЛІТИКИ РІЗНИХ ДЕРЖАВ

Перша політична організація на Заході, що нав'язала співпрацю з ОУН-АБН, це була Шкотська Ліга за Європейську Свободу під керівництвом Джона Стюарта з Едінбургу. У 1950 р. АБН спільно зі Шкотською Лігою зорганізував у Едінбурзі велику політичну конференцію. Стюарт був так задоволений зі співпраці з

З початків діяльності АБН. Конгрес АБН у Мюнхені 3 червня 1951 року.

АБН-ом, що допоміг з рамені Ліги видати кілька брошур про визвольну боротьбу поневолених Росією народів і зокрема українського.

Після єдинбурзького успіху ЦК АБН зорганізував у Франкфурті (Німеччина) міжнародню пресову конференцію (вересень 1950), яка притягнула світову пресу й агенції. Там виступали чільні діячі визвольних рухів, як колишні державні міністри, високі військові старшини, професори, провідники підпільних рухів.

Діяльністю АБН був задоволений Степан Бандера, який зразу написав статтю "Фронт поневолених націй" (1950), в якій висуває тезу, популярно сказавши, — один за всіх, всі за одного. Він писав: "Без національно-державного визволення України не може постати чи реально втриматися національно-державна суверенність Естонії, Литви, Латвії, Білорусі, націй і їх держав Кавказу і Туркестану (Азербайджан, Грузія, Вірменія, Козацька Держава, Казахстан, Узбекистан, Туркменістан) і інші... Фактом свого геополітичного становища... своєю величиною Україна творить стрижень системи організації Фронту поневолених Москвою народів". Бандера сугерує, що клич "Воля народам, воля людині" виник із Шевченкової тези "в своїй хаті своя правда, і сила, і воля".

На початку 50-их рр. ідеї АБН ширилися по всіх країнах, де лише опинилися політичні емігранти з поневолених Росією народів. Почали організуватися товариства прихильників АБН у Великій Британії, Бельгії Франції, Канаді, ЗСА, Австралії і навіть у Південній Америці. Всі вони розгорнули жваву інформаційну діяльність та нав'язували контакти з елітами держав. У Парижі створено навіть спілку вільних християнських синдикатів з-поміж робітництва еміграцій з поневолених націй.

У квітні 1951 р відбулася Третя Конференція ЗЧ ОУН, яка схвалила концепцію й діяльність української делегації в АБН: "Визвольна боротьба України та інших поневолених Москвою народів творить самостійно діючу **третю силу**, яка змагає до розвалу російської імперії та до побудови самостійних національних держав".

У 1952 р. прихильники збереження російської імперії під демократичною вивіскою сформували Координаційний центр антибольшевицької боротьби (КЦАБ). Тоді АБН повів широку кампанію проти КЦАБ, і відтоді постійно приходило до ударів на різних міжнародніх форумах між націоналістичними діячами і захисниками російської імперської хоч некомуністичної держави. Степан Бандера зразу (1952 р.) написав статтю на тему: "З москалями нема спільної мови" і другу статтю: "Первородний гріх проро-

З початків діяльності АБН. Конгрес АБН у Мюнхені 3 червня 1951 року.

сійської концепції". В обидвох статтях він категорично твердить, що невільно звести в один фронт національні визвольні рухи з російськими антикомуністичними імперіялістами.

Також Четверта Конференція ЗЧ ОУН (травень 1955) наголошала, що завданням ОУН є через АБН "досягти визнання і прийняття Вільним світом нашої концепції будови Сходу Європи і підсоветської Азії в протилежності до всіх протиставних Україні концепцій, зокрема московсько-єдинонеділимських... всесторонньої розробки нашого позитивного плану побудови майбутніх взаємовідносин, зокрема чорноморського комплексу націй, розгорнути нашу зовнішньо-політичну акцію на Далекому, Близькому і Середньому Сході, зокрема в Туреччині.

У березні 1954 р. відбувся у Мюнхені Третій Конгрес АБН. Президентом ЦК АБН знову обрано Ярослава Стецька. Прийнято "Маніфест Свободи" і статут АБН. До центральних органів увійшли представники 15 поневолених народів.

У вересні 1954 р. була організована дуже успішна велелюдна демонстрація АБН перед будинком Об'єднаних Націй у Нью-Йорку, що знайшла широкий розголос у світовій пресі.

На початку 1955 р., після нав'язання приязних взаємин з еспанськими урядовими і громадськими колами, президент АБН зложив візиту президентові Франціскові Франкові та міністрові зовнішніх справ Мартінові Артайо, мав аудієнцію у королеви й молодого короля Сімеона II. Я. Стецько відбув довшу нараду з амбасадором націоналістичного Китаю в Мадриді.

У другій половині 1955 р. президент АБН прибув до Тайпей, столиці націоналістичного Китаю, на запрошення Антибольшевицької Ліги Народів Азії (АПАКЛ), де м. і. зложив візиту президентові Китайської Республіки, маршалові Чіянґ Кай-Шекові. У своїй промові на величній маніфестації Ярослав Стецько поширив міжнародню політику ОУН на Східню Азію, заявляючи, що волелюбні народи в Азії мусять поборювати російський імперіялізм так само, як це робиться в Європі. Пан Стецько підняв ідею створення світового фронту проти комунізму і російського імперіялізму. Тоді ж підписано договір співпраці між АБН і АПАКЛ-Республіка Китай.

У цьому ж 1955 р. відбулася чергова, П'ята Конференція ЗЧ ОУН, яка зайняла становище до дальшої своєї зовнішньої політики: "За справжніх союзників треба вважати такі зовнішні сили, що не тільки стоять у боротьбі з большевизмом, але також сприяють національно-визвольним змаганням українського народу і не підтримують його ворогів у їхніх імперіялістичних затіях щодо ці-

лости або частини України... Міжнаціональна формація АБН є виразником концепції розчленення СРСР та побудови на його місці нового ладу на національно-державному принципі... Природними союзниками України в боротьбі з московсько-большевицьким імперіялізмом є, в першу чергу, поневолені ним народи".

Акції по лінії АБН дістали нову енергію в зв'язку з вибухом у 1956 р. повстання на Мадярищині, а також масові протиросійські заворушення в Познані (Польща). В обидвох країнах були захитані, але не знищені комуністичні режими. До влади прийшли там своєрідні націонал-комуністи. Тому для зовнішньої (як теж і для внутрішньої) політики ОУН актуальним стало відношення до "тітоїзму", як нібито переходною стадією від комуністичного колоніялізму до національної незалежності. Політики ОУН відкинули цю тезу і спілкування з такими-то націонал-комуністами, відстоюючи тезу, що авангардом визвольної боротьби далі мають бути антикомуністично й антиросійсько наставлені націоналістичні рухи.

У 1957 р. встановлено на Тайвані постійну Місію АБН, якою керували Юліян Заблоцький і Володимир Косик. Відтоді представники ОУН і АБН були регулярно запрошені до участі в щорічних конференціях АПАКЛ (Антикомуністична Ліга Азійських Народів). На цих конференціях були великі можливості інформувати про визвольну боротьбу в Україні й розповсюджувати концепцію АБН, як також про доцільність створення світового фронту проти російського імперіялізму і комунізму. У цьому плані АБН нав'язав співпрацю з Міжамериканською Конфедерацією для Оборони Континенту, з якою зв'язки продовжувалися багато років, зокрема по через членів ОУН у південно-американських державах.

4. ДАЛЬШІ ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНІ Й ДИПЛОМАТИЧНІ ОСЯГИ АБН

Великим ідейно-політичним успіхом української зовнішньої політики було прийняття ж 1959 р. Конгресом ЗСА закону про "Тиждень поневолених народів", підписаного для реалізації президентом Двайт Д. Айзенгавером. Закон стверджує, що СРСР — це російська імперія, в якій поневолені ряд націй, в тому — українська. Всі ці нації повинні відзискати свої національні держави.

Ідеї міжнародної концепції ОУН проникали у найвищі кола

Західних держав. У 1960 р. прем'єр-міністер Канади Джон Діфенбейкер виступив в Об'єднаних Націях із засудом російського імперіалізму. Подібну промову мав міністер зовнішніх справ Філіпін Ф. Серрано. Ці виступи довели Нікіту Хрущова, вождя російської імперії, до сказаної люті.

Сильно пролунали виступи й рішення в допомогу визвольній боротьбі поневолених Росією народів на VII-й конференції АПА КЛ у Манілі, Філіпіни, 1961 р.

У 1962 р. ОУН нав'язала почерез АБН політичні контакти з чільними японськими діячами з нагоди VIII конференції АПАКЛ, що відбулася в Токіо.

На міжнародній конференції у Валетті на Мальті, 1962 р., виступив Ярослав Стецько з доповнюючою концепцією: "Альтернатива до атомової війни — національно-визвольні революції". Це теорія розгрому СССР без потреби викликання нуклеарної війни.

У 1163 р. Конгрес ЗСА опублікував в цілості солідно опрацьований матеріал АБН про державницькі права уярмлених Росією народів. У 1964 р. ОУН і АБН заскали доброго приятеля в особі кол. міністра Данії Оле Берна Крафта. У Данії відбувся пропагандивний та ідейно-концепційний зудар делегації АБН з перебуваючим там Нікітою Хрущовим. Цей зудар був широко коментований у міжнародній пресі. З Данії делегація АБН поїхала до Швеції. При могилі короля Карла XII, голова УДП і АБН виголосив промову в честь союзника гетьмана Івана Мазепи. На цей виступ гостро zareагував Нікіта Хрущов, що в свою чергу викликало сенсацію в світовій пресі, яка зацікавилася союзом Карла XII з Іваном Мазепою і пригадала світові про поневолену, але воюючу Україну. Тоді ОУН зискала нових приятелів між антиросійсько наставленими шведами, зокрема в особі проф. Біргера Нермана, міністра культури і визначного знавця історії України-Руси княжих часів.

ОУН і АБН придбали 1967 р. нового чільного приятеля в особі італійського міністра Івана Маттео Льомбардо, впливового політика в Зах. Європі. На черзі тривалим і солідним приятелем ОУН-АБН став турецький сенатор Феті Теветоглю, довголітній голова комісії зовнішніх справ у турецькій парламенті.

Для дальшого розширення своїх впливів, ОУН заініціювала через АБН створення в Західній Європі установи, зложеної з самих діячів західньо-європейських держав. Така установа постала під назвою Європейська Рада Свободи. Чоловими діячами ЕРС були: італієць І. М. Льомбардо, данець О. Б. Крафт, кол. німецький міністер Т. Оберлендер, англійський журналіст Джон Грагам, Су-

зан Лябен — французька письменниця і журналістка, еспанець маркіз де Вальдееглезіяс і ін. В Англії приятелем української визвольної боротьби став передовий військовий історик і стратег ген. Джон Ф. С. Фуллер, який опублікував працю "Росія не є непереможна" (1963) і інші прихильні до концепції АБН статті.

У 1967 р. по кількарічній підготовці основано в Тайпей Світову Антикомуністичну Лігу (ВАКЛ), до оформлювання якої найбільше причинився президент АБН Ярослав Стецько. В основуючій конференції взяли участь представники 72 націй і 14 міжнародних політичних організацій. ВАКЛ — це тріумф української націоналістичної дипломатії і концепції.

Переважну частину уваги й Постанов ЧЕтвертого Великого Збору ОУН (1968) віддано зовнішній політиці. Прийнято новий клич: "Київ проти Москви!", бо ці два міста репрезентують антиподи двох протиставних собі світів. На Зборі вибрано Ярослава Стецька головою Проводу.

У дальших роках ОУН постійно була активна на міжнародньому полі, беручи участь почерез АБН у десятках різних міжнародніх конференцій, з'їздів, нарад. Публіковано періодичні й різні монографічні видання. До найважливіших міжнародніх справ ЦК АБН видавав заяви, звернення, меморандуми тощо.

1973 року АБН відзначив 30-річчя від відбуття підпільної конференції, від якої АБН бере свій початок. У публікації АБН, т. 4, в серії Бібліотека Українського Підпільника, ч. 14 (182) поданий на 20 сторінках список приятелів України.

Також у 1947 р. відбувся П'ятий Великий Збір ОУН, що проголосив завершену концепцію української міжнародньої політики, опрацьованої на підставі кількадесятирічного досвіду. На 20 сторінках виложена концепція і стратегія ОУН. Україна — це революційна проблема світу. Тому визвольна боротьба України має світове історичне значення.

5. ЗА РІВНОЧАСНІСТЬ ЗДІЙСНЕННЯ ВОЛІ НАРОДІВ І ВОЛІ ЛЮДИНИ

У 1975 р. конференція АБН висловила стурбованість постановами відбутої в Гельсінках міжнародньої конференції, яка проголосила легальність і незмінність існуючих кордонів, вирішених у наслідок II-ої Світової війни, **зокрема щодо єдності ССРСР**. У пресі ОУН появились численні праці на цю тему. (Зокрема гляди:

А Бедрій, "До питання концепції Визвольного Фронту Поневоленних Народів", **Визвольний шлях**, квітень-травень 1976). На погляд ОУН невільно ставити на перше місце змагання за людські права, в СРСР, бо влада залишатиметься в руках імперії. Проте Москва прийняла тактику толерування в обмежених проявах тих дисидентів, які не змагали знищити "єдиную-неделімую". В той спосіб Москва намагалася послабити боротьбу за національні держави поневоленних народів. Треба признати, що декого вдалося Москві переконати, щоб зміряли через демократизацію й реформи до відзискання державної незалежності. Хоч монолітність змагань за національні держави децю була розхитана, то націоналісти різних національностей усвідомили собі ворожу диверсію й різкіше відстоювали державницький принцип. У 1978 р. з тюрем і концентраційних таборів проголошено "Декаду солідарности народів у боротьбі проти російського колоніалізму".

Певним успіхом зовнішньої політики ОУН було сформування 1979 р. Громадського комітету українсько-жидівської співпраці в Ізраїлі, в якому русіями були визначні сіоністи: Авраам Шифрін, Юрій Вудка, Олександр Фельдман, Яків Сусленський, І. Клейнер, Михайло Хейфец.

Дальшу живучість ідей АБН спостерігаємо в проголошенні 1979 р. політв'язнями в СРСР "Другої декади солідарности в боротьбі проти советсько-російського колоніалізму". Учасники цієї акції пов'язали свої дії з "Тижнем Поневоленних Націй", відзначуваним в ЗСА.

У другій половині 70-их рр. пролунав відважний голос Степана Говерлі (Іван Гель) у серії здійбно написаних есеїв, що "російська імперія — тюрма народів". Тому поневолені народи повинні співпрацювати у спільній визвольній боротьбі і за повалення СРСР. Свою збірку Гель видав пі спільною назвою **"Грані культури"**.

На переломі 70-80 рр. антинаціональний натиск все більше зростав, щоб визвольні рухи перейшли на паціфістично-еволюційну стратегію. На цю небезпечну диверсійну стратегію відповів Провід ОУН: "Розгортаючи визвольну боротьбу лише в оперті на конституцію імперії — СРСР і УРСР, на Гельсінські домовлення, які стверджують **статус кво імперії**, чи на т. зв. лєнінську національну політику — означає узалежнювати її від чужосторонніх сил... скерувати визвольну боротьбу на шлях еволюційних перемін імперії і в імперії, 'гуманізації', 'лібералізації', 'демократизації' імперії й режиму... це самообман, бо державу треба відвоювати збройною рукою, а саму імперію валити силою". (ВШ, 7-8, 1980; обширна аналіза судару протилежних концепцій є у статті М. Су-

лятича "Гельсінкі, росіяни і державне визволення України", ВШ, чч. 4-5, 1981)

ОУН відбула 1981 р. свій Шостий Великий Збір, який ствердив зростаючі тріщини в російській імперській системі та в економії. Критика уряду й КПСС зростала всередині СРСР, збільшення національно-визвольних виступів, зокрема в прибалтійських країнах, в Центральній Азії і в кавказькому просторі. ВЗ далі вважає союзниками української визвольної боротьби інші поневолені народи, як теж Туреччину, Швецію, націоналістичний Китай, а може й Японію. Збір наповідає: "У центрі нашої міжнародної політичної діяльності мусить стояти УССД через розвал російської імперії. Цього принципу **ніколи** невільно розводнювати прийнятними для західних детантських чинників гаслами... ніякими гуманітарними, 'популярними' ідейками... **національна незалежність є передумовою людських прав**".

На початку 80-их рр., ОУН-АБН приєднали до своєї концепції кількох генералів з різних країн, зокрема в ЗСА, як ген. Джон Сінглауб, президент Ради ЗСА за світову волю. На XV-ій конференції ВАКЛ у Токіо (грудень 1982), ген. Сінглауб говорив на тему "Визволення — нова стратегія для цілого світу". Він теж зачитав привітальну телеграму від президента ЗСА Роналда Рейгена. Це значить, що ідеї ОУН доходили тепер до найвищих державних кіл Заходу.

У сорокову річницю підпільної міжнародної конференції в Україні голова Проводу ОУН Ярослав Стецько, виголосив промову в Конгресі ЗСА, 19 липня 1983 р. Цього самого дня, на відзначенні 25-річчя закону про Тиждень Поневолених Націй, у Білому Домі у Вашингтоні виступив президент ЗСА. Почесним гостем був голова Українського Державного Правління Ярослав Стецько, якого президент привітав особисто. У своїй промові Рейген заявив: **"Сьогодні ми прийшли, щоб виявити солідарність із нашими поневоленими сестрами і братами... Наше становище мусить бути: ваша боротьба є нашою боротьбою. Ваша мрія є нашою мрією. І колись Ви також будете вільними"**. Прихильно до діяльності ОУН і АБН поставилась американська амбасадорка до Об'єднаних Націй Джін Киркпатрик. Дорогу до найвищих державних органів промочував ген. Джон Сінглауб та кол. голова Національної Ради Безпеки ЗСА Ричард Аллен. Замітним приятелем нашої визвольної концепції виявився на протязі багатьох років дорадник Стейт Департаменту Едвард Деврінскі.

В першій половині 80-их рр. появилися в Україні голоси про

"відірвання" УССР від ССРСР, а в Польщі говорили про "двоєвладдя" Солідарности й Церкви з одного боку, а режиму й компартії — з другого. Ярослав Стецько в імені ОУН і АБН відкинув обидві пропозиції як нереальні для України і такі, які обманюють, бо ілюзорні.

На Заході далі зростала пропаганда демократизації ССРСР, але ОУН аргументувала, що стратегія еволюції буде радше послаблювати національно-визвольну боротьбу, хоч може принести певні тимчасові тактичні осяги. З другого боку, російські дисиденти й деякі українські чіпилися цієї західньої пропаганди, бо набирали переконання, що приходить неминучий кінець системі ССРСР і якось треба рятувати імперію реформами. З ними йшли наївні українські мінімалісти, які вважали здобуття людських прав максимальним здобутком українців.

В 1986 р. еліта ССРСР була рішена проводити реформи і провід у цій справі передала Михайлу Горбачову. Концепцію "перестройки" ССРСР схвалено на 28-ім З'їзді КПСС. Завданням ОУН ставало недопущення до оновлення й оздоровлення російської імперії. Ярослав Стецько вважав, що найкращою відпорністю на нову російську концепцію буде стійке відстоювання стратегії національної революції.

Але в половині року, 5 липня, Ярослав Стецько несподівано відійшов із цього світу. Помер неперевершений і талановитий державний муж, теоретик і стратег визвольної міжнародної й української політики, дипломат, який прекрасно поєднував ідеї з кожночасною дійсністю. Він творив дійсність на основі великих візій України.

Із його смертю не перестала функціонувати зовнішня політика ОУН. Кличі: "Воля народам — воля людині" та "Київ проти Москви!" лишилися актуальним, бо геополітичне положення України "на грані двох світів" є незмінними, а ненаситний російський загарбницький імперіялізм далі живе з ціллю таки поглинути українську націю та її остаточно знищити. Тому бій нації за своє буття триває!

Після смерті Ярослава Стецька керівництво АБН перебрала мгр. Слава Стецько

ДІЯЛЬНІСТЬ АБН НА РІДНИХ ЗЕМЛЯХ (1993-1996 рр.)

20-21 листопада 1993 року в Києві відбулася конференція, присвячена 50-літтю Першої Конференції поневолених народів Східної Європи та Азії, в якій взяли участь делегації України, Таджикистану, Чеченії, Азербайджану, Литви, Вірменії, Татарстану, Казахстану, Білорусі, Грузії, Ставропілля, Молдови та ін. Конференція відновила діяльність Антибольшевицького Блоку Народів на рідних землях, створивши Комітет АБН на рідних землях і його референтури, а також Український комітет АБН. Делегати були єдині в тому, що Москва не відмовилася від зазіхань на чужі землі, від спроб реанімувати імперію за будь-яку ціну, навіть шляхом військової агресії. На той час Росія спровокувала міжнаціональний конфлікт між Вірменією та Азербайджаном, у Молдові (Придністров'я), розв'язала кровопролитну війну в Таджикистані, організувала антидержавний переворот у Грузії проти законно обраного Президента Звіада Гамсахурдіа й нагнітала ситуацію навколо незалежної Чеченії. Делегати констатували, що імперська, необольшевицька політика Москви продовжує загрожувати людству, й наполягали на тому, що слід відновити первинну назву АБН, як таку, що відповідає найактуальнішим проблемам сьогодення. Представники народів, як щойно відновили незалежні держави, ствердили, що їх самостійному розвитку та розбудові загрожує експансіоністська політика Москви і тому створення єдиного антиімперського, антимосковського фронту є нагальною потребою. Об'єднавчим центром такої роботи є Україна. Тоді ж було вирішено видавати бюлетень "АБН-кореспонденція" російською мовою, а згодом — започаткувати журнал. Ним став з грудня 1994 року часопис "Свобода Народів", до редколегії якого увійшли представники Чеченії, Таджикистану, Азербайджану.

Після конференції в Києві Національні комітети АБН постали в Грузії, Казахстані, Чеченії, Азербайджані, Таджикистані, станиці — в багатьох місцях поселення українців у Російській Федерації, а також у Прибалтиці, Татарстані, Білорусі та інших посткомуністичних державах. Координуючи центром їх діяльності став Український комітет АБН, тому консультативні зустрічі, найчастіше, відбуваються у Києві та Львові.

Варто зупинитися на особливостях та специфіці діяльності Антибольшевицького Блоку Народів після розвалу СРСР. Більшість молодих держав, ще не незалежнила свою політику від

Росії як через шантаж і тиск Москви, так і через наявність "п'ятої" колони в цих країнах у вигляді компартій та інших антинаціональних, проросійських, фінансованих Кремлем формувань. Внаслідок переворотів у деяких державах (ГРУЗІЯ, Таджикистан) до влади прийшли маріонеткові промосковські режими, які ведуть відвертий політичний терор супроти своїх опонентів. Тому Національним комітетам АБН доводиться боротися як проти російської експансії та московської агентури в своїх країнах, так і за права людини, що грубо порушуються в Грузії, Азербайджані, Таджикистані. У листопаді 1994 року Росія розпочала військову агресію проти Чеченії, яка першою пробила діру в новітній імперії — Російській Федерації і оголосила державну незалежність. Координуюча діяльність Українського комітету АБН полягала в тому, щоб організувати в різних державах масові протести проти організованого Москвою геноциду чеченської нації. Під час війни українська делегація, до якої входили представники АБН і Конгресу Українських Націоналістів, двічі побувала в Чеченії — в січні та квітні 1995 року. В квітні було доставлено допомогу воюючому народу. Відбулися зустрічі з президентом Джохаром Дудаєвим і іншими керівниками Чеченії. Створено фільм про Чеченію, випущено збірник статей депутата Верховної Ради Чеченії Саїд-Хасана Абумуслімова "Геноцид триває", тематичне число журналу "Свобода Народів". Нині стараннями Українського комітету АБН і журналу "Свобода Народів" готується до друку книга віце-президента Чеченії З. Яндарбієва "Чеченія битва за свободу". Оскільки чеченці з захопленням вивчають досвід національно-визвольної боротьби українського народу, то багато потрібної літератури передано у Чеченію. В Києві багато разів проводиться на захист Чеченії біля російської амбасад. Представники України брали участь у міжнародних конференціях в Чеченії та Прибалтиці.

Нині дуже актуальне чеченське питання, тому більше про нього тут ідеться. Та Український комітет АБН предметно працює і по інших країнах. Його представники побували в Нагірному Карабасі, Придністров'ї, Західній Грузії, де переконалися в російському втручанні, про що широко виступали в мас-медія та на пресконференціях. Тісна співпраця існувала між Українським комітетом АБН і Президентом Грузії Звіадом Гамсахурдіа аж до останніх днів його життя. Українська делегація брала участь у його похоронах. Спільно з Грузинським Український комітет АБН проводив мінародні акції на захист політичних в'язнів — соратників Гамсахурдіа, яких режим Шеварднадзе кинув у тюрми. Такі ж

акції проводилися на захист політичних в'язнів — націоналістів Таджикистану та Азербайджану.

Найважливішою ділянкою роботи Українського комітету АБН є боротьба проти московської авантюри в Україні та вплив на формування незалежної від Москви зовнішньої державної політики України. Протягом 1995-1996 років цю місію значною мірою взяв на себе журнал "Свобода Народів", який спільно з АБН провів ряд важливих акцій — у пресі, у формі заяв, пресових конференцій. Нині готується науково-теоретична конференція "Доктрина зовнішньої політики України" за участю вчених і дипломатів, яка має за мету виробити пропозиції щодо унезалежнення від Москви міжнародної політики України. Концепція діяльності АБН на сучасному стані сформована і затверджена згідно з вимогами дня.

На II Зборі Конгресу Українських Націоналістів працювала секція Антибольшевицького Б'юро Народів, у якій взяли участь представники України, Чеченії, Азербайджану, Грузії, Данії, Польщі, Казахстану, Російської Федерації, Таджикистану та інших держав світу. Тоді ж затверджено Концепцію (методи) діяльності АБН, Ухвалу та ряд Звернень.

МЕТОДИ ДІЯЛЬНОСТІ АБН

На сучасному етапі боротьби проти більшовизму, імперіалізму і неоколоніалізму Антибольшевицький Б'юро Народів вважає особливо важливою координацію діяльності усіх Національних комітетів, Осередків і станиць АБН, а також їх подальшу розбудову в усіх державах світу.

Сьогодні, коли Росія розв'язала військову агресію проти Чеченії з метою знищення чеченської нації, при чому застосовується зброя масового знищення, про що є незаперечні докази, Антибольшевицький Б'юро Народів вважає своїм обов'язком підготувати, юридично оформити і передати в Міжнародний суд матеріали за скоєні керівниками Росії злочини проти людства.

Головною умовою миру і стабільності молодих незалежних держав є відсутність російських військ на їх територіях. АБН шляхом маніфестацій, звернень до народів світу, до ООН, розвінчуючи антилюдську суть російського мілітаризму, формуючи громадську думку, добиватиметься виведення російських військ з Таджикистану, Чеченії, Грузії, Молдови, України (Крим), а доки вони там залишаються, добиватиметься надання їм статусу окупційних.

УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ДО ОЛІМПІЙСЬКОГО ВИЗНАННЯ

100-літній ювілей сучасного олімпійського руху і його вершини — Олімпійських Ігор — подія урочиста й знаменна у спортивному житті ХХ сторіччя. Пройдено такий історичний проміжок часу, коли варто оглянутися назад, проаналізувати й оцінити те, що відбулося, відшукати уроки й орієнтири, які уможливають впевнене майбуття.

Особливо важливо це для молодшої Української держави, яка зовсім недавно отримала світове олімпійське визнання.

Національний Олімпійський Комітет України в грудні 1995 року відзначив свій перший маленький ювілей — 5-ти річчя від дня заснування. Але не варто забувати цікаву й суттєву деталь — НОК України було утворено ще в рамках колишньої советської імперії, тобто ще за добрих півроку до проголошення Деклярації про незалежність України, коли ніхто й не передбачав московського путчу, Біловезької угоди, розпаду Союзу. А якщо так, тоді, напевне, слухними будуть запитання: "Чим було зумовлено проголошення незалежної української структури в ділянці спорту? А що, коли зібрати разом окремі відомості, факти, свідчення про ті події, які передували входженню України у міжнародню олімпійську сім'ю?.."

Трагедія нашої української історії спорту саме у тому й полягала, що навіть вузькому колу фахівців маловідомим був той шлях, яким пройшли лідери українського спорту, українські спортсмени на цьому столітньому проміжку історії. Така ситуація не була випадковою. Відлучення від власних сторінок історії позбавляла українських спортсменів, тренерів та їх уболівальників відчуття свого роду, наступності традицій, тягlosti культури, а значить власної самоповаги та гордості за свій народ, за свою землю. Сьогодні актуальними були б наукові розвідки, пов'язані із дослідженнями взаємозв'язків Стародавньої Греції і українських земель чорноморського узбережжя — регіону, який приховує таємниці стародавніх Херсонесу, Фанагорії, Ольвії, Боспорської держави.

Однак, наша спроба історичної аналізи охоплює тільки сто років: від неймовірної ідеї барона Кубертена до фантастичного вболівальницького трепету, коли на олімпійській арені Лілленгаммера український прапор здійнявся на найвищу щоглу на честь щасливої Оксани Баюл...

Звернімося до витоків сучасного олімпійського руху, до Міжнародного Атлетичного Конгресу 1894 року в Сорбонні... Уважно вчитуючись у списки делегатів та учасників цього, історичної ваги конгресу, помічаємо прізвища цікавих для нас людей. Яскравою по-

Оксана Баюл після виступу на Олімпіаді в Лілленгамері, 1992 рік

статтю конгресу, однодумцем і помічником П'єра де Кубертена був генерал Олексій БУТОВСЬКИЙ. Олексій Бутовський представляв офіційно царську Росію. Родом він був з Полтавщини, з села П'ятигірці. Виховання й освіту здобував на Україні, згодом, як офіцер потрапив до Санкт-Петербурга, куди російська імперія стягувала найкращих представників поневолених народів. Звідси, з Санкт-Петербурга й почалося торування олімпійського шляху Олексієм Бутовським. Протягом шести років (1894-1900) О. Д. Бутовський був активним членом Міжнародного Олімпійського Комітету. Він помер у 1917 році, похований на Новодівичому цвинтарі у Санкт-Петербурзі...

У списках музею МОК разом із прізвищем О. Бутовського серед почесних членів конгресу значаться також і прізвище дворянського депутата з КИЄВА Д. Меленевського та представника давнього українського роду Білозерських СЕРГІЯ БІЛОЗЕРСЬКОГО-БІЛОСЕЛЬСЬКОГО. На жаль, сьогодні мало що відомо про цих двох представників з України на Паризькому конгресі, у помислах яких було зацікавлення міжнародними олімпійськими змаганнями.

Одним із наслідків роботи вже згадуваного конгресу було проведення Ігор I Олімпіади сучасності у 1896 році. І знову підсвідомо натрапляємо на цікаві факти про участь у цих змаганнях представників України, землі якої на той час були поневолені різними загарбниками. Крім О. Бутовського, до грецької столиці Атен, зокрема, самостійно прибув борець і стрілок Микола РІТТЕР з Києва. Він, однак, з невідомих причин, не брав участі в олімпійських змаганнях. До Атен самостійно вирушила також група спортсменів ОДЕСЬКОГО СПОРТИВНОГО СОЮЗУ. Їм також не пощастило виступати у змаганнях — грошей на дорогу вистачило тільки до Константинополя...

Зважмо на ці наведені вище факти, адже спортсмени царської Росії, яка тоді володіла більшістю українських земель, на Іграх в Атенах не були офіційно представленими. Аж тільки у 1912 році на Іграх V Олімпіади Росія дебютувала самостійною командою. Символічно, що російська збірна посіла на Іграх 1912 року 15-16 місце, розділивши його зі збіркою Австрії, яка також панувала на частині українських земель. У команді Австрії, зокрема, виступав легкоатлет зі Львова Владислав ПОНУРСЬКИЙ.

Усі ці факти змушують по-новому підійти до трактування питання щодо перших виступів представників України на Олімпійських Іграх. Відомий дебют спортсменів колишнього СРСР у 1952 році на Іграх у Гельсінках правдиво не був для українських спортсменів дебютом на олімпійських змаганнях. Адже збірна СРСР, подібно, як і збірні царської Росії, Польщі чи Румунії були, по суті, чужими командами для українських спортсменів, хоча, природно, не всі вони

це усвідомлювали. Історичні факти свідчать і про те, що окремі спортсмени, окремі діячі українського спорту постійно прагнули представляти на Олімпійських Іграх саме Україну, а не держави-монополії.

Малодослідженими до сьогодні залишаються факти щодо діяльності у 1916 році Київського олімпійського комітету; заходів урядів УНР та ЗУНР у справі участі України в Олімпіаді 1920 року в Антверпені; спроби утворення Українського Олімпійського Комітету у 1921 році, який дуже швидко Москва зліквідувала, а провідних українських спортивних діячів знищила. Досить активно домагався олімпійських прав для України уряд УНР у екзилі (еміграції). Подібні приклади у боротьбі за самостійне спортивне представництво у світі у надзвичайно складних політичних умовах чи не були свідченням розуміння українськими лідерами ролі спорту у становленні державности. Як контрастують українські домагання початку 20-х років із процесом утворення НОК колишнього СРСР! Адже діяльність "національного" олімпійської структури СРСР розпочалася тільки через тридцять // років після проголошення советської держави. Щоправда, в 20-30-х роках Москва не була бездіальною у міжнародному спорті. У протигагу "буржуазно-імперіялістичному" світоглядів олімпійського руху, у відповідь на своєрідний "санітарний кордон" від комунізму з боку передових спортивних держав світу, виникає т. зв. робітничий спорт з його "олімпіадами для трудящих". Безумовно, що ці процеси в советському спорті не могли не позначатися на розвиткові спортивного руху в Східній Україні. Колективізація, штучні голодомори, жорстокі сталінські репресії у значній мірі підірвали генофонд української нації, знищили культурну еліту, спричинились до занепаду фізкультурного руху, відлучили від традицій олімпізму.

Тому в цей час увесь тягар збереження національних прагнень у діяльності міжнародного спорту переймає на себе західня частина України, а, згодом, коли і цей регіон опинився у складі Советського Союзу, ці функції перебирає українська діаспора. Отже, українські олімпійські зацікавлення навіть у найскрутніші періоди історії ніколи не припинялися.

Зокрема, в середині 20-х на початку 30-х років один із засновників західньо-українських гімнастичних товариств під назвою "Січ" Кирило Трильовський докладає чимало зусиль для участі українських делегацій у міжнародних робітничих олімпіадах. У період 1924-1936 років спортсмени Західньої України з'являються на Олімпійських Іграх у складах різних команд, передовсім Польщі. Зазначимо тільки окремі прізвища талановитих львівських олімпійців цього періоду: футболістів Вацлава КУХАРА й Михайла МАТИСА (у 1939-1940 роках гравців київського "Динамо"), легкоатлета Казимира

КУХАРСЬКОГО, фехтувальника Адама Папає. Приведемо ще декілька цікавих фактів. До складу збірної Чехословаччини із таборів для інтернованих українських вояків потрапив на Паризьку Олімпіаду 1924 року львів'янин Андрій Фовицький. Починаючи від 1924 року серед учасників зимових та літніх Олімпійських Ігор знаходимо і прізвища українських емігрантів зі З'єднаних Штатів Америки. Зокрема, варто відзначити виступ на перших зимових олімпійських змаганнях ковзаняра БІЛАСА, а також виступ на літніх Іграх 1924 року футболіста Василя ДЕМКА. Великий успіх на Олімпіаді в Амстердамі (1928 р.) випав на долю 18-річного сина українських переселенців Юрка КОЦАЯ.

"Заступав він тоді кольори Америки, але вся світова преса підкреслила його українське походження", — зазначали тогочасні українські газети у Львові. Виступ молодого спортсмена був, дійсно, окрасою плавального турніру Олімпіади: олімпійський та світовий рекорд у плаванні 100 м. на спині. Ось як писалося про перебіг подій у львівській газеті "Новий час" (28 січня 1936 р.): В Амстердамі він (Коцай) виявляє свої фантастичні можливості. Стартує у своїй спеціальності 100 м. горілиць. Новий світовий рекорд 1. 09,2. У півфіналі 1. 10,0, щоб у фіналі здобути золоту медаль — 1.08,2 (знову рекорд) і на два метри випереджає противників Лавфера і Вілята. Був це найкращий осяг цілої Олімпіади". Додамо, що Ю. Коцай виборов ще одну золоту нагороду в естафеті 4х100 м. довільним стилем з олімпійським рекордом, а також був четвертим у фіналі на віддалі 100 м. довільним стилем услід за всесвітньовідомими згодом Д. Вайсмілером, угорцем І. Барані та японцем К. Такіаші.

Взагалі, Олімпійські Ігри 1928 року були успішними з огляду на виступи українців. На цих змаганнях у команді ЗСА виступав ще один син селян-емігрантів С. Галайко. У Боксерському турнірі Галайко здобув срібну нагороду в легкій вазі.

Проте, найбільші українські зацікавлення у міжвоєнний період були пов'язані з Іграми 1936 року в Німеччині. Неабиякою активністю у зв'язку з проведенням цієї Олімпіади були позначені дії великої групи політичних, громадських та спортивних лідерів з Буковини, Галичини та українських емігрантських центрів Праги, Парижу, Берліну. Відзначимо передовсім спробу налагодити стосунки з німецьким підготовчим олімпійським комітетом діячів уснерівського "Тризуба" з Парижу, серед яких були такі відомі постаті як генерал Всеволод Петрів та політик Олександр-Скоропис-Йолтуховський. Мали певний успіх дії працівників Українського Наукового Інституту (УНІ) в Берліні. Зокрема, у звертаннях Миколи Масюкевича з цього інституту до підготовчого Олімпійського комітету йшлося про можливість участі українського представника у Олімпійському конгресі. (Пропонувалося навіть конкретні прізвища: професора

Івана Боберського, котрий мешкав на той час у Словенії, та професора руханки зі Львова Степана Гайдучка); про можливість акредитації українського журналіста в олімпійському селищі та про можливість будь-якої участі у культурно-мистецькій програмі. Спроба обговорити можливість приїзду на Ігри спортсменів бодай із Західної України, завершилася логічною вимогою утворення українського НОКу. Оцінюючи тогочасне становище на українських землях з позицій сьогодення, підкреслимо, що таке завдання не було посилюючим для українських спортивних діячів ні у рамках УРСР, ні у рамках польських, румунських чи угорських кордонів.

Однак, українці таки були присутні на Іграх XI Олімпіади. З буковинського міста Чернівців на олімпійський турнір приїхала група українських уболівальників, Співробітники УНІ, організовуючи в Берліні з ними зустріч, зазначали: "...буковинські відвідувачі XI Олімпіади приїхали не на відпочинок і не на забаву, вони студіюють". Серед цієї групи уболівальників був і чернівецький студент Роман ТУРУШАНКО, який приїхав на олімпійські змагання власним велосипедом. Проте не цим знамените його ім'я. Ім'я Романа Турушанка — це ім'я українського олімпійця 1936 року. Вихованець українського спортивного товариства "Довбуш", улюбленець чернівецької публіки виборює виступати на зимових Олімпійських Іграх 1936 у складі збірної Румунії, яка володіла тоді землями Буковини. На турнірі з фігурного ковзання Р. Турушанко посів дев'ятонадцять місце.

Серед спортсменів-олімпійців 1936 року знаходило ще декілька прізвищ учасників українського походження. Зокрема, успіху в Берліні домогся наш земляк з Тиги — Адальберт БУБЕНКО, який завоював для збірної Латвії бронзову медаль у спортивній ходьбі на віддалі 50 км. Ще два українці за походженням виступали на Іграх за Північну Америку. Один із них на прізвище ЗАЯЦЬ був шостим у штовханні кулі (15м 32см), інший — Петро ФІК також був шостим у плаванні на віддалі 100 м. довільним стилем. Варто шукати документальних підтверджень про участь в Олімпійських Іграх 1936 року в складі чеської делегації Михайла Сороки, постаті унікальної в історії українського національно-визвольного руху.

В Берліні, як і у Гарміш-Партенкірхені побував професор Іван Боберський. Його захоплюючі репортажі привертали увагу галичан і живили надією на самостійну участь України в олімпійському русі: "... українці не хотять стягнути на себе ім'я слабих і боязких. Буде і їх світ видіти, подивляти й любити на Всесвітніх Олімпійських у змаганнях, а потім в змаганнях на стадіоні всесвітніх подій". Після завершення Берлінської Олімпіади погляди передових українських діячів були звернені до Ігор 1940 року. "Чи просимо і XII Олімпіаду?", "До побачення в Токіо!" — так закінчувалися повідомлення з

Берліну. І приготування до наступної Олімпіади таки розпочалися. Додавала оптимізму перспектива використання зв'язків далекосхідних українців, а згодом і проголошення Карпатської України 1938 року. До її столиці, до закарпатського містечка Хуст, переїздили кращі галицькі спортсмени. Вони мріяли представляти Україну.

Події, пов'язані із закінченням II Світової війни відкинули ці мрії та задуми. Ціла Україна стає частиною Советського Союзу, а українські атлети з'являються на олімпійських змаганнях у костюмах із написом "СССР". Зауважимо, що за 40 років участі Советського Союзу в олімпійському русі близько 640 спортсменів з України носить титул Олімпійця.

Однак, поява у 1952 році на Олімпійських Іграх у Гельсінках советської команди викликала серед представників української західної діаспори, здавалось би, слушне запитання: чому спортсмени нової олімпійської держави виступають не під прапорами советських самостійних республік, але під червоним прапором СССР?

З цього часу українські національні інтереси у міжнародному олімпійському русі заступає українська діаспора. У міжнародній пресі з'являється ціла низка статей, публікуються різноманітні листи та звернення, організовуються пресові конференції. Ця активна праця дала змогу утворити напередодні Мельбурнської Олімпіади 1956 року Український Олімпійський Комітет за кордоном, який очолив д-р Володимир Білинський з Австралії. Завдяки діяльності цього комітету, тискові на світові мас-медія, численні повідомлення про антинаціональну політику советського спорту, на одному із пленарних засідань Міжнародного Олімпійського Комітету було вперше піднято українське питання. Напередодні Римської Олімпіади на домагання вже перейменованого Українського Світового Комітету для Справ Спорту, тодішній Президент МОК, американець Айвері Брандедж при підтримці делегатів Англії та Швейцарії склав офіційну заяву, в якій у перекладі на українську мову йшлося:

1) Україна, як член Об'єднаних Націй має повне право брати самостійну і окрему участь в Олімпійських Іграх;

2) Щоб це могло статися, в самій Україні мусить створитися НОК України та полагоджені всі формальності, згідно зі статутом МОК.

Отже, вже вкотре у XX столітті постало питання утворення в Україні Національного Олімпійського Комітету. Не важко звернутися поглядом на тогочасну Україну. Початок 60-х років знаменував собою хвилю національно-демократичних проявів у різних ділянках життя: літературі, поезії, музиці, політиці. Складно міркувати, як складались би обставини в спорті, коли б не масові арешти передових українських діячів 60-х років.

Але за межами українських земель тиск української діаспори про-

довжувався. Варто вести окремо мову про олімпіади в Мехіко, Мюнхені, Монтреалі, Москві, Лейк Плесид, в Лос-Анджелес і Калгарі, коли українські структури західної діаспори згуртовувалися довкола українських олімпійських акцій.

Усе це не було марним. Хвиля нового демократичного піднесен-

Олімпійські надії України на золото в Атланті'96

ня наприкінці 80-х років в Україні знову заактуалізувала проблему утворення НОК України. На сторінках київської та львівської преси зав'язується щодо цього дискусія, в деяких містах Західної України почався збір підписів; маловідомим на той час Валерієм Шутим робиться смілива спроба утворити український НОК. Врешті-решт 22 грудня 1990 року делегації з усіх областей України збираються в Києві на Асамблеї засновників Національного Олімпійського Комітету України. Ця дата стала днем утворення НОК України, обранням його першого президента в особі олімпійського чемпіона Валерія Борзова. Унікально, що все це трапилось у рамках ще існуючого Советського Союзу...

З того дня розпочалася нова сторінка в історії українського спорту.

Оксана Вацеба, м. Львів
Львівський Державний Інститут
фізичної культури
декан спортивного факультету
Листопад 1995 р.

БЕРЕСТЕЙСЬКА УНІЯ І СУЧАСНИЙ ЕКУМЕНІЗМ

Провід нашої Церкви приготується до відзначення, а також і врочистих святкувань 400-річчя Берестейської Унії. Відбуваються і наукові конференції, на яких наші історики, богослови та каноністи повинні проаналізувати складну проблематику Берестейської Унії всесторонньо й об'єктивно та запізнати нас зі своїми висновками. Мусимо, на жаль, ствердити, що покищо інтерпретація цієї важливої історичної події не є в нас задовільною, бо старається пікреслювати тільки позитивні елементи цієї унії, а замовчує все, що є негативне і для нас шкідливе.

Бракує нам наукових (чи популярно-наукових) дослідів Берестейської Унії у світлі її далекойдучих наслідків, латинізуючих процесів у нашій Церкві продовж 4-ох століть, що довели до майже цілковитої затрати нашої церковної ідентичності і самобутності. Не можемо заперечити, що критичний сучасний стан нашої Церкви в Україні і на поселеннях є у великій мірі пов'язаний із, чи навіть спричинений, подіями в Бересті, в 1596 році. Конечним є також розглянути богословське, церковно-ідеологічне та політичне підложжя Берестейської Унії крізь призму сучасної загальної і нашої церковної дійсності, постанов Другого Ватиканського Собору і пособорового екуменізму. Якраз спроба аналізу Берестейської Унії у світлі сучасного екуменізму є темою цієї статті.

Сучасний екуменізм

та причини і обставини його виникнення

Без пересади можна сказати, що найбільш маркантною рисою сучасного всесвітнього християнства є екуменізм, який опрокидує давніші вияви ворожнечі, полеміки, нетолеранції і прозелітизму між поодинокими християнськими віровизнаннями, а заохочує до братолюбія, співпраці, взаємного пізнання себе самих, до наголошування того, що нас єднає, а не роз'єднує. Екуменізм — це найкращий витвір Другого Ватиканського Собору, на якому опрацьовано важливий документ — "Декрет про екуменізм", що став дороговказом для сучасного поділеного християнства на важкому шляху до справжнього духовного і внутрішнього, а не тільки зовнішнього, поверховного і формального поєднання.

Тому, що найбільш спорідненими під оглядом догматичним, лі-

тургічним і канонічним є Католицька і Православна Церкви, II Ватиканський Собор головний наголос кладе на наладнанні приязних відносин між цими обома Церквами. Важливу роль у цьому новому процесі духовного поєднання мають відіграти Східні Католицькі Церкви "перш усього молитвами, зразковим життям, релігійною вірністю для давніх східніх традицій, взаємним і кращим пізнанням, співпрацею і братнім доцінюванням справ і осіб") "Декрет про Східні Церкви", арт. 24).

Соборові отці напоминають також, що "для вірного зберігання повноти християнського передання і для звершення поєднання східніх і західніх християн дуже важливою річчю є пізнати, поважати, зберігати і плекати незвичайно багату літургічну і духовну спадщину християнського Сходу" ("Декрет про єкуменізм", арт. 15).

Першим проявом цих нових приязних відносин між католицизмом і православ'ям була зворушлива зустріч папи Павла VI із Царгородським Патріярхом Атенагорасом в Єрусалимі, на Оливній горі в січні 1964 року. Другою незвичайно важливою (хоч часто ще недоцінюваною) подією було взаємне відкликання анатем з 1054 року, одночасно проголошене в Римі і Константинополі 7 грудня 1965. Деякі богослови вважають цей акт фактичним закінченням роздору з 1054 року, хоч формально його ще таким не визнано. У 1967 р. ми були свідками дальшого розвитку єкуменічного взаємовідношення між Римом і Царгородом: тоді папа Павло VI відвідав Патріярха Атенагораса у старинному Константинополі; ввійшовши до Собору Святої Софії, папа впав навколішки і почав молитися. Це була перша християнська молитва в цьому храмі від 1453 року, коли турки здобули це місто у кривавій різні та збезчестили і сплюндрували цей храм.

Ще більш драматичним і багатим на події був день 14 грудня 1975 р., коли особистий представник нового патріярха Димитрія I, митрополит Мелітон прибув до Риму та в Сикстинській каплиці, в присутності папи Павла VI, повідомив про рішення проводу Православних Церков створити загальноправославну богословську комісію для формального теологічного діалогу з римо-католиками. У відповідь на це папа спонтанно впав на коліна і поцілував ноги православного митрополита. Цей жест папської покори викликав дуже прихильні відгуки серед православних і католиків. Цим актом папа неначе перепросив увесь Схід за всі кривди, заподіяні йому Римом.

Але, з другої сторони, треба також ствердити, що це був тільки зовнішній жест, який ніяк не доказує зміни внутрішньої папської чи загально ватиканської настанови у відношенні до Сходу. Ватиканська латинізаційна і дискримінаційна політика супроти східніх християн (як православних, так і греко-католиків) залишається та сама. Сучасна церковна ситуація в Україні є найкращим доказом цього.

І так уже на початку цієї імпозантної екуменічної симфонії відчуваємо фальшиві нотки; у цей величавий провідний мотив християнського іdealізму вривуються шорсткі дисонанси різних партикулярних інтересів, закулісових інтриг, нехристиянської підступної політики. Цей подвійний характер новітнього екуменізму виявився особливо у т. зв. "псевдоекуменізмі" між Ватиканом і Москвою. Ватикан очікував (і далі очікує) через ближчі зв'язки з моковською патріархією поширити свої впливи на широких просторах колишнього СРСР (чи сучасного "СНД"), а Москва бажала (і далі бажає) підкорювати собі Україну при допомозі Ватикану через дискримінацію і латинізацію УГКЦеркви та ослаблення позицій УПЦеркви на загальноцерковному форумі.

Та, незважаючи на всі ті негативні аспекти пособорового екуменізму, екуменічний діалог приніс багато користи і добра для всіх, і також ми, українці, зможемо багато своїх пекучих проблем полагати, якщо запізнаємося з вислідами цього діалогу.

Нова екуменічна богословія

Якраз ця нова екуменічна богословія є тим важливим позитивним вислідом сучасного екуменізму і вона зможе багато допомогти нам у розв'язанні наших внутрішніх релігійних конфліктів в Україні та в осягненні примирення чи навіть поєднання.

До 1993 р. відбулося сім міжнародних богословських екуменічних конференцій між католиками і православними. На них опрацьовано деякі важливі богословські питання і видано офіційно чотири узгоднені православно-католицькі теологічні заяви:

1) "Містерія Церкви і Євхаристії у світлі Таїнства Пресв. Трійці" (Мюнхен липень 1982).

2) Віра, Святі Тайни і єдність Церкви" (Барі, серпень 1987).

3) "Тайна Священства в sacramentalній структурі Церкви з особливим підкресленням важливості апостольського наслідства для освячення і єдності Божого люду" (Валамо, червень 1988).

4) "Уніятизм, метода поєднання в минулому і сучасні старання про повну спільність" (Баламанд, червень 1993 р.).

Для нас особливо цікавою і дуже актуальною є 4-та заява, чи радше богословський трактат про Унію та уніятизм. Немає ніякого сумніву, що цей документ у першій мірі був звернений проти нас і нашої УГКЦеркви з огляду на події після розпаду Советського Союзу та легалізації нашої Церкви. Цей документ мав доказати, що Російська Православна Церква (РПС) є такою самою спасительною Церквою, як і католицька, тому відбирання церковного майна від неї є неоправдане, тим більше, що УГКЦерква є витвором Унії, яка сьогодні вважається пережитком, невдалим експериментом, який приніс багато більше шкоди, ніж користи.

Але ситуація радикально змінилася, події розвинулися іншим шляхом, московська Церква втратила в Галичині цілковито ґрунт під ногами і звернула всю свою увагу на Схід України, де тепер поборює УПЦеркву і УПЦКП. В Галичині головними церквами є УГК Церква і УАПЦерква, а також і УПЦерква КП, і між ними є тепер конфлікти. Тому й цей 4-ий трактат про Унію і уніятизм може нам тепер багато допомогти в наладнанні відносин між нашими українськими Церквами, а також у домаганні зміни настанови Ватикану до нашої Церкви.

Справа в тому, що й ми, українці греко-католики, не маємо причин для безкритичного звеличування Унії, особливо тепер, бо впродовж 4-ох сторіч ми зазнали мачушиного трактування зі сторони Ватикану: наша Церква не знайшла гідного та відповідного для себе місця в Католицькій Церкві, стала причіпкою до Церкви латинської, а тепер стоїть перед загрозою цілковитої ліквідації. Польська Римо-Католицька Церква не була кращою від московської православної і тепер зайняла її місце як наш другий головний противник.

Тому й ми категорично осуджуємо "уніятизм", під яким розуміємо латинізацію, прозелітизм, дискримінацію та інші неприхильні нам прояви ватиканської "остполітики" в Україні.

Церкви-посестри:

Нові перспективи і можливості для нас

Ця спільна католицько-православна четверта заява про уніятизм стверджує, що доручене Христом своїй Церкві апостольське віровчення, участь у тих самих Святих Тайнах, а особливо одне священство, що приносить одну Христову Жертву, апостольське наслідство єпископів — не може вважатися виключним законним привілеєм однієї з наших Церков (точка 13.). У тексті далше говориться, що ці дві Церкви (католицька і православна) вважаються тепер "Церквами-посестрами" і тому ця особлива метода "місійного апостоліату", знана як "уніятизм", яка є формою прозелітизму, піддержувана ще нецерковними чинниками, що нею користувалися католики в давніших часах, опрокидується як неправильний підхід до справи привернення єдності (підкреслення наше).

Іншими словами, єдина Христова Вселенська Церква існує і діє у двох своїх головних вітках: Західній Римо-Католицькій і Східній Православній. Ці дві Церкви є вповні собі рівні, обі є однаково правдиві (всякі різниці між ними є догматично неістотні), обі вповні диспонують всіма засобами для освячення і спасіння людини.

Ці тексти — це незвичайно важливі документи, які в цілковито новій перспективі подають нам істоту Христової Вселенської Церкви і відкривають перед нами нові горизонти, нові можливості для

нас, українців, якщо зуміємо це нове взаємовідношення між двома головними Церквами використати для власного добра. Якщо ці дві Церкви (римо-католицька і православна) є посестри, однаково правдиві, тоді і наші УГКЦерква і Українська Православна Церква є ще більші посестри, бо вони вирости з цього самого східно-християнського кореня, мають ті самі традиції, є Церквами цього самого українського народу. Тому найвища пора покінчити вже спори про чистилище, "філіокве" (латинський додаток до "Вірую"), непорочне зачаття (обі Церкви прославляють Пресв. Богородицю багато більше величаво, ніж Церква латинська) та інші несуттєві та неактуальні вже справи, а діймо і співпрацюймо, як справжні дві Церкви-посестри українського народу в надії на повне поєднання в єдиному Києво-Галицькому Патріархаті. Такого нашого поєднання якраз дуже бояться наші т. зв. "Приятелі", як римо-католики, так і московські православні.

Ця нова екуменічна богословія створює для нас також великі можливості переорганізувати нашу Церкву в дусі постанов екуменічних конференцій; наша УГКЦерква є якраз цією Православною Церквою, що вже тепер перебуває у спільності з Римським Апостольським Престолом і вона повинна бути тим живим прикладом справжньої ідеальної спільності. Тому і наш церковний провід і Ватикан повинні привернути їй повний законний і богословський статус Православної Церкви, яка, згідно із постановами Баламандської конференції (точка 14) не повинна входити в адміністративну систему Римо-Католицької Церкви, ані уподібнюватися, ані об'єднуватися з нею, але співіснувати з нею як Церква-посестра.

Унія — пережиток і результат перестарілої і неактуальної вже богословії

"Єдність, до якої прямуємо, не є поглиненням однієї Церкви другою, але радше це є повна спільність поміж Церквами... **Колишні унійні Церкви повставали в інших умовах, що різняться від теперішніх і були інспіровані богословією, яка сьогодні вже не є актуальною**" з листа Кард. Віллебрандса, голови Ватиканського Секретаріату для християнської єдності, до московського патріярха, 22 вересня 1979 року, підкреслення наше). Пізніше екуменічна конференція в Баламанді 1993 р. офіційно потвердила таку інтерпретацію унійної проблематики у спільній православно-католицькій заяві, в якій опрокинено Унію та уніятизм як неправильні засоби до досягнення церковного поєднання.

Для нас виринають тепер важливі питання: "Якщо Унія та уніятизм є відкинені та осуджені, вважаються мало що не єрессю, то чому Рим велить нам врочисто святкувати 400-річчя Берестейської

Унії? Чи це не противиться постановам Баламандської конференції? Чи це не причиниться до ще більшої хаотизації наших церковних відносин? Якраз усі ті, що пишуть чи виголошують доповіді про Берестейську Унію, повинні на це питання відповісти. Думаємо, що є одна головна причина такої дивної римської політики, яка з одної сторони опрокидує Унію, а з другої сторони звеличує її і нам приказує її прославляти церковними святкуваннями. Рим, мабуть, у нічому не змінив свого відношення до православного Сходу, сучасний екуменізм є тільки новим засобом для підкорення собі цілого християнського Сходу, щоб згодом заасимілювати його. Уніятизм і прозелітизм (навертання православних на католицтво) є далі головними компонентами римського "екуменізму".

Через урочисті святкування ювілею 400-річчя Берестейської Унії ми виглядатимемо перед цілим світом як якісь заскорузлі златинцезні уніяти, які цілковито відчужилися від свого прадідного східного християнства, тяготіють до Риму і повної інтеграції з Церквою латинською. "Перестарілість" і "неактуальність" Берестейської Унії в сучасній добі дехто може інтерпретувати як відсутність законної основи у відношенні нашої Церкви з Церквою Риму. Це означало б, що Берестейська Унія перестала вже бути для нас запорукою законних прав нашої Церкви, нашої територіальної цілості, збереження наших обрядових і канонічних традицій. Рим може робити з нами все, що тільки захоче. Такі шкідливі для нас інтерпретації мусимо рішуче поборювати. Не права нашої церкви є перестаралі, бо їх наново потвердив і поширив Другий Ватиканський Собор, який самоуправління і патріархально-синодальний устрій проголосив чимсь необхідним для Східних католицьких Церков. Відкинення і осудження є уніятизм і прозелітизм, практикований (ще й тепер) латинськими місіонерами, накидування східним християнам римського централізму і уніформізму та втягування їх в орбіту Римо-Католицької Церкви.

Екуменізм, чи новий заклик до Унії?

30 травня 1995 р. появилася папська енцикліка п. з. "Щоби були одно" (підзаголовок — "Зобов'язання супроти екуменізму"), в якій глава католицької Церкви закликає християн інших віровизнань до привернення церковної єдності, яка повинна виявитися у спільності всіх помісних церков з церквою Риму. Згідно з його словами, це є необхідна передумова єдності. Справа церковної єдності є незвичайно важливою і дорогою серцю всіх цирих християн, і це є також воля Основника Церкви Ісуса Христа "Щоби всі були одно". Але ця єдність мусить бути справді Божа, досконала і справедлива, мусить наслідувати єдність (а також різноманітність) Пресв. Трійці, мусить бути вільною від людських особистих і загальних амбіцій,

від властелюбства, дискримінації та інших пороків, які якраз розбили цю первісну церковну єдність.

У цій енцикліці папа у великій мірі наголошує свій необмежений, абсолютний примат у цілій Церкві і, саме в ньому, бачить за поруку єдності і джерело благодатей для Церкви. Але це є також дуже контрверсійна справа, бо багато християн вважає папський примат перешкодою до привернення єдності і причиною багатьох роздорів. Римський централізм накоїв також багато лиха нашої УГКЦеркві, став джерелом різних латинізаційних, асиміляційних та відосередніх тенденцій. Навіть папа Павло VI у своїй промові до членів Секретаріату для Християнської Єдності, у квітні 1967 року признав, що "Папство — є найбільшою перешкодою на шляху до єкуменізму". А на спільних єкуменічних конференціях, у дискусіях про Церкву і ролі єпископів члени цих нарад не розглядали питання папського примату і самі признали, що "це питання спричинює серйозні різниці поміж нами і буде дискутоване пізніше".

Цікаво, що папа не чекав, поки ця справа буде вирішена на цих конференціях, тільки сам її вирішив. Це виглядає дуже неєкуменічно, особливо тому, що ця енцикліка призначена також для некатоліків. Постійне наголошування вищості Церкви Риму суперечить найважливішому принципові єкуменізму про рівність Церков-посестер. Православний Схід признає Римському Архиреєві особливий моральний (не юрисдикційний) авторитет, але тільки, як "першого серед рівних". Це є примат служіння, а не влади.

Треба сказати, що ціла ця енцикліка є написана не в дусі єкуменізму, а, радше, уніятизму. Бо якраз аномалією всіх попередніх уній було визнання юрисдикційної зверхності Риму східними Церквами. Затрата їхньої східної богословської, канонічної і обрядової окремішності була нормальним і логічним наслідком такого стану. Ніякі гарантії тут не допоможуть.

2 травня 1995 р. видано також папське послання "Світло Сходу" з приводу сторіччя появи послання папи Льва XIII п. з. "Гідність Сходу". У цьому посланні папа Іван Павло II з великими похвалами та ентузіазмом висловлюється про духовні скарби Східної Церкви — про її літургію, богословію, містику, чернече життя тощо. Закликає до поєднання обох Церков та духовного збагачення всього людства.

Але гарних слів, похвал і величних візій не вистачає. Тут треба б людям вяснити, чому східні католицькі Церкви, що поєдналися з Римом, стали жертвами латинізаційної політики Ватикану, яка не тільки не припинилася, але ще більш посилено продовжується тепер супроти УГКЦеркви. Рим мсить, практично, на прикладі східних католицьких Церков показати, як ця майбутня ідеальна єдність Православного Сходу з Католицькою Церквою має виглядати. Цього не зроблено. Тому і ці послання є тільки стереотипними повтореннями

давніших звернень та енциклік, нічого нового не вносять, а, може, навіть є і кроками взад.

Кінцеві висновки

З досвіду 4-ох сторіч і у світлі сучасної дійсності мусимо ствердити, що ані Берестейська, ані інші унії Східних Церков з Римом не були і не є зразками справжньої християнської церковної єдності. Рим, у практиці, ніколи не визнавав (і далі не визнає) справжньої плюралістичної вселенськості, яка охоплювала б різні обряди, богословські системи, різні роди духовності, канонічного правопорядку тощо.

Не забуймо, що і в Західній Церкві, крім латинського обряду, були колись ще інші обряди, як, наприклад, амброзіанський, мозарабський, кельтійський і галіканський; папа Пій у 1570 р. зліквідував їх, запровадивши один латинський (римський) обряд. Ідеалом Риму є централізм і обрядовий, богословський, духовний і канонічний уніформізм (одновидність). Тому і наші Церква та й інші Східні унійні Церкви вже від самого початку свого поєднання з Римом були приречені на асиміляцію та остаточне цілковите включення в Церкву латинську.

У світлі цих фактів мусимо почати відповідно діяти; треба говорити і писати повну правду про Берестейську Унію, нічого не закриваючи і не вибілюючи. З нагоди відзначення 400-річчя цієї унії наш церковний провід повинен ясно і відкрито представити сучасний критичний стан цілої нашої Помісної Церкви як перед нами, так і перед папою і Ватиканом. Владики повинні домагатися від Ватикану цілковитої зміни у відношенні до нас. Але, найважливіше, **щоб провід нашої Церкви виробив собі, за прикладом Митрополита Андрея і Патріярха Йосифа, власну церковну політику, власну ідеологію, власне планування майбутності нашої Церкви, без огляду на політику і плани Ватикану.** Мусимо здобутися на свій власний український екуменізм з українськими християнами, головню з православними українцями. Ватикан не може нам тут приказувати з ким ми маємо співпрацювати, а з ким ні. В нашому інтересі є наше власне українське релігійно-національне порозуміння чи, навіть, поєднання.

Постанови Другого Ватиканського Собору і висліди екуменічного діалогу між православними і католиками допомагають нам також у віднайденні нашої справжньої церковної ідентичності: **наша УГК Церква — це Православна Церква, що вже перебуває в духовній спільності з Церквою Риму, як окрема, самоуправна Церква-посестра, яка не може входити в адміністративну структуру Римо-Католицької Церкви і не може бути предметом ватиканського централізму і уніформізму.** Хай це буде нашим головним гаслом і провідною думкою під час відзначування 400-річчя Берестейської Унії.

БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ І ПРОБЛЕМА СОБОРНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (1648-1657 РОКИ)

В. С. Степанков
доктор історичних наук
Кам'янець-Подільський

Дана тема належить до кола тих питань, яким не особливо пощастило в історичній літературі. Не зупиняючись на історіографічному сюжеті (він заслуговує на окрему увагу), зроблю спробу торкнутися висвітлення її двох вузлових аспектів, а саме: процесу становлення ідеї соборності та цілеспрямованій політиці Б. Хмельницького, спрямованій на її реалізацію.

Важливо, констатувати: до початку Національної революції (1548-1676 рр.) в умовах колоніального поневолення й національної зради еліти, незважаючи на розвиток (виникнення усвідомлення себе як окремішньої етнічної спільноти, поява ідей спадкоємності й безперервності розвитку руського, в розумінні українського народу тощо), самосвідомість продовжувала залишатися на етнічно-культурному рівні. За таких умов патріотично-настроєні кола українського суспільства виявилися неспроможними сформувати ідею боротьби за створення незалежної держави в етнічних межах України. Не мав її і Богдан Хмельницький, розпочавши на початку 1648 р. Національну революцію.

Перший крок у цьому напрямку було зроблено весною 1648 р., коли гетьман висунув програму утворення автономної держави на терені козацької України, західній кордон якої мав проходити по лінії Біла Церква — Умань. Щодо решти території України, то він, вбачаючи в Речі Посполитій свою батьківщину, вважав природнім існуючий її статус у складі Польщі. Однак, усвідомлюючи етнічну окремішність українського населення й розуміючи, що без його підтримки не добитися поставленої мети, намагався, по-перше, захистити окремі етнічні інтереси, а, по-друге, поширити свою владу на сусідні з козацьким регіони. Так, укладений у березні договір з Кримом забороняв татарам брати в ясир українців; відправлене 12 червня посольство до Варшави мало домагатися повернення православним захоплених у них храмів, а також засвідчити невдоволення

ситуацією, за якої "найостанніший має нас за найпідліших, народ від віків вільний, а полякам — приязний і корисний".

Вимушений в силу багатьох факторів відмовитися від продовження наступу й наміру добиватися від польського уряду автономних прав, Б. Хмельницький проводить акцію, що вчинила визначальний вплив на розвиток подій — для організації боротьби розіслав у різні райони України підрозділи, очолювані досвідченими сотниками й полковниками. Їх дії зумовили надзвичайно інтенсивний процес руйнування польських і становлення українських (за козацьким зразком) державних інституцій. Ліквідація польського панування ви-

Пам'ятник Богданові Хмельницькому у Києві

ступає одним із домінуючих мотивів у свідомості учасників революції. Починає визрівати ідея необхідності розгрому Речі Посполитої та утворення власної держави на території, що явно виходила за межі козацького регіону. Набирає поширення гасло загнати "поляків за Віслу". Під цим кутом зору звертає увагу на себе міркування польського пана анонімного автора "Дискурсу про сучасну війну козацьку чи хлопську" (осінь 1648 р.), що боротьба українців може привести до того, що вони "повністю виб'ються з підданства Коро-

ни Польської і собі створять нову козацьку Річ Посполиту чи Руське князівство".

Бурхливий розвиток національно-визвольної боротьби відіграв вирішальну роль у процесі переосмислення Б. Хмельницьким політичних плянів. Є підстави стверджувати, що на осінь 1648 р. в нього починає зароджуватися ідея домогатися автономії для всієї етнічної України. Вже в кінці липня представник львівської міської верхівки С. Кушевич відзначав: "Неприятель підкоряє Руську землю, власність Речі Посполитої, прагнучи й законно (що безчесно задумав) Б. Хмельницький — Авт.), незважаючи на жодні трактати, яка розуміє в цей час лише як прикриття) зробити її своєю". У вересні виношував пляни "відняти польські володіння до Вісли" й зупинитися обозом під Замостям. Заходи гетьмана під час походу до Львова й Замостя (жовтень-листопад): розіслання підрозділів з метою визволення краю, тісні зв'язки з місцевим населенням, формування органів влади дозволяють висловити міркування, що він починав розглядати західноукраїнські землі складовою частиною створюваної національної держави.

Водночас підкреслимо — Б. Хмельницький лише підходив до формування ідеї "про повну державну самостійність України" (С. Томашівський) та її соборності. Перебуваючи на платформі автономізму, він намагався досягти мети шляхом реформування державного устрою Речі Посполитої, яке, за допомогою козаків, мав здійснити монарх не католик, на що першим звернув увагу В'ячеслав Липинський. Саме тому хотів звести на польський трон спочатку московського царя, пізніше трансильванського князя а, зазнавши в цьому невдачі, зробив ставку на польського королевича Яна Казимира. Останній, за визнанням козацького полковника С. Мужилівського, обіцяв "бити руским (королем...)" й визнати автономію козацької держави: "що през шаблю узяли, аби тоє моцно держали..." До її складу мали ввійти Київське, Брацлавське, Волинське, Подільське й Чернігівське воєводства, де було "козаков много". Гадаю, саме автономістські позиції гетьмана та переоцінка ним сили можливого скоординованого тиску на Річ Посполиту з боку Московії, Трансильванії та Порти зумовили великий політичний прорахунок під час укладення перемир'я — згоду на відведення армії "в Україну". Правда, під час повернення до Києва, встановив лінію розмежування між козацькою Україною і Польщею по р. Горинь та м. Кам'янець-Подільський.

Протягом грудня 1648 — квітня 1649 рр. Б. Хмельницький докорінно переосмислює мету визвольної боротьби (основні його міркування з цього приводу були висловлені в лютому під час переговорів з польським посольством А. Киселя та в квітні з московським посольством Г. Унковського). По-перше, він вперше чітко засвідчив

право українського народу на створення власної держави в етнічних межах свого проживання, у досягненні чого тепер вбачав основну мету своєї діяльності: "виб'ю з людської неволі народ весь руський... А ставши на Віслі, скажу дальшим ляхам: сидіте, мовчіте, ляхи". По-друге, вперше сформував ідею соборності Української держави. Під час розмов з польським посольством неодноразово підкреслював намір "відірвати від ляхів усю Русь і Україну", звільнити з "лядської неволі... народ всієї Русі". Згадуваний С. Мужилівський повідомив московським політикам, що "козаки будуть далі наступати в польські землі і для визволення християнської віри будуть з неприятелями своїми поляками боротися всією силою, щоб їм всі ті місця, де живуть люди православної християнської віри, від поляків визволити, щоб люди православної віри були вільні, а полякам щоб до цих міст не було діла". Під час переговорів з Г. Унковським, гетьман наголосив: замирення з Річчю Посполитою можливе лише за умови визнання нею незалежності Української держави "по тих кордонах, як володіли благочестиві великі князі, а ми у підданстві і в неволі бути у них не хочемо".

Отже, вперше в історії української суспільно-політичної думки було сформульовано національну державну ідею, що стала визначальною у визвольних змаганнях українців протягом наступних сторіч. Важливо зауважити, що вона починає активно утверджуватися у самосвідомість народу. За визнанням анонімного автора "Таємної реляції", "хлопство всієї України своїм минулим щастям покладає на Хмельницького надію, що... напевне їх із підданства Речі Посполитої зможе звільнити". Тому, вирушаючи в кінці травня у похід, гетьман мав на меті добитися незалежності України в межах від Перемишля до Московського кордону.

Однак, укладення Зборівського договору (18 серпня 1649 р.) створило ситуацію, за якої не могло й бути мови про реалізацію ідеї соборності Української держави. Лише після відновлення польською стороною воєнних дій (лютий 1651 р.) Б. Хмельницький весною 1651 р. переходить у контрнаступ, щоб розгромити Річ Посполиту й опанувати українські землі "до Вісли". Берестечкова катастрофа перекреслила ці плани й знову довелося відчайдушно боротися за збереження автономії козацької України. Нові перспективи відкрилися після здобутої перемоги під Батогом (червень 1652 р.) За словами польського розвідника Щитницького: "Задум є у Хмельницького абсолютно й незалежно від жодного монарха панувати і всі ті землі мати у володінні, що розпочинаються від Дністра, йдуть до Дніпра й далі до Московських кордонів". Проте організований ним Західний похід у травні-червні майбутнього року зірвався через загострення суперечностей у війську. А укладений в грудні 1653 р. Кам'янецький договір між королем і ханом не передбачав навіть ав-

тономії козацькій Україні, тому гетьман змушений був піти у 1654 р. на створення конфедеративного союзу з Московією.

З травня 1655 р. активізував підготовку походу українсько-московського війська з метою прилучення західноукраїнських земель до Української держави, який розпочався в липні. Сприяти реалізації цього плану мав початок війни Швеції проти Польщі. Взявши в облогу Львів, гетьман на початку жовтня направив корпус Д. Виговського і П. Потьомкіна для визволення західних районів України. Не випадково під час переговорів 10 жовтня із посольством львівського магістрату заявив, що став володарем всієї Руської землі. До цього часу українські полки, які діяли на північному сході, прилучили до держави Стародубський, Кричевський і Бихівський повіти. Здавалося: ідея соборности близька до реалізації. Однак вкотре вже зловісну роль зіграв геополітичний фактор. По-перше, шведський король Карло X та його радник польський екс-піканцлер Г. Радзейовський, виходячи із своїх інтересів, вирішили не допустити входження Західного регіону до складу Української держави. По-друге, у межі України вторгнувся з ордою хан, котрий поспішав на допомогу Янові Казимірові. За таких обставин Б. Хмельницький змушений був залишити західноукраїнський регіон.

З осені 1655 р. окреслився ще один несприятливий для реалізації ідеї соборности фактор — зближення Московії з Польщею. В переговорах що розпочалися, гетьман радив Олексієві Михайловичіві добиватися від Польщі згоди на проходження кордону по Віслу та Угорський кордон. Проте, дарма. Укладене на початку листопада 1656 р. Віленське перемир'я не враховувало українських інтересів. Зрозуміло, що в такій обстановці, Б. Хмельницький розпочав пошук нових союзників, зокрема в особі Швеції й Трансильванії. При цьому уважно пильнував, щоб їх володарі зафіксували у текстах відповідних договорів відмову від претенсій на західноукраїнський регіон і визнання його складовою частиною Української держави. А вони, справді, з одного боку, намагалися отримати українську військову допомогу, а з другого — прагнули не допустити возз'єднання українських земель. Так, трансильванський князь Д'єрдь II Ракоці пішов восени 1656 р. на укладення договору з гетьманом, що передбачав входження "Червоної Русі до Вісли" до складу козацької України і в цей же час, відповідно до умов укладеного в Радноті договору зі Швецією, закріпив за собою право на володіння цим регіоном.

Звертає увагу на себе той факт, що старшинська Рада, дізнавшись на початку 1657 р. від шведського посла Г. Веялінґа про визнання Карлом X незалежності України лише в складі Брацлавського, Київського і Чернігівського воєводств, відхилила пропозицію про підписання договору. За визнання самого посла, вона вирішила "не

вступати з королем у жодні переговори, поки в. кор. в. не визнає за ними права на всю стару Україну (до речі, це перша згадка про існування серед еліти поняття "Україна", яке стосувалося назви території всіх етнічноукраїнських земель, а не лише Брацлавського, Київського і Чернігівського воєводств) або Роксолянню, де є грецька віра та існує їхня мова аж "до Вісли".

До останніх днів життя смертельно хворий Б. Хмельницький продовжував діяти у напрямку возз'єднання українських земель у межах національної держави. За його наказом пірозділи зайняли межиріччя Горині й Случі, а також Летичівський повіт Подільського воєводства. У червні 1657 р. владу гетьмана визнав Пінський повіт. Цього ж місяця провів переговори з посольствами Швеції й Трансильванії. Послові Карла X відразу ж дали зрозуміти про твердий намір "отримати всю країну між Віслою й тутешніми місцями", яку вони нікому не віддадуть. Трансильванському послові Ф. Шебеші було повідомлено, що не може бути й мови про передачу земель на схід від Вісли у володіння Д'єрдя II Ракоці. Однак, провал походу у Польщі трансильвансько-української армії різко погіршив умови для реалізації ідеї соборності України.

Зробимо висновки. В діяльності Б. Хмельницького, спрямованої на вироблення ідеї соборності Української держави та її втілення у життя, виділяються так етапи:

1-й етап (січень-листопад 1648 р.) охоплює розвиток суспільно-політичних поглядів гетьмана від вимоги автономії козацькому регіону до появи задумів домогтися національно-політичного самовизначення (на основі автономії) українського народу;

2-й етап (грудень 1648 — серпень 1649 рр.) відзначається завершенням процесу формування ідеї соборності незалежної України й невдачею першої спроби її реалізації;

3-й етап (серпень 1649 — квітень 1655 рр.) припадає на час боротьби козацької України за збереження свого існування, внаслідок чого Б. Хмельницький змушений був лише епізодично вдаватися до політики реалізації програми возз'єднання українських земель;

4-й етап (травень 1655 — липень 1657 рр.) характеризувався активними діями уряду, спрямованими на реалізації ідеї соборності, що стала провідною у політичному курсі великого гетьмана.

ЛЮДИНА НА ДЗВИЧАЙНОГО МАСШТАБУ

***Доповідь Президента
України Л. Д. КУЧМИ
на урочистих зборах
з нагоди 400-річчя
від дня народження
Богдана Хмельницького***

Шановні учасники зборів!
Поважні гості!
Друзі!

Історію творять мільйони, але тільки одиниці стають народною пам'яттю. Вони залишаються нашими сучасниками, продовжують жити не лише у підручниках, переказах і легендах, мистецьких творах та монументах, а й у сьогоденній політиці, справляють помітний вплив на неї.

Ось чому завжди, в усі часи, а особливо в переломні періоди, на зламі епох, люди звертають погляди до тих, хто творив справді великі справи, визначав суспільний поступ, уособлював собою країну та її народ.

Вони для нас — вищі знаки, на яких Бог карбує історію. І великий той народ, який народжує велетнів духу, думки та дії.

У сузір'ї визначних синів і дочок України справді титанічною постаттю є Богдан Хмельницький, з іменем якого пов'язані саме буття України, її вихід на арену світової історії, першопочатки становлення сучасної політичної української нації. Подібно до легендарних героїв давнини, Богдан для українського народу є справді Батьком Вітчизни, уособленням єдності і наступності її історії — від Київських часів до героїчної Козацької доби, національного відродження і визвольних змагань ХХ сторіччя.

Це він першим серед українських політиків звернувся до славетної державницької спадщини Давнього Києва, прагнув бути її продовжувачем і, мріючи про незалежну Українську державу, започаткував новітні традиції українського державотворення, які були підхоплені й розвинені наступними поколіннями.

Б. Хмельницький став символом єднання етнічних українських земель. Відгомін його полум'яного заклику до загально-національного єднання сягнув навіть далеких і, здавалося, навіки відірваних кутів нашої землі:

*Ой Богдане, Богданочку,
Звільнив ти Вкраїну,
То не забудь же, Богдане,
Нашу Буковину, —*

співалося у народній пісні.

Геній Хмельницького — у чіткому розумінні поклику часу, усвідомленні прагнень усіх верств та станів нашого народу, формуванні першовитоків української ідеї.

Тож щастя для України, що на арені політичного життя середини XVII віку з'явилася постать такого масштабу, котрій вперше після занепаду княжої Русі вдалося розрубати гордіїв вузол соціальних, економічних, культурних, цивілізаційних і політичних супротижностей.

Ще славетний літописець Самійло Величко наголошував: "Всемогущий Бог, і всяє твори Содітел... посла їм яко Мойсея того... Богдана Хмельницького і дав йому смисл і розум, через який він зміг би від тяжкого іга людського вольний малоруський народ визволити, і в бажану форму втілити свободу..."

А тому закономірно, що наше загальнодержавне свято — 400-річчя від дня народження гетьмана — відзначається як важлива подія світового рівня.

Масштабні ювілейні заходи, які вінчає це урочисте засідання, — не лише данина великому синові України. Неупереджений погляд на минуле і, зокрема, крізь призму його найпомітніших представників необхідний нам для того, щоб реалізувати енергію сьогодення як потужну реальну силу, здатну прискорити майбутнє, перетворити його з "поля можливостей" у конкретну реальність. Оскільки саме сьогодні, продовжуючи Богданову справу, ми реалізуємо третю спробу відродження своєї держави.

І я переконаний, що в основі прогресу — рух суспільства вперед, але з обов'язковою відповідальною ношею минулого на плечах.

Ось чому зараз, як ніколи, ми повинні мати можливість для своєї рідної "очної ставки" сучасного моменту з нашою історією та конструювання на цій основі своєї перспективи. А для цього нам потрібно здолати ті стереотипи, за якими велична постать гетьмана надто довго розглядалася спрощено та подекуди вульгаризовано.

Шановні друзі!

Історія людства неспростовно доводить: для реалізації назрілих суспільних потреб необхідні граничне напруження зусиль з боку їх соціальних носіїв та державницькі постаті справді великого формату. А отже, важливо усвідомлювати, чому саме ця людина у той чи інший період стає на вістрі суспільно-політичного життя.

На прикладі Богдана Хмельницького добре видно, що це зумовлюють глибокі знання, життєвий досвід, професійна та політична загартованість, особисті якості, почуття впевненості у своєму великому покликанні, здатність чути ходу історії, інтегрувати інтереси найширших верств населення і відображати їх у своїй діяльності, конкретно і водночас далекоглядно визначати віхи суспільного розвитку, напрямки поступу держави.

Сьогодні ми маємо всі підстави стверджувати, що гетьман зумів найповніше акумулювати і адаптувати до тогочасних реалій увесь попередній досвід визвольних змагань. І саме тому його справа залишилася у віках. Причому для досягнення поставленої мети в нього рівноцінними виступають як військові, так і політичні й ідейно-духовні засоби. У його політичному мисленні та діях тісно перепліталися прагматизм, схильність до компромісів і переговорів і разом з тим твердість й постійне апелювання до воєнної сили, багатовекторна зовнішня політика, спрямована на те, щоб ввести свій самобутній народ до сім'ї незалежних цивілізованих народів.

Б. Хмельницький зумів душею і розумом відчувати тенденції в розвитку українського суспільства наприкінці 40-х років, які полягали у стрімкому наростанні суперечностей національного і соціально-економічного характеру, інтенсивному формуванні атмосфери масового невдоволення іноземним поневоленням. Нестерпний соціальний гніт, насування панщини й кріпацтва, посилення національно-релігійного гноблення, свавілля й зловживання з боку місцевої адміністрації та орендарів каталізували масовий стихійний вибух.

При цьому, як на нашу думку, необхідно і важливо розглядати причини визвольної війни в контексті тодішніх процесів на європейському континенті. В цей час тут відбувалися дві найвизначніші події революційного характеру: Англійська революція й національно-визвольні війни.

Показово, що в 1649 році керівництво Англії (не виключено, що сам Олівер Кромвель) звернулося з відозвою до українського гетьмана як союзника у боротьбі зі спільним ворогом. А в 1656 році Олівер Кромвель направив до Бранденбурга генерала

Джефсона для встановлення зв'язків з Б. Хмельницьким з метою створення "великої антиримської, антигабсбурзької і антиконтрреформаційної коаліції". Не можна замовчувати й той промовистий факт, що в тогочасній Європі порівнювали Б. Хмельницького і О. Кромвеля як "двох найбільших бунтівників", державних діячів, котрі не поступалися один одному у честолюбстві, хоробрості та спритності.

Нагадаємо також, що у 1647 році спалахнула антиіспанська боротьба у Південній Італії та Сіцилії, в ході якої Неаполь було проголошено республікою. Високою була соціально-політична напруга в Португалії, Данії та Голландії; визрівали Фронда у Франції і масові селянські заворушення в Австрії, Швеції, Росії.

Усе це свідчило, що середньовічна Європа вступала в новий період свого розвитку, пов'язаний із створенням національних держав та утвердженням буржуазних відносин. І Україна не була виключеною із процесу "пробудження" Європи, хоча, на жаль, не змогла тоді і в наступні сторіччя скористатися своїм історичним шансом.

Початок Національно-визвольної війни українського народу, як відомо, відзначився перемогами у боях, справжніми Наддніпрянськими Каннами — під Жовтими Водами та Корсунем. Вони, в свою чергу, сприяли швидкому розгортанню повстання на обох берегах Дніпра. Величезний розмах боротьби висунув на порядок денний проблему її кінцевої мети. Бо вже йшлося не про задоволення інтересів козацького стану, а про звільнення від іноземного поневолення, створення національної держави, зміну наявної системи соціально-економічних відносин.

Розпочався інтенсивний процес ліквідацій органів влади й адміністративно-територіального устрою Речі Посполитої і натомість творення українських державних інституцій. Тому, очевидно, є правомірною характеристика подій Визвольної війни і як Національної революції.

Вона була спрямована на розв'язання двох найважливіших і взаємопов'язаних завдань: створення незалежної соборної держави в етнічних межах України й запровадження в ній нової медалі соціально-економічних відносин, в основі якої б лежала дрібна (фермерського типу) козацька власність на землю.

Відповідно до них відбувається кристалізація основних принципів політичної доктрини гетьмана. Її стрижень складала національна державна ідея, яка була вперше сформульована в історії вітчизняної суспільно-політичної думки.

Відтоді вона стала золотою ниткою Аріадни у визвольних зма-

ганнях українського народу протягом наступних сторіч. Насамперед для великого гетьмана. Для досягнення її він піпорядкував усю свою діяльність — військову, соціальну, економічну, зовнішньополітичну.

Становлення Української держави у XVII сторіччі відбувалося у вкрай складних умовах. І якраз в процесі їх подолання сповна розкрився політичний талант Б. Хмельницького. Йому доводилося долати значні перешкоди на шляху конституювання владних структур і поширення їх дії на визволені території країни. Виявляти велику мудрість, щоб опанувати ситуацію після укладання Зборівського (1649 р.) і Білоцерківського (1651 р.) договорів з Польщею.

Здавалося б, що під впливом внутрішніх, пов'язаних із загостренням до крайніх меж соціальних конфліктів, і зовнішніх чинників держава загине. Однак гетьман зумів подолати ці перешкоди. По-перше, істотно пом'якшив внутрішньо-політичну напругу в суспільстві, визнавши основні соціально-економічні вимоги селянства. По-друге, після перемоги під Батогом (червень 1652 р.) зумів повернути втрачені території Української держави, остаточно виборовши її незалежність.

Відновлення Української держави, яку Б. Хмельницький розглядав як спадкоємницю княжої Русі, було, безперечно, найбільшим політичним досягненням українського народу протягом XIV-XVII сторіч.

Використовуючи сповна у державотворчій практиці традиції Запорозької Січі, Б. Хмельницький докладав величезних зусиль для організації дієвого функціонування всіх ланок (знизу доверху) виконавчої влади, а відтак — зміцнення прерогатив гетьманської влади, чого вимагали внутрішня обстановка та становище України в світі. У цьому відношенні важливу роль відіграли "Статті про устрій Війська Запорозького", спираючись на які, гетьман домагався від полкових і сотенних органів виконавчої влади беззастережного виконання своїх розпоряджень і наказів.

Саме він скликав ради, брав активну участь в обговоренні й ухваленні рішень, що приймалися ними, не уникав роботи у сфері судочинства, організовував фінанси, очолював військо, визначав зовнішньополітичний курс уряду, вів рішучу боротьбу з найменшими виявами сепаратизму.

Мудрість та далекоглядність Богдана полягала в усвідомленні важливості і необхідності наповнення національної державної ідеї соціально-економічним змістом, який попри певну непослідовність і суперечливість, загалом відповідав інтересам більшості на-

селення, насамперед козацтва й селянства. Специфіка національно-визвольної боротьби в середині XVII сторіччя, полягала в тому, що вона розвивалася у тісному взаємозв'язку із соціальною боротьбою, причому в небачених до того масштабах. Втягнення у її вир сотень тисяч колишніх кріпаків і феодально залежних селян та міщан змінило розстановку соціальних сил, істотно вплинуло на станову структуру середньовічного суспільства. "Усе, що живо, поднялося в козацтво" — читаємо в Літописі Самовидця.

Відповідно зазнала глибоких, по суті революційних за характером, змін структура аграрних відносин: було знищено велике й середнє феодальне землеволодіння (за винятком монастирського), панщинно-фільваркову систему господарства, ліквідовано кріпацтво, утверджено дрібну (козацького типу) власність на землю.

Із гнаного і переслідуваного козацтво перетворилося у провідну верству українського суспільства. В його руках зосередилися не лише політична влада, а й великі матеріальні багатства, насамперед земельні. Причому, і це слід підкреслити, козацьке господарство мало чітко виражені тенденції до розвитку якісно новим для того часу шляхом — фермерським. Подібним напрямом могло розвиватися й селянське господарство.

Після провалу намірів залучити на сторону національно патріотичних сил українське панство Б. Хмельницький вносить серйозні зміни до курсу щодо великого й середнього феодального землеволодіння. Жорстка лінія проводиться ним щодо соціальних апетитів козацької старшини. Протягом 1648-1655 років документи зафіксували лише один факт підтвердження права на володіння маєтком і не відзначають жодного універсалу, який би закріплював нові земельні маєтки у руках старшини.

Водночас, добре розуміючи значення релігійного фактора у розгортанні Визвольної війни і усвідомлюючи ту обставину, що матеріальна підтримка православ'я лише зміцнить авторитет гетьманської влади в очах широких мас селян і козаків, він захищав церковне землеволодіння, суворо карав осіб, котрі зазіхали на монастирське майно і землі.

Отже, Богдан Хмельницький, як і його сучасник — інший великий європеєць Олівер Кромвель, висунув і зумів реалізувати ідею принципово нової держави, нового державного устрою, побудованого на вільній праці та певній соціальній рівності громадян.

Як справжній геній, він випередив свій час на сторіччя навіть у тому, що задовго до американських фермерів освоював працею ві-

льних хліборобів нерозорані прерії — чорноземи півдня України.

Серед океану великих феодальних кріпосницьких маєтків Європи вільне козацьке землеволодіння, тисячі приватних ділянок, розданих Богданом, були чимось небаченим, створювали могутню соціальну базу для єднання і консолідації українського народу. Прогресивний характер мали заходи гетьмана і в інших сферах економічного життя. Відомо, що він з великою увагою ставився до міст — звільняв їх від постойів, військових обов'язків, захищав від "свавільників", збільшував міські привілеї, заступався за міщан, які за кордоном зазнавали кривд, піклувався про торгівлю.

Широка освіченість допомогла йому запозичити у ганзейських купців політику вільної торгівлі, яка стимулювала торгівлю між державами, підтримувати небачене зростання українського експорту, коли він надавав купцям і ремісникам різноманітні пільги.

Не можна не згадати, що саме гетьман Богдан створив принципово нову податкову систему із різноманітними ставками податків, завдяки чому завжди мав бездефіцитний бюджет у воюючій країні; запровадив найнижчі імпортні тарифи в усьому Старому світі.

І сьогодні, коли ми кажемо про вкрай вигідне геополітичне становище України, то також повинні згадати, що три з половиною сторіччя тому Хмельницький не лише усвідомлював, а й вміло використовував його, поповнюючи бюджет транзитним (перевізним) податком.

Сучасне звучання і повчальне значення має те, що політика Богдана Хмельницького, сама харизма його особистості сприяли консолідації українського суспільства. Він будь-що прагнув не допустити спалаху громадянської війни в державі, вмілою тактикою запобігав загрозі єдності національно-патріотичних сил.

З одного боку, час від часу видавав грізні універсали, які страсили "бунтівників" смертною карою, з іншого — навіть під тиском польського уряду не вдавався до масових репресій проти повстанців. Це він захистив, не повернув у кріпацтво десятки тисяч співвітчизників, які стали під бунчуки козацького війська. Вже цього кроку було достатньо, щоб назавжди залишитися в народних переказах, піснях та думках.

На відміну від багатьох політиків Європи того часу гетьманові не були притаманні ні почуття національної винятковості і нетерпимості до інших націй, ні почуття релігійного фанатизму.

Послідовно й рішуче відстоюючи інтереси православ'я, адже війна, як інші європейські рухи цієї доби, велася також під релігійним знаменом — проти католицизму й уніатства, він разом з тим

визнавав права інших конфесій, вважаючи, що "є один Бог і одна християнська віра".

Толерантність гетьмана у національно-релігійному питанні дозволила йому заручитися підтримкою з боку багатьох представників інших національностей, котрі проживали в Україні. Чимало з них потрапило до козацького реєстру 1649 року.

Не залишався Богдан Хмельницький осторонь процесу становлення нової судової влади. На місці станово-шляхетської системи судів виростають сотенні, полкові і генеральні судові установи, сільські суди. Запроваджується практика надсилання гетьманом судових комісій для розгляду справ особливого значення. Широке коло дій мали міські суди у містах магдебурзького права (до речі, він розширював повноваження міст), які за часів Богдана набували рис загального судівництва.

На особливу ж увагу з урахуванням того, що сьогодні в нас відбувається складний процес творення Основного Закону держави, заслуговує видатний внесок Б. Хмельницького у вітчизняну конституційну практику. Віддаючи належне спробам Пилипа Орлика і його однодумців узагальнити величезний досвід козацької демократії у вже широко відомих документах, необхідно зазначити, що якраз він є фундатором українського конституціоналізму, котрий сягає своїм корінням у звичаєве право та в "Руську Правду".

Проте свого роду першою вітчизняною діючою "конституцією" і, мабуть, рівною за своєю вагомістю англійській Великій хартії вольностей для України став Зборівський договір (Декларація) 1649 року. Саме від цієї дати весь світ, Європа, у т. ч. і Росія, визнали Україну як окреме державне утворення з чітко визначеними державними кордонами, власними територією та військом, судом, вірою, органами державного управління і, що особливо слід підкреслити, мовою.

Світом визнаний багатовіковий процес творення "Біблії неписаної англійської конституції". Ми ж маємо всі підстави стверджувати, що ця та інші угоди гетьмана були своєрідною "Біблією українського конституціоналізму". Її значення в історії вітчизняного державотворення неперевершене. Досить сказати, що ці конституційні акти Б. Хмельницького зберігали правову силу протягом майже ста років.

Добре розуміючи, що за умов постійної зовнішньої небезпеки вкрай важливе значення мала здатність держави захищати свою незалежність, відстоювати свої національні інтереси, Б. Хмельницький, продовжуючи своїх попередників, багато зробив для тво-

рення нового українського війська. Для цього ним було вміло використано як багатючий досвід військового мистецтва запорозького козацтва, так і передові набутки інших армій, зокрема німецької. Українська армія за його часів нічим не поступалася європейським аналогам, а подекуди й перевищувала їх у військовому мистецтві й тактиці ведення бою.

У пам'ять багатьох поколінь гетьман увійшов переважно як організатор визвольної війни українського народу, талановитий полководець. А відтак — мало уваги зверталось на те, що гетьман все ж не був прихильником розв'язання політичних проблем воєнним шляхом. З його вуст неодноразово звучало: війни приносять людям лише лихо. Тому багато робив, щоб домогтися визнання незалежності України мирними засобами. А в ході Визвольної війни прагнув не допустити зайвого кровопролиття, хоча це йому не завжди вдавалося. "Безперечно, є правда, що завершенням, метою та кінцем будь-якої війни повинно бути не що інше, як згода і мир", — читаємо в його інструкції послам до трансільванського князя 1656 року.

Особлива сторінка діяльності Богдана Хмельницького — зовнішньополітичне забезпечення існування України як держави. Його мудрість, терпіння, гнучкість і послідовність у політиці, дипломатичний хист у поєднанні зі сміливістю та готовністю йти на важкий ризик та компроміси — не раз ставали порятунком для українського народу.

У протиборстві різних держав та політичних сил у Східній та Південно-Східній Європі Богдану вдавалося знаходити оптимальні рішення: укладати союзи з одними або добиватися нейтралізації інших. Завдячуючи цьому, він домогся визнання України урядами Османської імперії, Кримського ханства, Англії, Венеції, Росії, Речі Посполитої, Трансільванії, Австрії, Молдавії, Валахії, Швеції.

Разом з тим, глибокий безперервний аналіз міжнародної ситуації привів його до невтішного висновку — жодна із тогочасних навколишніх держав не була зацікавлена в існуванні незалежної України. Утвердження її, з одного боку, і різке послаблення Речі Посполитої — з другого, могло б порушити співвідношення сил у Східній, Північно-Східній і Центральній Європі, що склалося внаслідок завершення Тридцятирічної війни.

У контексті розвитку геополітичних процесів перед Б. Хмельницьким поставала дилема: залишитися наодинці з Річчю Посполитою і, можливо, повністю втратити основні завоювання. Чи заради їх збереження прийняти протекторат однієї з сильних держав. Такими тоді були Блискача Порти і Росія. Іншого виходу з

трагічної для Української держави геополітичної ситуації, на жаль, не існувало.

Після болісних роздумів врешті-решт гетьман пріоритетною визнав можливість протекції московського царя.

Зрозуміло, цей крок був вимушеним, оскільки польсько-кримський Кам'янецький договір 1653 року не передбачав навіть збереження за козацькою Україною статусу державної автономії в складі Речі Посполитої, ставив її перед фактом існування політичного взаєморозуміння Речі Посполитої і Кримського ханства.

Окрім того, доводилося рахуватися із складною внутрішньо-політичною обстановкою. А також брати до уваги те, що під гетьманською булавою перебувала лише частина етнічної території України.

Тому непростим і водночас поворотним моментом в політиці гетьмана та історії нашого народу стала Переяславська Рада 1654 року.

По-різному сьогодні оцінюють політики цю подію. Підкреслюю: політики, а не вчені.

Але звільнившись від численних історичних міфів, якими обросла ця подія за 340 років, можемо стверджувати, що саме Переяславська Рада народила нову державу Україну, а правовою суттю договору з московським царем став легітимний державний розрив із Польсько-Литовською Річчю Посполитою і вступ України у міждержавні стосунки як суб'єкта тогочасного міжнародного права.

Не випадково Пилип Орлик, якого аж ніяк не можна запідозрити у відсутності патріотизму, називав цю подію і ухвалені рішення "найсильнішим і найпереможнішим документом і доказом суверенності України", "урочистим, вічним союзним договором", який повинен був "назавжди установити спокій, вольності і лад на Україні".

Ось чому мені як Президентові і громадянину до серця ставлення до історичних подій Михайла Грушевського: події треба оцінювати з точки зору часу, в якому вони відбувалися, розглядати їх з урахуванням усіх обставин. І мати відвагу дивитися на неприкрашену правду свого минулого, щоб черпати в ньому не зневагу, а силу. Без цього годі розраховувати на майбутнє.

Я глибоко переконаний, що політичну і військову діяльність, глибинну логіку політичних дій великого гетьмана Богдана визначала лише одна філософія — любов до Батьківщини і щире бажання зберегти Україну, її народ, державу, землю і святині.

Заради цього він об'єктивно змушений був маневрувати між су-

сідами — найсильнішими державами тогочасної Європи, шукати компроміси і альянси, часто відмовлятися від своїх планів і задумів. Але генеральної лінії свого життя, сенс якого полягав у визволенні рідного краю від іноземного гноблення та створенні незалежної соборної Української держави, Богдан Хмельницький дотримувався до останнього його подиху.

І завдяки йому однією з найбільших таємниць світової історії XVII сторіччя, яку не змогли збагнути сучасники і яка сама по собі найвеличніший пам'ятник Хмельницькому, стала поява на європейському континенті, на землях, затиснутих між Московським царством, Оттоманською імперією, Королівством польським і Швецією, нової країни, що зумів довести у віках свою життєздатність.

І не вина, а незбагненна людська трагедія гетьмана була в тому, що по його смерті державне кермо опинилося в руках слабких і недалекоглядних нащадків, кожен з яких шукав лише одного союзника, вбачаючи в решті сусідніх держав лише супротивників. Чварами і дрібними хитрощами вони розтинали велику Богданову справу, сприяючи, таким чином, політиці царату на ліквідацію Української держави, перетворення її в колонію Російської імперії.

Цей період нашої історії дістав назву "Руїна". Боротьба між різними амбіційними представниками козацької старшини за гетьманську булаву із втягненням до неї військ загарбників з Півдня, Заходу чи то Сходу, сепаратизм й різні підходи політичної еліти до вирішення загальнодержавних проблем призвели до повного спустошення, сплюндрування України. Різнопольські орієнтації та амбіції породили страшне лихоліття народу.

Відомий культурно-освітній діяч Борис Грінченко з цього приводу писав: "волею чи неволею, заливають Україну кров'ю, повивають її вогнем і з багатої, пишно-барвистої, сяйвом соняшним та волею повитої країни роблять розлогу труну народу, ховають у ній українську волю, українське право, українське добро, і історія пише "Руїна" там, де колись було осяйне слово "Життя". Минуле не минається дурно сьогочасному. Воно залишає наслідки навіки. І ми бачимо, що й тепер, як і тоді, ми не знаємо, що то значить — їти вкупі...".

Актуально і злободенно звучать ці слова й сьогодні, оскільки небезпечна, але властива нашій ментальності "отаманщина", що так виявилася в час "Руїни" і не меншою мірою в період громадянської війни 1917-1920 років, загрожує нам і зараз, в ході третьої спроби утвердити державу. Цей подвійний історичний урок не варто забувати багатьом нашим сучасникам, які прагнуть

жити лише в одному вимірі штучно ділити навколишній світ на "своїх" та "чужих", убачати у будь-яких політичних діях чи компромісах кроки до зради, а не стабілізації України, хочуть стверджувати свою монополію на любов до Вітчизни.

Держава не будується чварами та словесною еквілібристикою!

Ми далекі від того, щоб навіть у ювілейні дні подавати лакований портрет Богдана Хмельницького. Історична пам'ять та неупереджені дослідники зафіксували як велич доленосних здобутків гетьмана, так і його прикрі помилки та прорахунки. Знову ж таки це не стільки важливо для минулого, як для сьогодення й майбутнього України. Адже історія певною мірою повторюється, хоча вже на якісно новій основі. На превеликий жаль, нації, як і люди, далеко не завжди вчаться на уроках минулого, на уроках історії.

Але, як би хто не ставився до діянь великого гетьмана, прикладаючи до них мірило сучасних поглядів та понять, не маємо права забувати: для сучасників він був "Богом даним вождем". Навіть у супротивному таборі визнавали: "Була то людина надзвичайного масштабу; він переростав талановитих людей настільки, що переходив межі зрозумілого".

Тож слідом за відомим істориком Володимиром Антоновичем віддамо честь "великому діячеві нашого краю, що в своїй особі скупчив громадські змагання мільйонової маси й зробив на її користь усе, що в умовах його часу і культури могла зробити людина талановита, щиро віддана інтересам народу".

Створена значною мірою завдяки титанічній енергії та залізній волі Богдана Хмельницького, Українська держава засвідчила свої величезні потенційні можливості. В ментальності нашого народу назавжди утверджується державна ідея, яка стала гаслом визвольних змагань XVII-XX сторіч.

У першій чверті XX сторіччя він втілював свій ідеал у життя, що й було записано на скрижалях Четвертого універсалу Центральної Ради 22 січня 1918 року: "Народе України! Твоєю силою, волею, словом утворилася на Українській землі вільна Українська Народна Республіка. Здійснилася давня мрія твоїх батьків, борців за волю..."

Тож не випадково, що наступні українські політики, діячі національно-визвольного руху постійно апелювали до подій визвольної війни Б. Хмельницького, шукали в ній певних аналогій і навіть окремих готових політичних рішень та конструкцій. Як і в часи Б. Хмельницького, становлення української державності і в цей період тісно поєднувалося соціальною ідеєю, перерозподілом власності, насамперед землі. Мільйони українських селян пов'язували

гасла утвердження української державності з безпосереднім і швидким вирішенням земельної проблеми на свою користь.

Але одним із визначальних прорахунків Центральної Ради було затягування економічних реформ, відсутність глибокої єдності процесів державотворення, збройного захисту досягнутого і соціально-економічних перетворень, пов'язаних насамперед із ліквідацією панського землеволодіння та заміною його фермерським.

Як відомо, за основу державотворення Центральна Рада взяла козацьку демократичну традицію: виборність органів влади, їх підзвітність виборцям, колегальність прийняття рішень, міліційний (ополченський) характер армії. Такі форми, звісно, сприяли залученню до політичного життя широких мас українського населення, але при його загальній невідповідності до розвинених форм політичної діяльності не дали бажаних наслідків. Органи виконавчої влади, побудовані за формально-демократичними принципами, не змогли опанувати всю складність політичної і соціально-економічної ситуації. Багато в чому через це друга спроба утворення держави не була зреалізована.

Отже, досвід української революції в екстраполяванні його на добу Б. Хмельницького виявив цікаві особливості і невирішені проблеми українського державотворення. І в першу чергу недовірність демократичної традиції без органічного вписування її в сильну виконавчу владу. Хоча можливо, трагедією цього періоду була й відсутність на чолі українського національно-визвольного руху такого харизматичного лідера, яким був Б. Хмельницький.

Як наслідок, отримали тоді на завершення української революції — отаманщину, коли кожен намагався обстоювати своє село, волость чи повіт, але не міг піднятися до рівня усвідомлення загальнонаціональних проблем, як це зробив Б. Хмельницький. Звідси — феномени республік: Одеської, Донецько-Криворізької, Баштанської, Сорочинської і навіть Висунської, чергова втрата української державності.

Здолання української анархічної ментальності, нашого фантастичного вміння створювати в переломні епохи всередині своєї країни політичний і громадянський розбрат — важливий урок і для сьогодення.

Шановні учасники зборів!

Третя епоха відродження Української держави багато в чому пов'язана з розв'язанням завдань, що їх вже ставила історія перед нами. А це вимагає уважного осмислення її уроків, а над усе — усвідомлення причин того, чому попередні державницькі потуги не увінчалися успіхом.

Ключові з них, як на наш погляд, полягають в необхідності поглиблення єдності (у просторі й часі) процесів будівництва держави і реформування суспільства, насамперед його економічних засад, наповнення змістом конструктивного творення національної ідеї. Забезпечення політичної стабільності і громадянського єднання, подолання сил і тенденцій до сепаратизму, протистояння й безперервних конфліктів.

Зміцнення на демократичних, загально визнаних засадах державної влади — виконавчої, законодавчої, судової. Це вимагає, в першу чергу, пришвидшення процесу розробки й прийняття нової Конституції, яка б відповідала сучасним принципам народовладдя і демократії і одночасно враховувала історичний досвід та особливості України. Зокрема нашу ментальність — у її позитивних та негативних виявах. Об'єктивного співвідношення двох факторів — влада і відповідальність, особливо в критичних ситуаціях, коли постійно присутня необхідність приймати рішення. Проведення такої зовнішньої політики, яка б насамперед і головним чином відповідала національним та державним інтересам України.

Від цього значною мірою залежатиме, яким шляхом піде наша країна в найближчі роки, якою Україна вступить у ХХІ сторіччя. Тобто про те, як ми будемо жити.

Погодьтеся, нам є над чим замислитися. Адже ми визначаємо не лише власну долю, не лише підтверджуємо те, що не відмовляємося від своєї історії, від минулого нашої країни і нелегкого життя своїх попередників та батьків. Мова йде про наших дітей, наших онуків, нам дивитися їм у вічі і відповідати на запитання: чому ми не живемо так, як того заслуговуємо.

І тут недостатньо заяв про відданість Вітчизні, з яких вуст вони б не звучали — просто людини, політика або політичної партії.

Для нас вони не мають сенсу, коли віддалені від конкретного громадянина, коли не включають в себе життя і долю людини, його сім'ї, а наповнені міфічними ідеями, популістськими гаслами, позбавлені реалізму мислення та дії.

Не буду приховувати, нас непокоять як ті "провідники", які усе гучніше закликають народ повернутися назад, "до світлого майбутнього", так і ті, що національну ідею розглядають виключно як боротьбу, причому проти будь-кого, налаштовані на руйнацію. Використовуючи вікову мрію людей про щастя, вони готові вести цих же людей на барикади, приносити їх у жертву в ім'я своїх партійних цілей та власного устремління до влади.

Ми повинні застерегти таких "народних проводирів" від цієї спокуси. І ми це робимо. Для цього в нас є і політична воля, і си-

ла, визначена законом, повноваження народу. Зрештою, до цього закликає наша ж історія.

А то дивна річ: нині більшість політичних об'єднань, які намагаються подавати себе виразниками волі народу, здається, опинилися в опозиції — від непримиренної до так званої конструктивної. От і виникають питання: в опозиції до кого? Чиї інтереси вони представляють? І хто ж, зрештою, буде Україну, про яку начебто усі піклуються, будувати?

Втім, таку однастайність лівих і правих, таких несумісних їх лідерів я розглядаю як підтвердження того, що ми діємо в інтересах народу, в інтересах наших нащадків, йдемо правильним шляхом.

Сьогодні намагання будь-що перемогти, домінувати однієї політичній силі над іншою повинно змінитися усвідомленням необхідності "пливти в одному човні". І це має стати найвагомішим критерієм підтримки держави. Тим більше, що до чергових виборів ще дуже далеко. І безперспективно починати їх вже зараз, намагатися зіштовхнути керівників держави. Нерви в нас міцні, витримки нам не позичати.

Так що, панове-"доброзичливці" й доморощені аналітики, угамуйте свій запал: не треба шукати або вигадувати протиріччя там, де їх немає. Зокрема, хочу підкреслити — з більшості питань я налаштований лише на тривалу, але взаємно конструктивну співпрацю й з Верховною Радою. На відміну від вас нам нічого ділити, бо Україна для нас одна.

Нині не бракує сценаріїв розвитку нашого суспільства — від оптимістичних і до таких, що практично не залишають місця Українській державі та її народу. Нам же необхідний один сценарій — консолідаційний, усвідомлення своєї єдності, значущості, впевненості й віри у майбутнє.

Дорогі друзі!

Ми далекі від того, щоб ідеалізувати чи прикрашати становище в країні. 1995 рік, який вже фактично фінішує, був наповнений важкими випробуваннями.

Тим не менше ми зуміли зрушити з місця і розпочати здійснення економічних реформ. Чимало зроблено для утвердження демократії. Україна стала повноправним членом світового співтовариства. Найважливіший якісний крок у цій сфері — входження її до Ради Європи.

На превеликий жаль, негативні і від'ємні результати все ще значно переважають позитив. Перехід до ринкових відносин, відкритої економіки, правової демократичної держави дається ціною неймовірних зусиль — надто багато часу було згаяно, внаслідок

чого майже вичерпався запас "суспільної міцності", надто великою виявилась розбалансованість усіх зв'язків і систем суспільства.

А головне — життя переважної більшості українського народу все ще далеке від того, щоб назвати його хоча б стерпним.

Не дивлячись на усе це, Україна залишається стабільною і, що не менш важливо, передбачуваною у своєму розвитку державою. Дається взнаки традиційна виваженість та мудрість наших громадян, їх здатність терпіти нестатки задля майбутнього, генетичне неприйняття силових методів розв'язання конфліктів, засвоєння на власному гіркому досвіді, що на крові й ненависті ні хліб не росте, ні свобода не народжується. Для цього в нас досить драматичною була історія, яка щедро посипана попелом і зрошена кров'ю людською. Вона — своєрідний запобіжник проти будь-яких силових зіткнень.

Користуючись нагодою, складаю щиру подяку усім співвітчизникам за терпіння, віру і надію, що ми таки збудуємо процвітаючу і заможну Україну, за самовіддану працю в ім'я цього. І хай надихає нас в цьому життєвий подвиг видатного сина України — Богдана Хмельницького.

Вітаючи усіх нас, весь український народ з наступаючим Новим роком, щиро бажаю, щоб у кожній родині, в усій Україні панували добробут, щастя і мир.

Дякую за увагу!

УКРАЇНА:

проблеми на дорозі до демократії

*Промова, виголошена членом канадського парламенту
Дейвідом Кілларом під час вечери в будинку
Головного управління Федерації профспілок
Київ, Україна, 12 січня 1996 року*

Будь-хто, хто приїздив до України ще чотири роки тому, приїздив, як це сказав ваш великий поет Тарас Шевченко, до "нашої — не своєї землі". Сьогодні, якби Шевченко був живим, він був би одним із мільйонів українців з усього світу, чиї найзаповітніші мрії здійснилися, хоч економічні та інші проблеми незалежності все ще боляче зачіпають більшість українців.

Будучи членом парламенту від Західної Канади, де громадяни українського походження складають третю найбільшу етнокультурну групу населення, я знаю, що кілька останніх років були незвичайними для ваших родичів в Канаді. Вони приймали участь у відзначенні тисячоліття християнства на Україні у 1988 році. З великою гордістю вони слідували за тим, як ви здобули вашу незалежність у серпні 1991 року. П'ять років тому ми святкували століття з часу поселення українців в Канаді: зростання нашої української громади від перших поселенців із Буковини і Галичини у 1891 році до приблизно одного мільйона українців, які живуть в Канаді сьогодні, є важливою частиною сучасної історії Канади.

Особливий зв'язок, який існує між канадцями і українцями, є глибоким і широким. Канада була першою країною, яка визнала незалежну Україну, і також вжила заходів для допомоги переходу від тоталітарної системи до демократії. Нещодавно, прем'єр провінції Саскачеван Рой Романов зустрівся з вашим президентом з метою встановлення "Домовленості про співробітництво між Україною та Саскачеваном". Це, як сказав п. Романов, "розвине нові, взаємно вигідні економічні відносини, особливо в сфері енергетики та сільського господарства". Інші канадці створили канадсько-українську освітню програму у сфері законодавства, щоб допомогти в розвитку вашої нової демократичної системи.

Національне звільнення

Як ви знаєте, пристосування до ринкової системи є болючим, але на землі практично не існує країни, яка б не хотіла цього. Ва-

ша країна, крім царського ярма та семидесятилітнього комуністичного правління, також, протягом двохсот років, зазнала русифікації від ряду урядів. Різноманітні заходи були спрямовані на знищення вашої мови, культури та історії. Ті, хто виступали проти цього гніту, були ув'язнені, проте ваше прагнення до незалежності і свободи не було знищене. Наприклад, я ніколи не забуду побідню пору одного дня у 1970-х роках, коли в Канаді проходили виставки колекції картин з СРСР, із Ермітажу. Один з наших найкращих скульпторів, який народився в Україні, Лев Мол та його дружина Маргарет показали моїй дружині і мені частини цієї виставки, коли вона відбувалась у Вінніпезі. Вони звернули нашу увагу на те, що багато митців, які були представлені як росіяни, насправді були українцями.

До 1991 року ваша країна тільки один раз мала короткий період свободи; після падіння царату ви мали короткий період незалежності після 1917 року. Але протягом кількох років СРСР проковтнув вашу незалежність. Героїчні зусилля встановити вільну Українську державу протягом Другої світової війни та боротьба українських націоналістів і повстанців проти німців та росіян протягом та й після війни не змогли відвернути вашої долі. Україна попала під владу Москви і після 1945 року була перетворена в Українську ССР.

Те, що відбувалося на цій землі протягом семи десятиліть перед 1991 роком, є просто жахливим. Поміж інших, підготованих Кремлем напрямків політики, ваші люди перенесли:

1. Смерть мільйонів жінок, чоловіків і дітей від страт, арештів і депортацій; тільки від спричиненого Сталіном у 1933 році голоду померло приблизно від чотирьох до семи мільйонів українців;
2. Систематична русифікація української мови та системи освіти, придушення української культури та значне спотворення української історії і літератури;
3. Знищення багатьох тисяч ваших письменників, митців, вчених, духовенства та інших інтелектуалів;
4. Експлуатація людських та природних ресурсів України на користь бувшої московської імперії.

Незважаючи на людські, економічні та культурні втрати, ваша земля має те, що протягом століть залишалося тільки мрією — вільну і незалежну Україну. Центральне місце у вашій здатності дійти до вашої мети займала ваша релігія і віра в Бога, яка довго підтримувала так багато людей в усіх куточках цієї великої батьківщини.

Переслідування релігії

Релігійна діяльність не була знищена, незважаючи на спробу русифікації Української православної та католицької Церков. Кремль оголосив поза законом всі християнські громади за винятком однієї — Російської православної Церкви. Найбільш жорстоко і тривало переслідувались Українська православна та Українська католицька Церкви. Це включало конфіскацію церковного майна, закриття цих та інших церков як встановлених організацій, а також санкціоновані державою вбивства священиків, монахів, монахинь та світських церковних лідерів. Ціллю було знищення християнської віри шляхом жорстокого переслідування. Тисячі людей з обидвох церков були вбиті або зникли в таборах наприкінці 1930 років і в 1940 роках. Приблизно тридцять мільйонів православних українців і від чотирьох до п'яти мільйонів українських католиків, а також інші, включно з баптистами, втратили можливість ходити до своїх церков, коли обидві Церкви були насильно включені до Російської православної церкви.

В колишньому Союзі між 1917 та 1980 роками приблизно 77,000 церков були насильно закриті, багато з них, звичайно, на Україні. Святкування релігійних свят та виконання християнських обрядів було заборонено. Православні українці та українські католики не могли вільно одружуватися чи хрестити дітей у їхніх вибраних церквах. Це загрожувало серйозними наслідками і можливою втратою роботи. Ці обставини змусили обидві Церкви, а також інші Церкви, функціонувати підпільно. В підпіллі, незважаючи на заборону, активно відбувалась релігійна діяльність, і це допомогло протягом десятиліть підтримувати на дусі багатьох людей.

Сьогодні свобода релігії є реальністю в Україні. Віра, яка з'єднувала вас протягом століть — сьогодні є взірцем для віруючих в усьому світі.

Перехід до плюралізму

Ваша країна, разом з багатьма іншими країнами Східної/Центральної Європи, проходить етап глибокого внутрішнього розладу ваших суспільних, політичних та економічних структур, включаючи:

1. Перехід до демократії.
2. Розвиток демократичних правових та політичних інституцій.
3. Знищення однопартійної бюрократії та створення нової, яка буде незалежна і безпартійна;

4. Розвиток ринкової економіки із стабільною валютою.

Ці проблеми є загальними в період пристосування до нової системи урядування. Ваша боротьба з безробіттям, гіперінфляцією та бідністю ускладнена турботами про національну безпеку та відносини з іншими країнами колишнього Советського Союзу, а також Заходу. На жаль, для людей України і для вашого нового уряду дорога попереду буде тяжкою. Ще один раз вам треба буде шукати підтримки у вашій релігійній вірі, як це ви так часто робили в минулому.

Ваша "оновлена" країна — це один із найважливіших стратегічних розвитків в Європі у цьому столітті. Не тільки скінчилися століття панування Росії, але й Советський Союз також перестав існувати. Відмова України підписати новий союзний договір відвернула створення відновленого "центру" — відмова, яка свідчить про вашу чітку концепцію ваших національних інтересів. До цього часу Україна уникла будь-яких серйозних територіальних чи національних суперечок; ви маєте прекрасні відносини з такими важливими сусідами як Польща і Угорщина. Ваше рішення визнати автономію Криму та завчасні домовленості з Росією щодо Чорноморської фльоти допомогли запобігти потенційно більш небезпечному суперництву. Ваша нація виділяється з-поміж інших частин колишнього Советського Союзу як країна, яка не заплатила людською кров'ю у своєму пориві до демократії.

Будь-яка країна, яка переживає процес перетворення в демократію, для забезпечення довготермінового успіху вимагає серйозних жертв. Проголошення держави було, напевно, легкою частиною. Важкою частиною, очевидно, є ті завдання, які тепер стоять перед вами.

Ви будете демократичну державу. Ви повинні контролювати інфляцію; приватизувати державні підприємства; заохочувати демократичні політичні партії та верховенство закону і незалежність суддів; прийняти закони про права людини і встановити відповідні структури; заохочувати об'єднання; розвинути структури для управління бізнесом і державою; сприяти вільним і відкритим засобам масової інформації.

Ваш уряд намагається вирішити два життєво важливі питання:

1. Забезпечення прийнятного рівня якості життя для громадян, що вимагає збільшення надходження споживчих товарів, покращення медичного і технологічного обладнання, механізацію в сільськогосподарсько-індустріальному комплексі.

2. Стабілізація економіки і створення умов, сприятливих для безперервного економічного росту.

На сьогоднішній день вже зроблено багато доброго. Згідно з вересневим випуском базованого в Лондоні журналу "Економіст" інфляція в Україні "знижувалася на 5 процентів в місяць. Номінальна заробітна плата зросла від 26 доларів в місяць у жовтні 1994 року до 52.5 доларів в місяць у липні (1995 р.). Валютний запас перевищував 2 мільярди доларів, збільшившись порівняно з 700 млн. доларів наприкінці минулого року, а також, вперше з часу незалежності вчасно проведені виплати за заборгованість Росії. Все це значно відрізняється від нерадісних перспектив ще тільки рік тому". Це — реальний прогрес.

Ці дані підтверджуються повідомленням вашого Міністерства статистики, в якому стверджується, що в першій половині 1995 року інвестування іноземних капіталів в економіку України зросло на 116.3 млн. доларів ЗСА порівняно з попереднім роком і загальна сума становила 566.4 млн. доларів.

Тривала бідність шкодить демократії, в той час як зростаючі стандарти життя та збільшення робочих місць допомагає. Приплив справді підносить більшість човнів. Безробіття, зростання цін та дефіцит бюджету — ці питання не можуть бути вирішені без серйозного компромісу. Людство живе не хлібом єдиним, але також ми не можемо жити вільно без нього.

Роля України у Східній Європі

Ви маєте сильну позицію у Східній Європі. Україна є однією з найбагатших у світі країн по території і багатогранными людськими і природними ресурсами; ви були життєво важливим сільсько-господарським, індустріальним та науковим центром. Завдяки великій кількості вашого зерна ви отримали визнання "житниці Європи"; Україна завжди буде в змозі прогодувати себе. Ваша робоча сила є освіченою. У 1991 році у звіті "Дойче Банк" було зроблено висновок про те, що серед усіх колишніх советських республік Україна мала найкращі можливості досягнути економічної незалежності.

Ви маєте багато доброзичливо настроєних до вас людей серед інших націй, які з ентузіазмом спостерігають за вашим прогресом. Захід, включно з Канадою, повинен прикласти більше зусиль для консолідації всіх демократичних досягнень, але ми не повинні намагатись нав'язати наші власні цінності, вимагати негайної досконалості, чи наполягати на копіюванні західних моделей. Вільні народи повинні знайти свій власний шлях, який відображатиме їхню власну історію, культуру, економіку та потреби безпеки. Кожен процес вимагатиме часу; потрібні будуть компроміси, навіть

відступи. Ви повинні досягнути успіху заради власного блага і заради усього світу.

Одне із завдань, яке сьогодні стоїть перед вами, полягає у тому, як ваші політичні лідери можуть уникнути зразків інших демократій, включно з Канадою, в якій суперництво між особами і групами, персональні амбіції, протекціонізм і привілеї політиків стають головним питанням політики, тому що на сьогоднішній день серед обраних в Північній Америці чи деінде, осіб, майже відсутнє почуття управління. Це підводить мене до питання релігії та етики в Північно-Американському громадському житті.

Етика і Релігія в Північній Америці

Згідно опублікованих у 1993 році результатів національного опитування, вісім із десяти канадців вірять в Бога, і дві третіх частини дорослого населення згодні з основою теології християнства — вірою в смерть і воскресіння Ісуса Христа. Порівняно з іншими канадцами, ті люди, які регулярно відвідують церкву, більше зазначали, що вони щасливі і задоволені своїм життям. Це співпадає з результатами іншого, проведеного у ЗСА дослідження, в результаті якого робиться висновок, що люди, які активно відвідують церкву, в загальному здоровіші, ніж інші. Нещодавно я прочитав, що приблизно половина усіх американців належать до різних церковних організацій. Це значно більше, ніж у Канаді, і набагато більше, ніж у більшості країн Західної Європи.

Далеко більш важливим, ніж намінальна система християнської віри, є те, який вплив вона має на наше щоденне життя. Наприклад, чи погоджуються канадці/американці з теологом К. С. Льюїсом, "я виявив, що люди, які найбільше вірять в існування наступного життя, роблять найбільше добра ще за цього життя?"

Одною із сучасних містерій і в ЗСА і у Канаді є проблема, чому етика і релігія практично відсутні в наших засобах масової інформації, політиці і рекламі. Чи це тому, що наші засоби масової інформації витіснили релігію і етику в приватну сферу? Чи це тому, що наша політична еліта та еліта засобів масової інформації не мають нічого вартісного сказати на ці теми і тому вирішили ігнорувати етику і релігію? Можливо, вам буде цікаво довідатися, що приблизно 29 процентів щоденно моляться і майже одна четверта частина усіх канадців відвідують Службу Богу "приблизно один раз на тиждень". Одна п'ята частина канадців читають Біблію чи інші релігійні твори принаймні щотижня В ЗСА, згідно даних Прінстонського центру релігійних досліджень, 58 процентів американців кажуть, що релігія є "дуже важливою". Повних 64 про-

центи американських жінок визнають себе релігійними особами.

Це підводить мене до книжки під назвою "Релігія в американському громадському житті". В час, коли церкви, і, тісно пов'язана з багатьма із них етика є більш потрібними скрізь у громадському житті, включно з їх концепцією служіння іншим, ця книжка є важливою для північно-американців. Автор Джеймс Річлі проаналізував вплив юдейсько-християнської релігії на громадське життя ЗСА і розміщає політику і віру в межах систем цінностей, в яких обидві вкорінені.

Наприклад, в книжці розглянуто питання євангелістів в ЗСА, групи, яка протягом багатьох років заперечувала змішання релігії і політики в Америці Річлі визначає євангелізм як відгалуження християнства, в якому наголос робиться на безпосередньому контакті особи зі Святим Духом ("народження заново") і який розглядає Біблію як непогрішне джерело релігійних і моральних засад. Ця громада на сьогоднішній день складає приблизно одну четверту частину усього населення ЗСА. Багато євангелістів були глибоко обурені прийнятим кілька років тому рішенням Верховного суду ЗСА, яким заборонялося проведення організованих молитв у громадських школах. Інші послідовні рішення посилили враження, що найвищий суд намагався встановити повністю світське американське суспільство.

Інші помітні характеристики сучасного американського життя: збільшення кількості розлучень наркотики для розваг, порнографія, тяжкі злочини та алкоголізм переконують багатьох віруючих по всій Північній Америці в тому, що вирішення багатьох суспільних проблем полягає у відновленні традиційних цінностей.

В останньому розділі книжки Річлі "Релігія і демократія" зроблено спробу відповісти на питання: "Чи може демократія процвітати без підтримки від релігійних цінностей?" Річлі робить висновок, що американська демократія потребує таку систему цінностей, яка "узаконує індивідуальні права і суспільну владу та встановлює між ними баланс". Він доводить, що здорове демократичне управління в Америці базується на цінностях, які "за не такий уже і довгий період часу повинні прийти з релігії. За допомогою теїзму-гуманізму, людські права вкорінені у цінність, якою люблячий Творець наділює кожную людську душу, і суспільна влада стає узаконеною, коли вона несе відповідальність перед вищим моральним законом, У такому високо рухливому і гетерогенному суспільстві як З'єднані Стейти, ці основані на релігії цінності є ще більш життєво необхідними для демократії, ніж це може бути у більш традиційних суспільствах, в яких повага до свободи, порядку

і правосуддя можуть деякий час підтримуватися за рахунок інерції або звички". Можливо, це також стосується України і Канади?

Криза Душі

Перебудова Михайла Горбачова дала волю силам, які безпосередньо привели до поступового занепаду, а потім і розпаду советської імперії. На думку багатьох, цей занепад привів до "кризи совісти" або, як вважають інші, криза совісти спричинила занепад, хоч слово совість не є тим словом, яке одразу приходить на думку, коли ми говорим про советських комуністичних лідерів і їх політику. Після падіння комуністичних режимів у Східній Європі стало очевидним, що тоталітарна система спричинила найгіршу шкоду для людської натури. За словами одного письменника "комунізм пошкодив ментальність чоловіків і жінок, зруйнував робочу етику, ініціативу і полягання на власні сили, і поступово вселив в них залежність від держави". Сучасний вислів — "духовний Чорнобиль" — добре відображає цей моральний занепад, який розглядається як найголовніший бар'єр на шляху до поправлення.

Джин Кіркпатрік, колишня представниця ЗСА в ООН, у 1991 році у роботі під назвою "Кінець комунізму, холодної війни і статус-кво", цитує Олександра Яковлева, який в один час був найближчим дорадником Горбачова, і хто, що було нетипічним для комуністичних лідерів, робив наголос на інтелектуальних і духовних факторах змін у СРСР. Одна із його заяв про советських людей, зроблена у 1990 році, яка неодноразово цитувалася, добре ілюструє причини розвалу комуністичної імперії: "Ми потерпаємо не тільки від економічної кризи, але також і від кризи душі". Він продовжив, відмічаючи моральне значення і необхідність змін, які стали можливим завдяки перебудові. "Я переконаний, що настав час для правди. Час говорити про благородство, добродетель, честь і совість, навіть на з'їзді партії, струшуючи з наших ніг бруд ворожості і підозріння, які збиралися протягом десятиліть. Саме зараз для партії пройшов час проявити ініціативу в моральному очищенні нашого існування та нашої свідомості. Ось чому я переконаний в історичній правильності вибору розпочати перебудову, який був зроблений у 1985 році".

"Давайте будемо пам'ятати, що не пусті поліції, але опустілі душі привели до змін у нашій країні, яка потребує революційної переміни", — сказав Яковлев, і, насправді, новий глибокий духовний голод цих "опустілих душ" був звільнений, що майже не можна було собі уявити кілька років тому. Колишні атеїсти у нових країнах, які постали з колишнього Советського Союзу, відчувають

гостру потребу в учителях християнства, Бібліях місіонерах та християнських телевізійних програмах. У своєму коментарі щодо морального закону у контексті змін, які відбувались у занепадаючій советській імперії, Яковлев процитував Канта: "Багато років тому великий філософ Кант написав, що існує два упорядження: "вірити у все і ні у що не вірити", але знову ж, він також написав, що "Існують таємничі речі, зоряне небо над нами і моральний закон у нас". Яковлев додав: "...згідно морального закону, нашому суспільству, яке трансформується вільне суспільство ...необхідно, в процесі цієї трансформації, звільнитися від пут фальші". Яковлев, будучи вірним своїм заявам, допоміг, у створенні комісії по вивченню комуністичних репресій в країні і реабілітації людей, які були безпідставно звинувачені у злочинах проти комуністичної держави. Робота його комісії, яку він характеризував як "важка, духовно виснажлива робота, під час якої прах мільйонів людей безперервно слідує за тобою", відкрила страхітливі звірства, вчинені проти релігійних провідників під час комуністичного правління. В якості голови Комісії по реабілітації жертв політичних репресій він представив свій звіт минулого листопада. У звіті відображене жахливе коло розп'ять, скальпувань та "розпусних тортур", яким були піддані двісті тисяч представників духовництва. Ще 500,000 інших релігійних осіб зазнали переслідувань у роки советського правління. Ці жахливі злочини проти людства дають відповідь на квінтесенційне російське/советське питання. Російський письменник 19 століття Достоєвський поставив питання в "Братах Карамазових": "Чи можемо ми бути добрими без Бога?" Майже в кожную добу, включно з комуністичною ерою, відповідь була: "ні".

"Релігія — опіум для народу", — проголосив Маркс, і Ленін та його послідовники з державним апаратом придушення взялись за "виробництво" "советської людини", особи, не обтяженої релігією, моральними цінностями чи совістю, яка завзято працює для будівництва робітничого раю людей без совіти, виключно стверджуючих про наявність у них внутрішньої здатності робити правильні вчинки, незалежно від Бога. Злочини, вчинені такими людьми, чітко показують, що ми не можемо бути добрими без Бога. Чарлз Колсон, американський письменник, який пише на теми християнства, недавно сказав: "Ми казали людям, що немає нічого абсолютного, і що вони не відповідають за власну поведінку". Колсон переконаний, що єдина можливість для виживання нашого суспільства полягає у відновленні нашого морального коду — нашої релігійної правди.

"Гори людського праху в Освенціумі, поля засіяні вбитими у Південно-Східній Азії та заморожені покидьки ґулаґу нагадують нам про те, що не досить тільки міста людини, ми також повинні шукати місто Бога," — підсумував Колсон.

Релігія в Мистецтві керувати державою

Християнство розповсюджується, і християнські церкви знаходяться на передовому рубежі зусиль по підтримці прав людини і демократії. В добу, коли майже щодня в різних регіонах світу відбувається насильство, віруючі мають успіхи у досягненні мирного вирішення суперечок. У дуже важливій книжці "Релігія, втрачений вимір у мистецтві керувати державою" наводиться багато прикладів подій в Азії, Європі, Центральній Америці і Африці, коли духовні фактори відіграли важливу роль у розв'язанні конфліктів і досягненні зміни мирним шляхом. У книзі також розглянуто роль релігії в занепаді СССР: "Релігія відігравала роль у розвалі СССР на кількох рівнях. Незважаючи на сім десятиліть комунізму, суспільство країни у багатьох відношеннях було більш традиційним, ніж у країнах Заходу. Крім цього, СССР був імперією, і релігія була одним з небагатьох шляхів — інколи єдиним шляхом — за допомогою якого окремі культура й історія національних груп могли підтримуватися. Громади все ще значною мірою визначалися релігією і мовою, на якій відбувалися релігійні обряди". Автори відмічають, що сьогодні релігія відіграє більш значну роль у усіх кутках колишнього Союзу і наголошують, що "ніяка інша частина світу не ілюструє так яскраво неправильність минулих ідей про зменшення впливу релігії у суспільстві".

Підсумовуючи, можна сказати, що можливо, на сьогоднішній день потреба в переконаних християнах і віруючих інших вір в усіх ділянках життя є більшою, ніж у будь-який момент історії людства. Віруючі політики повсюди можуть допомогти, виступаючи гальмівною силою на шляху зла, яке щодня загрожує захопити громади. Крім піднесення голосу і голосування, ми, віруючі, в наших особистих життях повинні робити більший наголос на співчутті, доброті та багаточисленних інших якостях, що асоціюються з великими світовими релігіями. Наше життя повинно нагадувати іншим, що є Спаситель для нашого "вмученого громадського і приватного світу"

Християнство витримало перевірку часом та інші випробування. Скрізь у світі зростає духовний голод. Мені сказали, що половина з 15 найпопулярніших книг-бестселерів у ЗСА написані на духовні чи релігійні теми. Ми, християни, повинні активно вияв-

ляти в нашому щоденному житті і робочих ситуаціях такі концепції як відповідальність, цілісність, чесність, справедливість, зобов'язаність, самоконтроль, любов і доброту. Ми повинні вибирати таке керівництво, яке поділяє ці принципи, і повинні дистанціюватися від такого, що не поділяє. Керівники повинні відповідати високим стандартам не тільки в громадському, але й в особистому житті.

Відродження релігії по цілому світу

Коли заходить мова про необхідність роблення у суспільстві правильної справи з правильних причин, ми не можемо ігнорувати релігійні цінності. Коли відомий римський біограф Плутарх після багаторічних подорожей за кордоном повернувся додому, він зауважив, що він зустрічався міста без мурів, без книжок, без театрів, і, навіть, без грошей і без будь-яких королів. Він додав: "Але ніколи не було, і ніколи не буде міста без храму, церкви чи молитовні".

Від часів Плутарха минули сторіччя, але для мислячого людства переконання, що тільки спираючись на релігію людство може досягнути ідеалу та справедливості підтримувати їх, з часом лише зміцніло. Свобода віри та виконання релігійних обрядів без ризику зазнати кари, таким чином, стали наріжними каменями Гельсінського процесу. Почасти це було, імовірно, відгуком на все-світнє відродження інтересу до релігії та поворот до виконання релігійних традицій.

Протягом 1988 року, коли у всьому світі українців святкували тисячоліття запровадження християнства в Україні-Русі, багатьом канадіям було нагадано, що Київ був колискою християнської думки і культури у слов'янських землях. Перші кроки в галузі розвитку української освіти були зроблені із заснуванням у Києві Володимиром Великим перших шкіл. Багато інших соціальних перетворень, які ми нині сприймаємо як належне, також почалися у той час: рівність жінок, скасування рабства, створення перших притулків для сиріт і будинків для людей похилого віку. Церковні музика і співи зайняли міцне місце в українській культурі того періоду.

Захід стежить за відродженням релігії в Україні після десятиліть офіційних репресій. Як мені розповідали, зараз церкви в центрі Львова, які збереглися протягом радянського періоду, переповнені віруючими. Більше 3000 релігійних організацій було зареєстровано останніми роками, були надруковані мільйони релігійних книжок, духовних осіб було обрано до ваших органів

влади та парламенту. Здається, що, особливо серед молоді, спостерігається зріст визнання релігійних традицій та символів у якості важливих існуючих елементів вашої національної культури та форми зв'язку з минулим. Принципи християнства, які принесли такий мир у наші серця, проголошують святість і недоторканість людського життя. Забезпечення прав людини знов стало важливим в Україні.

Зараз у Канаді між усіма віруючими всіх віросповідань існує негайна потреба в духовному відродженні. Ми можемо багато чому навчитися одні від одних. Релігії світу можуть зробити багато більше для досягнення миру і злагоди, тому що одні вони всі утверджують або повинні утверджувати, що кожен чоловік, жінка чи дитина на цій планеті важливі для всесильного Бога.

Здається, ще був Магатма Ганді, хто сказав, що люди, які кажуть, що релігія і політика не змішуються, не розуміють ні тієї, ні другої. Тому дозвольте мені на закінчення поділитися кількома думками щодо можливого значення що це є — бути християнином наприкінці цього століття.

Політичне значення Християнства

Як каже в своїй чудовій книжці "Політичне значення християнства" Глен Тиндер "Політика стала вважатися суто світською справою тільки у сучасну добу. Внаслідок, демократичні уряди нині мають тенденцію перетворюватися на арену для приватних амбіцій, особистих інтересів, боротьби за владу та привілеї. На подив деяких політиків, на думку яких суспільство може якимось чином виявляти піклування не звертаючись до Бога, цій тенденції властиво відкидати дві з головних цінностей плюралізму — повагу до особи та віру у рівність всіх людей.

Християнська політика у всякій країні повинна возвеличувати кожну людину в будь-яких обставинах. Бог зацікавлений у кожній з 5,5 мільярдів осіб на нашій планеті. Він дав усім нам долі, які, з християнського погляду, ведуть до вічності. Наш Творець має непохитний інтерес і співчуття до кожної людини, незважаючи на те, що є багато людських страждань, що нам, смертним, неможливо зрозуміти. Політики-християни повинні відповідним чином намагатися виявляти піклування до всіх людей, чи то їм потрібна їжа або притулок, чи їм просто треба, щоб їх вислухали. "Ніхто не має бути випадково принесеним у жертву. Винятки з цього правила не можуть бути виправданими ніякими природними, соціальними або навіть моральними відмінностями", — пише Тиндер з великим розумінням.

Християнство спонукує нас до досягнення стандартів рівності в тому розумінні, що ніхто, кого наші люблячий Творець наділив долею, не належить до дна і не повинен мовчати. Як казав апостол Павло: "Нема юдея, ні грека, нема раба, ані вольного, нема чоловічої статі, ані жіночої статі, — бо всі ви один у Христі Ісусі". Завдяки піднесенню індивідуумів, християнство вимагає, щоб віруючі переживали за долю людей всього світу, мусульман чи євреїв, християн чи атеїстів, чи кого-небудь.

"Християни, — як каже Тиндер, — і як з ним згоден, напевно, повинні мати скептицизм до політичних установ і не підтримувати беззастережно політичні цілі. Ця позиція, однак, повинна поставити нас на бік "нерішучих радикалів" скоріше, ніж прихильників статус-кво: нерішучих — тому що ми чутливі до того, що людям властиво помилятися; радикалів — тому що ми маємо скептицизм до людських установ і не довіряємо еліті. Проповіді та діяння Ісуса розлютили політичних лідерів; хоч він і не прагнув їх насильницького скинення, він мало цікавився їхнім добробутом.

На відміну від багатьох світських реформістів, які вірять, що вроджена доброчесність та розумність людства надають можливість ліквідувати суспільні проблеми за допомогою правильних державних програм, християни більш обережні. В політичному змислі для християн бути "добрими" означає цінувати те, що дійсно того варте, і мати силу робити це в обличчі незгод.

Що цим пропонується християнам світу у 1996 році? Дозвольте мені запропонувати деякі можливі тлумачення. Багато філософій, як опозиційно ставляться до релігії, включно з марксизмом-ленінізмом, атеїзмом, агностицизмом і екзистенціалізмом, останніми роками значно втратили свою привабливість для людей всіх вікових груп у більшості країн. По всьому світі має бути живий інтерес релігійними та етичними питаннями, як наприклад: "Чи добре це з точки зору Бога?".

Досвід конгрегацій по всій Північній Америці протягом 70-х та 80-х років свідчать про те, що там, де соціальним та політичним справам було дозволено витиснути справді незамінну і унікальну діяльність релігії (тобто надання сенсу життю), члени конгрегації переходили в інші віри. Але і ті конгрегації, що концентрувались тільки на благочесті та поклонінні, також втрачали членів. Церквам у демократичному суспільстві потрібен баянс між міцним духовним началом і широкою участю в соціальних та політичних заходах.

На мою думку, можна добре обґрунтувати, що ніяка

демократична країна не може процвітати без опори на релігійні цінності. Права людини є частиною цінності, якою люблячий Творець наділив кожну людську душу, а громадська влада узаконена шляхом її відповідальності перед вищим моральним законом.

Якщо церкви світу будуть мовчати з головних етичних питань, вони втратять довіру. З другого боку, якщо вони будуть надто втягнені в метушню політики, їхнім членам і громадянам взагалі буде здаватися, що вони відстоюють певні інтереси або є комівояжерами політичних угруповань. Кожна церква повинна вирішити для себе, де схрещуються етичні та політичні питання.

Закінчення

Бог дав людям внутрішні потреби, які найкраще та найповніше виражаються в демократичному суспільстві. Для більшості людей спроможність мріяти та планувати майбутнє є абсолютною необхідністю. Сподівання на краще майбутнє мотивують життя і поведінку чоловіка і, як ви всі можете підтвердити, брак надій є найбільш дестабілізуючим фактором.

Ваша боротьба далека від завершення. Щоб мати успіх, ваші цілі, які почасти постають від проблем життя підпорядкованої нації, повинні бути чітко сформульовані, а ваші пріоритети на кожній стадії мають бути визначені. Безглуздо вважати, що права та свободи індивідуума можуть бути захищеними без захисту прав та свобод вільної нації.

РОЗДУМИ З ПРИВОДУ 150-РІЧЧЯ ПЕРЕЯСЛАВСЬКОГО ПЕРІОДУ ТВОРЧОСТИ Т. ШЕВЧЕНКА

Христина Буриштинська
Львів

Минулого року виповнилося 150 літ від часу, коли геніальний український поет Т. Шевченко написав знамениту добірку віршів та поем, які відносять тепер до Переяславсько — В " юнищенського періоду його творчості.

Якщо говорити про витоки нашої державности, то власне тоді, 150 літ тому, були створені шедеври, які значною мірою спричинилися до формування національної ідеї, які вплинули на подальший розвиток філософської та суспільно-політичної думки в Україні.

Власне 1845р. датовані такі твори: поеми "Єретик", "Великий льох", "Наймичка", "Кавказ", "І мертвим, і живим"; поезії: "Стоїть в селі Суботові", "Холодний Яр", "Псалми Давидові", "Минають дні, минають ночі", "Три літа". Всі ці високопатріотичні твори написані з жовтня по грудень, переважно в місті Переяславі або селі В"юнищах, а завершився цей апотеоз поетичної думки і натхнення створенням 25 грудня в Переяславі "Заповітом".

Не може не вражати перелік дат створення цих шедеврів. Складається враження, що поет лиш фіксував на папері те, чим давно жила його душа.

В Переяслав Шевченко приїхав у другій половині жовтня, працюючи в комісії, яка обстежувала археологічні та історичні пам'ятки старожитностей. Він нездужав, і лікар Андрій Козачковський лікував поета. З якою легкістю Тарас Шевченко писав твори в цей період маємо свідчення його приятеля Козачковського. Він подає, що " Шевченко писав твори, ніби не потребуючи задумуватися, писав наче жартома, слухаючи бесіду, а часто і сам брав участь у бесіді, не покидаючи писати."

Ніби само Провидіння водило його рукою.

Але за цією поверхневою легкістю стоїть велетенська праця

душі, якщо під увагу не брати дуже важливу в поезії поетичну стилістику, а, насамперед, національні і загальнолюдські основи творчості.

В даній статті ми цілком не ставимо собі завдання аналізувати твори вказаного періоду, які є хрестоматійно відомими освіченому читачеві, тому було б це зайвим; хочемо загострити увагу на ряді моментів, які видаються нам суттєвими для розуміння Шевченкових творів вказаного чи інших періодів його творчості.

Якщо усвідомити, що спокійні, погідні, здебільше романтично — баядні або бурлескні потічки української поезії стають, проплинувши через зболене поетове серце, нестримною рвучкою рікою відваги, очищення і непокори, яка зносить застоялий мул милування і бездіяльності, викидає сміття рабської покірливості і гулом своїх вод розбуджує думки про високе призначення, то цілком зрозумілим є значення Переяславсько-В'юницького періоду творчості поета для всього подальшого розвитку української нації.

Значною мірою сходження Шевченка до вершин пізнання та розуміння суспільно—філософських принципів світоустрою та місця в ньому України подає його листування.

З чималої кількості праць про Т. Шевченка вельми цікавою є книжка "Тарас Шевченко, том XI, листи. Український науковий інститут. Варшава-Львів, 1935р. "з передмовою, яка ніким конкретно не підписана; можливо, писав її голова "Комісії для повного видання творів Т. Шевченка " О. Лотоцький або секретар Р. Смаль-Стоцький, які відповідали за видання творів поета.

У цій дуже конкретній літературознавчій розвідці є слова: " Академік С. Єфремов, після глибокого вивчення листів Шевченка влучно схарактеризував їх такими словами: "Листи Шевченка — це органічна частка його творчості й невідлучний додаток до творів, для громадського вжитку призначених.

Т. Шевченко. Автопортрет. 1845

Хто не прочитає Шевченкового листування, той не зрозуміє добре його поетичних творів, а тому не відтворить і його психологічного портрету."

І далі: "Коли серед письменників зустрічаються такі, що в своєму листуванні або не виказують щирости, або свідомо приймають у ньому ефектовну позу, самі себе виставляючи в ідеальному світлі, то в Шевченкових листах, передусім, кидається в очі їх щирість і простота та цілковита відсутність якої-будь театральности. Шевченкові листи найкраще можуть розказати кожному про те, ким був їх автор, і з особливою яскравістю виказують суцільність і міць його творчої вдачі".

Відвідини України, які поет здійснив ще в 1843р., затьмарили романтично-ідилічні картини козацько-гетьманської України, які ввижались і збуджували поетову уяву в розкішно-вишуканій майстерні К. Брюллова, і спричинили слова листа до Якова Кухаренка: "Був я уторік на Україні, був у Межигорського Спаса і на Хортиці, скрізь був і все плакав: сплюндрували нашу Україну катової віри німота з москалями, бодай вони переказилися!"

Чому в Україні, де його гостинно приймали, де його напередими запрошували, де він уже знаний і люблений, де панночки переписували в альбоми його вірші, він так мучився?

Погляньмо на автопортрет цього періоду, виконаний тушшю на папері, ця безодня заглиблености і смутку і погляд, звернений до нас і крізь нас в далекі космічні світи.

Навіть відчуття волі, "святої воленьки", якою він ще не встиг натішитися після гірких кріпацьких літ, не розпогодило його юного обличчя. Бо він відчуває неправду там, де для інших законний державний устрій, він бачить руйнацію, де інші спокійно спостерігають "старовину".

Звідси і колосальна різниця стосовно України між творчістю Шевченка і Гоголя.

За доктором філософії, слов'янської філології і літератури в ЗСА Остапом Стронецьким для Гоголя, — візьмемо ширше, Бодяньського, Максимовича, Костомарова, Куліша, Данилевського, — Україна — прегарна покійниця, яку вже нічим не розбудити. Можна вивчати її дивовижні пісні, записувати народні притчі, захоплюватися лицарським духом її синів, скрупульозно досліджувати історію, але розбудити її не вдасться, бо вона мертва. Її культура — це культура епохи майя. Інакше Шевченко. Для нього Україна в тяжкій, страшній, невольничій сплячці, він припадає головою до її грудей і виразно чує ритм серця.

Аналізуючи витоки творчости видатних письменників та поетів

України, роздумуючи над світоглядними позиціями їхньої творчості, Д. Донцов у статті "Роздвоєні душі" писав:

"Таких як Гоголь і Куліш було в нас більше. І лише кризева вдача Шевченка не далася зломитися; і чуттєвою, і розумовою вітчиною була йому Україна і тільки вона".

Шевченко вергає словесні брили, які стрясають основи світу, вони зачіпають всіх і вся, їх відламки досягають навіть висоти великого гетьмана:

*"Отаке-то Зіновію, Олексіїв друже.
Ти все оддав приятелям,
А їм і байдуже".*

Українська інтелігенція-проводирі нації — представляють в поемі "Великий льох": "Один — сліпий, другий — кривий, а третій — горбатий".

Він прагне, щоб грім його слів долетів до вуха всесильного Творця нашого:

*"За кого ж ти розін'явся,
Христе, сине Божий?
За нас добрих, чи за
слово істини? ... "*

Ці твори зробили сильне враження на всіх, хто був або за родом своєї діяльності або духовно зв'язаний з історією та культурою України. В цих творах так чітко і ясно підносилися ідея незалежності України, що оскнілим сучасникам ставало страшно. Загальну реакцію на твори Переяславського періоду висловив Микола Костомаров:

"Сильний зір, міцні нерви треба мати, щоб не осліпнути, або не впасти без чуття від раптового світла істини . . . Горе зухвалому поету! Він не забуває, що він людина".

Поезія Шевченка взагалі, і Переяславського періоду зокрема, є філософськи складною. Примітивним є трактування поезій в советську епоху: з Шевченка робили атеїста в псевдонаукових працях, коментарях, висмикуючи окремі фрази, подавали до смішного примітивні пояснення.

Тепер є тенденція представити Шевченка святенником, смиренним християнином, його виконують разом з духовними псалмами, акафістами, що само по собі не відповідає духові його творчості. При такому трактуванні треба замовчати чималу кількість його творів. Шевченко збагнув недосконалість людської природи, тому філософське розуміння Бога у нього значило глибше і не вкладається в жодну релігійну оболонку.

Про задум Шевченка малювати Україну дізнаємося з листа до

Осипа Бодяньського, написаного в травні 1844 р. "Ще ось що: чи я вам розказував, що я хочу рисувати нашу Україну? Коли не розказував, то слухайте. Я її нарисую в книгах: у першій будуть види чи по красі своїй, чи по історії прикметні, в другій — теперішній людський бит, а в третій — історія. Три встампи уже готові: "Печерська Київська криниця", "Судня в селі рада" і "Дари Богданові і Українському народові. На види і на людський бит текст буду сам писати або Куліша проситиму, а на історію потурбуютьесь, будьте ласкаві, випишуть три листочки в год, тільки понашому".

В цей щасливий для творчості Шевченка рік створені і чудесні малярські роботи "В Густині. Церква Петра і Павла", "Брама в Густині", "Кам'яні хрести в Суботові", "Сільське кладовище", "Мотрин монастир", "Богданові руїни в Суботові", "Богданова церква в Суботові", "Літній пейзаж у В'юнищах", "У В'юнищі", "В Густині. Трапезна церква".

Фактично, це не просто малярські твори, це — роздуми над історією України з пензлем у руках, деякі з них перейшли в поетичну форму "Стоїть в селі Суботові", "Великий льох".

Шевченко багато обіздив пам'ятних місць Переяславщини, назви міст і сіл, урочищ, церков перейшли органічно в його поезію і творчість. Він змалював і Воскресенський (Мазепин) собор у Переяславі, Михайловську та Покровську церкви.

В Густинський монастир біля Прилук поїхав з охотою, бо хотів поклонитися останкам князя Миколи Репніна, в домі якого зазнав щирість і людське тепло. Цей монастир, збудований гетьманом Іваном Самойловичем, закрила вінценосна государиня ще в XVIII ст. Піввіку монастир простояв без догляду, а в 40-х роках для оновлення прислано з Новгород-росянина Паїсія. Він все оновив на моковсько-аскетичний деспотичний смак: всі старі фрески звелів перемалювати, портрет Михайла Вишневецького знищити, родинний склеп прилуцьких полковників Горленків, похоронених у церкві, знівечити, дорогоцінні шати з гербами гетьмана Самойловича і полковників Горленків із святих образів поздіймати і попереливати.

Чи ж могли не зачіпати ці картини живої поетової душі?

Бо ж знав Шевченко, що розчинив Самойлович за гетманські клейноди пожар з Петром Дорошенком на всю Україну. Вірно Москві служив, корився і дослужився, зазнав шани — прийшов темний чернець з Московії, позбивав герби гетьманські, а якби й кости там лежали, то теж порушив би з переконанням, що звершив богоугодну справу:

*"Раби, подножки, грязь Москвы,
Варшавське сміття — ваші пани,
Ясновельможній гетьмани".*

Та й тепер хапаються за чуби "славних прадідів великих правнуки погані", а в парламенті вершать українську долю напцадки потьомкіних, кагановичів і темних паїсіїв. І так Україну ретельно будують, що ладні вже ні трісочки, ні цвяшка від тієї будівлі не залишити.

14 грудня у В'юнищах поет закінчив поему "Кавказ". Кавказька тема, ще 150 літ тому виказувала хто є хто: манила піїтів — борзописців, які ідеологічно обстоювали право "руського штыка" на загарбання чужих територій. А найбільш демократичні піднялися до описання "удалого чеченця", бо для більшості платних ідеологів пера народи Кавказу — "дикие народы", "дикое племя", "воинственные хищники".

І тільки Шевченко, захоплений шляхетністю і мужністю "великих лицарів" свободи став на захист їх предковичних прав:

*"Черек і скаля- все твоє;
Воно не прошене, не дане"*

Поема пророча, в ній так могутньо подана суть сатрапа з однієї сторони і потяг народу — Прометея до волі з іншої, що, здається, поема написана не 150 літ тому, коли царська Росія підкорювала вогнем і мечем народи Кавказу, які 142 роки з 1722 до 1864 відбивали наступ московських орд, а в 1944 році, коли сталінськими плічниками здійснювався геноцид супроти вольнолюбних чеченів та інгушів або сьогодні, коли за словами Д. Павличка "Чечня вмирає на хресті". Змінилися мундири, види зброї, але імперіалістична суть загарбника не змінилася.

Шевченко не дає згаснути променеві надії народів на перемогу і прикликає:

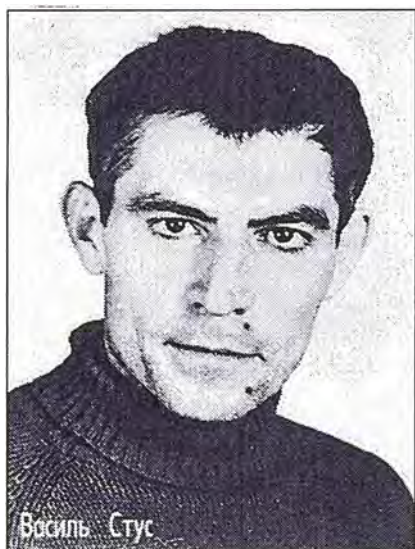
*"Борітеся — поберете,
Вам Бог помагає!"*

З цим закликом, як із всією творчістю Шевченка, воскресла і живе українська нація. Великий правдолюбець Тарас Шевченко подав нам національний код, деякі складові якого творилися з надлюдською швидкістю в Переяславі та В'юнищах.

Забути цей код не маємо права, інакше сокриють наше національне ество води бездуховности і прагматизму, як затопили води Канівського гнилоховища в'юнищенську землю, по якій на Тарасовому малюнку іде жінка і веде дитину, затопили дитячі сліди, вербелози і крайнебо.

Але залишилися В'юниці в підписах створених там поезій та на малюнках Шевченка. Нехай перебудуть з нами довіку.

ВАСИЛЬ СТУС — ЛЮДИНА, ПОЕТ, ЛЕГЕНДА (6.1.1930 — 4.9.1985)

*"Життя розміняє на слово".
(Є. Сверстюк).*

У нашій літературі, як і в житті взагалі, були щасливі, котрим завжди щастило і котрі прожили своє життя більш-менш спокійно. Вони писали й видавали свої твори великими тиражами та втішались славою колишньою і сучасною. А коли вони помирали — їм влаштовували величаві похорони з участю високих державних достойників. Але були й інші, котрі в тривожний час несподівано появлялися зі смолоскипами серед темряви, і, освітивши морок ночі, — передчас-

но гинули — "канули у вічність молодими". На їхніх могилах не ставили великих пам'ятників, не ставили хрестів, а вкопували в землю дерев'яні стовпці з металевим числом замість прізвища. До цих останніх належав і Василь Стус — героїчна і водночас трагічна постать, яка поєднувала в собі незвичайний талант поета з непохитним характером людини — оборонця самобутності України і її культури.

Із спогадів тих, які ближче знали Василя Стуса, довідуємось, що він відзначався принциповим характером, винятковою силою волі й непересічним інтелектом, начитаністю, працьовитістю. У часі студій завжди здобував високі оцінки. Мав приємний голос ("соковитий баритон"). Він самотужки опанував латину, добре знав німецьку мову й перекладав тексти без словника, у неволі вивчав ще французьку й англійську мови.

Юрій Покальчук, молодший товариш Стуса, що знав його з ас-

пірантури й гуртожитку, подав декілька штрихів до його характеристики:

"Високий, худорлявий, з крутим підборіддям й орлиним носом, Василь Стус здавався одним із осучаснених героїв тієї легендарної, бунтівливої України, про яку нинішні покоління ще й досі мають доволі невиразне уявлення... Він мав дивовижне почуття гумору, вмів тонко підмітити деталь, спародіювати ситуацію, пожартувати... Хоч це ніби й не в'язалось із суворою зовнішністю поета, так само, як і тонке, ліричне, навіть ніжне ставлення до рідних і друзів. Він не боявся бути відвертим у своїх почуттях, як не боявся відверто протистояти злу і неправді, був щирий, відкритий в усьому, цілісний, неподільний".

Василь Стус народився 6 січня 1938 року в селі Рахнівці Вінницької обл. Але через два роки батьки переїхали в Донецчину. Там він закінчив початкову, середню й вищу освіту. Там він почав писати вірші, які зауважив і високо оцінив Андрій Малишко. Так Стус увійшов до української поезії ще в Донецчині — у тій східній частині України, яка вже дала нашій літературі Хвильового, Сосюру, Дзюбу, Світличного, Голобородька та інших. Кожний із них залишив у ній свій помітний слід, Мабуть психологічний фермент пограничної боротьби культур формував і нагострював їхній національний сенс справжньої, а не поверхової приналежності до українства.

На перепуттях нашої історії можна простежити дуже важливі збіги обставин, а саме, що в найбільш критичних моментах, коли доходило до того, що в народі відбиралося уже й навіть його мову — саме тоді появлялися постаті, які запалювали смолоскипи й би́ли у дзвін тривоги, стримуючи на якийсь час ворожі наміри тотальної денаціоналізації нашої культури і літератури. Отож, прихід у літературу "шестидесятників" — теж не випадковий, а обумовлений тими самими причинами, які зумовлювали появу Сковороди, Котляревського, Шевченка.

Трагедія українського народу була одночасно і трагедією української літератури. Насамперед та трагедія полягала в несприятливих умовах, які спричинювали її поділ на так звану лояльну до режиму, посередню та опозиційну. При чому опозиційна література часто продовжувалася на чужій території у тюрмах і засланнях. То була творчість нескорених, котрі зі зневагою відсували ворожу пропозицію покаяння.

При цьому треба додати, що навіть редакція "Історії української літератури" (у восьми томах), виданої у 1967 році, не могла

¹Юрій Покальчук (Ред.), Василь Стус – Вікна в позапростір, Київ, 1992, ст. 5.

приховати гіркої правди, що:

*"Трагічна своєрідність розвою української літератури полягає в тому, що вона протягом століть не могла розвиватися за своїми законами, як це було в інших народів з кращою долею, не могла розвиватися вільно"*²

Однак і в підневільних, несприятливих умовах до української літератури приходили спонукані природнім національним інстинктом молодші поповнення поетів і прозаїків, щоб заповнювати в рядах її творців опустілі місця та продовжувати її дальший розвиток.

У березні 1963 року до Києва прибув 25-літній Василь Стус і вступив до аспірантури Інституту літератури Академії Наук на курс "теорії літератури". Перед тим він закінчив педагогічний інститут у Донецьку і, як фахівець української мови і літератури, учителював у Таушянській середній школі Гайворонського району Кіровоградської області. Він уже відслужив два роки в армії, здав до друку збірку поезій і здавалося, що після закінчення аспірантури, українське літературознавство збагатиться новою творчою науковою силою. Але так не сталося. Перешкодою до того була драматична подія, яка круто повернула курс його життя.

4 вересня 1965 року в Києві, у кінотеатрі "Україна", після виступу Івана Дзюби, Стус встав і звернувся до публіки із закликом: "Хто проти тиранії, встаньте!" То був час шаленого кегебівського розгулу: масових арештів, репресій і цькування усього українського. Після тієї події Стуса виключили з аспірантури й не давали йому можливості влаштуватись на постійну працю. Розпочалося організоване кегебівське переслідування Стуса, — наступило, як він писав, "...одне прощання понадмірне — з Вітчизною, зі світом, із життям..."

Коли життєві умови погіршувалися, ставали нестерпними, і саме життя підмінювалося жалюгідним існуванням, — тоді зникав страх і зароджувалася одчайдушність. Зокрема це явище помічалося серед молодшої генерації, яка шукала відповідного поля дії для практичного вжитку своєї природної енергії. Коли ж такого поля дії не було, тоді в суспільстві формувався прошарок "сердитої генерації". Власне тому серед молоді української інтелігенції почав зароджуватися культ героїки й непокори, що викликало тривогу на верхах збанкрутованої імперії. Героїка тираноборства, як відомо — це одна із найбільш привабливих тем в епосах і літературах народів світу, де оспівувалося й описувалося героїчну поставу людей, які волили померти стоячи, а ніж жити на колінах.

²Історія Української літератури (у восьми томах), Київ, 1967, т. I, ст. 163.

Але повернемось до Стуса, "Хто ж такий Василь Стус?" — питає його син, Дмитро, у статті "Василь Стус очима сина"³ і далі продовжує:

*"Перш за все поет, скажуть одні.
Борець, заперечать інші.
Екстреміст, чується знайомий хор старих голосів".*

Для нас він безперечно поет, при тому поет високого виміру й особливого духового складу, сильного гарту й палкого темпераменту. Поетичне слово було його зброєю в боротьбі з насильством. Тому для нас він у першу чергу поет. Проблема тільки в тому, що героїчна постать Стуса-борця до певної міри заступає творчий профіль Стуса-поета.

Перші згадки імені Василя Стуса серед української еміграції також пов'язувалися насамперед з його правозахистною активністю. Передруки на Заході статей із української неофіційної літератури — передусім "Українського вісника" — закріплювали в колах еміграції образ Стуса, як борця за справедливість, котрий так само, як Василь Симоненко, Ліна Костенко та інші — були буревісниками непокірної України. Вони підсилювали віру в краще майбутнє.

У першій друкованій збірці поезій Василя Стуса "Зимові дерева", виданій у Брюсселі 1970 року з надзвичайно вдумливою, хоч свідомо стриманою, вступною статтею Аріядни Шум — теж знаходимо згадки про "далекі від оптимізму", "набряклі боєм" і "святим обуренням" вірші. Ті згадки окреслювали Стуса як непохитного поета-борця, про що свідчить зміст наступного речення:

Поет, який так тяжко і так глибоко відчуває той "майже світ", має для нас значно більшу вартість у своєму розумінні того світу, ніж у найбільш вишуканих епітетах, яких у нього багато..."⁴

Тут треба признати, що та вступна стаття Аріядни Шум була першою серйозною оцінкою поетичної творчості Стуса. У тій статті критично розглянено майже всі основні аспекти тематичних розгалужень, філософських і моральних заглиблень, символічних, лексичних та строфічних особливостей його поезики.

Через сім років (1977) саме тоді, коли Стус закінчив термін свого 5-ти річного ув'язнення в таборі Мордовії і його переводили ще на три роки заслання в село Матросове Магаданської області, —

³ Дмитро Стус, "Василь Стус очима сина", Вікна в позапростір. Київ, 1992, ст. 245.

⁴ Василь Стус, "Зимові дерева", Брюссель, 1970, вступна стаття Аріядни Шум, ст. 8.

в-во "Сучасність" видало другу збірку поезій Стуса "Свіча в свічаді", яку впорядкував Марко Царинник з Вольфрамом Бургартом. Ці дві збірки поезій знайомили еміграційних шанувальників українського поетичного слова з творчим спрямуванням поета. Були ці збірки теж рекомендацією для Стуса при його вступі в членство "ПЕНклубу" в 1978 році.

У статті "Трунок і трутизна", опублікованій у 1986 році, як вступ до збірки Стусових "Полімпсестів", Юрій Шевельов теж заторкнув питання впливу біографії Василя Стуса на вивчення його поетичної творчості. Він писав: "Парадоксально, але правда: героїчна біографія Стуса сьогодні стоїть на перешкоді розумінню його як поета".⁵ Пізніше про це саме згадували й інші дослідники. Наприклад, Михайлина Коцюбинська у статті "Феномен Стуса" писала, що "ширший загал знає передусім саме ім'я Стуса: згодні сурогатами душі вабить образ праведника, децю відокремлено від конкретної матерії його поезії".⁶ Подібну думку, продовжену децю в іншу площину, висловив теж австралійський україніст Марко Павлишин. Він обстоює потребу виведення дослідів поезії Стуса поза рамки його "героїчної біографії", але зазначає, що такий підхід не буде легким тому, що "все компетентне українське літературознавство в більший чи менший мірі мусіло звертати увагу на аргументацію політичного в естетичнім". Що ж до дальших критичних оцінок Стуса як поета, то Павлишин схильний вважати, що такі серйозні критичні оцінки Стусової творчості мали б формуватися в колах материкової і діаспорної "лояльної множини", оминаючи при тому, звичайно, тенети іншого культурного "колоніалізму": мовляв, "Стус добрий, бо в певних рисах подібний до Рільке".⁷

У 1993 році Юрій Покальчук також писав, що *Україна не знала Стуса-поета до середини минулого року, та ще й зараз мало знає. Він тільки йде до неї. Політичний ореол покищо затінює все*.⁸

З вищенаведеного виходить, що в Україні поетична спадщина Василя Стуса саме тепер упорядковується й критично осмислюється. Покищо у спогадах і критичних статтях переважає тон емоційних підкреслень його ролі як праведника, замученого за відверті погляди тиранією попереднього режиму.

⁵Юрій Шевельов "Трунок і трутизна", Полімпсести, В-во "Сучасність", 1968, ст. 57.

⁶Михайлина Коцюбинська, "Феномен Стуса", "Сучасність", вересень 1991, ст. 34.

⁷Марко Павлишин (Ред.), Стус як текст, Мельборн, 1992, ст. 34.

⁸Юрій Покальчук, "Довга дорога додому", вступна стаття до "Василь Стус" — Вікна в позাপростір. Київ, 1993, ст. 6.

Тенденції іншої крайности побутують у сучасній так званій "новій літературній критиці", в якій помічаються наміри відсування особи автора від його власного твору. Прихильники "нової критики" вважають, що твір треба розглядати поза особою автора, як "цілість саму в собі".

Самозрозуміло, що у вільних, устояних культурах, яким ніколи не загрожувала денаціоналізація, такий підхід до оцінок літературного і всякого іншого твору, як "цілості замкнутої у собі", може співвідповідати таким критичним нормам. Але там, де століттями точилася гостра боротьба культур, і де протягом останніх десятиліть існувала необхідна потреба просування елементів національного й героїчного в естетичне, — така оцінка твору поза особою автора, була б, здається, недоцільною практикою.

Основне коло тем української літератури завжди "оберталося навкруги людини і її долі". Іншими словами — наша поезія і проза тягнула на собі тематичний тягар, який насправді належав релігії і філософії. Але тому, що релігія була більш обрядовою, — у ній не було відповідного місця для якогось поглиблення й кодифікації основних засад моралі. Потім релігія була затиснута офіційним атеїзмом, а філософія — порожнім доктринерством марксизму. Тому в таких умовах відображувалася в літературі надзвичайно складна своїм внутрішнім змістом концепція позарелігійної боротьби добра зі злом. То були наполегливі шукання світла в темноті — шукання відповідей на дошкульні питання, які поставили перед людиною, якій не дозволялося навіть вільно мислити. Все це, образно кажучи, лягло на плечі нашої літератури, якій у той же самий час треба було ще й обороняти свій національно-естетичний характер і національні інтереси народу. Отож, це теж треба мати на увазі, коли йде мова про тематику творчості Василя Стуса, в якій сплелися філософські й релігійні морально-етичні мотиви, як, наприклад, у наступних рядках:

*Крізь сотні сумнівів я йду до тебе,
добро і правдо віку. Через сто
знів. Моя душа запрагла неба,
в буремнім леті держить пугь на стовп
високого вогню...*

Твір, як відомо, не народжується у порожнечі, а завжди постає, як реакція автора на обставини, на особливі події та на окремі явища. Така реакція викликає в уяві автора різні образи, які формуються, як творчий продукт його суб'єктивного переосмислення тих подій і явищ. Тому в кожному творі відчувається присутність автора.

Слід вказати на ще одну проблему, пов'язану з дослідженнями творчості Василя Стуса. Та проблема в тому, що при дослідженні багато розмірковується про впливи й запозичення. При чому іноді не розрізняється запозичень від багато складніших прийомів алюзій — натяків на окремі місця у творах інших авторів, що в більшій мірі свідчать про начитаність автора й повагу до творчості інших авторів, аніж про запозичення.

Майже в кожній україномовній статті про творчість Стуса, неодмінно згадується вплив на нього творчості Шевченка. Явище ніби й самозрозуміле, але все ж таки вимагає певного уточнення. По-перше, у тих умовах, в яких формувався світогляд Стуса-поета, — Шевченко був, і далі залишається, єдиною, вивіреною часом, загально шанованою національною величиною, яка переросла в символ повноцінного українства. Отже, можна вважати, що Стуса приваблювала може не так сама поезія Шевченка, як радше його постать, — його неподатлива національна позиція. По-друге, Стус-засланець не без причин прирівнював свою особисту долю до долі Шевченка-засланця, не відаючи того, що він теж закінчить своє земне існування на чужині в тому самому віці (47 років) і його прах так само буде перевезено з чужини й перепоховано на рідній землі.

Читаючи поезію Стуса, приходимо до висновку, що його поезія дійсно високоінтелектуальна, філософська, переткана глибокою символікою. Вона, як писав Ю. Шевельов — "наскрізь людська і людяна", "повна піднесень і падінь, одчаїв... прокльонів і прощень..."⁹

Дехто може думати, що то навіть не поезія у звичному сенсі, а лише віршовані відривки скарг душі з казематного щоденника почувань туги, самотності і безнадії, як, наприклад, у наступному триряднику:

*Це туга. Так. Моя туга —
відбігла, ніби сука, стрімголов
од понелища серця. Виє здалека.*

Коли звернемо мову на творчу трансформацію ідей і образів, то наткнемося на дві відмінні перспективи: творення і сприймання, за принципом яких у літературі автор, нормально, йде від ідеї через образ до слова, а читач навпаки — від слова через образ до ідеї. Слово тут виконує функцію посередника у двох суб'єктивних процесах. У Стуса така трансформація ідей в образи відбувалася у винятково складних обставинах. Тому його образи й лексика

⁹Юрій Шевельов, "Трунок і трутизна", ст. 28.

значно відрізняється від образів і лексики поетів, котрі писали в порівнянню крапчих умовах. В цьому й полягає особливість Стусової поезії. Власне ця особливість вимагає теж особливого уважного сприймання.

Юрій Покальчук вказує на "дисципліну слова" в поезії Стуса, на "лаконізм" вислову, "незвичний широкий словник", "ескетичність". Він згадує, що в одному листі Стус заявив, що він *"відходить від традиційного українського вірша, від римованости, бо йому тісно в традиції. Він ішов до розкріпаченої манери того верлібра, який збагачений жорстокими законами єдності ритміки, думки і звуку"*.¹⁰

При читанні Стусових віршів зразу відчувається, що вони не надаються для поверхового сприймання, і не легкі вони також і для дослідника, бо не всі вони датовані і багато з них зазнали пізніших редакцій, багато розгубилося. Тому можна лише умовно говорити про якийсь поділ його творчости на періоди.

Безперечно, у творчості Стуса, як і в кожного поета, був ранній період з інтимними переливами почуттів. Такі вірші знаходимо в нього зі згадами про молодість, про природу, серед якої ніби час заплівся у верболозний спокій і тільки

*Соловей витьохкує і тягне
на вологій волосині ніч.*

У вірші "Не одлюби свою тривогу ранню", писаному 1985 року, Стус ще, як молодий оптиміст, сприймав життя в романтичному сенсі. Він роздумував про шляхи в майбутнє, про "дороги незорі" в "сизуватій прохолодній млі", про "усмішки лукаві" і про майбутню славу:

*Шумуйте, весни — дні, ярійте вечори,
поранки, шліть нам усмішки лукаві!
Вперед керманичу! Хай юність догорить —
ми віддані життю і нам віддасться в славі.*

В іншому місці поет творить образ, в якому поєднує тонкий натяк на дівочий гріх зі щирим співчуттям до жіночої долі — суворі долі, що не дає другої нагоди, щоб виправити помилку й повернути втрачене. Загублена честь, як і втрачена невинність — не повертаються:

*і плакала за втраченим вінком
юначка, заробивши на горіхи.*

¹⁰Юрій Покальчук. "Довга дорога, додому, ст. 8

Ту саму тему, розвиває поет теж у вірші "Під диким сонцем", застосовуючи поглиблено-вдумливі образні асоціації:

*Як відпливуть мужі — круглясті чари
благатимуть з простертими руками
Перуна — окропити грішну землю,
прибивши порох на стежках кохань.*

У такій же манері спрямовується уява поета в далеку, прикриту віками, дохристиянську давнину у вірші "Накликання дощу":

*Кружляє ватрище в рухливім колі чар,
простерті руки вкручуються в простір,
мов пасма дощові, долоні гострі
жіночою колишуться печаллю.
Сколінені мужі і ниці пахолки
німотні руки перед себе рвуть.
І неба молять і дощу зовуть.*

У "Медитації" 1964 року знаходимо рядки, які уже свідчать, що поет почав глибше вдумуватися у зміст життя. Він звертається сам до себе пишучи: "Тож — не спіши. Бо всьому прийде час..." "в дорозі — розум і чуття твої..."

*Від ранніх трав, від мерехту зірок
ти повертаєшся лицем до себе.*

або:

*Минає час моїх дитячих пір.
І я себе з тим часом проминаю.*

Привертає увагу зміст вірша із 1966 року, який навіяний тривожним передчуттям — примарливою візією його власного майбутнього із "частоколом молодих розп'ять" і "скрипом іржавого завіса", і чекання "вороття на призабуту землю".

*Летять літа. Як голуби — летять.
Лиш падає на скроні біле пір'я
і квітне в небі золоте сузір'я
над частоколом молодих розп'ять.
І старієш, і виживаєш вік,
що пробіжить і спиниться в долині,
де являться тобі в ясновидінні
віконниці дубові шальові...
Метляння рук, і подумів, і снів
заступить скрип іржавого завіса.*

Поезії писані між першим і другим арештом 1972-1979 років відображають есенцію національної трагедії і важкий шлях поета "до самого себе", до самопізнання, що проходив через драматичні колізії роздумів, сумнівів і власних невдач у жахливих умовах боротьби за існування.

Потім — творчість після другого арешту до останніх днів його страдницького життя (1980-1985), себто — розуміння своєї безвихідної ситуації і свідоме вгамовування почуттів та спокійне спрямовування уяви "в позапростір".

Моторошно звучать рядки зі збірки "Веселий цвинтар", де поет висловив думки, в яких окреслюється візія його власної смерті:

*Як страшно відкриватися добру.
Як страшно зізнаватись, що людина
ще не вмерла в нас, як страшно ждати,
коли вона захована полме у темряві,
щоб нишком відвезти її на цвинтар душ...*

У біографії Василя Стуса нещасливою датою був четвертий день вересня. У той день 1965 року в кінотеатрі "Україна" він, як уже згадувалося, кинув виклик тиранії, а рівно через 20 років після того зустрів смерть "у темряві" за "іржавим завісом" у кар'єрі ВС-389/36 у селі Кучино, Пермської області. Його поховано на цвинтарі в селі Копально.

19 листопада 1989 року прах Василя Стуса разом з прахом Юрія Литвина і Олексі Тихого перепохоронено в Києві. Але вороже охвістя мстилося ще й навіть над мертвим поетом: вночі з 22 на 23 лютого 1990 року було спалено хрест на його могилі. То був останній акт дикої, нечуваної в цивілізованому суспільстві ненависті до покійного поета.

Історичні події уже розхитували підгнилі стовпи "імперії зла". Але химерна доля хотіла, щоб життя Василя Стуса обірвалося на межі, за якою вже починався світанок нової воленосної доби. Скоро після того постала Вільна Україна. І, ніби, передчуваючи такий іронічний поворот своєї долі, він писав:

*Ти варіант.
Невчасний гість.
З запізненням зустрів тебе твій вік.
А ти прийшов зарання...*

Роман Федорів

ЄРУСАЛИМ НА ГОРАХ

*Цей роман про кожного з нас,
про наші страждання,
про нашу землю,
її минуле й сучасність;
це роман про воскресіння душ наших,
що прагнуть дійти до Єрусалиму*

"Пастирю добрий, що кладеш душу за віви! Не остав нас, хоч іще ми блукаємо; не остав нас, хоч іще грішимо перед Тобою...

Каємося, просимо молимо; каємося із-за злих діл наших; просимо, щоб Ти страх свій послав у серця наші; молимо, щоб на Страшному суді Ти помилював нас...

І поки стоїть світ, не наводь на нас напасті спокус, ані не передай нас у руки чужих, щоб не прозваний город Твій полоненим городом, і стадо Твоє — чужинцями на землі не своїй; щоб не сказали сусіди: де є Бог їхній?"

Митрополит Іларіон. "Слово о законі і благодаті". 1140 р.

* * *

8

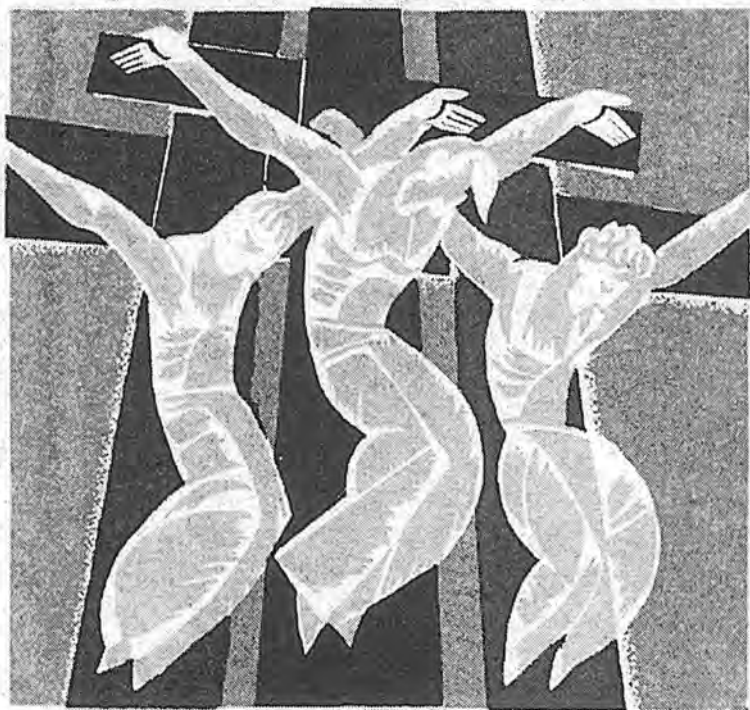
Котрогось року, здається, за Хрущова, серед літа допиталася до нашої хати дебела, сувора з вигляду жінка, але вже схилена на ціпок; жінка назвалася Гафією Кукурудз із села Братишани, що по дорозі на Надвірну. Приїхала у Черчен спеціально.

— Пишетесь Ключарами? — спитала вона, сідаючи на лавку в нашому саді. Старосвітські ткані бесаги поклала на землю біля ніг і пильно озирнулася навколо.

Тоді ще жили тато; тоді й мама були молоді; вони обоє, тато і мама, трохи недовірили й сполохано поглядали на незнайому жінку. Мама немовби щось передчувала, вони підсвідомо здогадувалися, що прихід цієї жінки є знаком, попередженням, бо аж зблідли... і тяжко було їм пережити кілька хвилин, тяжко було перебути в невідомості й тривозі, вони хотіли б чимдуж невідомості позбутися (ї віддалити її хотіли на завтра, на післязавтра, на рік), бо линули до Кукурудзихи, як до рідної, припрошували до дзбанка з кислим молоком і мало не хапали жінку за руки.

РОМАН ФЕДОРІВ
**ЄРУСАЛИМ
НА ГОРАХ**

ЧЕРВОНА

КАЛИНА

На фото: обкладинка книги Р. Федоріва „Єрусалим на горах”

Гафія Кукурудз, однак, не поспішала з головними словами, спершу обходила слова малозначними, мовляв, гарно тут у вас на півострові, поруч річка видзвонює, і поле пахне, і сад погойдуються, шумить. Рай.

— Чи мали-сте, газдине, сина, що звався Зіновієм? Чи жив він у цьому раю? — врешті спитала, і, певно, проти своєї волі спитала, мала намір довше посидіти в нашому саду, нікого не тривожачи, щоб до передчуття тривоги мама з татом звикли, бо затулила долонею уста.

Було пізно..

Мама не скрикнула й не кинулася до незнайомої, лише схлипувала і аж хитнулася (а може, це земля гойднулася?), тато встигли обняти їх за плечі... обняли й заспокоїли, і мої мама посміхнулися, правда, гірко й сумно.

— Ніхто вже й не пам'ятає, нанашко, чи був на нашому обійсті рай, — промовили мама навдивовиж спокійно. І тільки вони знали, скільки цей спокій їм коштував. — І люди, сусіди тобто, і, певно, дерева в саду, і, певно, ріка наша забули, що в тому раю походжав колись хлопець, якого звали Зіновієм. Якщо б дерева про нього пам'ятали, то їх би зрубали. Так, їх би порубали, — повторили мама. — Ніби не знаєте, нанашко, чого дерева рубують? — Мама відповідали непрямо, слова їх були схожі на ластівки, що то сідали на вориння, то раптом сполохано злітали вгору, немовби хтось цілился у них зі стрільби.

Жінка, що назвалася Гафією Кукурудз, хитала головою; я тільки тепер помітив, що вона була дуже стара: і руки в неї тряслися, тому й опиралися на ліщиновий ціпок, і велика сива голова в чорній хустині, по-старосвітському пов'язана, теж тряслася, а губи ворухились. Правда, трималися вона незалежно, погляд мала допитливий, суворий: очей ще старість не забілила.

— Марно ви мене боїтесь, жінко, і ви, газдо, — обізвалась вона докірливо. — Я вже застара, щоб чинити зло... буду вмирати скоро. Чую смерть за плечима. — Вона оглянулася й махнула поза плечі ціпком, немовби свою смерть відганяла. — Тому й прийшла до вас, люди, щоб висповідатися: я знала вашого Зеня. Його кликали в підпіллі "Чорнотою". Був він колись... був...

Мама озирнулася на тата, а тато кивнули головою, мовляв, кажи цій сторонській жінці, яка знає псевдо нашого сина, правду.

— Був? — шепнули мама. — Чому був... колись? — Тепер мама прихилилися до старої, узяли її за руки, і термосили, і зазирали у вічі. — Був... то значить, що його нема?

Ніби ви, жінко, не здогадуєтеся, що його нема, бо ж копу років

не дає про себе знати? Хіба ви не звикли до його смерті? — запитувала стара. Кружляла навколо, заходила здалека й зблизка.

— Та де... де б я могла звикнути до його смерті, — відповіли мама. (Губи їх — сині, а попід очима — чорно). — Я звикла, кажу вам правду, до смерті старшого сина. Він десь на хребтах у Карпатах упав і лежить на Дуклі. Мені-бо прислали похоронку... похоронка — це немовби хрест на гробі на нашому сільському цвинтарі. А Зеника я очікую живого. Ніхто ж бо не видів його смерті.

— Ой жінко, — заломила руки Кукурудзиха — я її, синову смерть, виділа, — промовила спроквола. Голова її важко впала на груди, очі встромила в землю.

— Коли то сталося? — спитали тато. Голос їхній був ламкий, хриплий.

— Давно, — відповіла Кукурудзиха, не підводячи очей. — У сорок восьмому, пам'ятаю, на Спаса, серед ночі. Моя хата коло лісу недалеко... Монастирем ліс називається, корчі підповзають мало не до порога. Була мені біда з тією лісовою близькістю. Вночі — наші хлопці: бабію, відчини. Голодні були, звопивлені. Я їм сорочки прала і нафтою голови мастила від вошви. А вдоствіта надбігала з району якась "Червона мітла" або "Червона кішка", то ще якась холера... та всі з автоматами, та всі люті, як пси, та один із другим ставлять мене під стінку й кричать: "Растреляємо, суко, еслі не признаєшся, что бандеровіцам помогаєш". А я з-під стінки... а я тую стінку, чуєте, нігтями довбаю й плачу: "нащо розстрілювати, коли й так скажу, що деколи партизани з лісу приходять. Що ж маю робити? Прийдуть і наказують: "Бий воші, бабо, бо то більшовики".

Совіти в синіх кашкетах реготалися, що скоро бандерівців в схронах та по лісах воші стереблять, потому "визволителі" наші ретельно перевернуть усе в хаті до нитки, спичаками подвір'я перетикають, кожного разу схрона шукали, криївку, і біжать далі в село. А я стою, під стінкою, чекаю пострілу.

І чи один раз так діялося...

Вночі перед Спасом більша сила совітська, як саранча, налетіла на ліс. Хмара їх була. Цілий день у Монастирі грали машингвери й гримали вибухи. Що діялося в лісі — не знаю. Хвалилися потім командири з району, що три машини вбитих бандерів повезли до Бистричан. А одного недобитого, пораненого в груди й в обі ноги, видно, не запримітили, він цілий день лежав у болоті. Можете собі уявити, прошу вас, який то був для того хлопця страшний день... а може, й не день, може, він і не бачив дня, бо сховався кро-

в'ю і ніч заступала йому очі.

Одначе хлопець не хотів вмирати посеред лісу самотнім... не хотів, щоб вороння ним живилося. Він повз і повз цілу ніч, вмираючи щораз і щораз воскресавши, поки на світанку не зобачила його на своєму подвір'ї біля криниці... коло кам'яного жолоба, з якого напуваю корову. Він лежав на крисі жолоба, і я думала, що партизан вмер, а він руку встромив у воду і ворушив слабо пальцями... і, певно, вода тримала його при житті. Що я могла з ним зробити?

Признаюся вам: і страшно мені стало, бо кожної миті могли наскочити енкаведисти, і жаль мені було хлопця. Лежав він увесь обкєрвавлений, мундир подертий, лице заросле, чорне, в правій руці мав револьвер... револьвер той був увесь у глині. І я зрозуміла: він кулю в револьвері заладував для себе.

— Не кваптеся, нанашко, — перебили мої мама і взяли благально Кукурудзиху за руку. — Най він ще поживе...

Гафія Кукурудз замовкла. Тиша тривала довго, цілу вічність, мабуть, мої мама стовбеніли біля не баченої ніколи криниці, де лежав наш бідний Зеник.

Аж тато врешті спитали:

— І що було далі?

— Далі... я занесла хлопця до хати і поклала на лаву, спершу вийнявши з руки зброю. Він блимав білими від болю очима й шептав... і шептав, щоб я стрілила йому в голову або в серце... тепер уже можна йому вмирати, бо принаймні буде похований.

А я розірвала на півки стару свою сорочку й обмивала страшенні його рани літеплом, а на чоло клала мокру шматину. От вся була моя поміч... — Стара важко дихала, переживала, видно, давно преболене. — Що я більше могла? — і заплакала. — Що я більше могла зробити, щоб втишити його муки? Покликати дохтора? Де він? Молитися Богові? О так, я молилася... молитви мої зливалися з слізьми, з стогоном пораненого, його маренням. Він зривав з себе бандажі, мої молитви і сльози, видно, не помагали, хапався сидати... сидав і падав, як сніп і все просив віддати йому пістолю.

Так тривало цілий день.

Надвечір заснув чи втратив пам'ять, бо лежав тихо, як дитя в колисці. Я сиділа біля нього й відганяла мух, що лізли в лице, і був він мені у цю хвилину, повірте, рідним сином. Щось мені так стало давко на душі... якось по-новому стало на душі, ні, не скажу, що це нібито нове почуття, чи як його назвати, було радісним... бо яка то радість, коли ось хлопець вмирає. Було мені сумно, так, душа моя тліла, але й... але й солодко було. І ви люди добрі, не судіть мене, не подумайте про мене нічого злого, я потім зміркува-

ла, що то обізвалося в мені почуття материнства. Я до старості дожила, а такої медовості не зазнавала, жила собі самотинно під лісом, хлопці чомусь обходили мене боком, я їх, певно, відстрашувала... така з виду нефайна, кістлява була. Замолоду це мене мучило, бо, прецінь, не з дерева витесана, хотілося дитинки, потім хотіння минулося на цілі віки, аж... аж воскресло щось, мовби я сиділа коло свого сина, воскресло щось солодке, рідне, материнське.

Воскресло й вмирало, чуєте...

Я плакала, уткнувшись в ноги пораненого... я ніколи так не плакала, ніколи мій жаль і розпука не були такі бездонні, і я не знала, як порятуватися від безодні, що розверзлася переді мною, від болю, що країв моє серце на кавалки.

На лаві лежав мій син.

Я бачив: мої мама заперечливо покрутили головою; вони не хотіли ділитися з кимсь навіть своїм болем.

— Ні, — таки промовили вголос. Але Гафія Кукурудз не звертала на маму уваги.

— Так мені стрілило, жінко, в голову... і не перече, — сказала суворо. — Так я хотіла; так напоумив мене Бог; так краялося і плакало моє серце. Ні, не було це гріхом, що я усиновлювала собі чужого сина. Як це не страшно, добрі люди, як це, може не людському, але бігме, в тому риданні, в плачі я була щаслива: я мала над ким і за ким плакати.

Стара Кукурудзиха всміхнулася, підвела голову й по черзі споглядала то на маму, то на тата.

— Я щось таке творочу несусвітнє? — спитала, все ще усміхаючись; усмішка скрасила її вилицювате й довгоносе обличчя. — Чи ви мене розумієте? — зітхнула, і похмурість її спеленала. — Чи зрозумів би мене цілий світ? Та й, якщо поправді, чи розуміла я саму себе? — Вона стиснула плечима і попросила в тата закурити. — Це я тоді, в сорокових, навчилась труїти себе. Тільки й розради, — затяглась глибоко димом.

Капшляла тяжко.

Ми всі терпляче очікували, поки вона відкашляється і думкою повернеться до своєї хати під лісом, що називається Монастир. Там лежав на лаві Зіновій.

— Ага, на чому я скінчила? — спохопилась Гафія, помітивши, мабуть, наше чекання. — О, згадала. Видно, я надто голосно плакала, бо хлопець на лаві кліпнув кривавим оком і ворухнув спеченими губами. Ледве розібрала його урочастий шепіт. А він запитував, як ся називаю.

— Гафією, — відповідаю. — Нащо ж тобі, дитино, моє ім'я? Не бійся-но, не зраджу, енкаведистам не видам, — образилася я, дурна. Мені здалося, що він шукає по хаті чужих, тих, яких я повинна б привести, поки він спав, бо блудив очима.

— Я й не боюся, вуйно, — промовив він спокійно так, упевнено, — Чого б я мав боятися? І кого? Я вже стою... я вже стою... я вже стою, — повторив він три рази, — поза межами страху. Буду вмирати, — тихо вимовив. При своєму розумі був, здалося мені, свою смерть обдумав.

— Ой, — кажу, — пусто говориш, хлопче. Ти молодий, кров молода — смерть перебореш, — пробувала від чорних думок його відігнати. — А взагалі — мовчи, кожне слово коштує тобі здорв'я. Дохтори забороняють.

— Де ті дохтори, вуйно? — намагався посміхнутися і не міг, бідний, кривився від болю. — Смішно тут згадувати про якихось дохторів. А говорити забороняєте... дайте наслідок сказати декілька слів важливих і небезпечних для моїх батьків. Слова мої, вуйно, можна продати ворогам... скажуть вам "Спасібо", дров на зиму привезуть і хату перекриють. Та ви цього не зробите... правда, не зробите? Перехрестіться, прошу вас. — Бесіда його була хаплива, слово через слово, він квапився, відчував, що відпущено йому мало.

Я хрестилася мовчки і мовчки ковтала сльзи. Він дивився у стелю... дивився, певно, в небо, пригадував щось, бо брижив чоло.

— Не болить мене, нічо', вуйно, аж дивно, що не болить, що мені добре і що можу з вами говорити... що можу при ясному розумі заповісти вам, щоб колись... якщо не боїтесь... якщо ліпші часи настануть... дати звістку моїм мамі й татові, Ключарі пишуться... Ключарі з Черчена коло Рогача... дайте звістку, що їхній син Зіновій загинув. Сто разів його прострілили, й він упав... Він упав, а ви будьте обережні, вуйно, щоб себе не наразили й моїх родичів на Сибір не спровадили. Добре? Най моя смерть буде вашою таємницею. — Промовляв він отак слово за словом, часом попереднє слово забував і повертався за ним... а я збирала його слова, як пацьорки на нитку, щоб-м не загубила.

І знову хрестилася, сама собі присягаючи, що хлопцеві слова впадуть у мою душу і проростуть там таємно, і буду їх носити таємно... таємний хрест буду носити в собі.

Так, таємний хрест буду носити в житті...

— Бог дасть, синку, що встанеш... я тебе догляну... я тебе зіллям полікую... тобі, молодому, рани не страшні, — плакала я над ним... над вашим сином... над моїм сином. — Ще, — кажу, —

візьмеш свій револьвер і підеш ворогів воювати. Ось побачиш.

Він осміхнувся... ні, не мені сам до себе, може, до вас, тату з мамою, може, до свого револьвера.

— Ой, де, — зітхнув, і хлопнуло йому в грудях. — А пістолю, як умру, зі мною поховайте, З чим явлюся перед святим Петром, воjak я преціно...

Отак ваш Зіновій говорив зі мною перед смертю. Це були його останні слова... останні слова про те, що він воjak. Ні, наслідок це мене попросив, щоб я заспівала йому щось. Я не вміла співати ні партизанських жалібних співанок, ні стрілецьких, що за Польщі в читальнях і на фестинах співали, ні навіть дівочих про кохання, не мала я замолоду охоти до співанок... кому мала співати? Сама собі? Знала тільки одну, давню, це мама мої небіжка під куделею співали, що червоне сонце сходить, червоне заходить, молодий й жонатий до дівчини ходить.

Ой ходить він, ходить...

Я співала, а ваш син умер. І бийте мене, і кленість за те, що-м принесла вам чорну вість. Та мусіла-м. — Кукурудзиха вхопила мамини руки й стала їх обціловувати.

Мама наші кам'яно мовчали; вони й не схлипнули, лише закусили губу вперто й дивилися кудись поперед себе невидимо... дивилися або ж у минувшину, або ж вдивлялися в той край за Бистричанами, де вмирав наш Зенко.

Тато глухо і тяжко ридали, обнявши яблуню, билися головою об її стовбур. Дерево, здавалося, тремтіло від важкого чоловічого плачу, і ще здавалося, що листя на ньому жовкло, обривалося й розпеченими клаптями міді скапувалося по одному на землю.

— Де ж ви його поховали? — мама врешті вийшла з своєї замкненої тиші, як із усохлого лісу, що вмер од людського болю. — Бодай по-християнському, по-людському поховали, щоб душа його не блукала неприкаяною? — Мама були білі, як папір, очі горіли сухим вогнем. Мені, малому, був незрозумілий страшний їхній спокій, замуrowаний у собі жаль; я пробував притулитися до мами, узяти їх руки у свої, я хотів їх бачити такими, як тато — розплаканою, м'якою. Однак мама ласкаво відіпхнули мене від себе, вони мене мовби й не бачили, цілий великий світ звузився й уперся у стару жінку, яка принесла звістку про Зеникову смерть.

— Як могла, моя люба, так і поховала, — зітхнула Гафія Кукурудз. Висока зростом, широка в плечах, костиста, вона никла перед маминим сухим і неплакучим поглядом; вона немовби виправдовувалася, що принесла в родину смуток. — Пам'ятаєте, які часи панували небезпечні? Прийшов хлопець з лісу, й ти дала йому

води — і вже совіти рокували тобі Сибір. Переховала на горищі — Сибір, а хату палили. Омила йому рани — Сибір. Заплакала над убитим — це ще більший злочин, бо ти бандерам співчуваєш і за ними плачеш — це теж криміналом пахло.

Але тієї днини я нічого не боялася... не боялася і вже... задерев'яніла. Чи, може, жаль узяв мене лютий: такий молодий, такий самотній, далеко від тата й мами лежить на лаві.

Обмила його, як могла... власне, лише обличчя і руки, лице і руки помила, і ноги... аби йшов до раю чистими ногами, й з чистим лицем став перед Господом, і свічку дала йому у руки. І дванадцять "Отченахів" і дванадцять "Богородице Діво" проказала; інших молитов за упокій його душі я не знала. Як настала ніч, то сповила його у верету, обв'язала, як дитину, поклала на grindжолі, якими взимі вожу з лісу дрівця, і потягла... і потягла, чуєте, не на цвинтар, і за це мене не сварить, іншої ради не було, бо замало однієї ночі, щоб аж на другий кінець села на цвинтар дотягти на санках мерця, треба було, мабуть, цілі дві ночі, бо то мука... ти п'ять-десять кроків зробиш і стоїш, віддихуєшся. Крім того, на дорогах чатує на тебе якщо не енкаведист з району, то вже ту-теншній стрибок напевно... а ще підглядає із-за плота сексот.

Серед поля, на "Ксьондзовому окопі", яке стояло облогом... худобу там півсела пасло... лишилися ще незасипані німецькі шанці. Сварить мене, але що я інакше могла собі зарадити. Тільки й того, що дно поглибила, до свіжої землі рискалем добулася, аби хлопцеві м'якше було лежати... м'якше й чистіше, бо дно шанця вже було поросло бур'яном, та й каміння понасипалося.

Ото й усе...

Хіба ще скажу: ніч стояла ясна. Присвічував мені при похороні місяць... висів місяць так низько за плечима, як і у місті ліхтар на вулиці. Звізди, як янголи, крильцями мерехтіли на небі. Я відкрила вашому синові лице, щоб надивився наслідок на світ, на місяць, на звізди... щоб запам'ятав, як пахне вночі поле. Потому сіла коло нього, заспівала йому впівголосу "Вічну пам'ять"... і так виглядало з того неголосного могу співу, що я начебто заколискую його до сну...

Мовчання тривало цілу вічність, воно широко розлилося, як море, і як море, мовчання було глибоким; і не було в тому мовчанні ні нашого саду, ні хати, ні неба над нами, ні вітру попід хмарами, ні сонця... лише ми троє — тато, мама і я, а з нами стара Гафія Кукурудз сиділи на пустельному острові... сиділи на землі біля Зіновія, загорнутого у верету, й стиха наспівували йому "Вічну пам'ять".

Коли ж сумна мелодія припала низько до борозни, до скиб і заплуталася поміж травами і там згинула, мама спитали Гафію:

— Чого-сте, нанашко, так довго... так пізно після похорону до нас прийшли? Ми Зіновія в'одно чекали й чекали.

Гафія Кукурудз обома руками оперлася на ціпок і, здавалося, маму не слухала, думала про щось своє, бо заговорила про поле, про "Ксьондзів окіп", на якому поховала Зіновія. Ще рік, ще два ходила вона до того місця, де була його могила. Якось не втрималася й на Зелені свята встромила поміж груддя свічку. Свічечка горіла на ціле поле, хтось з села те полуміннє бачив, а ще хтось додав, що нібито бачив: ішла полем жінка з свічкою, і ясність була від неї.

Потім німецькі шанці машинами зрівняли, обліг погноїли і посіяли жито.

— Таке збіжжя родить там щороку, як гай, — казала Гафія Кукурудз. — А що пізно до вас приїхала... хіба, чуєте, буває запізнила лиха звістка? Най би вона повік загубилася, як потовчений гріш поміж камінням. Ні, не боялася-м, що стану вороною, боям-ся за вас, що хтось вивідає, чого я приходила, донесе, і будете мати клопіт. І так роки за роками. Тепер нібито легше стало, га? Хрущов, кажуть, тих, кого Сталін на Сибір вивіз, повертає додому. Чи то правда?

— Чи їм можна вірити? — засумнівалися тато. — Ті, що вивозили, ще й тепер панують.

І тато оглянулися навколо насторожено.

Гафію Кукурудз лишили ночувати.

Мама гостили її, чим могли; постелили їй у другій хаті, тобто у прохолодній світлиці через сіни, потім прихилилися до одвірка й попросили:

— Не гнівайтесь, нанашко, але заспівайте мені ще раз тієї співанки, яку ви співали, коли мій Зіновій умирав... ну, тієї, що червоне сонце сходить і червоне заходить.

Гафія Кукурудз уже на постелі після вечірнього "Отченаша" тихо заспівувала, гейби на одній струні грала... та все тую струну долонею тамувала, а мама, запліскавши очі, лише ворухнули губами.

Можна було відкласти поїздку до Зіновія на осінь (так радили тато), але мама мовчки покрутила заперечливо головою і стали збиратись найближчої неділі. Тато мусили відпроситися на день-

два в колгоспі, бо "маємо весілля у родичів під Надвірною, усією хатою їдемо". Про "весілля" було сказано й сусідам, яких попросили доглянути корівчину і курей. Сусіди, може, не дуже вірили в наше сторонське весілля, з маминого лиця не могли вчитати весільного настрою, але попоратись на обійстю не відмовилися.

Братишани — велике село, до якого із Бистричан півгодини їзди автобусом. Десь у саме полудне ми були на місці. Хатина Гафії Кукурудз, жінки, яка "з палицею ходить" (так про неї кажуть в селі), справді втекла від гурту аж попід ліс, стернища колгоспних полів оточували її зусібіч, як золотисті полотна.

Гафія Кукурудз стояла на воротах, і було таке враження, що вона нас очікувала щодня.

— Спочинете трохи, — запросила до хати, чистої і білої, погаздівському доглянутої, що ховалася попід крилами старих ясенів.

— Напийтеся квасного молока. Бо спека...

Мама неохоче переступили поріг; було видно, що вони нетерпеливляться; раз-по-раз кидали бистрі зирки на поля, шукали, певно, Зеникову могилу; вони її, певно, уявляли високою, з хрестом, а біля хреста — кушч калини.

Насправді ніякої могили не було. Поле стелилося рівно, розлого, облягаючи з півдня село, а з півночі загонами, немов морськими затоками, поля забігали в дубовий ліс, що називався Монастирем. Мені, правду кажучи, баглося в ліс під тінь дубів, але Гафія провадила нас у відкрите поле; вона тюпала попереду, вперто дзьобаючи палицею стерню. Поля лежали тихі, зімлілі під жарким сонцем, що плавило стерню на чисте золото. У сизій імлі понад землею плавали, немов острівці, купи соломи з-під комабайнів, поміж ними поважно нипали бузьки.

Ніде не було видно ні жниваря, ні пастуха; ген-ген на обрії червоніло кілька комбайнів.

Врешті Гафія зупинилася й почала пильно розглядатися.

— Десь тут... десь тут були шанці, — промовила вона безпорадно й почала палицею тут і там копирсати землю. — Десь тут я його поховала. — Жінка мало не плакала, кружляючи по стерні. — Тепер і сліду, люди добрі, нема, все розрівняли трактори, переорали і затовкли. А я така була впевнена, що раз-два місце віднайду. Даремно тільки вас розтривожила.

Справді, ніяких слідів німецьких окопів не було видно, хоч подекуди поміж стернею ховтіли плями жовтої глини, але хто знає, чи це була дика земля з німецького шанця. Кружляли й ми з татом, перевертаючи каміння, що траплялося під ногами. Мені зда-

валося, що під котримось каменем відкриється мені тайна... а може, під котримсь каменем я знайду Зеників револьвер. Лише мама стояла на місці заціпеніло, відчужено, і з їхнього обличчя не можна було прочитати: чи вони розчаровані, чи вони огнівані, чи збиралося їм на плач, чи клекоче у їхніх грудях крик? Тільки тепер, у зрілі роки, я зрозумів розпач матері, яка поспішала на синову могилу... поспішала, а могили насправді нема, є поле, є сонце розпечене над стернями, є пахучий дух соломи, є туркування бузків, є безпорадне нипання старої Гафії, а з могили нема ні знаку, ні прикмети — нічого.

— Знаєте, Петре, — звернулася до батька стара жінка, до матері вона підступити не сміла, навколо матері немовби відчувала накреслене, а то й викопане коло. — Я, бігме, не винна-м. Роки, як вода, все зміли. ніякого знаку... знаю лише, що отут на краю поля... що ліс був неподалік. А точно... хіба вкажеш тепер? Один Бог із неба видить, де Зеникові кісточки лежать.

— Хто знає, може, так і повинно бути, нанашко, — подали мама голос. Були цілком спокійні; споглядали на нас ласкаво, усмінено.

Але руки... власне, дивлячись на їхні руки, я помітив, що мама не були ані спокійними, ані ласкавими, вони ридали в душі, і руки їх цю муку видавали: пальці корчилися в судомах, стискалися в кулак і знову розпрямлялися, долоні певний час були відкритими, мовби мама збиралися когось обняти, але через секунду вони вибухали... так, вибухали сіпненим у кулак гнівом. — Може, так і повинно було статися, щоб Зениковою могилою стало ціле широке поле... і цей ліс на додаток, де його поранили. Може, він для цього жив, для того й боровся і задля цього загинув, щоб злитися з цим полем. Адже це поле — Україна. Правда, Павлуно? — спитала мене й пригорнула до себе.

Гафія Кукурудз її не зрозуміла, вона, певно, хотіла бачити сльози, чути прокляття, тому споглядала на маму стривожено, навіть злякано: чи при своєму розумі ця жінка, що таке... високе, як у молитвах, виговорює. Зате ми з татом нашу маму знали.

— Сядемо тут колом просто на стерню, — промовили тато. — Засвітимо свічку й помолимося за Зеникову душу. Лишимо їй хліб святий із нашої печі і лишимо грушки з нашого саду.

Тато запалили тоненьку свічку й встромили її поміж груддя жовтої глини; свічка горіла рівно, тихо, лише один раз полум'я хитнулася вправо: може, то вітер із лісу... може, давня куля свиснула... може, мама зітхнули... може, Зеникова душа дихнула на свічку й дала нам знати: я єсьм тут!

УКРАЇНЬКА ЖІНКА в ОУН і УПА

ВЕЛИКЕ ПОВСТАННЯ, яке палахкотило на українських землях більше десяти років, увійде в майбутнє як безпрецедентний випадок в історії усіх визвольних змагань.

Воно не виникло з нічого. Довгі літа УВО-ОУН готовили свій народ до того небувалого подвигу в боротьбі за волю. За ті літа виробився особливий тип борця-підпільника, а згодом повстанця, з їм тільки притаманним психічно-етичним потенціалом. І саме той потенціал був тим небувалим дивом, яке ще дотепер недостатньо досліджене, про яке ще писати і писати.

Героїзм — це самопроявлення людини вищого порядку і як таке не піддається аналізу, дослідженню, розложенню на складові частини. Він проявляє себе серед усіх народів, що живуть по усіх континентах. Однак поняття честі, самопожертви, героїзму у кожного народу має свої особливі відмінності, притаманні етнічній спадковості, виробленій протягом тисячоліть. Так у японців гаракірі було вищим виявом захисту честі, у європейців — поєдинок, римлянин же поклав руку у вогонь і держав доки не обгоріла, щоб доказати свою вірність батьківщині. На Україні пісня про Байду Вишневецького розказує не тільки про надлюдську стійкість, видержаність під час фізичних страждань та зневагу до ворога, але й ще на притаманний нам гумор в присутності ката і в обличчя смерти.

Не можу вдержатися, щоб тут не по пляну згадати епізоди гумору в сучасному, енкаведистській тюрмі.

Слідчий допитує жінку. Збитий, скатований, він ставить останній ультиматум:

— Якщо зараз не скажеш, де переховується "Сокіл", то я з тебе "живой" не злізу.

— Та ви пане слідчий можете "живой" не злазити, аби я живою лишилася.

Можна би видати окреме дослідження насмішок українських героїв в обличчя небезпеки навіть під час пекельних мук.

Героїзм нашого народу оспівується ще від "Слова о полку Іго-

ревім", в козацьких думках, в прекрасній, незрівнянній нашій літературі.

На тлі того минулого, того генетичного фонду повстає перед нами образ підпільника-повстанця 1942-1953-1956 років. Якими ж були ці люди, що масово гинули за честь, волю нашої нації? Якими були ті, що проти яких кинуло не просто дивізії військових, а цілі полчища садистів в повному розумінні того слова. Я дотепер не можу збагнути того явища, і, мабуть, не збагне його ні один медичинський симпозіум. Навіть німецький фашизм відійшов на друге місце перед загально-народнім садизмом московської загартбницької зграї. Вирафінованому азійсько-російському садизмові протистояв героїзм нації, що тисячоліття стояла на грані двох світів...

Ким були ці підпільники ОУН, які в слово "Провідник" вложили зміст невідомий ні одній дотепер революції? Провідник — це той, хто веде. Веде в темну ніч неволі, крізь безпросвітній туман невідомого до осяяного свободою майбутнього, веде через муки і смерть до безсмертя. Це той, що замість покиненої, втраченої рідні є тепер батьком, і матір'ю, і братом. Це той, кого прикази слухали беззастережно, але радісно, кого на небезпечних переходах заслоняли своїми грудьми, а ім'я, псевдонім якого на допитах вірні подруги поглинали зі згустками крові, так і не вимовивши його.

"Командир" був у першу чергу другом, хоч присвоєно йому звання сотника, полковника, генерала. Було тільки одне звернення прийняте в підпіллі і УПА: друже. Скажіть де, в якій армії світу звертається генерал до піхотинця словом "друже" і навпаки? Але ж це впливало стихійно, закономірно. Адже наш генерал спав разом зі своїми охоронцями на одній постелі, їв з такої ж самої миски кашу, ішов у ту ж саму ніч під кулі. Його батьків, жінку і дітей катували, вбивали так само як і рідних кожного рядового стрільця, і ще — у нього не було маєтків, тільки один мундур, що на собі, плацпалатка і зброя. "Піди... що маєш дай бідним... Тоді прийди і, взявши хрест, іди за Мною" (Ев. св. Луки 10,12). Великий моральний закон Спасителя людства став стержнем життя, вчинків, діяльності наших підпільників і повстанців. Справді, є чим гордитися їхнім нащадкам.

Жінка України завжди брала участь у політичному житті народу. Вона була не тільки матір'ю і дружиною, а й активним учасником суспільно-політичного життя і навіть воїном. Та ніколи ще так масово і так трагічно не вела її доля дорогою подвигу нації, як в роки боротьби ОУН-УПА. Якщо взяти до уваги чисельність жінок в підрахунку жертв і перемог, то була вона безсумнівно не

менша як чоловіків. Тут слід врахувати не тільки членів організації і безпосередніх воїнів УПА, але всю ту величезну, т. зв. жіночу сітку, без якої діяльність сотень, куренів і підпільних звен була б немислимою. Це були і працівники УЧХ, і зв'язкові, і станичні, і учасниці пропагандивної діяльності ОУН, і провідниці краєві, обласні, окружні, надрайонні, районні. Хіба всіх перерахувати? Далі, ми не можемо врахувати тут сотні тисяч матерів, які не тільки виховували синів і дочок патріотами, але в рішучу хвилину вложили в їхні руки меч і благословили на святую війну. Провівши синів у повстанці, матері не залишалися бездіяльними. Ночами переводили боївки загрозеним тереном, готували харчі, теплу одягу, вели розвідку, переконували хворих і ранених. Їх вбивали, катували, вивозили на певну смерть в сибірську тайгу, піддавали провокаціям.

Можливо слід було б назвати в тому очерку імена, зокрема наших визначних жінок, таких гігантів чину як Ольга Басараб, Катерина Зарицька, Галина Дидик та інші. Але їх так багато і про них сказано вже чимало. А я завжди думаю про тих, які маловідомі, чи яких імена не названі нігде. То ж, схилиючи голову перед заслугами наших Провідниць, я серцем знов і знов повертаюся до тих, чиї дівочі руки відрізували січкарнею, як було нпр. в Галичі, до тих, яких підвішували за коси до дерева, як це було в Тереховельщині, село Стара чи Нова Брикуля, оповідачка не пам'ятає, бо була ще тоді маленькою. З сіл зігнали людей на майдан. Зв'язкову ОУН (імені не знає), підв'язали за довгі ясні коси, мабуть, головою вниз, бо дитина пам'ятає, що з уст жертви текла кров, і почали пасами здирати з дівчини шкіру. Розповідає Кисіль Марія: "Одного разу мене так побили, що я не могла витримати тих знущань і зомліла. Мали ті душоуби вишукані методи і знаряддя допитів. Одним з таких... була дерев'яна ручка, по боках якої відходили шкіряні ремінці, які по кінцях були зв'язані в гудзи. Дуже болісними були удари такого батога... Але я добре пам'ятала нашу клятву — декалог націоналіста і не виповіла нікого". Ось вам це місце клятви: "Ні просьби, ні грозьби, ні тортури, ні смерть не приневолять тебе зрадити тайну".

В тюрмі Самбора після втечі большевиків були знайдені трупи жінок: повідрізані груди, порозпорювані животи, повиривані жмути волосся, збещення. Лікарські обслідування доказали, що ці нелюдські варвари найперше насилували жінок і дітей, а опісля мордували. Так було по всіх тюрмах.

А етапи на Сибір? Достатньо споминів Гладкої Ірини: "Конвоїри не відкривали вагонів. Ніхто не дбав про те, що їдять і як жи-

вуть схоплені зненацька і не підготовлені до поїздки люди. Не давали не тільки їжі, а й води, Сухе голодування тривало більше тижня. Арештовані злизували вологу зі стін. Язики у більшості розпухли так, що вивалювалися з рота. Щодня вмирали десятки людей, дітей та старших". Мені хвилинами здається, що посихлялися над матерями в тих страшних вагонах, над матерями, які притискали до серця закочені трупики дітей, тіні тих українських матерів з 1933 року...

Коли ж ми, врешті, зорганізуємо всесвітній процес над страхітливим монстром, зложеним із двох садистських конгломератів: комунізму і московсько-шовіністичного імперіялізму? Коли ж світ не на словах, а на ділі осудить геноцид?

Небувале явище в історії людства — масовий садизм викликав не страх, як надіялися в той час комуністи, а зовсім відворотне явище — безстрашний масовий героїзм цілого народу. Рушійною силою протистояння була Любов.

Любов — це в першу чергу атрибут жінки, як біологічної відмінності, якій суджено самою природою захищати нове покоління біологічного виду, жертвуючи собою до кінця.

Дозвольте, зробимо тут маленький екскурс в лінгвістичні глибини стародавньої Греції. В грецькій мові відрізнялося чотири слова на означення любові. 1. Сторгейн — це любов батьків до своїх дітей і дітей до батьків. 2. Ерос — це любов поміж чоловіком та жінкою. 3. Філія — дружба. Це найтепліше, найгарніше грецьке слово. 4. Агапе — любов, яка віддає усе беззастережно, любов жертвенна, готовність віддати життя за другого.

Слухайте, молоді мої друзі, хлопці і дівчата, слухайте, матері і батьки, сучасного комфортного, в більшості егоїстичного світу, саме агапе панувала в роки боротьби ОУН-УПА в серцях українців. Вона — суть Духу. Вона приходить до нас з Небес і так же людині необхідна, як необхідно кожному з нас тут на землі для миру душевного знайти зв'язок з Богом. Мати в усвідомленні його завдання як Спасителя людей хоча і мліла, але мовчки приймала акт Голгофи. Це був пророчий праобраз наших жінок, наших матерів... Я думаю про дружину сл. п. Провідника Степана Бандери. Як мало ми знаємо про її життя! Так, вона була провідним членом ОУН. Так, вона була активним борцем за волю України. Але чи не найбільший подвиг звершила вона як мати в ті дні за кордоном, коли агенти КГБ день і ніч полювали на її дітей, щоб викрасти їх з Німеччини, тайком вивезти в свою злочинну Москву, як заложників смерті. ніхто не почув тоді з її уст жалоби на долю чи нарікання. Вона була ніжною і люблячою матір'ю, але вона була і воїном

визвольної боротьби свого нещасного народу. Вона мужньо вистояла всі ці роки, місяці, і, накінець, трагічний жовтень 1959 року.

Я познайомилася в таборах з колишньою підпільницею Володимирою Кулик. День і ніч не переставало кривавити її серце, а очі виплакали уже всі сльози і дивилися з безнадійним сумом на світ. Кагебісти забрали у неї синочка і віддали невідомо кому, звичайно, не в українську сім'ю. Якщо б вона була назвала людей, які сховали її дитину, КГБ не лишило б її материнських прав, і дитя було б повернене їй. Але Володимира, незважаючи на важке слідство, не назвала нікого, не видала людей, які їй довірилися, які їй допомагали. Таким був моральний закон підпілля: переноси муки сам, страждай і душевно і фізично, але не губи других.

Низка імен жінок, які перенесли муки, важкі кари, смерть тягнуться в безконечних чорних днях і ночах вашої трагічної доби, і немає їй кінця. Ми перегортаємо сторінки "Літопису УПА", видання "Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953", "Літопису нескореної України" і других, і з трепетом, читаючи ці розповіді, усвідомлюємо, що це тільки частинка кровавого рахунку жертв, і що той рахунок губиться в невідомому.

Хочеться тільки склонити зболіле серце перед сотнями тисяч замучених, розстріляних, вивезених, втративших усе, що було дорогим, Українських жінок: матерів, сестер, суджених, — статичних, зв'язкових, провідниць, бійців і тих, хто не маючи określеного звання в підпіллі, а маючи тільки велике почуття обов'язку приймали під свій дах повстанців, кормили, обмивали, обшивали, лікували, ризикуючи кожної хвилини своїм життям, а що гірше, життям своїх діточок, які нічого не відаючи спали в другій кімнаті. Адже кожної хвилини могли застрекотати автомати, зірватись гранати і спалахнути могла гостинна хата.

Вони, матері, розуміли, що ті, хто вночі заходив до них випити горнятка молока — це були також їхні "діти". В той час весь народ був наче одним тілом, одною душею і одне серце билось в унісон героїчною готовністю самопожертви. Це було всенародня агапе.

Чи вернеться ще колись подібний морально-психічний стан нації? Усе можливе. Адже історія кожного народу, як життя одної людини, наче довга нива.

А сьогодні? Як творити нам нову долю України, здобуту такими важкими жертвами? Яку світлу, пречисту і високу ідею поставимо перед народом, особливо перед молоддю? Чи підуть наші дівчата поруч з коханими на труднощі і жертви, чи зуміють відречися багатства, люксових вигод в ім'я вищих етичних принципів? Чи

юнаки наші спосібні зараз, в тій сексуально — "розкріпоцений" ситуації зрозуміти, що не Ерос, а Агапе є суттю любови? Все інше залишає по собі розчарування і несмак.

Чи збагнуть сьогоднішні матері, що не машини і котеджі приносять щастя їхнім дітям? Щастя — це вартість не матеріальна, а духовна. Її за гроші не купити. Її є тільки одна ціна: придержування законів даних Богом і віковичним духовним генофондом нації.

Будемо надіятися, що Україна відродиться остаточно на героїці Великого Повстання, а наша молодь, якій суджено майбутнє зрозуміє, що ні одне майбутнє не відірване від минулого і почерпне з героїчної історії своїх батьків сили, щоб переродити себе і переродити свій народ. Адже майбутнє, як храм не збудуємо без фундаменту. Тим фундаментом для нашого храму має стати епопея ОУН і УПА.

ГЕРОІНЯ ТЕРШАКІВСЬКОГО ЛІСУ

Гарячим видалося літо 1946 року. І не тільки тому, що сонечко щедро писалало своє проміння Західній Україні, а ще й із-за того, що розгорялася, наростала, набирала сили боротьба нашого народу зі сталінськими, московсько—большевицькими окупантами. Сотнями, тисячами йшли наші юнаки та чоловіки в Українську Повстанську Армію. Справно і повсюдно діяла по всіх містах та селах законоспірована, але міцна та активна сітка ОУН. Кожне село було фортецею, кожна дорога, кожен ліс — плацдармом бою.

Після закінчення війни з Німеччиною, Москва кинула на Україну великі військові з'єднання для ліквідації УПА, а населення намагалися залякати жорстоким терором, розстрі-

Мирослава Греско — "Уляна"
підпілля, 1951 р.

лами, тюрмами, катуванням. Але ворог не розрахував своїх сил. Адже ще по Старому Завіту, юний хлопчина Давид, довіряючий Божій допоміж, переміг великана Голіяфа! Сила духовна, героїзм наших повстанців успішно протистояли непомірно переважаючій силі комуністичних полчищ. Україна боролася з могутньою червоною імперією в той час, коли багато других народів покорилися їй, — боролася і перемогала.

Ніч оповила містечко Комарно. Всі чесні люди, втомлені працею, послули, відпочивали. Але енкаведівські кати в комарнівській тюрмі саме вночі засукували рукави і бралися за своє чорне діло. Лихі діла частіше всього творяться вночі... Стогоном і зойком наповнилася тюрма, людська кров бризкала на брудні, почорнілі стіни...

І тут — що це?! Хто відважився написати в самому серці ворожого кубла на нелюдів-катів? Хто з окликом "Слава!" кинувся на в'язничні брами? Так, це були повстанці. Не одну тюрму розбивали в той час славні оборонці народу. Вони визволяли з рук ворога приречених на смерть братів, сестер, батьків. Недаром народ склав про ті літа пісню:

*Одну браму розвалили,
Другу браму розтягли,
Взяли мене за рученьки,
На світ Божий вивели.*

Відділи Різуна, що звільнили в цю ніч людей з тюрми, відступили в Тершаківський ліс. Москалі, опам'ятавшись від переляку, почали стягати військо, щоб наздогнати сотню. Хоч чимало в Комарні полягло ворогів, але і повстанці понесли втрати, без них бою не буває. Були поранені, між ними командир відділу. З повстанцями були дві санітарки, рідні сестри: Мирослава Гресько — "Уляна" і Леонора Гресько — "Віра". Це були дочки свідомої української родини, загартованої в боях за волю. Батько їхній, Михайло Гресько, був учасником боїв Січових Стрільців, брат загинув в сотні УПА. Красивий великий родинний дім в Трускавіці розграбили і зруйнували большевики.

Над ранком, після важкого маршу "Уляна" з "Вірою" разом з бійцями принесли ранених до села Волопці. Командир відділу почував себе зовсім погано. З усього видно було, що не жити йому на цьому світі.

— Віднесіть мене в ліс, — просив він друзів, — я там помру, щоб не допустити, Боже, селяни не постраждали із-за мене.

Хлопці, які його несли, плакали. Попрощався він з ними в селі Тершакові. Дякував повстанцям за те, що вели себе в бою героїчно і дружно.

— Даю вам останній свій наказ: служіть вірно Україні, як служили дотепер. А якщо прийдеться вмерти, так це ж тільки один раз. Двох смертей не буває.

Його понесли в ліс. "Віра" бачила, що йому дуже хочеться пити і вернулася в село, щоби принести води. Але в селі вже були большевики і санітарка не могла вернутися.

Ще до обіду відділи повстанців в Тершаківському лісі були оточені з усіх сторін ворожими військами. Сам ліс не був густим, тільки кущі поміж деревами давали деякий захист. Положення сотні було не вигідне: з одної сторони ріка Дністер, з другої Верещиця, а ще з іншого боку bagno, трясовина. На берегах рік вже залягли москалі: солдат біля солдата. А до села піходили все нові підрозділи війська. Вони стріляли по вулицях і люди, що забарилися на полі, втікали хто куди.

Повстанці розуміли, що нині прийдеться стояти на смерть, бо ворожі сили безмірно переважають. Вони, оточені, все-таки відступали у більш захищені нетрі лісу. Поперемінно несли на руках раненого командира. Кільце вороже стискалося.

— Покладіть мене на землю, — просив командир, — відколи вже вас оте пропну.

Але друзі не залишали його. Вже стали падати перші вбиті, яких настигли ворожі кулі. Впав на поляні малий Івасик, син командира, який із-за переслідувань мусів знаходитися в лісі. Хлопчик лежав, розкинувши ручки, крізь темні кучерики просочувалася кров. Його 12 років розтануло у вічності, згасло життя як спалах, як блискавка в буремну годину.

— Стійте! — рішуче приказав командир, — пора і мені... Лице його було біле і незворушне як мармур. Тим часом ворожі автомати та кулемети сікли все ближче, на голови повстанців сипалося зрізане листя дерев, гілки. Хлопці навіть не залягали. Куди тут залягати, як довкола ворог? Заговорили гранатомети... Серед того гулу повстанці все-таки почули, болісно почули один-одинокий постріл. Рука командира випустила пістолет і відкинулася в передсмертній конвульсії. Відділ лишився без керівника. Ніхто не знав добре місцевості. Простір між деревами застеляв дим. Повстанці мужньо відстрілювалися, але їх було мало в порівнянні з большевиками. Над верхівками дерев невинно кружляли ворожі вертольоти і сіяли смерть згори. Все більше поміж рядами наших падало стрільців. Важко ранені дострілювалися або підривалися

на гранатах. Намагалися перейти річку Верещицю, але там чига-ли на них кулеметні застави. Безвихідь...

"Уляна" була у відділі одинокою жінкою. Її сестра "Віра" залишилася в селі, надіючись врятувати поранених під час наступу на тюрму в Комарно.

— Бандери, здавайтесь! — натискали большевики.

— Бий ворога! — кричали у відповідь повстанці.

Все у лісі перемішалося. "Уляні" здавалося, що вона крутиться в якомусь чорному і кривавому хаосі, якому немає ні границь, ні кінця. Вже не можна було розібрати, де ворог, а де свої. Поруч з нею важко застогнав наш кулеметчик. "Уляна" прискочила до нього.

— Друже, що з вами?

Не відповів. Очі його стали наче скляними, голова впала на бік. "Залишати ворогові кулемета? майнула думка. — Ні!". Вона схопила його і хоч як видався важким звалила на хрупкі дівочі плечі. Сил убувало, була до краю виснажена ще боями попередньої ночі, неспанням. А в голові сверлила думка: "Це ж кінець. Нема кому повести відділи на прорив. Всі загинуть..."

"А якщо?

Рішення прийшло в одну хвилину. "Уляна" випросталася, піднялася на весь ріст, до речі стрункою, високою була вона, та крикнула:

— Друзі, за мною!

Ворог завважив її, взяв на приціл... Спідничку її і блюзку пропили кулі, але вона надивно залишилася непораненою. Вколо "Уляни" згуртувалися повстанці. Вона одна знала цю місцевість. Болото! Ось де рятунок". Рішуче повела туди за собою відділи.

— Ворог зліва! Ворог справа! — командувала остерігаючи.

Двоє большевиків кинулося за нею. Їх скосила черга невідомого друга, який рятував свого нового "командира".

Москалі стріляли більше всього по ногах, вони намагалися брати повстанців живими. Але це їм не вдавалося. Поранені стріляли себе. Жорстокий бій не втихав. Напі не переставали стріляти по ворогові, вони вже були на болотах. Під ногами чавкали купини, булькала вода. Уста палила спрага. "Уляна" на бігу зачерпнула долонею смердючу, болотнисту воду Сьорбнула теплої ріднини, а черв'яків, що залишилися на долоні, викинула... Кулемет тягнув до землі. Останні сили опускали. Сверлила настирлива думка: "Зараз ось тут упаду і, витягнувши пістолет, покінчу з собою"... Вмерти! Вмерти! — манив остаточний відпочинок.

"А сотня"? — заперечував їй внутрішній голос серія, голос

обов'язку. І вона знову та знову погукувала на друзів:

— Хлопці, за мною!

День хилився до заходу, приближалася рятівна ніч... Повстанці вже відірвалися від ворога. Вони вистроювали свої розстроєні проривом шеренги, а попереду йшла все ще вона санітарка "Уляна" — Мирослава Гресько. Вона вивела їх з оточення і не залишала, доки не привела в безпечне місце на постій.

Навіть не вірилось Командуванню, що в тому бою загинуло тільки 15 повстанців, адже ворог сподівався, що поквитається вповні з одним із відважних відділів Різуна за свої постійні поразки. Тепер він кинув усі свої сили на село Волопцу, де сподівався настигнути повстанців. Але облава не дала ніяких результатів. Воїни УПА наче розтаяли, щезли. Вони розтворилися в рідних просторах, прикриті лісами, туманами, димкою піль. Люди з околичних сіл підібрали побитих і похоронили, поміж ними командира відділу і малого Івасика.

Нині в селі Тершакові висипана висока могила і виписані на ній слова: "Вічна пам'ять і хвала героям Батьківщини!".

Це тепер, і тим, що полягли. А живі тоді пішли далі у бої. Це ж був тільки 1946 рік!

За наказом командування УПА нагороджено Мирославу-"Уляну" за той бій Срібним Хрестом боєвої заслуги 2-го степеня. Згодом вона одержала ще медаль за важкі умови боротьби на пограниччі.

А імені її, як і подвигів, жити вічно, доки житиме наш народ. Ясніти йому в плеяді тих героїчних жінок, яких чимало знає наша трудна історія.

ДО СПОГАДІВ ПРО НОРИЛЬСЬКИЙ СТРАЙК ПОЛІТВ'ЯЗНІВ

(червень-серпень 1953 року)

Михайло Баканчук
Тернопіль

Таймирський півострів — це багатюща природня комора копалин, які, переважно, добувають кар'єрним способом бо горизонтальними шахтами, які врізуються в гори, де багатометрові пласти кам'яного вугілля. Є великі поклади залізної руди, мідної та нікелевої руд, а також є інші рідкісні метали як кобальт, золото.

Відігнавши тунгусів з їхніми стойбищами даліше в глибину тундри, сюди в 1932 р. привезли перші партії в'язнів, які почали робити огорожу з колючого дроту площі для концтаборів в Дудінці, Каяркані і Норильську. Норильськ — одне з найпівнічніших міст світу, яке розташоване за північним полярним колом. Місто сполучене залізницею з портом Дудінка на р. Єнісею, куди заходять і морські пароплави. Будівництво м. Норильська розпочалося в 1935 році. Це — інформація з Української енциклопедії, а я як багаторічний мешканець у концтаборах Норильська, куди мене привезли в 1948 році з 25-тилітнім терміном ув'язнення, можу додати, що Норильськ був велетенським концтабором, лише розділений на численні табірні зони.

Жорстокий режим, кліматичні умови Крайньої Півночі, надзвичайно важкі умови праці в спецтаборах "горлагу" ("государственный особо режимный лагерь"), де постійно перебувало від 40 до 45 тисяч політв'язнів в концтаборах "Каяркан", "Медвежка" N3 /каторжанський/, N4, N5 і N6 /жіночий/.

Керівні органи чекістів "горлагу" по інструкціях керівної і направляючої КПСС були жорстокими з нелюдським відношенням до в'язнів, за життя яких ніхто не відповідав. Чисельні смертельні випадки були інколи спеціально надумано організовані спецслужбами ЧК. Технічна незабезпеченість працюючих в'язнів у шахтах, кар'єрах, будівництві, де охорона праці була відсутня, смертельні випадки були майже щоденні. Професійні захворювання як туберкульоз цинга й інші, як і чисельні дистрофіки щоденно поповнювали штабелі мертвих тіл в концтаборах "горлагу".

В новостворених спецтаборах як Норильськ-горлаг, Казахстан-Песлаг, Тайшет-Озерлаг, Мордовія-Дубровлаг, Колима-Берлаг, Казахстан-Степлаг, Воркута-Реглаг, та у багатьох інших утримувалося в 50-ті роки більше мільйона політв'язнів.

Кремлівські можновладці намагалися як не фізично нищити політв'язнів, так психологічно впливати, ламаючи вільне мислення тих політв'язнів, кому пощастить звільнитися, зробивши їх слухняними роботами. Але ж в спецтаборах ГУЛАГу в'язні більш ґуртувалися в цілях самозахисту всіма доступними для них засобами. Так відбувалися страйки політв'язнів, які переростали в повстання в Кінгирському концтаборі в 1949 році, в концтаборах інти в 1950 році, де було розстріляно 11 політв'язнів за організацію самозахисту.

В 1950 році я, як багато інших в'язнів, був у 4-му концтаборі Норильського Горлагу. Нас було в 4-му таборі понад 8 тисяч в'язнів, з яких більш 70% було з України. Працювали ми, переважно, на будівництві мідеплавильного комбінату ім. Завенягіна. До будівельної зони "мідьстрой" було до 5 км. І ми колонами по декількасот в кожній щоденно крокували під попереджувальні викрики конвою: "Крок вправо, крок вліво — рахується як втеча, варта застосовує зброю без попередження". І були випадки, що хтось хильнеться вбік, так його прошиє автоматна черга, а хто відставав позаду колони, того шматували треновані вівчарки. Ми йшли п'ятірками, взявши один одного під руки і казали, щоб передні йшли повільніше. Дорога до праці і назад у табір разом з 12-ти годинним робочим днем займали 16 годин, а вже 8 залишалося для перевірок, сніданку, вечері і решта-сон. Вихідних днів у нас не було.

Бригадирами, підрядниками та начальниками колон табірне начальство ставило кримінальних злочинців, яких спеціально привозили з інших загальних таборів, або тих в'язнів, які ставали "стукачами", вислугуючись перед чекістами. Вони безкарно знущалися на іншими в'язнями, маючи підтримку наглядців і конвою. Чекісти-оперативники (куми) намагалися посяяти ворожнечу між в'язнями різних національностей та завербувати як більше сексотів, які доповідали їм, хто про що балакає, хто з ким зустрічається та інше. Сексотів влаштовували на легку працю, переважно в табірну обслугу. Кожного "порушника" табірному режиму ждала сувора кара, від короткотермінового запроторення в БУР (барак усиленого режима), де бригадарами були бандити-рецидивісти, які під прикриттям автоматів конвою жорстоко били в'язнів, які попадали в БУР, заставляли їх працювати по 16 годин на день. У 4-му концтаборі бригадарами БУРу були рецидивісти Мухан,

Бухтуев, Лебедев. Більш суворе покарання було, коли в'язня відправляли в штрафний концтабір. Таким у Норильську був до 1953 року Каларгон, де в'язні працювали на кам'яному кар'єрі. Там приймає кримінальних злочинців-вбивць, які по вказівці керівництва нівечили або вбивали свою жертву (по неперевічених даних при ліквідації штрафного концтабору Каларгон в 1953 році в'язнів-вбивць розстріляно).

Горлаг у Норильську налічував до 9 концтаборів, в яких перебувало 40-50 тисяч в'язнів. Кожний рік, в навігаційний період, привозили ще по декілька тисяч в'язнів. Поскілки смертність в'язнів була досить високою, а вже після 1950 року одиниці почали звільнятися, кількісний рівень політв'язнів горлагу, яким керував генерал Семенов, підтримувалась, а інколи і збільшувалась.

В 1952 році, в навігаційний період, в Норильськ привезли великий етап політв'язнів з Караганди, між якими більшість в'язнів була з України. Були молоді хлопці, яких ув'язнили вже після 1950 р. Між карагандійцями була значна кількість в'язнів, які вже мали досвід спротиву жорсткому табірному режимові. Вони з перших днів, коли наглядчі і табірні прихвосні при перевірці новоприбулих в'язнів били всіх підряд, щоб їх залякати суворим режимом, а в'язні пішли на крайній метод і в одну з ночей вбили бандита-рецидивіста Горожанкіна і бригадира-"стукача" Панасюка, який вирвав золоті зуби в одного в'язня з своєї бригади. Все було зроблено нишком, таємно і хоч чекісти переповнили БУР, прямих виконавців вбивства не змогли найти. Отримав ножове поранення бригадир БУРу Лебедев. "Стукачі" і кримінальні злочинці принишкли, а окремі втікали на вахту, боячись отримати відплату за скоєні злочини. Вони просили керівництво, щоб їх відправили в інший табір, де їх ще не знають. Табірне керівне начальство шаленіло і, як завжди, без аргументованих звинувачень схоплювало окремих в'язнів, відправляючи їх в Ширяєвську тюрму. БУР був переповнений, але ж знов, бригадир БУРу Мухан був важко поранений, отримавши декілька ножових поранень. Колишні головорізи принишкли, лише в таборі постійно нишпорили наглядчі, щось вишукуючи. А при поверненні з праці через вахту нас варта старанно оглядала, шукаючи, в кого є ножі.

Ми, прийшовши з праці, в кожную вільну хвилину намагалися щось почерпнути зі знань старших товаришів. Між нами був професор Борбон, що працював до ув'язнення в бібліотеці ім. Леніна в Києві, а також відомий професор Антонович, якому, якимось глузуючи, казав опер Нефедов: "Ти ким працюєш, Антонович?" "Черговим, громадянин начальник", — відповідав Антонович.

"Ось ти і знайшов своє справжнє покликання", — сміявся чекіст. Були між нами вже маститі літератори як Гріщенко, Когут, Бровченко як і багато інших цікавих і розумних людей, було кого послухати, з ким порадитися, а інколи й посперечатися.

В концтаборі були сумні випадковості, коли прибув етап у Норильськ, в'язень Петрук Петро з Тернопільщини, який вже кінчав свій 10-річний термін ув'язнення, зустрів свого молодшого брата, який лише почав відбувати свій 25-літній строк. А новоприбулий в'язень Степан із Львівщини (прізвища не пригадую) довідався, що в концтаборі N1 (Медвежка) відбуває термін ув'язнення його батько, а в 6-му жіночому концтаборі — мати. Степан виростав коло бабусі, а коли доріс до повноліття, вже в 1951 році був ув'язнений, отримавши 25 років таборів.

Смерть "вождя народів" викресала іскорку надії на якісь зміни в кремлівському вольєрі, але ж надії швидко зникли, коли вірний лєнінець Берія став продовжувачем сатанинських ідей "вождя і учителя"; умови життя в концтаборах стали ще більш суворими. Чекісти поверталися до відомих вже засобів провокацій. Так, в концтаборі на Каяркані вони підготували з колишніх власівських офіцерів-провокаторів Воробйова, Музику і Козлова, щоб ті організували масову втечу з концтабору. Але ж політв'язні своєчасно викрили підступні пляни чекістів і запобігли підготовленому кровопролиттю.

В гарнізонах конвойних військ МДБ політруки обробляли молодих солдатів, прищеплюючи їм ненависть до політв'язнів. На стінах їхніх казарм були плякати такого змісту: "Боець, пам'ятай, що ти охороняєш лютих ворогів советського народу" або "Боець, пам'ятай, що ворог нестрашний, коли він мертвий чи ізольований". Це нагнітало ненависть конвойних солдатів до політв'язнів.

І сталося те, до чого прагнули чекісти. На початку червня 1953 р. повз загорожу 5-го концтабору вели на працю в піщаний кар'єр жінок з 6-го концтабору. Чоловіки-в'язні в цей час виходили, щоб по можливості, побачити когось з рідні або знайомих. При такому побаченні, бувало, вдавалося перегукнутися. І хоч за це карали, люди є люди, родинні почуття були вище заборонних законів табірної режиму. В колоні жінок-в'язнів знаходилася сестра одного в'язня з 5-го концтабору. Він часто ось так зустрічав її. Один з конвоїрів, що супроводжував колону жінок, грубо вилаявся, кинувши: "бандеровское отродье!" А за цим-автоматна черга полоснула чоловіків, що стояли за загорожею в таборі. Ця акція, мабуть, була заздалегіть продуманою і підготовленою, щоб нагнати страх і покору на політв'язнів. В результаті-кількох осіб було вбито і по-

ранено. Звістка про жажливий злочин невдовзі облетіла усі концтабори "горлагу". Після цього випадку в лікарню 4-го концтабору привезли пораненого в'язня Герасимчука.

З метою самозахисту посилилась активізація серед політв'язнів. Ми розуміли, що може бути продовження кривавого спектаклю. А наслідки передбачити було неможливо. Конвой був психологічно підготовлений спровокувати масовий розстріл політв'язнів. У таборі зібрали збори. На зборах політв'язні вирішили оголосити страйк. У страйковий комітет, який був створений у 4-му концтаборі, були вибрані в'язні:

1. Євген Грицак
2. Кириченко
3. Гальчинський
4. Кляченко
5. Венгрин
6. Недоростков
7. Жураківський
8. Мелень

У концтаборі №4 в'язні організували чітку дисципліну, щоб не допустити ніякої провокації. Щось подібне чекісти через своїх сексотів намагалися зробити, влаштовуючи міжнаціональні чвари між політв'язнями. Декілька росіян з явно провокаторськими намірами викрикували: "Не хотим бить вместе, с хохлами-бандеровцями и литовскими фашистами". Але їх заспокоїли самі ж росіяни, ще й вибачилися за своїх безхребетних земляків. Ми розуміли, що "горлаг" може застосувати до в'язнів насильницькі методи із застосуванням зброї. У зв'язку з чим був вироблений чіткий пакет вимог страйкуючих в'язнів, де в першу чергу вимагалася гарантія дотримання існуючих у СРСР законів для захисту життя політв'язнів. Пакет висунутих вимог був наступний:

1. Переглянути всі справи політв'язнів по законності звинувачень і винесених вироків.
2. Звільнити політв'язнів, які були засуджені малолітніми.
3. Дозволити побачення з рідними.
4. Писати листи щомісячно, а не два листи в рік, згідно з існуючим режимом.
5. Скоротити робочий день.
6. Зняти номерні знаки з одягу політв'язнів.
7. Покращення харчування і умов праці.
8. Притягнути до кримінальної відповідальності конвойних, які розстрілювали політв'язнів.
9. Не закривати на ніч бараків в табірній зоні.

10. Не притягати до відповідальності страйкуючих.

Про міжнародні закони щодо політв'язнів і говорити було нічого. Адже війська держбезпеки (червонопогонники) нехтували навіть законами ССРСР. Вони, не вагаючись, застосовували зброю проти беззахисних в'язнів, не відповідаючи за вчинки. Багатотисячний концтабір №4 був одностайним щодо страйку. Виходити на роботу усі політв'язні відмовилися. Помер важкопоранений в'язень Герасимчук з 5-го концтабору. Поховали його на території концтабору на площі перед лікарнею, насипали високу могилу, на якій поставили хрест з написом: "Я звинувачую в своїй смерті червоний фашизм". Так сказав він перед тим, як піти в небуття.

В усіх концтаборах "горлагу" в'язні оголосили страйки. Найбільш активними страйкарями були в'язні концтабору №5, жіночого концтабору №6, де також був вибраний страйковий комітет із в'язнів-жінок, це:

1. Ніч Марія — українка
2. Мазепа Ганна — українка
3. Сафронів Юля — білоруска
4. Петрущук Ліна — українка
5. Зелінська Леся — українка
6. Туфрі Асень — естонка
7. Коваль Стефа — українка
8. Дмитрів Ганна — українка.

Найкраще організований страйк був в каторжанському концтаборі №3, де також розпочався страйк після вбивства охороною декількох в'язнів-каторжан. Там страйковий комітет був у складі:

1. Король
2. Шумук
3. Валюма
4. Доронін
5. Шамаєв
6. Таркавтадзе
7. Євтенко
8. Запаренко
9. Казлаускас
10. Загоруйко.

В концтабір №4 приїхала комісія в складі:

1. полковник Кузнецов — начальник тюремного управління МВС ССРСР, особливого референта Берії;
2. генерал-лейтенант Сіроткін — начальника конвойних військ МДБ ССРСР;
3. генерал Семенов — начальник Норильського "горлагу";

4. Кисельов — представник від ЦК КПСС;
5. генерал-майор Царьов;
6. полковник Михайлов.

Від концтабору №4 був нач. табору Власов і старший оперативник Нефедов. Їм вручили пакет вимог страйкуючих, які вони обіцяли розглянути і, по можливості, задовольнити нас, умовляли припинити страйк і виходити на роботу.

В'язні трохи повірили такій авторитетній комісії і вирішили на другий день вийти на роботу. Ми, декілька тисяч в'язнів, вийшли до праці на "горстрой". Але ж через вільнонайманих інженерів (колишніх в'язнів), ми довідалися про розстріл декількох в'язнів в каторжанській зоні і що жінки-в'язні концтабору №6 об'явили голодування. Ми вирішили відновити страйк. Нас було понад 3 тисячі. Ми зайняли недобудовані п'ятиповерхові будинки, на найвищих будівлях і кришах вивісили траурні прапори. В табір повертатися ми відмовилися. Табірне начальство пригрозило, що коли ми не повернемося в концтабір, то нам не будуть давати їсти. На другий день нам не привезли сніданку. Перед обідом ми написали великий 20-й метровий плакат: "Нас морять голодом!" І вивісили його на стіні 5-го поверху будинку зі сторони міста, яке було зразу ж за загорожею будівельної зони. Невдовзі в місті, біля нашої зони, почали збиратися тисячі людей, адже місто на 80% було заселене колишніми в'язнями. Вони звичайно нам співчували. Керівництво "горлагу" розгубилося, вони привезли обід з умовою, що ми знімемо цей плакат. День та ніч минули спокійно, а на другий день до воріт зони стали під'їжджати машини з солдатами. Їх було більше сотні, крім нашої охорони. Під'їхало декілька легкових автомобілів, з яких до нас знову вийшли члени тієї ж комісії на чолі з полковником Кузнецовим. Кузнецов казав, що мав розмову з Берією, який його уповноважив розглянути наші вимоги, але ж для того потрібний час і наша покірність. Ми заявили, що поки не побачимо результатів вирішення наших вимог, будемо страйкувати. Адже з нашим життям керівництво ГУЛАГу не рахується, маючи нас за приречених до фізичного знищення. Так що ми не хочемо пустих обіцянок, а конкретних гарантій нашої безпеки. Коли "гості" поїхали, до воріт під'їхало ще декілька грузових машин з солдатами, які вишикувалися в колону, ввійшли в будівельну зону. Ми включили гудок на котельні і почали дзвонити в підвішені рейки. До нас відключили електроенергію і гудок замовк. Солдати почали оточувати будинки, в яких ми розташувалися. Начальник табору Власов кричав в мегафон, щоб ми шикувалися в колону і поверталися в концтабір: при невиконанні його розпоряджень

солдати застосують зброю. Ризик з нашої сторони був нерозумний. Кожен знав на що здатні чекісти. Довелося виконувати їхні вимоги і ми, вишикувавшись в колони, під посиленою вартою були відведені в наш концтабір №4.

У таборі бурхливо відбувалися мітинги, наради, навіть виступали сформовані художні колективи з народними і патріотичними піснями. Комісія, на чолі з Кузнецовим, нічого конкретного не вирішила, а через тижень навколо табору виставляли три лінії охорони з кулеметами. В табірній загороді прорізала варта декілька проходів і офіцери в мегафони почали наказувати, щоб в'язні виходили з табору в тундру, де їх буде приймати варта. Коло проходів у загороді і біля воріт стояло багато червонопагонників з автоматами. В'язні роєм снували навколо бараків. В проходи, вирізані в дротяній загороді, втікали одиниці. Мабуть ті, в кого совість була нечистою або хто мав заячу душу. Був полярний день, коли сонце круглодобово не сходило з небосхилу. Ми в кількості 10 тисяч в'язнів в 4-му концтаборі ще не вірили, що чекісти можуть розпочати масову бойню. До воріт підійшов начальник концтабору ст. лейтенант Власов і прокричав в мегафон, щоб ми виходили з зони, що це останнє його попередження. Після його слів пролунали автоматні і кулеметні черги навкруги табору. Я був біля воріт прохідної. Біля мене упав в'язень з Волині — Федір Ниципорик. Високий осетин нагнувся, щоб його підняти, але також був підкошений кулею. Стрілянина не вибухала. Ми спочатку думали, що це психологічна атака. Але ж падали закривавлені в'язні. Творилася щось неймовірне і жахливе. Хто міг, кинувся на допомогу пораненим. Автоматні черги не вибухали. По бруківці текли струйки крові. "Что вы делаете, гады?!" — крикнув один з в'язнів, постріли обірвали його слова.

Акція розстрілу в'язнів була задалегідь підготовлена.

Страйковий комітет прийняв екстренне рішення припинити опір і виходити за зону табору. Ми не могли так дорого платити ненажерливим вбивцям, якими командували офіцери, що носили біля серця партбілети комуністів.

У ворота ввійшло декілька десятків червонопагонників з варті і наглядачів. Вони були з автоматами, а деякі вели на повідках вівчарок. Вони відтіснили нас від вбитих та поранених, а наглядачі за ноги відтягували їх на узбіччя з дороги.

Під прицілами автоматів та кулеметів в'язні виходили за ворота, де їх лаштували п'ятірками в сотні і відводили в тундру, де приказували сідати на землю. Там стояли столи, за якими сиділи чекісти і адміністрація концтабору, а також були й табірні при-

хвостні. Нас по одному під посиленою охороною варти підводили до столів, де були підготовлені списки. Як виявилось нас посортували. Декого забирали на вахту, де кримінальні злочинці і табірні капо, яких підвезли з інших таборів разом з наглядачами накидалися з гарапниками на свою жертву і били доти, поки старший оперативник Нефедов не казав: "Достаточно". Били й біля столів, де наглядачі під прикриттям варти заламували руки і, зваливши на землю в'язня, били його ногами. Осторонь стояла група керівників з московської комісії і разом з начальником тюрми спостерігали за розправою над в'язнями. Я потрапив у п'ятірку в'язнів, котру направили до столу, за яким сидів начальник табору Власов і начальниці дільниці "горстроя" Рудмінський. Власов наказав мене відвести на вахту, та Рудмінський прорік: "Пусть идет в колону, он и так подойдет". Це допомогло мені уникнути ксто-ломки на вахті.

В цей день жاخливо побили членів страйкового комітету, а потім воронком відвезли в Норильську тюрму, де начальником тюрми був садист з підполковницькими погонами — Ширяєв.

Вишикувавши частину в'язнів в колони, нас повели до залізниці і, загнавши в товарні вагони, завезли в концтабір на 102-му кілометрі. Звідси частину в'язнів відправили баржами по Єнісею в Красноярськ, інших — в штрафні табори і тюрми "горлагу". Ще більш жорстоко був придушений страйк в 5-му концтаборі, де було багато вбитих та поранених в'язнів. Страйк у жіночому концтаборі №6, де начальником табору був чекіст Скрипальщиков, а оперативником Волотонков, придушили в день Івана Купала. Туди наїхало багато пожежних машин і розганяли страйкуючих жінок водометами. Жінки брали одна одну під руки і так трималися. Наглядачі, під керівництвом начальника табору, намагалися силою розірвати ланки живого ланцюга. Їм вдалося вирвати з гурту в'язня Ніну Полякову. Начальник табору б'є її по обличчі і кричить: "Ти, сволота російська! Чого тобі треба? Їм можна пробачити, цим бандерівкам, вони хотіли самостійної України, а ти, суко, як сюди потрапила?" Ніна виривається від нього, а розлючені жінки під струменем води з водометів женуть начальника табору геть із зони. Але ж наглядачі з замашними гарапниками та холодною водою з водометів виганяють жінок з табору в тундру, де йшло сортування, і активісток забирали в Ширяєвську тюрму або на етап в Красноярськ. Жертв в жіночому концтаборі не було, але ж було багато побитих палицями.

Особливо багато вбитих та поранених було при придушенні страйку в каторжанському концтаборі №3, де начальником табору

був капітан Тархов, начальником конвою майор Повстятий, а старшим оперативником Калашников. Туди 4-го серпня 1953 р. виїхали в табір бронемашини і, поливаючи кулеметним вогнем страйкуючих в'язнів, "наводили порядок", виганяли в'язнів у тундру на сортування.

Кількість вбитих та поранених при придушенні Норильського страйку "горлагу" не є кінцево достовірною, так, як після страйку в'язнів розвезли по інших концтаборах і тюрмах. Але ж відомо, що вбитих і поранених було до тисячі. Так московсько-комуністичні можновладці дали відповідь кулями на вимоги страйкуючих в'язнів.

Після страйку в 1954-55 рр. багато з нас в'язнів тримали під слідством, приписуючи злочини, в яких політв'язні хотіли зашкодити "строительству ко мунизма" в СРСР. Багатьом добавили терміни ув'язнення, відправивши в тюрми і штрафні концтабори. А в'язня, родом з Теркопільщини, Заскотського Марка, засудили до розстрілу.

Під горою Шмідта в вічній мерзлоті лежать десятки тисяч в'язнів Норильська, якими будували для когось "світле майбутнє". Вони віддали своє життя жорстокій сваволі комуністичного ладу СРСР, до якого ще й сьогодні закликають повернутися окремі депутати Верховної Ради України.

Але ж маю переконання, як і багато мільйонів людей, які пережили страшне лихоліття фашизму і комунізму, що ідеології фашизму і комунізму є однозначні. Вони принесли людству безліч страждань і горя мільйонами жертв невинних людей.

ДЕРЖАВНІ СВЯТКОВІ ДНІ КАНАДИ 1996

- Новий Рік — 1 січня
- Велика П'ятниця — 5 квітня
- Великодній понеділок — 7 квітня
- День Вікторії — 20 травня
- День Канади — 1 липня
- День Праці — 2 вересня
- День Подяки — 11 жовтня
- День прослави поляглих — 11 листопада
- Різдво Христове — 25 грудня.

* * *

АМЕРИКАНСЬКІ ДЕРЖАВНІ СВЯТА — 1996

- Новий Рік — 1 січня
- День народження Мартіна Лютера Кінга — 15 січня
- День народження Джорджа Вашингтона — 19 лютого
- День прослави поляглих — 27 травня
- Свято самостійності — 4 липня
- День Праці — 2 вересня
- День Колумба — 14 жовтня
- День воєнних ветеранів — 11 листопада
- День Подяки — 28 листопада
- Різдво Христове — 25 грудня.

ОГОЛОШЕННЯ

УКРАЇНСЬКІ КУЛЬТУРНІ ЦЕНТРИ — ДОМИ МОЛОДІ

за поазбучним порядком місцевостей

Під сучасну пору майже кожна більша місцевість численніше заселена українцями в Канаді, ЗСА і інших країнах у світі, мають свої власні приміщення для втримування і розвитку культурно-освітньої праці, а також для розваги.

Щоб забезпечити існування і дальший ріст українських громад, а через те і ЦЕНТРІВ, завжди пам'ятаймо про них і винаймаймо їхні залі на всі okazji.

Подорожуючи в Канаді відвідуймо наші центри і заохочуймо своїх приятелів і знайомих відвідувати їх.

Пам'ятаймо, що винаймаючи ці залі, ми помагаємо собі, а підтримуючи центри і тих, що оголошуються в альманаху "Гомону України" і пресі, ми підтримуємо себе і їх.

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР

У ВЕЛЛАНДІ, ОНТАРІО (1966)

ІВАН БАЛАБАН — ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛЮ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ЮВІЛЕЇ
- ЗАБАВИ

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE

**40 McCabe Ave.
Welland, Ontario
L3B 5H8**

або телефонуйте:

(905) 735-0741

**«УКРАЇНЬСЬКА ХАТА»
ІМ. МИКОЛИ МІХНОВСЬКОГО
У ВІНДЗОРІ, ОНТАРІО (1956)**

ПЕТРО МИЦАК – голова

**КОЛИ БУДЕТЕ У ВІНДЗОРІ,
ВІДВІДАЙТЕ ТАКОЖ «УКРАЇНЬСКУ ХАТУ»,
БУДЕМО РАДО ВІТАТИ!**

Пишіть на адресу:

«UKRAINSKA KHATA»

**1119 Langlois Ave.
Windsor, ON,
N9A 2H4**

або телефонуйте:

(519) 254-3114

КАНАДСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ «ПРОСВІТИ»

У ВІННІПЕґУ, МАНІТОБА (1918)

ЛЕСЯ ШВАЛЮК — голова

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛИ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- СВЯТКУВАННЯ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЗАБАВИ і т. п.

Відвідуючи родину або приятелів у Вінніпегу — колишній «столиці українців у Канаді», або буваючи на Українському Фестивалі у Давфин, не забудьте відвідати Інститут «Просвіти»!

РАДО ВІТАТИМЕМО!

Наша адреса:

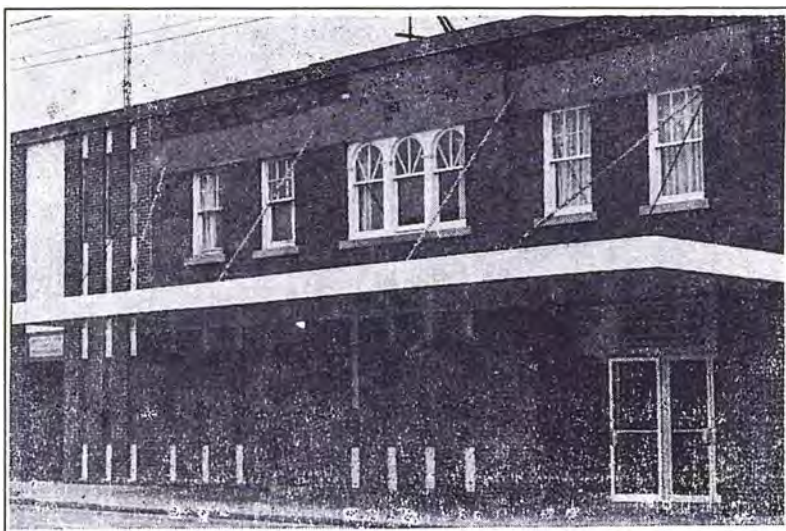
CANADIAN UKRAINIAN INSTITUTE
«PROSVITA»

777 Pritchard Ave.
Winnipeg, Man., R2X 0E8

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР

У ГАМІЛЬТОНІ, ОНТАРІО (1967)

БОГДАН КУЛЬЧИЦЬКИЙ — голова

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- СВЯТКУВАННЯ
- ЗАБАВИ і т. п.

Під час відвідин міста Гамільтону — міста найбільших,
світової слави сталеварень і Канаді — відвідайте і
Український Культурний Центр!

Наша адреса:

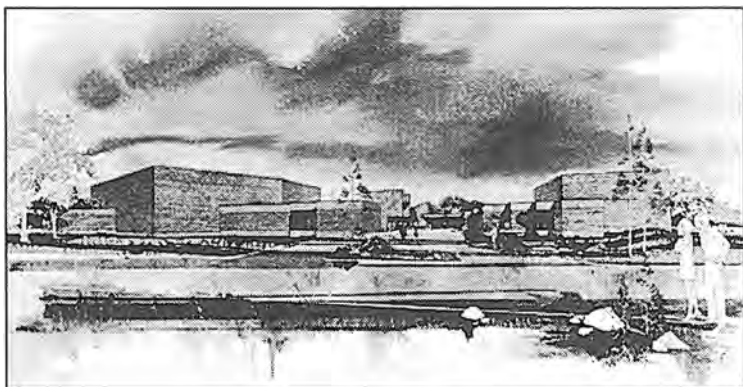
UKRAINIAN CULTURAL CENTRE OF HAMILTON INC.

**241 Kenilworth Ave. N.
Hamilton, ON, L8H 4S4
Tel: (905) 549-0736**

ДІМ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

ІМ.ГЕН. РОМАНА ШУХЕВИЧА — ТАРАСА ЧУПРИНКИ
В ЕДМОНТОНІ, АЛЬБЕРТА (1973)

ВОЛОДИМИР ЛУЦІВ — ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛІ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЮВІЛЕЇ
- ЗАБАВИ

і товариські зустрічі.

ВВІЧЛИВА І СОЛІДНА КУХОННА ОБСЛУГА!

ЕДМОНТОН — місто світової слави Українських Танцювальних Ансамблів «ШУМКА», «ЧЕРЕМОШ», сумівського «ДУНАЙ» і хору «ВЕРХОВИНА» а у Веревіл недалеко від Едмонтону можете

оглянути найбільшу у світі ПИСАНКУ!

**ПРИ ТОМУ НЕ ЗАБУВАЙТЕ ВІДВІДАТИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ МОЛОДІ!!!**

UKRAINIAN YOUTH UNITY

Пишіть: 9615 — 153 Ave.

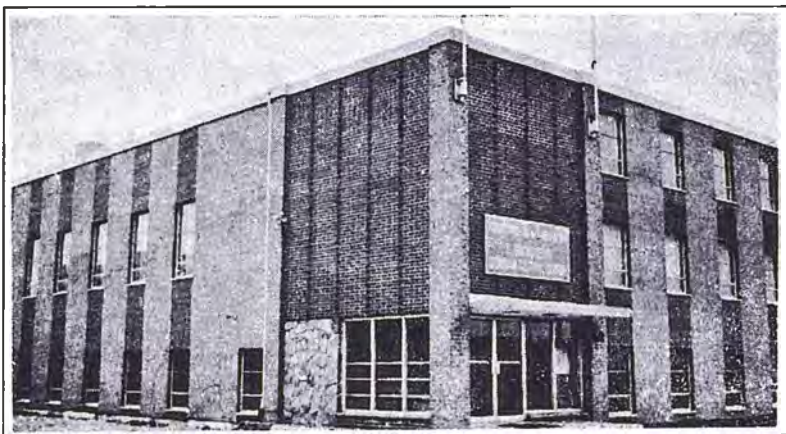
Edmonton, Alta

T3E 6B1

Tel: (403) 478-4881

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ
ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
В ЕТОБІКО, ОНТАРІО (1963)

ТЕОДОР ФЕґОН — голова

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛІ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЮВІЛЕЇ
- ЗАБАВИ

і товариські зустрічі.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ!

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN SHEVCHENKO HOME

**482 Horner Ave.
Etobicoke, ON,
M8W 2B7**

або телефонуйте:

(416) 255-6249

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ МОЛОДІ

У МОНТРЕАЛІ, КВЕБЕК (1976)

інж. ЯРОСЛАВ ЧОЛІЙ — ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ ДО ВИНАЙМУ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЬНІ ГОСТИНИ
- ЮВІЛЕЇ
- ВИСТАВИ
- ЗАБАВИ і т. п.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ!

Дуже вигідний доїзд підземкою і автобусами.

Замовляйте залі і відвідайте наш

ДІМ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В МОНТРЕАЛІ!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN CULTURAL YOUTH CENTRE
LE CENTRE CULTUREL de JEUNESSE UKRAINIEN

3250-3270 Beaubien EST.

Montreal, P. Q.,

H1X 3C9

Tel: (514) 728-8816 or (514) 727-9456

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНІЙ ДІМ

СТОЛИЦЯ КАНАДИ, ОТТАВА

ДМИТРО ОСТАПИК

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ В СТОЛИЦІ КАНАДИ **в якому приміщуються:**

- * Кредитова Спілка «Будучність»
- * відділ ЛУК і Осередок СУМ

В УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДНЬОМУ ДОМІ **ПРИМІЩУЮТЬСЯ КІМНАТИ НА:**

- * сходи, концерти і інші імпрези українських організацій як НТШ, ПЛАСТ, КУК
- * вистави, ювілеї, прийняття і т. п.

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN COMMUNITY CENTRE

**911 Carling Ave.
Ottawa, ON,
K7Y 4E3**

або телефонуйте:

Tel: (613) 772-7075

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ «ДНІПРО»

В ОШАВІ, ОНТАРІО (1955)

ЛЕВКО БІЛИК – ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛІ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЮВІЛЕЇ
- ЗАБАВИ

і товариські зустрічі.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ!

За дальшими інформаціями пишіть на адресу:

**UKRAINIAN CULTURAL CENTRE
«DNIPRO»**

**681 Dnipro Blvd.
Oshava, ON, L1H 5N6
Tel: (905) 255-6249**

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР - ТОРОНТО

У ТОРОНТІ, ОНТАРІО (1956)

СТЕПАН ПЕЛЕХ — ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- СВЯТКУВАННЯ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЗАБАВИ і т. п.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ!

Дуже вигідний доїзд підземкою і автобусами.
КОЛИ ВИ В ТОРОНТІ, НЕ ЗАБУДЬТЕ ВІДВІДАТИ!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE TORONTO

**83-85 Christie Str.
Toronto, ON, M6G 3B1
Tel: (416) 531-3610**

УКРАЇНСЬКИЙ ЧОРНОМОРСЬКИЙ ДІМ

**ІМ. СТЕПАНА БАНДЕРИ
У СТ. КЕТЕРИНС, ОНТАРІО (1962)**

ЗЕНОН ХИТРА — ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ ДО ВИНАЙМУ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЮВІЛЕЇ
- ЗАБАВИ і т. п.

На Ваше бажання і за Вашим смаком приготуємо харчі на гостину.

**ХАРЧІ І НАПИТКИ З ПОВНОЮ ОБСЛУГОЮ!
ЦЕНТРАЛЬНА ОХОЛОДЖУВАЛЬНА СИСТЕМА!**

Коли відвідуватимете «півострів Ніяґара»: водоспад Ніяґара — «Сьоме диво світу», «Фестиваль цвітіння садів» або приїдете за овочами, вступіть до нас, радо вітатимемо!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN BLACK SEA HALL INC.

455 Welland Ave.

St. Catharines, ON, L2M 5V2

Tel: (905) 255-6249

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ
ІМ. СТЕПАНА БАНДЕРИ
У ТАНДЕР БЕЙ, ОНТАРІО (1963)
ВАСИЛЬ МАЗНИЧКА — голова

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ ДО ВИНАЙМУ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЬНІ ГОСТИНИ
- ЮВІЛЕЇ
- ВИСТАВИ
- ЗАБАВИ і т. п.

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN NATIONAL HOME

**211 Robertson Str.
Thunder Bay, ON,
P7C 2N7**

або телефонуйте:

Tel: (807) 623-1621

УКРАЇНСЬКІ КРЕДИТОВІ СПІЛКИ ТОРГОВЕЛЬНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ПІДПРИЄМСТВА В КАНАДІ І МИ

Під сучасну пору в Канаді і ЗСА існує і розвивається певне число українських фінансових установ, професійних та торговельних підприємств, які від часу поселення українців на північно-американському континенті зросли у багатомільйонові підприємства.

В цьому заслуги всіх нас: тих, які у минулому мали візію, відвагу і віру у свої сили основувати такі інституції і тих, які ставали членами, підтримували наших професіоналістів і наші підприємства.

Українські кредитівки і професійні та торговельні підприємства, є найбільш жертвенними установами на різні цілі: стипендії студентам, українську пресу, культурно-освітні цілі і громадські потреби, гуманітарну допомогу потребуючим в Україні і т. п.

Отож, ставайте членами, вкладайте свої ощадності в українських кредитівках, піддержуйте наших професіоналістів і наші торговельні підприємства які оголошуються в Альманаху "ГУ" і нашій пресі, бо

НАША СИЛА У НАС САМИХ!

Кредитова Спілка БУДУЧНІСТЬ

Кредитова Спілка Будучність завжди зосереджувалася на українську громаду, культуру і молодь, фінансово і морально підтримуючи різні українські організації, даючи спонсорство діяльності українських молодіжних організацій, допомагаючи з фінансуванням проєктів української громади.

Наша Кредитова Спілка гордиться довгою історією підтримки української молоді у намаганні зберігати та далі розвивати нашу суспільну спадщину. Наша молодь — наше майбутнє.

2280 Bloor Street West, Toronto, ON,	M6S 1N9	(416) 763-6883
140 Bathurst Street, Toronto, ON,	M5V 2R3	(416) 703-1326
4196 Dixie Road, Mississauga, ON,	L4W 1M6	(905) 238-1273
221 Milner Avenue, Scarborough, ON,	M1S 4P4	(416) 299-7291
913 Carling Avenue, Ottawa, ON,	K1Y 4E3	(613) 722-7075

UKRAINIAN CREDIT UNION

УКРАЇНСЬКА КРЕДИТОВА СПІЛКА

УКРАЇНСЬКА Кредитова Спілка - це повноцільна фінансова установа, яка служить українській громаді понад 50 років. Наше завдання допомагати Вам і Вашій родині здобути фінансову незалежність та підтримувати українську культуру.

УКРАЇНСЬКА Кредитова Спілка є лідером у фінансових послугах: перша українська кредитова картка "MasterCard", автоматичні касири і телебанкова послуга "Український Дотик".

Користайтеся з наших фінансових послуг. Спільно з Вами ми зможемо продовжувати нашу працю і допомагати українській громаді в наступних 50 роках.

A Credit Union With A Difference.

Відмінна Кредитова Спілка.

U-TOUCH

Toronto area: 922-4407 Canada wide: 1 800 461-0777

295 COLLEGE ST.
TORONTO
(416) 922-1402

2397 BLOOR ST. W.
TORONTO
(416) 762-6961

225 THE EAST MALL
ETOBICOKE
(416) 233-1254

3635 CAWTHRA RD.
MISSISSAUGA
(905) 272-0468

247 ADELAIDE STREET S.
LONDON
(519) 649-1671

38 JACKSON AVENUE
OSHAWA
(905) 571-4777

1093 OTTAWA STREET
WINDSOR
(519) 256-2955

КРЕДИТОВА КООПЕРАТИВА
СВЯТОЇ ПОКРОВИ В ТОРОНТО
St Mary's (Toronto) Credit Union LTD.

832 Bloor St. W. (near Shaw St.), Toronto. ON. M6G 1M2
Tel.: 537-2163

Урядові години:

понеділок до середи.....від 9:30 до 5:30 по пол.
четвер і п'ятницявід 9:30 до 7:30 ввеч.
суботавід 10:00 до 1:00 по пол.

Філія св. Миколая
4 Bellwoods Ave., Toronto, ON. Tel.: 360-8355

Філія Блюр
2299 Bloor St. W. Toronto. ON. Tel.: 763-4475

Урядові години:

понеділок до середивід 9:30 до 5:30 по пол.
четвер і п'ятницявід 9:30 до 7:00 ввеч.
суботавід 9:00 до 2:00 по пол.

- **БЕЗКОШТОВНЕ КОРИСТУВАННЯ ЧЕКАМИ**
- **ВИСОКІ ВІДСОТКИ**
- **ПРИЄМНА ОБСЛУГА**
- **ДЕПОЗИТИ ЗАБЕЗПЕЧЕНІ ДО \$60,000**
- **ЖИТТЄВА АСЕКУРАЦІЯ ОЩАДНОСТЕЙ ДО \$2,000**

**У ВАШИХ ФІНАНСОВИХ ПОТРЕБАХ,
ЗВЕРТАЙТЕСЯ З ПОВНИМ ДОВІР'ЯМ ДО
КРЕДИТОВОЇ СПІЛКИ СВ. МАРІЇ!**

УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ КАСА В МОНТРЕАЛІ

***Це фінансова установа,
що дає своїм членам найкращі умови,***

- В Українській Народній Касі Ви одержите найвищі відсотки від своїх ощадностей,
- УНКаса уділяє гіпотечні і звичайні позики на догідних умовах,
- Вклади з уділами до висоти \$2,000.00 є заасекуровані на кошт УНКаси, тому користайте з услуг своєї установи.

Урядові години Централі:

понеділок до середи.....від 10 до 6 ввеч.

четвер і п'ятницявід 10 до 7 ввеч.

суботавід 9 до 12 пол.

Центрاليا:

3250 BEAUBIEN EST, MONTREAL, QC. H1X 3C9

Tel.: (514) 727-9456

Філія:

3960 Laurent Blvd., Montreal, QC. H2W 1Y3,

Tel. 845-8365

Філія Роземонт:

**Будинок церкви Успіння Божої Матері
6185 — 10E. Ave., Rosemont, QC. H1Y 2H5**

Філія Ляшін:

**Будинок церкви св. Василя Великого
875 Provost St., Lachine, QC. H8S 1M8**

**CAPITAL CITY
SAVINGS**

Capital City Savings and Credit Union Limited
Ukrainian Branch
10850-97 Street
Edmonton, Alberta
T5H 2M5 Phone (403) 429-1431

УКРАЇНСЬКИЙ ВІДДІЛ

Полагодимо всі Ваші фінансові справи

**Кредитова Спілка
„ПОСТУП-ВІРА“**

**ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ ТА КОРИСТАЙТЕ З НАШИХ ПОСЛУГ
ВИМІНА ЧЕКІВ — ОПЛАТА МІНІМАЛЬНА**

Урядові години:

Від понеділка до четверга: 10 ранці — 5:30 по пол.

В п'ятницю: 10 ранці — 6:30 ввечері

В суботу: 9:30 ранці — 12:00 в полудне

**„PROGRESS-VERA“
CREDIT UNION LTD.**

**627 Selkirk Avenue, Winnipeg, Manitoba R2W 2N2
Tel.: 586-9604**

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

**WEST ARKA
BOOK & GIFT STORE**

власники

**Ольга та Андрій Чорнії
і син Андрій**

- Книжки, журнали, газети, платівки і друкарські машинки.
- Різьба, бандури, вишивки, полотна і нитки до вишивання.
- Обруси і полотна з українськими vzorami по гуртовому і роздрібному продажу.
- Біжутерія, кераміка і кришталі.
- Висилка пачок до всіх країн.

**2282 Bloor St. W. Toronto, Ontario
M6S 1N9**

Tel. (416) 762-8751

Fax (416) 767-6839

УКРАЇНСЬКА ПЕКАРНЯ І РЕСТОРАНИ

THE FUTURE BAKERY & CAFES

735 Queen St. West, Toronto, Ont.	504-4235
483 Bloor St. West, Toronto, Ont.	922-5875
St. Lawrence Market, Toronto, Ont.	366-7259
2199 Bloor St. West, Toronto, Ont.	769-5020

Пекарня випікає:

Найкращі і здорові хліби, солодке печиво, маківники,
медівники і інше домашнє печиво.
Доставка до крамниць!

Ресторани приготують:

Щоденно свіжі і смачні страви: супи, м'ясина,
картопляні оладки ("пляцки"), голубці, "флячки".

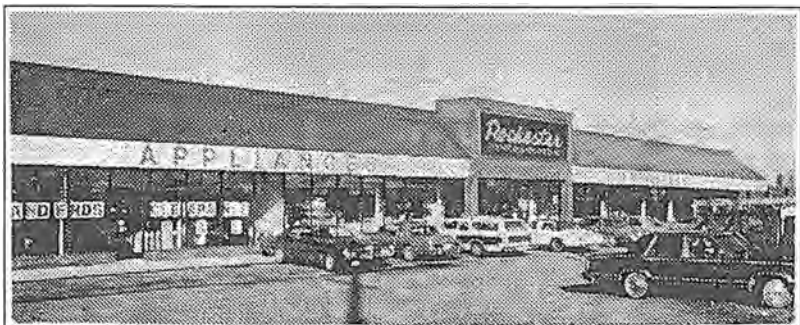
Ресторани відкриті кожного дня
від год. 7:00 вранці — 11:00 ввечері
і обслуговують сніданки, обіди, вечері

M-C DAIRY CO. LTD.

212 MAVETU ST. — TORONTO — Tel: 766-6711

Власники: **РОДИНА ВЖЕСНЕВСЬКИХ**

**НАЙБІЛЬША У СВІТІ УКРАЇНСЬКА КРАМНИЦЯ
МЕБЛІВ І ДОМАШНЬОГО УСТАТКУВАННЯ,
ЯКА СЛУЖИТЬ УКРАЇНСЬКІЙ ГРОМАДІ ВІД 1953 РОКУ.**

ВЛАСНИКИ МИРОН ҐЕРУС З РОДИНОЮ

запрошують Вас

**ВІДВІДАТИ КРАМНИЦЮ, ЩОБ ПЕРЕКОНАТИСЯ,
ЩО ТУТ НАЙБІЛЬШИЙ ВИБІР МЕБЛІВ І НАЙКРАЩА ЯКІСТЬ.
ЗАЙДІТЬ І ОГЛЯНЬТЕ ШІСТЬ НОВИХ ҐАЛЕРІЙ – НОВИЙ СПОСІБ
ВИСТАВИ МЕБЛІВ У ТОРОНТІ ТА ОКОЛИЦІ.**

Rockestor

FURNITURE GALLERIES

**1995 DUNDAS ST. E., MISSISSAUGA, ON. L4X 1M1
(1km West of Highway 427)
(905) 624-4411**

УКРАЇНСЬКА БУДІВЕЛЬНА ФІРМА

**KOSTRUBA
& SONS INC.**

**846 LEXICON DR.
Mississauga, Ontario
L4Y 2P8**

- **БУДОВИ ФАБРИК**
- **ВИНАЙМИ ФАБРИК**

Tel. (905) 890-0196

АВІАЛІНІЇ УКРАЇНИ

Air Ukraine

Ukrainian National Airline

Прямий чартерний переліт
з Торонто до Львова і Києва
по середах та суботах Авіалініями України

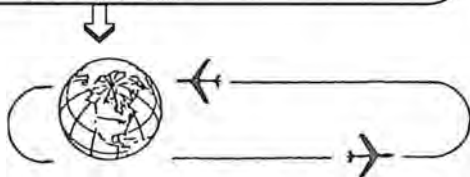

*Кожен українець/українка, користуючись
Українською Літунською Компанією "Авіалінії України"
автоматично стає будівничим економіки
НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ*

За резерваціями й інформаціями просимо телефонувати:
(416) 236-7546
або звертатися до свого подорожнього бюро

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПРЕДСТАВНИК "АВІАЛІНІЇ УКРАЇНИ"
В КАНАДІ Є:

DOMAR
TRAVEL & TOURS
LIMITED
Reg.# 04261996

2985 Bloor Street West, Toronto, Ontario, Canada M8X 1C1
Tel.: (416) 236-7546 Fax: (416) 236-7547

Найдешевша ціна та швидка і ввічлива обслуга

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

Arka Ltd.

575 Queen St. W., Toronto, ON., M5V 2B6 Tel.: 703-2752

Можна набути:

книжки, журнали, часописи,
шкільне та бюрове приладдя,
різьби, вишивки, нитки, панаму,
платівки, друкарські машинки,
обручки, заручневі перстені

УКРАЇНСЬКА ФІРМА ОПАЛЮВАЛЬНОЇ ОЛИВИ

TRIDENT-ALBERTA FUEL OIL

260 JANE STREET, TORONTO M6S 3Z2

- ◆ Доставляємо оливу для домашнього і індустріального вжитку
- ◆ Встановлюємо нові форнеси, центральні і охолоджувальні системи, нові економічні бирнерс і гюмидифайрс для зволоження повітря
- ◆ Даємо високоякісну персональну обслугу
- ◆ Власник — М. Паньків є кваліфікованим механіком з 35-річним досвідом

24-годинна обслуга! Телефон: 763-5312

Firchuk's

• PARCEL SERVICE TO UKRAINE •

SENDING PARCELS FOR OVER 30 YEARS

Firchuk's Accepts parcels from your home anywhere in Canada and ships directly to Ukraine
Firchuk's Sends • Clothing (new & used) • Food • Medicine • Vitamins

TO SEND A PARCEL:

1. Pack contents into strong cardboard box.
 2. List contents of box on sheet of paper and place in envelope on top of the box.
 3. Place **Sender's** name & address on top left portion of box.
 4. Place **Recipient's** name on middle portion of box.
 5. Cover Recipient's name with piece of paper and write: (we shall tear this off in Toronto and forward parcel to Ukraine).
 6. Ship box to Toronto via: Canada Post or courier.
- If you have any questions, please call toll-free:

Firchuk's

2975 Dundas Street W.
Toronto, ON, M6P 1Z2

1-800-347-2485

Висилка посилок:

Щоб вислати посилку потрібно:

1. Запакувати в міцну, чисту (не помальовану) пачку-баксу.
2. Зробити опис-інвойс, які речі знаходяться в посилці, вложити в конверт і приклеїти до пачки.
3. Написати точну адресу **відправника** в верхньому лівому куті посилки.
4. Написати докладну адресу **адресата** по середині пачки.
5. Заклеїти адресу адресата куском паперу, на якому написати нашу адресу. Коли посилка прийде до Торонто, ми зрвемо цей папір і відшлемо посилку на Україну з оригінальною адресою.
6. Прислати посилки до Торонто канадською поштою або courier.

ВІТАЄМО

клієнтів і всіх українців у світі в 1996-му році
і пересилаємо китицю найкращих побажань!

Наші послуги

Висилаємо:

- посилки з новим і вживаним одягом
- гроші
- холодильники
- морозилки
- електрорадіатори
- телевізори
- пральні машини
- машини до шиття
- трактори

Дзвоніть за цінами

Toronto

766-2101

на телефон:

1-800-FIRCHUK

2975 Dundas St. W., Toronto, ON, M6P 1Z2, Fax (416) 766-3416

УКРАЇНСЬКЕ БЮРО ПОДОРОЖІ

РОМАН І СТЕПАН ГРИЦИНИ

ASTRO TRAVEL SERVICE

2206 BLOOR ST. WEST
TORONTO, ONTARIO M6S 1N4
TEL.: 766-1117

JENNIE'S FLOWER SHOP

КВИТИ НА ВСІ ОКАЗІЇ

Власник — Іван Ігнатович

3316 Dundas St. West (at Runnymede)
Toronto, Ontario M6P 2A4
Tel.: 766-0813

TRIDENT
Associates Printing

Українська Друкарня
„ТРИЗУБ” ®

Виконуємо Всякі Друкарські Роботи

**Ukrainian Printers
Personal and Commercial Printing**

*Наша спеціальність - гравіровані весільні запрошення
з українськими взорами.*

Our Specialty:

Engraved wedding invitations with Ukrainian designs.

Toll Free 1-800-821-6034

Fax: 716-691-4532

TORONTO - ST. CATHARINES - BUFFALO

АСЕКУРАЦІЯ

ЖИТТЄВА — АВТА — ХАТИ — ПІДПРИЄМСТВА ТА ІН.

DEPENDABLE INSURANCE BROKERS LTD.

4195 Dundas St. W. Suite 333, Etobicoke, ON. M8X 1Y4

БОГДАН ЦЕРКОВНИК — ПРЕЗИДЕНТ

Tel.: 234-5260

ВЛАСНИКИ ПЕРШОГО В КАНАДІ УКРАЇНСЬКОГО БЮРА ПОДОРОЖЕЙ

Bloor Travel Agency

МАРКІЯН КОГУТ ТА ІГОР КУРИЛІВ ДАДУТЬ ВАМ НАЙКРАЩУ ПОРАДУ,
ЯКЩО ВИ БАЖАЄТЕ ЗДІЙСНИТИ ПОДОРОЖ В БУДЬ-ЯКУ КРАЇНУ СВІТУ.

РЕПРЕЗЕНТУЄМО ВСІ СВІТОВІ ЛЕТУНСЬКІ ЛІНІЇ, ЯК ТАКОЖ
Ukraine International Airlines (Міжнародні Авіалінії України)

У нас Ви можете купити квитки до

**КИЄВА, ЛЬВОВА,
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА**

з усіх міст Канади через Лондон,
Амстердам, Франкфурт або Варшаву

Торонто — Київ від \$ 850

Організуємо групові та індивідуальні поїздки, резервуємо готелі, продаємо квитки на поїзди, кораблі, авта. *Не йди, не шукай інших бюр, бо найкраща обслуга — в агенції БЛЮР!*

Якщо Ви хочете зробити свій вклад у розбудову України, то пам'ятайте, що єдина агенція **BLOOR TRAVEL** продас квитки тільки на ті авіалінії, які не руйнують, а збагачують **НЕЗАЛЕЖНУ УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ!**

1190 Bloor Street West, Toronto

(416) 535-2135 & (416) 535-2136

Найбільший і найкращий вибір українських книжок,
платівок, полотна і кераміки

UKRAINIAN BOOK STORE

10215 – 97th Street

P. O. Box 1640

Edmonton, Alberta

T5J 2N9

Phone: (403) 422-4255

Fax: (403) 425-1439

У нас можете набути всі українські видання,
які друкуються по цілому світі.

MARKET DRUGS MEDICAL

SUPPLIES AND PHARMACY
ESTABLISHED 1965

10203 - 97 Street, Edmonton, Alberta T5J 0L5

Telephone (403) 422-1397

HOME HEALTH CARE CENTRE

Canes, support hose, safety bathroom equipment, spencer

support garments, electrotherapy.

Великий вибір речей для старших віком людей.

Власник: МАРКО ФЕРБЕЙ

38 Літ Існування

SIPCO

FUTURE FUELS ⁽⁴¹⁶⁾ 232-2262

Доставка Оливи

Повна 24 годинна обслуга печей

ENERGIES LTD. ⁽⁴¹⁶⁾ 233-4820

Незалежний Представник LENNOX

Уповноважений Представник CONSUMERS GAS

83 SIX POINT ROAD TORONTO, ONTARIO, CANADA M8Z 2X3

ROCK
OF EUROPE INC.

ПАМ'ЯТНИКИ

з УКРАЇНИ ТА З ІНШИХ КРАЇН

ВИГОТОВЛЕНІ НА ЗАМОВЛЕННЯ

ГУРТОВІ ЦІНИ

⁽⁴¹⁶⁾ 232-1250

83 SIX POINT ROAD • TORONTO • ONTARIO

member of
OMBA
Ontario Masonry
Builders Association

Відділ SIPCO

Division
of
SIPCO

УКРАЇНСЬКА ФІРМА
SKIRA & ASSOCIATES LTD.
CONSULTING ENGINEERS

ВЛАСНИКИ:
ЗЕНОН СКИРА і РОМАН КЕРКУШ

3464 Semenyk Crt., Suite 100
Mississauga, Ontario
L5C 4P8
Tel: (905) 276-5100

CENTRAL PRODUCTS
&
FOODS LTD.

"Famous Products"
МАРКА ЗНАНОЇ КОВБАСИ

630 NAIRN AVENUE, WINNIPEG, MANITOBA, R2L 0X5
Tel.: 667-3855

С. ЯНКІВСЬКИЙ і Я. ДЕРЖКО — власники

Leyden's & BOW VALLEY Crematorium

FUNERAL HOME LTD. (Owned and Operated by LEYDEN'S Funeral Home Ltd.)

Services at Prices to Accommodate
Families In all Financial Circumstances

Offering Various Cremation Services
to Meet Your Personal Needs

304-18th Avenue S. W., Calgary-228-4422
Clareholm-625-3212

WHOLLY CANADIAN FAMILY OWNED & OPERATED
Serving Calgary Area Since 1930

Понад п'ять років
чесно і солідно
служимо громаді

KARPATY

Export Import.

Питайте за нашими
безплатними
каталогами

Tel: (416) 761-9105 1-800-265-7189

120 Runnymede Rd. Toronto, Ontario M6S 2Y3 Canada

пачки
літаком
та кораблем

туристичні послуги
Karpaty-Travel
авта, трактори, техніка

до України, Молдови,
Білорусі, Росії*, Польщі,
Литви, Латвії та Естонії
гарантовано

надійно
швидко

долари
до рук
адресата

продукти з каталогів
переказ пенсій, спадків

КРАМНИЦЯ ДОБІРНИХ М'ЯСНИХ ВИРОБІВ

M. & S.

915 MAIN STREET

WINNIPEG, MANITOBA, R2W 3P2

TEL: 942-4924

ВЛАСНИК — СТЕПАН ЯНКІВСЬКИЙ

**3.95
per
kg.**

**New & Used Clothing to Ukraine
DUTY FREE • NO WEIGHT LIMIT**

- Parcels to Ukraine — Duty Free
- Pre-arranged Food Parcels (No Shipping)
- Cars — Volga — Lada — Niva — Moskvitch — Mini Van
- Fridges, Freezers, Washers & Dryers

Wool Kerchiefs From \$8 Ea

- Money Wired to Ukraine. Delivered in Dollars, or Rubles
- Full Range of 220 Volts/50 Cycle Pal/Secam Multy System

**100% GUARANTEED
LOWEST EDMONTON PRICES**

- Translations from Ukrainian to English & Reverse

10219-97 St., Edmonton, AL, T5J 0L5 422-5693

ПРЕДСТАВНИКИ «ГОМОНУ УКРАЇНИ» за поазбучним порядком місцевостей:

W. Wiwcharuk
58 Collingdon Dr.
Brantford, ON N3S 3E2

Mr. I. Horbachuk
71 Pierce St.
Buffalo, N. Y. 14206, U. S. A.

A. Kolomijczuk
5342 — 40 Ave. N. W.
Calgary, AB T3A 0X4

O. Panczyszyn
2140 W. Huron St.
Chicago, IL 60612 USA

W. Walkiw
9222 — 116 St.
Edmonton, AB T6G 1R1

D. Bodnaruk
55 Kimberley Dr.
Hamilton, ON L8E 4K6

Ukrainian Publishers
200 Liverpool Rd.
London, NI-ILF, ENGLAND

S. Medynskyj
121 Tavistock Rd.
London, ON N6J 1Z5

M. Korol
1189 Fairdal Dr.
Mississauga, ON L5C 1K3

M. Andruchiw
4564 Jeanne Mance St.
Montreal, QC H2V 4T4

Mr. E. Szczurko
988 Ritson Rd. S.
Oshawa, ON L1H 5L7

M. Boychuk
342 Vancouver Ave. N.
Saskatoon, SK S7L 3P6

V. Lubka
79 Crayford Dr.
Scarborough, ON M1W 3B5

I. Kardasz
47 Densgrove Dr.
St. Catharines, ON L2M 3M1

D. Babiak
575 Morris St.
Sudbury, ON P3B 1C3

W. Maznyczka
377 First St.
Thunder Bay, ON P7B 2N1

Arka LTD.
575 Queen St. W.
Toronto, ON M5V 2B6

I. Fedoni
141 Wilson Rd.
Welland, ON L3C 2T5

Meest - Windsor, c/o Petro Mycak
1041 Ottawa St.
Windsor, ON N8X 2E3

I. Romaniuk
109-24 Watson St.
Winnipeg, MB R2P 2E1

**У всіх справах, передплат, оголошень і купівлі уділів (шерів)
просимо звертатися до наших представників
або прямо до Видавництва:**

**"Homin Ukrainy" (Ukrainian Echo) Publ. Co. Ltd.
140 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada M5V 2R3
Tel.: (416) 504-3443**

ЗМІСТ

У 5-ту річницю незалежності України	5
Календарієм та історичний календар	6
10-та річниця Чорнобильської трагедії.....	30
Спілка Української Молоді (СУМ) у діаспорі 50 років тому.....	32
Анатоль Бедрій. АБН — міжнародня концепція і формація ОУН.....	68
Оксана Вацеба. Україна на шляху до олімпійського визнання.....	90
Євген Іванків. Берестейська Унія і сучасний екуменізм	98
В.С. Степанков. Богдан Хмельницький і проблема соборности Української держави (1648-1657 роки).....	106
Леонід Кучма, президент України. Людина надзвичайного масштабу.....	112
Дейвид Кілгар. Україна: проблеми на дорозі до демократії.....	128
Христина Бурштинська. Роздуми з приводу 150-річчя переяславського періоду творчости Т. Шевченка	142
Володимир Шелест. Василь Стус — людина, поет, легенда.....	148
Роман Федорів. Єрусалим на горах (уривок).....	158
Марта Гай. Українська жінка в ОУН і УПА	170
Михайло Баканчук. До спогадів про норильський страйк політв'язнів	180
Оголошення	190

**ПОНАД 500 ТИСЯЧ УКРАЇНЦІВ У ДІЯСПОРІ
КОРИСТУЮТЬСЯ НАШИМИ ПОСЛУГАМИ**

ПЕРЕСИЛКА ДОЛЯРІВ

**Доставка
до рук адресата
3-14 днів**

**Експрес-доставка
24-48 години**

МІСТ MEEST

Tel.: (416) 236-2032 Fax: (416) 236-2110
97 Six Point Road
Toronto, ON M8Z 2X3

**Щоб помістити Ваше замовлення,
отримати безплатний каталог
та детальнішу інформацію
дзвоніть на число:**

1-800-361-7345
або до наших агентів

ПРОДУКТОВІ ПАЧКИ

з каталогу

**Доставка
1-4 тижнів**

ПАЧКИ ЛІТАКОМ

**доставка
1-4 тижнів**

ПАЧКИ КОРАБЛЕМ

**доставка
4-8 тижнів**

Підбираємо пакки з хати • Телефонуйте сьогодні!

Доставляємо в Україну, Молдову, Білорусь, Росію, Прибалтику

АВТА, ТРАКТОРИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ТЕХНІКА

мотоцикли,
велосипеди

ВЕЛИКИЙ ВИБІР ПОБУТОВИХ ТОВАРІВ ТА ЕЛЕКТРОНІКИ

з каталогу

КУР'ЄРСЬКІ ПОСЛУГИ

листи,
документи,
подарунки

ТУРИСТИЧНІ ПОСЛУГИ

квитки на всі авіалінії,
поїзди, готелі
в Україні

**Через фірму МІСТ Ви не тільки
підтримуєте зв'язок з Вашими
рідними, але й маєте
чудову нагоду виграти:
НОВИЙ АВТОМОБІЛЬ,
КВИТКИ на літак до УКРАЇНИ,
ЕЛЕКТРОНІКУ,
ПОБУТОВУ ТЕХНІКУ**

**Кожне Ваше замовлення
візьме участь у розігранні,
яка відбудеться
21 грудня 1996 року**

**Результати будуть оголошені
на українських телевізійних
та радіо програмах і в газетах**

МІСТ гарантує Вам надійну і добру обслугову!